УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ЈЕЛЕНА Р. РАИЧЕВИЋ

РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И УСПЕШНОСТИ ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА

- докторска дисертација -

Текст ове докторске дисертације
ставља се на увид јавности,
у складу са чланом 30, ставом 8. Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, број 76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014).

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА

Овај текст се сматра рукописом и само се саопштава јавности (члан 7 Закона о ауторским и сродним правима, „Сл. гласник РС“, број 104/2009, 99/2011 и 119/2012). Ниједан део ове докторске дисертације не сме се користити ни у какве сврхе, осим за упознавање са садржајем пре одбране.

Ниш, 2021

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ЈЕЛЕНА Р. РАИЧЕВИЋ

РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И УСПЕШНОСТИ ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА

- докторска дисертација -

Ниш, 2021

UNIVERSITY OF NIS
FACULTY OF ECONOMICS

JELENA R. RAICEVIC

ACCOUNTING POLICIES IN THE FUNCTION OF CREATING THE FINANCIAL POSITION AND THE COMPANY BUSINESS PERFORMANCE

- Doctoral dissertation -

Nis, 2021

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ментор:
Проф. др Тадија Ђукић
_____
Универзитет у Нишу, Економски факултет

Чланови комисије:

1. _____
   _____

2. _____
   _____

Датум одбране докторске дисертације: _____

ИЗЈАВА МЕНТОРА О САГЛАСНОСТИ ЗА ПРЕДАЈУ
УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Овим изјављујем да сам сагласан да кандидат Јелена Раичевић може да преда Реферату за последипломско образовање Факултета урађену докторску дисертацију под називом **РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И УСПЕШНОСТИ ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА,** ради организације њене оцене и одбране.

Ниш, 20.01.2021

др Тадија Ђукић, редовни професор

THE STATEMENT OF THE MENTOR'S CONSENT FOR SUBMISSION OF COMPLETED DOCTORAL DISSERTATION

Hereby, I declare that I agree that the candidate Jelena Raicevic, can submit the completed doctoral dissertation entitled **ACCOUNTING POLICIES IN THE FUNCTION OF CREATING THE FINANCIAL POSITION AND THE COMPANY BUSINESS PERFORMANCE** to the officer for doctoral studies at the Faculty, for the purpose of its evaluation and defense.

Nis, 20.01.2021

PhD Tadija Djukic, full professor

Подаци и докторској дисертацији

Ментор:	Проф. др Тадија Ђукић Универзитет у Нишу, Економски факултет
Наслов:	Рачуноводствене политике у функцији креирања финансијског положаја и успешности пословања предузећа
Резиме:	Финансијски извештаји представљају средство путем кога се релевантне информације о предузећу преносе до њихових корисника. На основу информација презентованих у финансијским извештајима, тј. информација о финансијском положају и успешности предузећа, генерисаним токовима готовине и капиталу, корисници доносе пословне одлуке. Као основа за обликовање квалитетних финансијких извештаја служе специфичне рачуноводствене политике. Менаџмент је одговоран за припремање и презентацију финансијских извештаја па он и врши одабир рачуноводствених политика. Иако, наизглед једноставно, питање избора рачуноводствених политика може бити изузетно деликатно и сложено. Осим менаџмента, постоји још заинтересованих страна или стејкхолдера којих се ово питање може тицати. Сходно томе јављају се сложени односи који утичу на одабир рачуноводствених политика, па самим тим и на квалитет финансијских извештаја. Циљ докторске дисертације под називом „Рачуноводствене политике у функцији креирања финансијског положаја и успешности пословања предузећа“, је да укаже на значај избора рачуноводствених политика и њихов утицај на квалитет и садржину финансијских извештаја. Приликом доношења одлуке о избору и примени рачуноводствених политика, менаџмент предузећа мора

	узети у обзир не само циљеве предузећа већ и циљеве корисника финансијских извештаја. Одабраном рачуноводственом политиком, утиче се на третман појединих билансних позиција, што се одражава на перформансе исказане у финансијским извештајима. Представљене су основне карактеристике одређених рачуноводствених политика признавања и вредновања, као и примери истих. Спроведено је истраживање о примени рачуноводствених политика у предузећима у нашој земљи. Анализа упућује на закључак да су предузећа у нашој земљи окренута конзервативном (опрезном) финансијском извештавању.
Научна област:	Економија
Научна дисциплина:	Рачуноводство
Кључне речи:	Финансијско извештавање, финансијски извештаји, рачуноводствене политике, квалитет финансијких извештаја
УДК:	657.375(043.3)
CERIF класификација:	S 192 Рачуноводство
Тип лиценце креативне заједнице:	**CC BY-NC-ND**

Doctoral Dissertation data

Doctoral supervisor:	Prof. dr Tadija Djukic University of Nis, Faculty of Economics
Title:	Accounting policies in the function of creating the financial position and the company business performance
Abstract:	Financial statements are the means by which relevant information about a company is passed on to its users. Based on the information presented in the financial statements, that is the information about the financial position and performance of the company, generated cash flows and capital, users make business decisions. Specific accounting policies serve as the basis for the preparation of quality financial statements. Since the management is responsible for the preparation and presentation of financial statements, it selects the accounting policies. Although seemingly simple, the issue of selecting the accounting policies can be extremely delicate and complex. In addition to the management, there are other stakeholders or stakeholders who may be affected by this issue. Consequently, complex relationships are generated that affect the selection of the accounting policies, and thus the quality of financial statements. The aim of the doctoral dissertation entitled "Accounting policies in the function of creating the financial position and the company business performance" is to point out the importance of selecting accounting policies and their impact on the quality and contents of financial statements. When making a decision about the selection and application of accounting policies, the company management must take into account not only the goals of the company, but also the goals of the financial statements users. The selected accounting policy affects the treatment of certain balance

sheet items, which is reflected in the performance reported in the financial statements. The basic characteristics of certain accounting policies for the recognition and evaluation are presented, as well as the examples thereof.
A survey about the application of accounting policies in companies in our country was conducted. The analysis points to the conclusion that companies in our country are oriented towards conservative (cautious) financial reporting.

Scientific field:	Economy
Scientific Discipline:	Accounting
Key words:	Financial reporting, financial statements, accounting policies, financial statements quality
UDK:	657.375(043.3)
CERIF Classification:	S 192 Accounting
Creative Commons Licence Type:	**CC BY-NC-ND**

Научни допринос докторске дисертације

Систем финансијског извештавања, као важан део финансијског система сваке националне привреде, који доприноси његовој транспарентности и квалитету, у условима глобализације пословања, нарочито добија на значају. Висок квалитет система финансијског извештавања у условима тржишне привреде је основни предуслов за повећање конкурентности предузећа и привреде у целини.

У том смислу, намеће се и потреба за хармонизацијом финансијског извештавања на глобалном нивоу, чији је крајњи циљ обезбеђивање релевантних информација на основу којих би корисници финансијских извештаја доносили квалитетне пословне одлуке. Као основни продукт финансијског извештавања, јављају се финансијски извештаји, приликом чије припреме се мора узети у обзир рачуноводствена регулатива која обухвата скуп законодавних, професионалних и интерних норми и правила. Рачуноводствена регулатива, такође, у својим актима дефинише и избор рачуноводствених политика и прописује методе њихових примена.

Допринос докторске дисертације огледа се у јачању свести о значају избора и примене рачуноводствених политика и њиховом утицају на финансијско извештавање конкретног извештајног ентитета. Обзиром да је основни циљ финансијског извештавања обезбеђивање поузданих, релевантних и благовремених информација крајњим корисницима, питање начина признавања, процењивања и вредновања одређених пословних догађаја нарочито добија на значају. У том погледу, садржај докторске дисертације указује на њен потенцијал да допринесе потпуном сагледавању значаја избора рачуноводствених политика и њихов утицај на квалитет самих финансијских извештаја, у циљу унапређења процеса финансијског извештавања. Њиховим избором утиче се на третман биланских позиција што се у крајњој истанци одражава на перформансе конкретних предузећа. Пословање сваког предузећа представља комбинацију циљева, трансакција, услова пословања као и пратећих ризика и неизвесности. У зависности од тога менаџмент предузећа доноси одлуку о начину процењивања материјално значајних биланских позиција. У том смислу је велика одговорност на менаџменту предузећа у погледу избора рачуноводствених политика, путем којих се утиче и на садржај самих финансијских извештаја, за које су нарочито заинтересовани стејкхолдери предузећа. Од њиховог избора зависи и начин на који је неко предузеће приказано у јавности, а тиме и на намере и поступање стејкхолдера.

Рачуноводствене политике као интерни акт привредног субјекта, подразумевају методе и поступке којима се третирају ставке биланса и као такве имају различити утицај на исказане вредности у финансијским извештајима. У том смислу, поред теоријског разматрања целокупног процеса избора и примене различитих рачуноводствених политика, допринос ове докторске дисертације се огледа и у емпиријском истраживању о примењеним рачуноводственим политикама. Сходно томе, истраживали смо утицај примене различитих рачуноводствених политика на финансијски и приносни положај ентитета у Републици Србији.

Финансијско извештавање, у условима глобализације пословања, требало би да пружи сигурност и транспарентност, што највише зависи од регулаторног оквира сваке земље. У том смислу, стално унапређење регулаторног оквира постаје неопходан услов којим се у великој мери утиче на квалитет финансијског извештавања сваке привреде. Ту се наравно подразумевају и интерни акти сваког ентитета, као што је и правилник о рачуноводственим политикама, којим се постиже квалитет и рађа поверење у финансијске извештаје, а тиме и у финансијско извештавање националних привреда.

The Scientific Contribution of the Doctoral Dissertation

In the conditions of business operations globalization, the importance of the financial reporting system is increasing, as an important part of every national economy financial system, contributing to quality and relevance. High quality of financial reporting in the conditions of a market economy is a primary prerequisite for increasing the competitiveness of enterprises and the economy itself.

In this regard, the need for financial reporting harmonization is required at the global level, with the ultimate goal to provide relevant information based on which financial reports users would be able to make quality business decisions. Financial reports are the basic product of financial reporting and during their preparation, accounting regulations must be taken into account, which include a set of legislative, professional and internal norms and rules. The accounting regulations also define the choice of the accounting policies in their acts and prescribe their application methods.

The doctoral dissertation contribution is reflected in raising awareness of the importance of the selection and application of the accounting policies and their impact on financial reporting of a particular reporting entity. Given that the main goal of financial reporting is to provide reliable, relevant and timely information to end users, the matters of recognizing, assessing and evaluating certain business events arise as particularly important. In this regard, the doctoral dissertation content indicates its potential to contribute to a full understanding of the importance of the selection of the accounting policies and their impact on the financial statements quality themselves, in order to improve the financial reporting process. Their selection affects the treatment of balance sheet items, which ultimately reflects on the specific company performance. Business operations of every company are a combination of goals, transactions, business conditions, as well as the accompanying risks and uncertainties. Depending on that, the company management makes a decision on the manner of assessing materially significant balance sheet items. In that sense, the company management is greatly responsible in terms of the accounting policies selections, through which the content of the financial statements themselves is influenced, for which the company stakeholders are particularly interested. The way in which a company is presented to the public also depends on their selection, and thus on the intentions and actions of stakeholders.

Accounting policies, as an internal act of an economic entity, imply methods and procedures by which balance sheet items are treated and have, as such, a different impact on the values stated in the financial statements. In this sense, in addition to the theoretical

consideration of the entire process of selection and application of various accounting policies, this doctoral dissertation contribution is reflected in the empirical research on the applied accounting policies. Accordingly, the impact of applying different accounting policies on the financial and yield position of the entities in the Republic of Serbia was investigated.

Financial reporting, in the context of business globalization, should provide security and transparency, which mostly depends on the regulatory framework of every county. In this sense, the continuous improvement of the regulatory framework is becoming a necessary condition that greatly affects the financial reporting quality of any economy. This, of course, includes each entity internal acts, such as the accounting policies rulebook, which achieves quality and gives rise to confidence in the financial statements, and thus in the financial reporting of national economies.

Захвалница

Захваљујем се свом ментору проф. др Тадији Ђукићу, на корисним сугестијама, саветима и несебичној помоћи приликом израде ове докторске дисертације.

Изражавам захвалност својим драгим колегама и пријатељима на помоћи током реализације овог истраживања.

Ову докторску дисертацију посвећујем својим драгим родитељима, мајци Станији и оцу Радовану и својим кћерима Неди и Теодори. Хвала Вам на стрпљењу, љубави и безрезервној подршци. Хвала Вам на свесном одрицању ради мог успеха и личног и професионалног развоја.

Списак табела:

Први део	
Табела 1.	Корисници рачуноводствених информација и врсте информација
Табела 2.	Кратка историја корпоративног управљања
Табела 3.	Главни закони и прописи који утичу на корпоративно управљање
Табела 4.	Општи институционални оквир корпоративног управљања
Други део	
Табела 5.	Директиве (смернице) ЕУ најважније за корпоративно рачуноводство
Табела 6.	Професионалне асоцијације рачуновођа- оснивачи IASC-а
Табела 7.	Списак важећих стандарда Одбора за међународне рачуноводствене стандарде
Табела 8.	Најзначајније разлике између US GAAP-а и МСФИ-а
Табела 9.	Примена US GAAP-а и МСФИ-а у 10 држава са највећом тржишном капитализацијом 2018.године
Табела 10.	Хронологија законског оквира финансијског извештавања у Републици Србији од 1989. до 2020. године
Табела 11.	Критеријуми за разврставање правних лица
Табела 12.	Укупан број правних лица према величини
Табела 13.	Критеријуми за разврставање група правних лица
Трећи део	
Табела 14.	Историјски развој МРС 8
Четврти део	
Табела 15.	Рачуноводствене политике у области нематеријалне имовине А. Д. „Планинка“ из Куршумлије, за 2018. годину
Табела 16.	Вредност нематеријалних улагања А. Д. „Планинка“, из Куршумлије у 2017. Години
Табела 17.	Вредност нематеријалних улагања А. Д. „Планинка“, из Куршумлије у 2018. Години
Табела 18.	Утицај одабране методе амортизације на износ амортизације и неотписану вредност
Табела 19.	Утицај линеарне методе амортизације на резултат
Табела 20.	Утицај дегресивног метода амортизације на резултат

Табела 21. Рачуноводствене политике у области некретнина, постројења и опреме А. Д. „Планинка“, из Куршумлије
Табела 22. Вредност некретнина постројења и опреме А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017-ој години
Табела 23. Вредност некретнина постројења и опреме А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2018-ој години
Табела 24. Рачуноводствене политике у области инвестиционих некретнина А. Д. „Планинка“, из Куршумлије
Табела 25. Вредност инвестиционих некретнина А. Д. „Планинка“, из Куршумлије у 2017. и 2018. години
Табела 26. Рачуноводствене политике у области дугорочних финансијских пласмана А. Д. „Планинка“, из Куршумлије
Табела 27. Вредност дугорочних финансијских пласмана А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. години
Табела 28. Учешћа у капиталу зависних правних лица А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. години
Табела 29. Обрачун трошкова материјала коришћењем методе специфичне идентификације
Табела 30. Обрачун трошкова материјала коришћењем ФИФО методе
Табела 31. Обрачун трошкова материјала коришћењем ЛИФО методе
Табела 32. Обрачун трошкова материјала коришћењем методе просечних цена
Табела 33. Утицај одабране методе на резултат и вредност залиха
Табела 34. Рачуноводствене политике у области залиха материјала и робе А. Д. „Планинка“ из Куршумлије
Табела 35. Вредност залиха материјала А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. Години
Табела 36. Вредност залиха робе А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. Години
Табела 37. Рачуноводствене политике у области залиха материјала и робе А. Д. „Планинка“ из Куршумлије
Табела 38. Вредност залиха недовршене производње и готових производа А. Д. „Планинка“ из Куршумлије за 2018. годину
Табела 39. Класификација финансијских улагања

Табела 40. Рачуноводствене политике у области краткорочних потраживања и пласмана, обавеза и готовине А. Д. „Планинка“, из Куршумлије у 2018. Години
Табела 41. Вредност потраживања у 2017. и 2018. години
Табела 42. Најважнији купци
Табела 43. Старосна структура потраживања
Табела 44. Старосна структура потраживања која су обезвређена
Табела 45. Промене на исправци вредности потраживања од купаца у 2017. и 2018. Години
Табела 46. Потраживања исказана у валутама у 2017. и 2018. години
Табела 47. Краткорочни финансијски пласмани А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. години
Табела 48. Краткорочни кредити и пласмани у А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. Години
Табела 49. Промене на краткорочним кредитима А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. години
Табела 50. Остали краткорочни финансијски пласмани предузећа А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. години
Табела 51. Орочена средства код банака А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. Години
Табела 52. Готовина и готовински еквиваленти А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. Години
Табела 53. Структура краткорочних обавеза у 2017. и 2018. години
Табела 54. Структура краткорочних обавеза у 2017. и 2018. години
Табела 55. Структура најзначајнијих обавеза А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2018. Години
Табела 56. Доспеће обавеза у 2018. години
Табела 57. Остале краткорочне обавезе А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2018. Години
Табела 58. Обавезе по основу пореза А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2018. Години
Табела 59. Рачуноводствене политике у области капитала А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2018. Години

Табела 60.	Вредност капитала А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2017. и 2018. Години
Табела 61.	Врста и структура власништва А. Д. „Планинка“ из Куршумлије
Табела 62.	Тип лица власника акција А. Д. „Планинка“ из Куршумлије
Табела 63.	Број акционара са учешћем у капиталу
Табела 64.	Рачуноводствене политике у области резервисања А. Д. „Планинка“ из Куршумлије у 2018. години
Табела 65.	Структура дугорочних резервисања у 2017. и 2018. години
Табела 66.	Накнаде и друге бенефиције запослених у 2017. и 2018. години
Табела 67.	Промене на резервисањима за накнаде и друге бенефиције запослених у 2017. и 2018. години
Табела 68.	Основне актуарске претпоставке
Табела 69.	Резервисања за отпремнине
Табела 70.	Рачуноводствене политике у области пореза на добит А. Д. „Планинка“ из Куршумлије
Табела 71.	Вредност пореза на добитак периода А. Д. „Планинка“ из Куршумлије
Пети део	
Табела 72.	Разлике у рачуноводственој политици у зависности од величине предузећа према броју запослених
Табела 73.	Дескриптивна статистика материјалне имовине по оквиру финансијског извештавања
Табела 74.	Дескриптивна статистика инвестиционих некретнина по одступањима у примени рачуноводствене политике
Табела 75.	Дескриптивна статистика усаглашеност рачуноводствене процене од стране руководства и реалности и ревизорске процене у односу на материјалну имовину
Табела 76.	Дескриптивна статистика модела накнадног вредновања некретнина, постројења и опреме у односу на материјалну имовину
Табела 77.	Дескриптивна статистика метода вредновања инвестиционих некретнина у односу на материјалну имовину
Табела 78.	Дескриптивна статистика модела амортизације некретнина, постројења и опреме у односу на укупна потраживања

Табела 79. Дескриптивна статистика начина вредновања залиха у односу на материјалну имовину предузећа
Табела 80. Дескриптивна статистика начина обрачуна излаза у односу на материјалну имовину
Табела 81. Дескриптивна статистика начина смањења вредности потраживања предузећа у погледу дугорочног резервисања
Табела 82. Дескриптивна статистика начина признања трошкова позајмљивања у односу на порез на добит
Табела 83. Дескриптивна статистика корекције почетног стања у случају грешке у односу обавезе предузећа
Табела 84. Дескриптивна статистика промене рачуноводствене политике услед уочене неефикасности у односу на порез на добит
Табела 85. Дескриптивна статистика признавања одложених пореза на основу средстава која подлежу амортизацији у односу на потраживања од купаца
Табела 86. Дескриптивна статистика обелодањивања потраживања и обавеза у односу на дугорочна резервисања

Списак слика:

Први део	
Слика 1.	Утицаји окружења на рачуноводство
Слика 2.	Ток рачуноводствених информација
Слика 3.	Значај финансијског извештавања
Слика 4.	Процена квалитета финансијског извештавања
Слика 5.	Графички приказ квалитативних карактеристика према ревидираном концептуалном оквиру
Слика 6.	Међузависност биланса стања и успеха
Слика 7.	Главна заглавља извештаја о токовима готовине у складу са МРС 7
Слика 8.	Међузависност финансијских извештаја
Слика 9.	Корисници рачуноводствених информација
Слика 10.	Систем корпоративног управљања
Слика 11.	Структура корпоративног управљања
Други део	
Слика 12.	Аспекти глобализације финансијског извештавања
Слика 13.	Особине и претпоставке на којима се заснивају US GAAP (амерички опште прихваћени рачуноводствени принципи)
Слика 14.	Примена US GAAP-а и МСФИ-а у свету
Слика 15.	Структура нормативне регулативе из области рачуноводства
Трећи део	
Слика 16.	МРС 8- Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке
Слика 17.	Основни рачуноводствени принципи
Четврти део	
Слика 18.	Примена МРС- а на различите врсте некретнина

Списак коришћених скраћеница

Скраћеница	Значење
AIA	American Institute of Accountants Амерички институт рачуновођа
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа
BOT	Built – Operate – Transfer Изгради – управљај – продај
CIA	Certified Internal Auditor Овлашћени интерни ревизор
COSO	Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission Одбор спонзорских организација Treadway комисије
EC	European Community Европску заједницу
EEC	European Economic Community Европска економска заједница
FAF	Financial Accounting Foundation Фондација за финансијско рачуноводство
FASB	Financial Accounting Standard Board Одбор за националне рачуноводствене стандарде САД-а
FIFO	First In, First Out Метода прва улазна цена једнака првој излазној цени
GASB	Governmental Accounting Standard Board Државни одбор за рачуноводствене стандаре
IAA	The Institute of Internal Auditors Институт за интерну ревизију
IAPC	International Auditing Practices Committee Комитет за међународну праксу ревизије
IAS	International Accounting Standards Међународни рачуноводствени стандарди
IASB	International Accounting Standard Board Одбор за међународне рачуноводствене стандарде

IASC	International Accounting Standard Committee Међународни комитет за рачуноводствене стандарде
IASCF	International Accounting Standards Committee Foundation Фондације Комитета за Међународне рачуноводствене стандарде
IFAC	International Federation of Accountants Међународна федерација рачуновођа
IFC	International Finance Corporation Међународна финансијска корпорација
IFRIC	International Financial Reporting Interpretations Committee Комитет за тумачење Међународних стандарда финансијског извештавања
IFRS	International Financial Reporting Standards Међународни стандарди финансијског извештавања
IOSCO	International Organization of Securities Commissions Међународна организација комисија за хартије од вредности
LIFO	Last In, First Out Метода последња улазна цена једнака је првој излазној цени
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development Организација за економску сарадњу и развој
SEC	Securities and Exchange Commission of the United States Комисија за хартије од вредности
SIC	Standing Interpretations Committee Стални комитет за тумачења
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles Амерички општеприхваћени рачуноводствени стандарди
World Bank	World Bank Светска банка
WTO	World Trade Organization Светска трговинска организација
ЕУ	Европска Унија
МРС	Међународни рачуноводствени стандард
МСР	Међународни стандарди ревизије
МСФИ	Међународни стандарди финансијског извештавања

МСФИ за МСП	Међународни стандарди финансијског извештавања за мала и средња предузећа
ПДВ	Порез на додату вредност

САДРЖАЈ:

УВОД ... *1*

1. СУШТИНА И ОБЕЛЕЖЈА САВРЕМЕНОГ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА ... *5*

1.1. Суштина и обележја савременог финансијског извештавања ... **5**

1.2. Улога и значај квалитетног финансијског извештавања ... **9**

1.3. Појам, сврха и значај концептуалног оквира за финансијско извештавање ... **14**

1.4. Финансијски извештаји као део процеса финансијског извештавања ... **21**

1.4.1. Уопште о финансијским извештајима ... 21

1.4.2. Међузависност финансијских извештаја ... 32

1.4.3. Корисници финансијских извештаја и њихове информационе потребе ... 34

1.5. Корпоративно управљање – појам и принципи ... **38**

1.6. Модели корпоративног управљања ... **50**

1.6.1. Англо-амерички модел корпоративног управљања ... 51

1.6.2. Немачки модел корпоративног управљања ... 53

1.6.3. Јапански модел корпоративног управљања ... 55

1.7. Основна рачуноводствена начела за припрему и презентацију финансијских извештаја ... **56**

1.8. Ограничења и ризици у процесу обезбеђења релевантних и поузданих информација за потребе финансијског извештавања ... **59**

2. РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА КАО ПОЛАЗНА ОСНОВА ЗА ОБЛИКОВАЊЕ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОЛИТИКА ... *62*

2.1. Разлози за постојање рачуноводствене регулативе ... **62**

2.2. Националне и наднационалне рачуноводствене регулативе ... **68**

2.2.1. Директиве ЕУ ... 68

2.2.2. Међународни стандарди финансијског извештавања – МРС и МСФИ ... 72

2.2.3. Амерички општеприхваћени рачуноводствени стандарди – US GAAP ... 79

2.2.4. Регулатива у области рачуноводства у Републици Србији ... 87

2.2.4.1. Законска рачуноводствена регулатива у Србији ... 87

2.2.4.2. Професионална рачуноводствена регулатива у Србији ... 92

2.2.4.3. Интерна рачуноводствена регулатива ... 94

3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОЛИТИКА ... *96*

3.1. Обележја, циљеви и значај рачуноводствених политика ... **96**

3.2. Принципи и основе на којима се темеље рачуноводствене политике ... **103**

3.3. МРС 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке ... **108**

3.3.1. Избор и примена рачуноводствених политика ... 108

3.3.2. Доследност у избору и примени рачуноводствених политика ... 112

3.3.3. Промена рачуноводствених политика ... 112

3.3.4. Примена промењених рачуноводствених политика ... 113

3.3.5. Рачуноводствене процене ... 114

3.3.6. Рачуноводствене грешке ... 115

3.4. Носиоци одговорности за квалитет примене и контроле рачуноводствених политика ... **116**

4. РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ПРАКСИ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ФИНАНСИЈСКИ И ПРИНОСНИ ПОЛОЖАЈ ПРЕДУЗЕЋА 119

4.1. Рачуноводствене политике у области нематеријалне имовине 119
4.1.1. Улагања у развој 123
4.1.2. Концесије, патенти и лиценце 123

4.2. Рачуноводствене политике у области некретнина, постројења и опреме 129
4.2.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области некретнина, постројења и опреме на финансијски и приносни положај предузећа 129
4.2.1.1. Инвестиционе некретнине 143

4.3. Рачуноводствене политике у области дугорочних финансијских пласмана 149
4.3.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области дугорочних финансијских пласмана на финансијски и приносни положај предузећа 149
4.3.1.1. Учешћа у капиталу зависних правних лица 152
4.3.1.2. Откупљене сопствене акције 154

4.4. Рачуноводствене политике у области залиха 155
4.4.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области залиха на финансијски и приносни положај предузећа 155
4.4.1.1. Вредновање залиха материјала (основни материјал и сировине), резервних делова, алата и инвентара, робе 163
4.4.1.2. Вредновање готових производа и недовршене производње 167

4.5. Рачуноводствене политике у области финансијских инструмената 170
4.5.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области финансијских инструмената на финансијски и приносни положај предузећа 170

4.6. Рачуноводствене политике у области капитала 190
4.6.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области капитала на финансијски и приносни положај предузећа 190

4.7. Рачуноводствене политике у области резервисања 196
4.7.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области резервисања на финансијски и приносни положај предузећа 196

4.8. Рачуноводствене политике у области пореза на добит предузећа 205
4.8.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области пореза на добит предузећа 205

5. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ О ПРИМЕЊЕНИМ РАЧУНОВОДСТВЕНИМ ПОЛИТИКАМА 214

5.1 Разлике по величини предузећа 214

5.2. Разлике по биланским позицијама у зависности од рачуноводствене политике 229

ЗАКЉУЧАК 237

ПРИЛОГ 1 242

ПРИЛОГ 2 247

ПРИЛОГ 3 250

ПРИЛОГ 4 254

ЛИТЕРАТУРА 257

БИОГРАФИЈА АУТОРА 272

УВОД

Већ дужи низ година, постоји повећана заинтересованост различитих интересних група за подручје финансијског извештавања. Различите међународне институције, професионалне асоцијације, регулаторна тела, држава, инвестициона јавност, менаџмент имају заједнички интерес у погледу јачања квалитета овог подручја. Процес глобализације доводи до финансијског развоја, који је посебно значајан за пословне системе и њихове перформансе, од којих даље зависи и економски раст и развој националних држава. У том контексту, систем финансијског извештавања добија на значају јер представља врло важан део финансијске инфраструктуре сваке привреде и у крајњој инстанци доприноси изградњи здравог и квалитетног финансијског система.

Систем финансијског извештавања представља део рачуноводственог система у сваком предузећу. Као такав, систем финансијског извештавања је екстерно оријентисан. Управо та чињеница, указује на његов огроман значај и потребу за квалитетном основом на којој се систем финансијског извештавања заснива. Наиме, ако имамо у виду огроман значај финансијског извештавања и великог броја одлука које доносе различите интересне групе, постаје јасно зашто се управо квалитету овог система придаје посебна пажња. Висок квалитет финансијског извештавања је основни предуслов за привлачење инвестиција (домаћих и страних) што доводи до повећања конкурентности предузећа и националне привреде у целини.

У савременим условима пословања, намеће се потреба за хармонизацијом финансијског извештавања и отклањања различитости које су резултат бројних фактора. Стога, финансијско извештавање мора бити базирано на међународној професионалној регулативи односно на Међународним рачуноводственим стандардима (МРС) и Међународним стандардима финансијског извештавања (МСФИ). Крајњи циљ тог процеса јесте да се обезбеде информације које су првенствено веродостојне, релевантне, упоредиве, правовремене и разумљиве на основу којих би корисници финансијских извештаја доносили квалитетне пословне одлуке.

Основни продукт система финансијског извештавања су основни финансијски извештаји у сваком предузећу. Финансијски извештаји, као део процеса финансијског извештавања, првенствено су намењени интерним и екстерним корисницима у циљу доношења адекватних пословних одлука. Поштовање рачуноводствених стандарда,

начела и принципа, као и важећих кодекса професионалне етике за рачуновође, неопходно је приликом састављања и представљања финансијских извештаја датог ентитета.

Квалитет система финансијског извештавања једне земље детерминисан је рачуноводственом регулативом, која подразумева скуп законодавних, професионалних и интерних норми и правила. Рачуноводствена регулатива, било да је законска, професионална или интерна у својим актима дефинише и избор рачуноводствених политика и прописује методе њихових примена. Применом Међународних рачуноводствених стандарда (МРС) и Међународних стандарда финансијског извештавања (МСФИ), бројна питања се могу решити избором одговарајућих рачуноводствених политика, у циљу задовољења захтева за квалитетним финансијским извештајима, који веродостојно презентују остварене перформансе предузећа. Квалитет садржаја финансијских извештаја умногоме зависи од изабраних рачуноводствених политика. Оне су дефинисане као специфични постулати, принципи и методе које је руководство предузећа одабрало за састављање и презентовање финансијских извештаја.

Дисертација има примарни циљ да предочи значај избора рачуноводствених политика и њихов утицај на квалитет садржаја финансијских извештаја. Рачуноводствене политике као специфична начела, конвенције, правила и методе, руководство предузећа усваја приликом састављања и презентовања финансијских извештаја. Њиховим избором утиче се на третман билансних позиција, што се рефлектује и на финансијски и приносни положај предузећа. Исто тако, анализом изабраних рачуноводствених политика предузећа у нашој земљи, можемо видети како усвојена рачуноводствена политика приказује перформансе конкретних предузећа. У том смислу истраживањем смо:

- обухватили рачуноводствене политике, као део менаџерских одлука,
- указали на циљеве и мотиве приликом одабира рачуноводствених политика,
- указали на значај правилног избора рачуноводствених политика,
- анализирали рачуноводствене политике на подручју значајних билансних позиција у конкретним предузећима,
- утврдили какав утицај имају изабране политике у области вредновања појединих билансних позиција у конкретним предузећима,
- утврдили какав утицај имају изабране политике признавања и процењивања појединих билансних позиција у конкретним предузећима,

- какав су утицај примењене рачуноводствене политике имале на резултат конкретних предузећа,
- указали и на последице примене рачуноводствених политика.

У првом поглављу, који носи назив „Суштина и обележја савременог финансијског извештавања“, осврнули смо се на процес финансијског извештавања и његов значај за пословне ентитете, путем кога они комуницирају са окружењем. Квалитетан и на здравим основама утемељен систем финансијског извештавања има вишеструке користи, које се огледају кроз привлачење инвеститора, већу конкурентност датог ентитета на глобалном тржишту капитала што доводи и до веће ефикасности и ефективности самих националних привреда. Исто тако, финансијско извештавање представља и информативну основу за доношење адекватних пословних одлука бројних заинтересованих корисника. Ову своју улогу финансијско извештавање испуњава преко сета основних финансијских извештаја, путем којих корисници добијају потребне информације на основу којих могу донети адекватне управљачке одлуке. Значај и врсте финансијских извештаја, начела за припрему и презентацију истих, такође су обрађена у овом поглављу.

Рачуноводствена регулатива као полазна основа за обликовање рачуноводствених политика, обрађена је у другом поглављу. Све веће потребе различитих корисника за поузданим и релевантним информацијама, утицале су на потребу регулисања рачуноводства. Одговарајућа регулатива у области рачуноводства омогућава заштиту интереса поверилаца, власника капитала и стејкхолдера, нормално функционисање берзи и тржишта капитала, спречава настанак драматичних догађаја у економији и слично. У условима економске глобализације стварања светских финансијских тржишта, наметнула се потреба за дефинисањем правила финансијског извештавања на глобалном нивоу. Регулација финансијског извештавања нарочито је добила на значају након финансијских скандала који су потресли глобално тржиште капитала и нарушили поверење инвеститора широм света. Сходно томе, у овом поглављу обрађујемо и националне и наднационалне рачуноводствене регулативе, које се огледају кроз законе, директиве, начела и стандарде рачуноводствене професије.

Треће поглавље носи назив Основне карактеристике рачуноводствених политика, који се углавном бави теоријским знањима неопходним за одабир и примену рачуноводствених политика. Рачуноводственом политиком се одређује начин признавања, процењивања и вредновања последица одређених пословних догађаја, а у складу са дугорочним циљевима политике финансијског извештавања.

Рачуноводствене политике представљају кључно средство уз помоћ којег менаџмент обликује рачуноводствене информације. Информације се даље преносе стејкхолдерима са циљем да донесу позитивне одлуке везане за предузеће. Међународни рачуноводствени стандард 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке, такође је обрађен у овом поглављу, кроз избор и примену рачуноводствених политика, као и њихову промену.

Наредно поглавље бави се практичном применом рачуноводствених политика на примерима домаћих предузећа. Поглавље носи назив „Рачуноводствене политике у пракси корпоративног управљања и њихов утицај на финансијски и приносни положај предузећа“. Законском и професионалном регулативом предузећу је дата могућност избора између основног и алтернативних поступака за приказивање и процену појединих позиција у финансијским извештајима. На основу законске и професионалне регулативе у Правилнику о рачуноводству и рачуноводственим политикама треба прецизно дефинисати све процедуре које ће се доследно примењивати приликом вођења пословних књига, признавања и процењивања позиција биланса стања и биланса успеха. Утврђивање начина признавања, накнадних улагања, метода амортизације, корисног века употребе, процењивање некретнина, постројења и опреме, утврђивање начина процењивања као и утврђивања набавне цене, односно цене коштања залиха, утврђивање рокова за отписивање потраживања, процена дугорочних резервисања, процењивања материјално значајних грешака из претходног периода, само су нека од питања која се односе на формулисање одговарајућих рачуноводствених политика и подручја њиховог деловања

Пето поглавље обухвата анализу истраживања које је обављено путем упитника, а односи се на примењене рачуноводствене политике код домаћих привредних субјеката. На основу истраживања дошли смо до закључка које начине процењивања, признавања и вредновања углавном користе предузећа у Србији. Исто тако, на основу дате анализе утврђујемо какав утицај изабране рачуноводствене политике имају на финансијски и приносни положај предузећа. Значај мотива, циљева и последица избора одређених рачуноводствених политика, лежи у томе што оне утичу на слику предузећа у јавности, а тиме и на понашање и одлуке стејкхолдера.

1. СУШТИНА И ОБЕЛЕЖЈА САВРЕМЕНОГ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

1.1. Суштина и обележја савременог финансијског извештавања

Савремено пословно окружење карактерише глобализација светске привреде и стварање јединственог тржишта са наглашеном конкуренцијом у коме се компаније свакодневно суочавају са бројним изазовима у обављању својих редовних активности. Да би опстале у таквом пословном окружењу, компаније морају благовремено доносити адекватне управљачке одлуке. Кључни механизам у доношењу квалитетних пословних одлука јесте рачуноводствени информациони систем и његова база података о свим значајним аспектима пословања. У основи „рачуноводство је израз за процес пружања и тумачења финансијских информација“ (Marriot & Simon, 1990, стр. 3). Уколико је рачуноводствени информациони систем утемељен на квалитетним основама, једино тада „може резултирати информацијама које одговарају реалности и које имају употребну вредност за управљачки процес“ (Дмитровић Шапоња et al., 2013, стр 384). „Основна улога рачуноводственог информационог система и његових аутпута састоји се у обезбеђивању адекватне информационе основе, као подршка доносиоцима одлука у пословно-финансијском одлучивању“ (Мартић, 2013, стр. 118).

Целина рачуноводства се карактерише сталним променама. Оне су претежно резултат утицаја многобројних, „по природи променљивих, друштвених, политичких и економских фактора“ (Стефановић, 1999, стр. 43) који обликују систем у коме рачуноводство функционише, тј. остварује своју сврху идентификовања, мерења и комуницирања информација корисних за потребе одлучивања. „Информације су више од речи; то су речи које се уклапају у национални културни оквир, а језик финансијског извештавања је такође условљен и националним културним окружењем“ (Haskins et al., 1996, стр. 5).

Конкретни фактори окружења, садржани у једном од најпотпунијих модела утицаја окружења на рачуноводство, јесу: природа (врста) власништва предузећа, пословне активности предузећа, извори финансирања и степен развоја тржишта капитала, природа система опорезивања (пореског система), егзистенција и значај рачуноводствене професије, стање рачуноводственог образовања и истраживања,

природа (врста) политичког система, друштвене прилике, степен економског раста и развоја, стопа инфлације, природа правног (законодавног) система, природа рачуноводствене регулативе, култура (друштвене или националне вредности) и међународни фактори (фактори хармонизације међународног рачуноводства). Ове динамичне факторе окружења, чији се утицај на рачуноводство разликује и између и у оквиру појединих земаља током времена, приказује слика 1.

Слика 1. Утицаји окружења на рачуноводство

Извор: (Lee et al., 1997, стр. 4)

Суштина утицаја различитих фактора окружења, приказаних на слици 1, састоји се у томе што они „обликују, одражавају и појачавају карактеристике рачуноводства јединствене за свако национално окружење“ (Radebaugh & Gray, 1997, стр. 62).

Примарна и витална сврха рачуноводства је да помогне доносиоцима одлука у избору између „алтернативних токова акција“ (Meigs & Meigs, 1987, стр. 28). Јасно је да поменуту сврху, од изузетног друштвеног (јавног) интереса за сваку земљу, рачуноводство остварује посредством информација које обезбеђује. Мора се признати да је основна сврха рачуноводства, да „помогне корисницима, да доносе одлуке базиране на информацијама“ (Atrill & McLaney, 1997, стр. 2). Основна карактеристика процеса обезбеђивања рачуноводствених информација јесте та што се генеришу

информације које имају „карактер јавног добра, што се често наглашава у економској литератури“ (Bromwich, 1992, стр. 240).

Према Концептуалном оквиру финансијског извештавања, издатом од Одбора за Међународне рачуноводствене стандарде, финансијско извештавање има за циљ да пружи информације о извештајним ентитетима постојећим и потенцијалним инвеститорима, купцима обвезница и другим кредиторима, које би им помогле у процесу доношења одлука у вези са „хартијама од вредности, процени сигурности улагања, мерењу приноса од инвестирања, процени способности измирења обавеза и др“ (Internacional Accounting Standard Bord, 2010).

Финансијско извештавање дефинишемо као поступак пружања „квантитативних (рачуноводствених) информација о привредном субјекту и њиховог објављивања заинтересованим корисницима, то јест доносиоцима одлука“ (Крстић, 2002, стр. 11). Реч је о скупу међусобно повезаних активности, које започињу регистрацијом трансакција и догађаја, потом признавању и мерењу њихових ефеката, а финализују се презентовањем, обелодањивањем и дистрибуцијом финансијских извештаја. „Признавање и мерење ефеката пословних трансакција и других догађаја, ради укључивања у елементе финансијских извештаја, чине суштину финансијског извештавања“ (Новићевић, 2016, стр. 43).

Операционализација процеса финансијског извештавања врши се „ пружањем информација корисницима од стране менаџмента предузећа“ (Стефановић, 1999, стр. 43). У том смислу, примарно средство комуникације менаџмента и доносиоца одлука јесу управо финансијски извештаји, као продукт финансијског извештавања. Ток рачуноводствених информација у рачуноводственом систему сажето приказује слика 2.

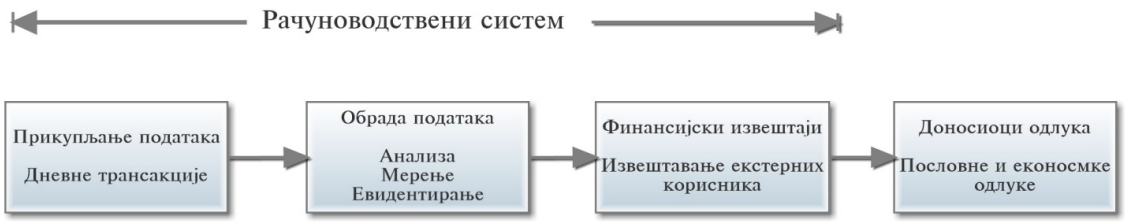

Слика 2. Ток рачуноводствених информација

Извор: (Стефановић, 1999, стр. 43)

Реч је о процесу који обухвата припрему финансијских извештаја и њихово пласирање у јавност.

Информације које се презентују кроз редовно или периодично финансијско извештавање обухватају: „(1) информације о финансијском положају предузећа – средствима, обавезама и сопственом капиталу као главним детерминантама истог, (2) информације о оствареном резултату пословања предузећа – приходима, расходима и нето добитку (губитку) као основним елементима истог и (3) информације о токовима средстава (променама финансијског положаја) – изворима и употреби укупних или нето обртних средстава, или приливима и одливима готовине као њиховим конститутивним елементима“ (Стефановић, 1999, стр. 43).

Основу финансијске инфраструктуре сваке привреде чини систем финансијског извештавања и као такав пружа „значајан допринос изградњи здравог националног и интернационалног финансијског система“ (Малинић et al., 2016, стр. 11). „Познавање система финансијског извештавања који је карактеристичан за одређену земљу, од значаја је за потребе доношења квалитетних пословних одлука, процену конкуренције, инвестиционих могућности, расположивих извора капитала и сл“ (Савић, 2011, стр. 15). Системом финансијског извештавања, „којим се поред оцене протеклих дешавања и тренутног економског положаја омогућава и сагледавање будућих ризика и развоја предузећа, врши се и заштита интереса власника предузећа“ (Спасић, 2002, стр. 183-192).

Основна улога финансијских извештаја је пружање информација корисницима, како интерним тако и екстерним за доношење пословних одлука. Користећи финансијске извештаје доносиоци одлука имају могућност да сагледају остварене резултате и предвиђају будуће резултате, као и да врше поређење са другим предузећима, плановима и на тај начин донесу закључак о пословању предузећа у будућем периоду.

С обзиром да се број корисника финансијских извештаја повећавао услед глобализације пословања, јавила се потреба за унифицирањем финансијских извештаја, ради њиховог лакшег тумачења и анализе. „Захтеви за хармонизацијом рачуноводства долазе од оних који регулишу, припремају и користе финансијске извештаје“ (Ђукић, 2001, стр. 546). С тим у вези, проблематика финансијског извештавања регулисана је законским и/или професионалним нормама.

Сви они који се користе информацијама садржаним у инструментима финансијског извештавања могу се поделити на: интерне кориснике и екстерне

кориснике. Интерни корисници обухватају кориснике унутар предузећа пре свега менаџмент (орган управљања у предузећу), који користи информације у сврху сагледавања остварених резултата пословања, дефинисања планова и стратегија развоја предузећа као и спровођење интерне контроле. Екстерни корисници се могу поделити у две групе и то: „екстерни корисници који имају директни финансијски интерес (инвеститори и зајмодавци) и екстерни корисници који имају индиректни финансијски интерес (пореска служба, агенције, синдикати и сл.)“ (Стефановић, 1999, стр. 41).

Захтеве бројних корисника, задовољављју следећих финансијски извештаји: Биланса стања, Биланса успеха, Извештај о новчаним токовима, Извештај о променама на капиталу и Напомене уз финансијске извештаје. Скуп наведених финансијских извештаја представља годишњи (завршни) рачун предузећа. Путем годишњег рачуна управа предузећа полаже рачун пред власницима, запосленима, државом, повериоцима и другим заинтересованим лицима о томе са каквим је успехом водила предузеће.

Такође, веома важна активност у процесу финансијског извештавања је ревизија финансијских извештаја која корисницима пружа сигурност у погледу веродостојности финансијских извештаја. Наиме, ревизијом се у значајној мери смањује ниво информационог ризика и повећава кредибилитет финансијских извештаја.

Истинито и поштено финансијско извештавање обезбеђује „успешно функционисање самих извештајних субјеката, финансијских тржишта и укупне тржишне економије“ (Новићевић, 2016, стр. 39). Креирање квалитетних финансијских извештаја ствара повољан амбијент за прилив страног капитала, повећава поверење инвеститора, њихову инвестициону активност и привредну активност уопште.

1.2. Улога и значај квалитетног финансијског извештавања

Савремени услови пословања које карактеришу висок степен глобализације светског тржишта и либерализације међународне трговине и финансирања, условили су интензивирање токова роба, услуга и капитала. Пословање у таквим условима омогућава привредним ентитетима нове могућности за раст и развој, али и више стејкхолдера који су заинтересовани за остварене перформансе предузећа. Сви стејкхолдери су заинтересовани за информације о финансијском и укупном положају предузећа које су садржане у финансијским извештајима као продукту процеса финансијког извештавања.

Захтев за квалитетом и веродостојношћу презентованих финансијских извештаја, који постављају интересне групе, има за циљ да се обезбеди сигурност и стабилност пословања и умањи изложеност, пре свега, финансијским ризицима. Бројни примери финансијских превара у свету, још више су довеле у питање значај квалитетног финанасијског извештавања.

Полазећи од примарне сврхе процеса финансијског извештавања, а то је креирање информација за доношење адекватних пословних одлука, произилази и значај квалитета процеса финансијског извештавања.

Опште је познато да финансијско извештавање има значајну улогу у обезбеђењу веће сигурности за инвеститоре, привлачењу страних инвестиција, развоју тржишта капитала и стимулисању економског раста. Недостатак поверења у процес финансијског извештавања доводи у питање „функционисање тржишта капитала, стабилност финансијског система, повећава ризик и трошкове капитала и успорава развој предузећа и националне економије у целини“ (Малинић et al., 2016, стр. 440). Главни ефекти система финансијског извештавања приказани су на слици 3. Ова слика нам даје увид у значај финансијског извештавања.

Слика 3. Значај финансијског извештавања

Извор: (Малинић et al., 2016, стр. 441)

Питање квалитета финансијског извештавања и финансијских извештаја данас је посебно значајно, а разлоге томе можемо наћи у самом окружењу. Неки од изражених трендова, карактеристичних за то окружење су:

- „повећава се број предузећа чије су акције котиране на берзама;
- на међународном нивоу се стандардизује и хармонизује финансијско извештавање;
- повећава се број скандала повезан са финансијско-рачуноводственим пословима;
- долази до раста броја корисника финансијских извештаја;
- повећава се број корисника и захтева за информацијама из финансијских извештаја;
- све већи број одлука о пласирању средстава се доносе на основу информација из финансијских извештаја“ (Дмитровић & Милутиновић, 2011, стр. 3-16).

Ради одређења појма квалитета финансијских извештаја, неопходно је поћи од циља самих финансијских извештаја. „Циљ финансијских извештаја је да истинито и објективно прикажу финансијску позицију, резултат пословања и промене у финансијској позицији“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2018). Уколико финансијски извештаји испуњавају овај претходно дефинисани циљ, могу се сматрати квалитетним. „Са становишта потенцијално негативних последица неквалитетног извештавања у првом плану се истиче утицај истинитог и поштеног извештавања по стабилност и ефикасност финансијских тржишта, функционисање самих привредних субјеката и развој укупне националне економије“ (Малинић, 2013, стр. 17).

Од јавног је интереса питање квалитета финансијских извештаја, узимајући у обзир последице пословних одлука, донетих на бази информација које су у њима садржане. У том смислу, постоји велико интересовање надлежних институција за проблематику квалитета финансијских извештаја. Професионалне институције, државни органи, остала регулаторна тела, разликују се по улози, надлежностима, овлашћењима, активностима у поступку контроле квалитета финансијских извештаја. Према томе, институције за контролу квалитета финансијских извештаја могу се поделити на:

а) „менаџмент,

б) професионалне асоцијације рачуновођа,

в) владе и њена регулаторно-контролна тела,

г) кориснике рачуноводствених извештаја“ (Малинић, 2006, стр. 314).

Због далекосежних имликација по интересе различитих стејкхолдера, акценат се ставља и на важност детерминанти које опредељују квалитет система финансијског извештавања. У том смислу можемо говорити о квалитету институционализације система финансијског извештавања, квалитету регулативе, квалитету примене регулативе, нивоу професионалне едукације и култури извештавања. Сви елементи представљени су на слици 4.

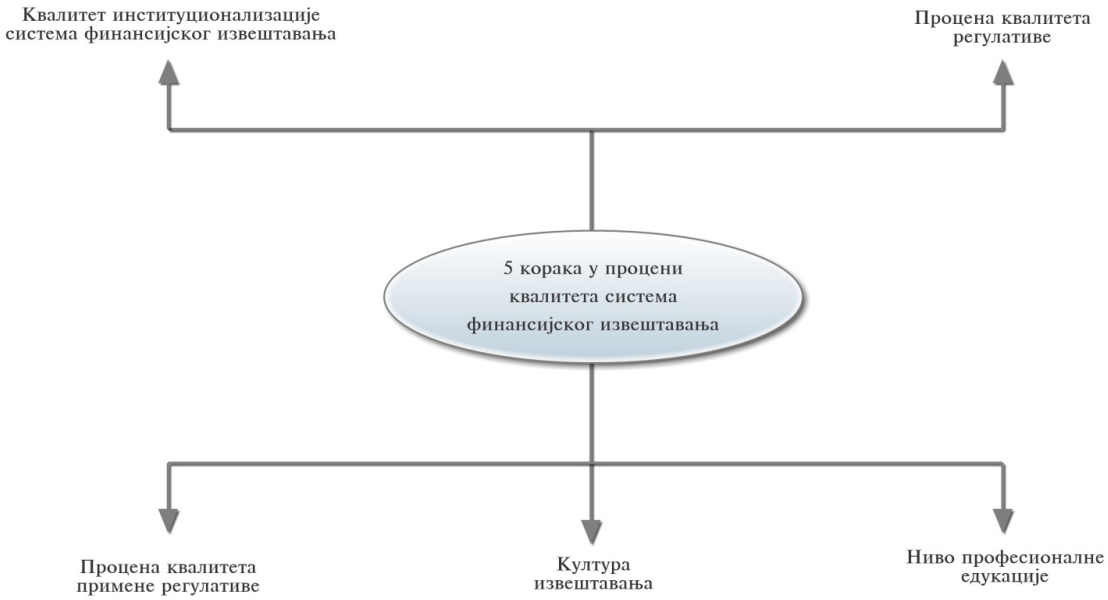

Слика 4. Процена квалитета финансијског извештавања

Извор: (Малинић, 2009, стр 148)

Област рачуноводства и финансијског извештавања се уређује применом прописа за чије доношење и примену су надлежне међународне и националне институције. Кључне институције на подручју доношења и имплементације међународно прихваћених стандарда су Одбор за Међународне рачуноводствене стандарде (*IASB* – International Accounting Standard Board) задужен за доношење и измене МРС/МСФИ стандарда и Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB* – Financial Accounting Standard Board) у чијој надлежности су општеприхваћени рачуноводствени принципи који се примењују у Америци. Интернационализација пословања подстиче сарадњу ових институција, која за циљ има усаглашавање система

финансијског извештавања на глобалном нивоу и утврђивање јединствених стандарда који би били применљиви на свим светским тржиштима капитала. Такође, Међународна федерација рачуновођа (*IFAC* – International Federation of Accountants) спроводи активности развоја и унапређења рачуноводствене професије кроз хармонизацију стандарда и обезбеђење рачуноводствених услуга високог квалитета. Осим поменутих регулаторних тела, квалитету финансијког извештавања непосредно доприносе и друге институције које имају значајну улогу на националном нивоу. Држава, Комисија за хартије од вредности, Централна банка и професионалне организације имају значајну улогу у процесу унапређења система квалитета финансијског извештавања.

Рачуноводствени прописи и правила, садржани у професионалној, законској и интерној регулативи одређују квалитет финансијских извештаја. Регулатива треба да буде у функцији адекватне „информационе основе за одлучивање и смањење ризика од превара у процесу финансијског извештавања“ (Малинић, 2009, стр. 149). Процеси глобализације светског тржишта као и интернационализације тржишта капитала, намећу како развијеним тако и земљама у транзицији потребу за прихватањем међународне професионалне регулативе.

Прихватањем међународне регулативе, не значи да је сав посао завршен. Велики проблем се јавља код примене регулативе. Наиме, и ако су сва правила иста за оне који регулативу прихватају, различита „рачуноводствена традиција“ (Малинић, 2009, стр. 149) може довести до њиховог другачијег тумачења и тиме довести у питање поузданост финансијских извештаја.

Култура извештавања представља битну одлику квалитета. Огледа се у искључивању било каквог понашања које се коси са законском и професионалном регулативом, као и кодексом професионалне етике. Присутна је нарочито у земљама које се налазе у процесу транзиције, где се предузећа сусрећу са бројним изазовима у процесу финансијског извештавања.

Квалитет образовања рачуновођа и ревизора у великој мери одређује и квалитет финансијског извештавања. Адекватан систем образовања као и континуирана едукација треба да омогући стицање знања за бављење пословима извештавања. У вези са тим, одговорност треба да сносе одговарајуће државне институције као и професионалне асоцијације које треба да раде на побољшању професионалне оспособљености рачуновођа и ревизора што је у директној вези са квалитетом финансијског извештавања.

Када говоримо о квалитету финансијског извештавања, морамо напоменути да постоји веза између квалитета финансијског извештавања и нивоа квалитета корпоративног управљања. Модерне корпоративне системе карактерише корпоративно управљање као „процес у коме менаџмент професионално управља повереним капиталом у настојању да оствари унапред дефинисане пословне циљеве – ликвидност, профитабилност и солвентност“ (Стевановић & Белопавловић, 2012, стр. 3-13). Пропусти у процесу финансијског извештавања често су повезани са пропустима у корпоративном управљању.

Унапређење квалитета корпоративног управљања, које подразумева квалитет правила који се односе на независност одбора директора, независност комитета за ревизију и улоге директора, могу унапредити квалитет процеса финансијског извештавања. Одбор директора и комитет за ревизију, представљају независна тела заштите интереса власника капитала и процеса корпоративног управљања. У оквиру дефинисаних надлежности и одговорности, “одбор директора врши унутрашњи надзор над пословањем друштва” (Република Србија. Службени гласник, 2019). Комитет за ревизију као надзорно тело, “именовано је од стране управног одбора компаније у циљу надгледања рачуноводственог процеса, процеса финансијског извештавања и ревизије финансијских извештаја” (Петковић, 2010, стр. 60). Независност и чланова одбора и комитета за ревизију у процесу спровођења задатака неопходни су, због ефективности процеса доношења и спровођења одлука.

Очувањем интегритета менаџмента компаније уз помоћ ефикасног система интерне контроле, независне екстерне ревизије и унапређењем и подстицањем етичког начина понашања менаџмента, рачуновођа и ревизора, утиче се на квалитет финансијских извештаја као и одлука донетих на бази информација садржаним у финансијским извештајима.

1.3. Појам, сврха и значај концептуалног оквира за финансијско извештавање

Први концептуални оквир МСФИ донет је 1989.године. Међутим, окружење у коме послују извештајни ентитети се битно променило. Та промена огледа се превасходно у развоју тржишта капитала и појави нових облика активе и пасиве као и информационих потреба инвеститора и поверилаца. Стога је потреба за ревизијом

концептуалног оквира, као примарног основа за израду међународних стандарда финансијског извештавања, постала нужност. Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB) и амерички Одбор за финансијске рачуноводствене стандарде (FASB) су 2004. године покренули заједнички пројекат за ревидирање концептуалног оквира.

Пројекат ревизије и усаглашавања два концептуална оквира финансијског извештавања се одвија по следећим фазама:

1. циљеви и квалитативне карактеристике;
2. елементи и признавања;
3. вредновање;
4. извештајни ентитети;
5. презентација и објављивање;
6. обухват и сврха;
7. примена на непрофитне ентитете и
8. остало.

„Завршетак прве фазе је донео и нови назив концептуалном оквиру – Концептуални оквир за финансијско извештавање 2010, а завршен је 28. септембра 2010. године“ (Шкарић Јовановић, 2006, стр. 148). Врло важна фаза пројекта ревидирања Концептуалног оквира је дефинисање циљева и квалитативних карактеристика „јер одабрани циљеви финансијских извештаја и тражене карактеристике информација садржаних у финансијским извештајима суштински утичу на то како ће у осталим фазама пројекта бити дефинисана правила за признавање елемената финансијских извештаја и основе вредновања“ (Шкарић Јовановић, 2006, стр. 149).

Циљ финансијског извештавања за опште намене у новом концептуалном оквиру усмерен је на пружање информација пре свега, за најважније стејкхолдере (инвеститоре, повериоце и зајмодавце) у циљу доношења одговарајућих и благовремених пословних одлука. Круг корисника информација је смањен, искључени су корисници који могу по службеној дужности, да траже и добију жељене, пре свега, интерне информације.

Разлике у дефинисању циљева финансијског извештавања довеле су и до разлика у дефинисању квалитативних одлика финансијских извештаја. У старом концептуалном оквиру свим квалитативним карактеристикама придавао се подједнак значај за квалитет финансијских извештаја.

Међутим, у ревидираном концептуалном оквиру, полазећи од циља финансијског извештавања, квалитативне карактеристике информација се могу поделити на:

- основне или фундаменталне и
- унапређујуће.

Фундаменталне карактеристике су релевантност и веродостојна презентација.

Релевантне информације омогућавају потврду одређених чињеница и стања као и основу за њихово прогнозирање. Релевантне информације доприносе да корисници на њима заснивају своје одлуке.

Термин поузданост из ранијег концептуалног оквира замењен је термином „веродостојна презентација“. Да би информација веродостојно репрезентовала економске феномене треба да буде:

- потпуна;
- неутрална;
- без материјално значајних грешака.

С обзиром на то, да се приликом састављања финансијских извештаја користе процене и претпоставке одређених позиција, постојање веродостојности презентације наилази на ограничења. Зато је Одбор, због немогућности потпуног елиминисања грешака навео веродостојним и оне информације које не садрже значајне грешке.

Друга група квалитативних карактеристика треба да допринесе унапређењу релевантности и веродостојне презентације. Ова група квалитативних карактеристика обухвата поред упоредивости и јасности из старог концептуалног оквира и проверљивост и благовременост.

Проверљивост информација обезбеђује кредибилитет преко независне ревизије од стране стручних лица, о томе да:

- информација не садржи грешке које су материјално значајне;
- није пристрасна;
- су изабране методе процењивања примењене без материјалних грешака или пристрасности.

Свака информација која се налази у финансијским извештајима мора бити релевантна и веродостојно презентована јер релевантна а нетачна информација може довести корисника у заблуду тј. може довести до погрешне одлуке. У виду графичког приказа, квалитативне карактеристике се могу приказати на следећи начин.

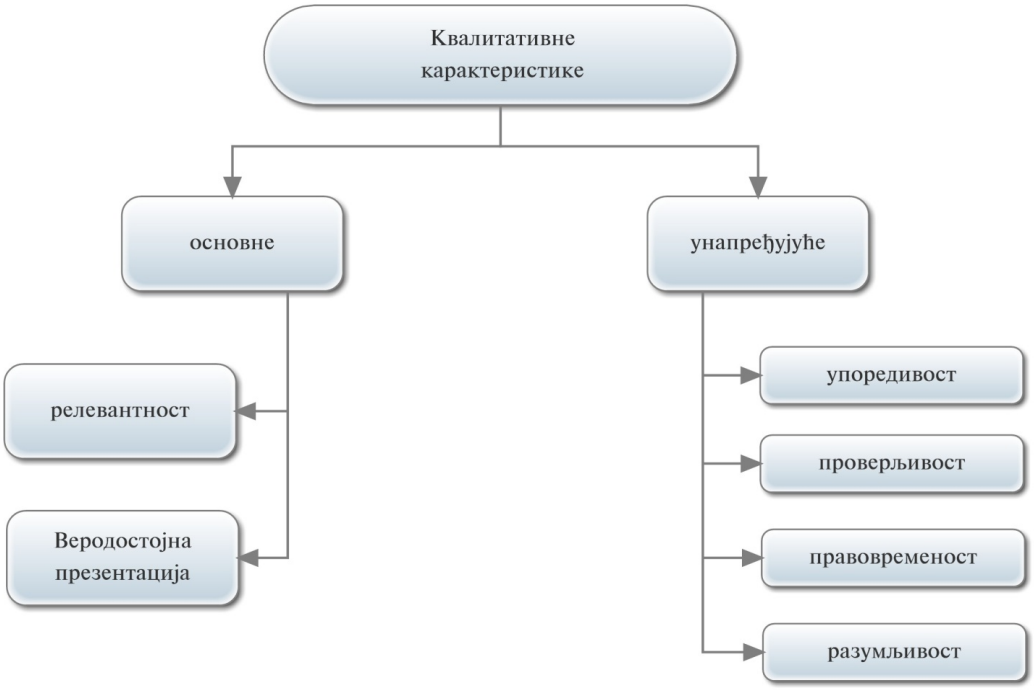

Слика 5. Графички приказ квалитативних карактеристика према ревидираном концептуалном оквиру

Извор: (Financial Accounting Standards Board, 2010)

Наведене квалитативне карактеристике представљају значајан сегмент ревидираног Концептуалног оквира за финансијско извештавање. Њихово постојање не само да омогућава потпуније усаглашавање два, поменута Концептуална оквира, већ и ствара основу за добијање кредибилних информација за доношење економских одлука.

Савремени услови пословања одликују се бројним динамичним променама на које утичу различити фактори. У том смислу, рачуноводство треба да обезбеди релевантне финансијске извештаје, који би корисницима финансијских извештаја пружили поуздану основу за доношење адекватних пословних одлука. Разматрање питања „квалитета финансијских извештаја, подразумева сагледавање многих изазова и ограничења која се јављају на путу обезбеђења њихове исправности“ (Крстић, 2011, стр. 43).

Ревидирани концептуални оквир, дефинише нови циљ финансијског извештавања опште намене, који се огледа у пружању финансијских информација о пословним ентитетима, које су пре свега корисне постојећим и потенцијалним инвеститорима, повериоцима и зајмодавцима, који доносе одлуке о инвестирању у дати ентитет. У односу на претходни концептуални оквир из 1989. године, у којем је

примарни циљ финансијског извештавања пре свега пружање информација о финансијском и приносном положају предузећа ширем кругу заинтересованих корисника, ревидирани концептуални оквир има ужи круг корисника.

На основу претходно поменутих дефиниција циљева финансијског извештавања, уочавају се разлике које су утицале на уређење појединих фаза у поступку израде ревидираног Концептуалног оквира. То су, пре свега, разлике које проистичу из:

- примарних група корисника финансијских извештаја и
- врсте информација које финансијски извештаји обезбеђују крајњим корисницима.

Круг корисника финансијских извештаја је значајно смањен у новом Концептуалном оквиру. На основу дефиниције циља финансијског извештавања, примарни корисници финансијских извештаја су „постојећи и потенцијални инвеститори, зајмодавци и други повериоци“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2010). Међутим, међу овим корисницима се не налазе управа предузећа, држава, бројна регулаторна тела и шира друштвена јавност. Полази се од претпоставке да се ови корисници не морају ослањати на финансијске извештаје опште намене. На пример, управа предузећа (руководство), „у могућности је да интерно прибави потребне финансијске информације“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2010). Према Концептуалном оквиру, „намена финансијских извештаја опште намене није да покаже вредност извештајног ентитета, већ пружају информације на основу којих могу помоћи корисницима у процени вредности извештајног ентитета“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2010).

Полазећи од информација које финансијски извештаји треба да обезбеде крајњим корисницима, примат добијају квалитативне карактеристике, које информацијама дају својства, чинећи их на тај начин корисним за потребе инвеститора, повериоца и других кредитора.

На основу ревидираног Концептуалног оквира, у основне квалитативне карактеристике финансијских информација убрајају се:

- „релевантност, у оквиру које се наводи и материјалност као специфичан аспект релевантности и
- веродостојност“ (Financial Accounting Standards Board, 2010).

Поред основних, постоје и унапређујуће (додатне) квалитативне карактеристике финансијских информација, и то:

- „упоредивост и доследност;
- проверљивост;
- благовременост и
- разумљивост“ (Financial Accounting Standards Board, 2010).

Релевантност је особина информације која доносиоцима одлука осигурава довољну количину података у процесу доношења одлука, тј. „релевантном се сматра информација која је значајна кориснику за доношење одлука“ (Стојановић, 2012, стр. 26). Уколико финансијска информација има вредност предвиђања и вредност потврђивања, може се очекивати и разлика у одлукама које се на основу ње доносе. Предвидивост и повратност су секундарне карактеристике релевантне информације. Вредност предвиђања финансијские информације испољава се у случају када се она може користити за предвиђање будућих учинака. Финансијска информација има карактеристике повратности у ситуацијама када може пружити повратну информацију о претходним проценама.

Материјалност је још један аспект релевантности који у великој мери утиче на одлуке корисника финансијских извештаја, уколико дође до њеног изостављања или погрешног приказа. Одбор није одредио вредност коју информација мора имати да би била материјално значајна, већ је она својствена „одређеном ентитету који је заснован на природи или величини ставки на које се информације односе, у контексту финансијског извештаја појединачног ентитета“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2010).

Поред релевантности, информације у финансијским извештајима морају бити и верно приказане. Сматра се да су информације верно приказане ако су „потпуне, неутралне и без грешака.“ (Financial Accounting Standards Board, 2010).

Потпун приказ би требало да обухвата све неопходне информације које би кориснику омогућиле разумевање појаве коју приказује, укључујући и описе и објашњења.

Неутралан приказ подразумева приказ који је непристрасан у избору и презентацији финансијских информација. Неутралну информацију не треба схватити као информацију без сврхе или утицаја на понашање, јер релевантне информације по дефиницији праве разлике у пословним одлукама корисника.

Приказ без грешака значи да у описима феномена нема грешака или изостављања, а исто тако је без грешака одабран и примењен процес коришћен за припрему финансијских информација.

Унапређујуће квалитативне карактеристике утичу на употребљивост финансијских информација које су релевантне и верно представљене.

Често је доношење пословних одлука праћено избором између две или више алтернатива. У тим ситуацијама, већи значај за доношење пословних одлука имају информације које је могуће упоредити. Упоредивост као квалитативна карактеристика омогућава корисницима да уоче и схвате разлике и сличности између ставки. Поређење, за разлику од осталих квалитативних карактеристика захтева најмање две ставке.

Поред тога што је доследност повезана са квалитетом упоредивости, не могу се поистовећивати. Доследност подразумева „коришћење једном одабраних метода у више узастопних периода за исту позицију у финансијским извештајима или за различита предузећа у одабраном временском периоду“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2010). Упоредивост је циљ, а остварење циља омогућава доследност.

Проверљивост треба корисницима да пружи уверење да су информације о неком феномену веродостојно представљене. Провера објављених информација може се обавити директно или индиректно. Директном провером врши се провера одређеног приказа или износа директним посматрањем, на пример бројањем новца. Индиректном провером врши се „провера инпута модела, образаца и нови обрачун финансијског резултата истом методологијом“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2010).

Благовременост подразумева доступност информација на време како би оне биле корисне доносиоцима одлука. Информација може изгубити корисност уколико је старија. Међутим, неке информације настављају да буду благовремене и након истека извештајног периода, јер су појединим корисницима потребне у процени трендова.

Приказивање и описивање информација на јасан и концизан начин омогућава разумљивост информације. Разумљивост као квалитативна карактеристика информације, доприноси корисницима финансијских извештаја лакшу разумљивост и схватање приказаних садржаја.

Квалитетни финансијски извештаји су, данас, постали неопходност у пословном свету јер доприносе поверењу, сигурности и представљају основу за доношење адекватних пословних одлука од стране корисника.

1.4. Финансијски извештаји као део процеса финансијског извештавања

1.4.1. Уопште о финансијским извештајима

Пословање привредних субјеката у савременим условима, које карактеришу ограничени ресурси и све израженија конкуренција, резултира повећањем потребе за поузданим, благовременим и квалитетним информацијама. Значај финансијских извештаја, као најбитнијег извора информација за кориснике, непрекидно расте у новом пословном окружењу. На основу информација садржаних у финансијским извештајима, њихови корисници доносе пословне одлуке, које треба да обезбеде опстанак и елиминисање ризика које са собом носи савремени пословни амбијент.

Финансијски извештаји који су стандардизовани у складу са правилима међународне професионалне рачуноводствене регулативе, обезбеђују информације релевантног квалитета о финансијском положају предузећа, његовим перформансама као и променама његовог финансијског положаја. Поред тога представљају „кључне инструменте за регулисање односа између пословних система у оквиру националне економије и дају пун допринос повећању економске активности, рационалној употреби ресурса и повећању животног стандарда“ (Новићевић, 2015, стр. 34-49).

Финансијски извештаји су структурисани финансијски прикази финансијске позиције и резултата финансијских трансакција које предузима једно предузеће. Садрже информације о извештајном ентитету, то јест о његовој финансијској позицији (средствима, обавезама и капиталу предузећа), успешности пословања (приходима, расходима и резултату пословања) и новчаним токовима (приливима и одливима готовине), које ће широком кругу корисника бити доступне за пословно одлучивање. Финансијским извештајима, менаџмент приказује и своје резултате у управљању повереним средствима.

Према ревидираном Концептуалном оквиру за финансијско извештавање, циљ финансијских извештаја опште намене дефинише се као: „пружање финансијских информација о извештајном ентитету које су корисне за постојеће и потенцијалне инвеститоре, зајмодавце и друге повериоце при доношењу одлука о давању средстава ентитету“ (Financial Accounting Standards Board, 2018).

Према параграфу 10 међународног рачуноводственог стандарда 1, сет финансијских извештаја укључује:

а) „извештај о финансијској позицији на крају периода,

б) извештај о укупном резултату за период,

в) извештај о променама на капиталу за период,

г) извештај о токовима готовине за период и

д) напомене, које чини кратак преглед значајних рачуноводствених политика и друга објашњења и

ђ) извештај о финансијској позицији на почетку најранијег упоредног периода када ентитет примењује рачуноводствену политику ретроспективно или врши ретроспективно преправљањсе ставки у финансијским извештајима, или када рекласификује ставке у финансијским извештајима“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

Другим речима, у оквиру годишњег финансијског извештаја налазе се следећи извештаји:

а) биланс стања;

б) биланс успеха;

в) извештај о новчаним токовима;

г) извештај о променама на капиталу; и

д) напомене уз финансијске извештаје.

У њима треба наћи одговоре на следећа питања:

1. Која су се кретања готовине догодила у одређеном периоду?
2. Колики је профит предузеће остварило у одређеном периоду?
3. Колика је акумулирана имовина предузећа на крају одређеног периода? итд.

Финансијски извештаји се првенствено састављају и презентују у складу са потребама екстерних корисника, са циљем обезбеђивања информација од користи за пословно одлучивање. Финансијски извештаји представљају мост између подносилаца и корисника финансијских извештаја. Они имају смисла само ако „представљају истинит и поштен приказ економске реалности и ако доприносе смањењу информационе асиметрије између оних који су у информационо повољнијој позицији (менаџмента) и оних који су у информационо инфериорнијој позицији (инвеститора)“ (Малинић, 2015, стр. 54).

На основу свега наведеног, финансијски извештаји морају бити сачињени тако да информације које су у њима презентоване, приказују стварно стање извештајног ентитета, да би корисници, то јест доносиоци одлука имали могућност да на прави начин процене финансијску снагу и слабости конкретног ентитета.

а) Биланс стања

Биланс стања је преглед у коме је приказана „имовина предузећа и њена структура у виду сталне и обртне имовине на једној страни (што представља активу) и капитала и обавеза на другој страни (што представља пасиву)“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 14).

Сврха биланса стања јесте да се у њему изнесе финансијска позиција предузећа на одређени датум. Конкретније, биланс стања нас извештава о имовини предузећа и изворима финансирања (обавезе и сопствени капитал) предузећа у одређеном тренутку у времену. Пошто је биланс стања тренутан приказ једног тренутка у времену, он је пре извештај о стању него о кретањима.

У билансу стања имовина се исказује одвојено, према карактеру и степену њихове очекиване ликвидности, док се обавезе исказују према њиховом очекиваном року доспећа.

Међународни рачуноводствени стандард захтева систематизацију према року наплативости имовине, али дозвољава избор у вези са класификацијом на сталну и обртну имовину, док обавезе треба да буду систематизоване према року измирења.

Према МРС 1, посебно се истиче подела имовине на сталну и обртну, тј. подела обавеза на краткорочне и дугорочне обавезе. Такође, овај стандард препоручује следећи изглед биланса стања:

БИЛАНС СТАЊА			
	Напомена	Текућа година	Претходна година
А К Т И В А			
Стална имовина			
Нематеријална улагања			
Основна средства			
Учешћа у капиталу			
Дугорочни финансијски пласмани			
Обртна имовина			
Залихе			
Дати аванси			
Купци и друга потраживања			
Остала краткорочна потраживања			
Готовина и готовински еквиваленти			
Активна временска разграничења			
Укупна пословна актива			
Губитак изнад износа капитала			
Ванпословна актива			
Укупна актива			
П А С И В А			
Капитал			
Основни капитал			
Неуплаћени уписани капитал			
Резерве			
Нераспоређени добитак			
Губитак			
Ревалоризационе резерве			
Укупни капитал			
Дугорочне обавезе и резервисања			
Дугорочна резервисања			
Обавезе по дугорочним кредитима			

Укупне дугорочне обавезе и резервисања			
Краткорочне обавезе			
Добављачи			
Примљени аванси			
Обавезе према запосленима			
Обавезе по основу јавних прихода			
Остале краткорочне обавезе			
Краткорочне финансијске обавезе			
Пасивна временска разграничења			
Ванпословна пасива			
Укупна пасива			

б) Биланс успеха

Биланс успеха приказује зарађене приходе и начињене расходе током редовног пословања и информацију о оствареном пословном резултату у одређеном временском периоду. Основна сврха биланса успеха је приказивање износа оствареног добитка или износа губитка конкретног извештајног ентитета, току периода који је обухваћен билансом успеха. „Подаци из биланса успеха служе за сагледавање успешности пословања, тј. за испитивање и оцену зарађивачке способности предузећа“ (Стојилковић & Крстић, 2000, стр. 50). Износ добитка/губитка који је остварен у току неког периода „посебно је важан не само власницима предузећа, већ и менаџерима, запосленима, добављачима и осталим групама корисника тих информација који могу да имају интерес у способности предузећа да остварује профит“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 13).

Биланс успеха се често сматра најважнијим финансијским извештајем, јер пружа информацију да ли је неко предузеће пословало профитабилно пошто је остварило прихватљиву нето добит.

Према МРС 1 се наводи минимум ставки које би требале бити презентоване у билансу успеха, али се оставља могућност пословним субјектима да исти прилагоде сопственим потребама. То су:

- „приходи,
- трошкови финансирања,

- удео добитка или губитка зависних ентитета и заједничких подухвата, који се обрачунава коришћењем метода удела;
- порески расходи,
- добитак или губитак из редовних активности,
- ванредне ставке,
- мањински интерес,
- нето добитак или губитак периода“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

На основу података из биланса успеха, корисницима финансијских извештаја треба да буде омогућено да процене успешност пословања конкретног пословног субјекта у будућем периоду. Већина интересних група заинтересоване су за дубљи увид у положај успеха предузећа, јер је то једина подлога за њихово одлучивање. „Поменуте захтеве може да испуни само рачун у коме су, у форми конта или у форми листе приказани сви приходи, као повећање супстанце (сопственог капитала) или позитивни елементи успеха, и сви расходи обрачунског периода, као смањење (потрошња) супстанце или негативни елементи резултата. При томе, позитивне и негативне компоненте резултата (приходи и расходи) треба да буду приказани на начин да се из добијеног извештаја (рачуна) јасно уочавају врсте, висина и извори оствареног резултата посматраног обрачунског периода“ (Ранковић, 2017, стр. 434). Према напред наведеном, биланс успеха се може сматрати „подконтом сопственог капитала на коме су у форми конта или листе обухваћени и међусобно супростављени сви приходи и расходи једног обрачунског периода, чија резултанта представља успех“ (Ранковић, 2017, стр. 434). И управо тај остварени резултат представља нето промену сопственог капитала, приказаног у пасиви биланса, и зато се интегрише у биланс као његово повећање или коректура (смањење капитала).

Стога, биланс стања и биланс успеха представљају међусобно повезане извештаје који се по својим функцијама разликују. Из те повезаности „произилази међусобна зависност рачуна успеха и биланса, што је важна чињеница која се узима у обзир приликом увида у имовински положај односно у положај успеха предузећа. Иначе, из чисто књиговодствено-техничког аспекта, састављање рачуна успеха одражава се на биланс на начин како је то приказано на следећој слици.

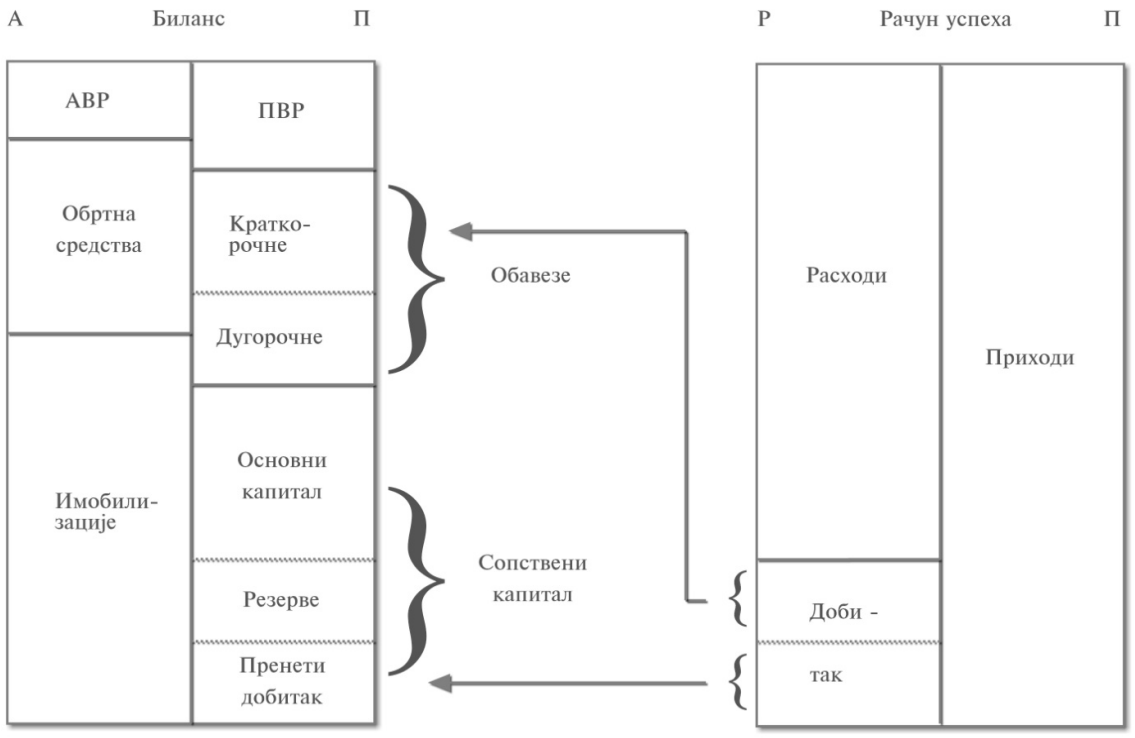

Слика 6. Међузависност биланса стања и успеха

Извор: (Ранковић, 2017, стр. 434)

Дубљом анализом међусобно повезаних биланса стања и успеха, корисници долазе до преко потребних информација о имовинском и финансијском положају предузећа, као његовој зарађивачкој способности, које су основа за адекватно пословно одлучивање.

в) Извештај о токовима готовине

Извештај о токовима готовине представља преглед свих прилива и одлива готовине предузећа у одређеном периоду. На основу информација из извештаја о токовима готовине, корисници могу проценити способност ентитета да ствара готовину и еквиваленте готовине, као и потребу коришћења готовине од стране ентитета. Према Међународном рачуноводственом стандарду 7 – *Извештај о токовима готовине,* готовина се са аспекта порекла диференцира на:

- износ готовине из оперативне (пословне) активности, како основне тако и допунске;
- износ готовине из инвестиционих активности;
- износ готовине од финансијских активности – повећања или смањења зајмова, нове емисије хартија од вредности, исплате дивиденди и др.

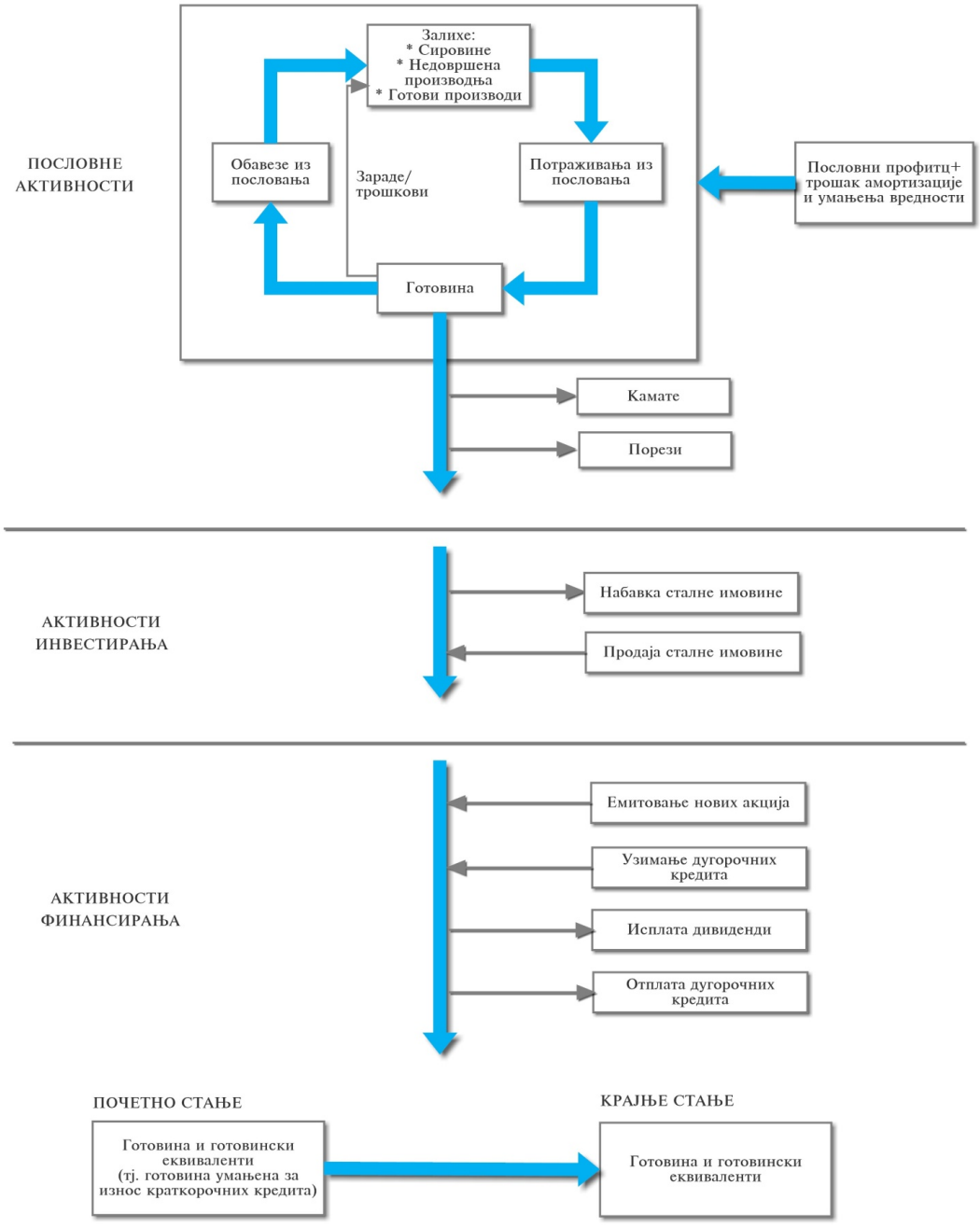

Слика 7. Главна заглавља извештаја о токовима готовине у складу са МРС 7

Извор: (Kothari & Barone, 2012, str. 254)

Предходна слика указује на основне активности и изворе из којих је створена готовина, односно у које активности је потрошена створена готовина. Свака активност која резултира приливом или одливом готовине класификује се у једну од три претходно наведене активности. "Погрешним класификовањем новчаних токова између појединих активности, чак и у оквиру расположивог маневарског простора који остављају рачуноводствени принципи и стандарди, често се ствара погрешна импресија о остварењима предузећа" (Малинић, 2009, стр. 68). Извештај о новчаном току објашњава промене у новцу дефинисањем оних „активности које повећавају новац и оних које га смањују" (Van Horne, 2014, стр. 176).

Приликом припреме извештаја о токовима готовине, и то дела који се односи на пословне активности, могу се применити две методе и то директна и индиректна. Индиректна метода „полази од нето добитка и преводи га у новчани ток, чиме се објашњава каква је веза између добитка и новчаног тока" (Blake, 1997, стр. 14). Директна метода подразумева праћење бруто токова готовине, што захтева увођење у извештај о новчаним токовима уместо добитка, приходе и расходе који су тај добитак одредили. Тиме се дефинишу везе између појединих прихода и расхода и прилива и одлива који се на њих односе" (Blake, 1997, стр. 14). Приликом састављања токова готовине из пословних активности, у нашој земљи се примењује директна метода, што указује на потребу коришћења биланса стања како би се предвидео утицај који на новчане токове имају промене на позицијама обртног капитала. Предност индиректне методе у односу на директну методу јесте „чињеница да индиректна метода приказује промене на обртном капиталу и открива позиције које се могу сматрати нерепетитивним, а које су укључене у обрачун нето добитка, али су често или по карактеру неновчане или непословне по својој суштини" (Лукач, 2013, стр. 12).

Рачуноводствено предвиђање новчаног тока, „представља кључ за успешно управљање готовином тј. ликвидношћу предузећа, јер се њиме смањује ризик и неизвесност у пословању предузећа" (Ђукић, 2006, стр. 38).

Основни циљ састављања Биланса токова готовине је „да корисницима рачуноводствених информација, интерним и екстерним, пружи информације за оцену способности предузећа да ствара готовину, за предвиђање времена и сигурности стварања готовине" (Ђукић, 1999, стр. 53). Информације које произилазе из овог извештаја, првенствено су значајне корисницима финансијских извештаја, јер помоћу њих доносе адекватне пословне одлуке и врше процену перформанси датог предузећа.

У комбинацији са осталим финансијским извештајима, извештај о токовима готовине, пружа информације на основу којих корисници могу утврдити:

- „способност предузећа да ствара готовину на основу свог пословања,
- сагледавање последица менаџерских одлука о инвестирању и финансирању, изражених у износима готовине и готовинских еквивалената,
- одрживост способности предузећа да генерише готовину,
- степен усклађености пословних новчаних токова са нето профитом,
- информације о ликвидности и дугорочној солвентности предузећа,
- способност предузећа да финансира свој раст и развој из фондова које интерно ствара“ (Kothari & Barone, 2012, стр. 239).

У извештају о токовима готовине евидентирани су готовински приливи предузећа и плаћања које је предузеће извршило у готовини у току конкретног периода. Из извештаја о токовима готовине такође можемо да сазнамо одакле потичу готовина и готовински еквиваленти у току одређеног периода и на шта су потрошени. Дакле, извештај о новчаним токовима служи за то да „инвеститори добију боље и квалитетније информације о начину на који компанија управља својом готовином и помаже да се скрене већа пажња на управљање готовином“ (Тодоровић, 2006, стр. 164).

г) Извештај о променама на капиталу

Ступањем на снагу преуређеног *Међународног рачуноводственог стандарда 1- Презентација финансијских извештаја* чија је примена отпочела 1998.године, извештај о променама на капиталу је први пут постао саставни део сета финансијских извештаја.

Извештај о променама на капиталу је намењен пре свега, власницима предузећа и у њему су дате информације о томе које су економске промене утицале на повећавање и на смањење сопственог капитала у току пословне године. Поред информација о променама на капиталу које имају карактер прихода и расхода и обухваћене су Билансом успеха, Извештај о променама на капиталу пружа информације садашњим и будућим инвеститорима о директним променама на капиталу које не утичу на висину исказаног периодичног резултата и не могу се видети из Биланса успеха.

Према *Међународном рачуноводственом стандарду 1 – Презентација финансијских извештаја* у обрасцу извештаја о променама на капиталу се исказује:

- „укупан збирни резултат за тај период, приказујући посебно укупне износе који се могу приписати власницима матичног ентитета и учешћима без права контроле;
- ефекте ретроспективне примене или преправљања признате у складу са МРС 8 и то за сваку компоненту капитала;
- сравњивање књиговодствене вредности на почетку и на крају периода, за сваку компоненту капитала, засебно обелодањујући промене које су резултат:
  - добитка или губитка;
  - сваке ставке укупног осталог резултата; и
  - трансакције са власницима који делују у својству власника, приказујући засебно улагања власника и расподеле власницима и промене власничких интереса у зависним ентитетима чија последица није губитак контроле“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

Извештајни ентитет, такође приказује у оквиру извештаја о променама на капиталу или у напоменама уз финансијске извештаје, износ дивиденди које су признате као расподеле власницима током периода и са њима повезане износе по акцији.

д) Напомене уз финансијске извештаје

Напомене уз финансијске извештаје постале су неизоставни елемент који употпуњује основни сет финансијских извештаја. Напомене садрже неопходне информације које корисницима омогућавају појашњење и правилно тумачење финансијских извештаја, истовремено обезбеђујући поштено и истинито приказивање ових извештаја. Према *Међународном рачуноводственом стандарду 1 – Презентација финансијских извештаја,* Напомене уз финансијске извештаје треба да:

- „обезбеде информације о основама за састављање финансијских извештаја и о специфичним рачуноводственим политикама;
- обелодане информације које нису приказане у финансијским извештајима, а IFRS захтева њихово обелодањивање;
- пруже додатне информације које нису приказане у финансијским извештајима, али су релевантне за њихово разумевање“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

Напомене уз финансијске извештаје обухватају описе и ставке из финансијских извештаја које су додатно рашчлањене, као и примењене рачуноводствене политике коришћене у процени значајних билансних позиција. За сваку „ставку у финансијским извештајима за коју постоји објашњење мора да постоји број који упућује на информацију у напоменама“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009). У том контексту, „напомене уз финансијске извештаје обухватају наративне описе или детаљније анализе износа приказаних у главном делу исказа стања, исказа дохотка и исказа готовинског тока, као и додатне информације које су корисницима од користи, попут резерви за непредвиђена дуговања и обавеза које тек треба да се искажу“ (Љутић, 2012, стр. 222).

Напомене уз финансијске извештаје „садрже не само додатне информације за које рачуновође сматрају да су корисне у интерпретацији финансијских извештаја, већ представљају и својеврсну допуну квалитету финансијског извештавања у глобалној економији“ (Крстић, 2003, стр. 251).

1.4.2. Међузависност финансијских извештаја

Финансијски извештаји, као део процеса финансијског извештавања имају историју, дужу од 200 година. Међутим, почев од тог периода па до данас, можемо говорити о сталном развоју финансијских извештаја, од веома једноставних извештаја о стању и успеху па до извештаја који представљају информациону основу, уређену Законом о рачуноводству и Међународним рачуноводственим стандардима, неопходну за доношење одлука великог броја корисника који имају различите интересе у пословању предузећа.

Дуги низ година, примарни финансијски извештај био је биланс стања, којим је утврђивана чиста имовина, односно капитал на разлици имовине и обавеза. Биланс успеха као финансијски извештај се у то време није користио, а до финансијског резултата се долазило поређењем капитала на почетку године са капиталом на крају године.

Међутим са развојем корпоративних предузећа, намећу се нови захтеви корисника информација. Више нису биле довољне информације о почетној и крајњој вредности капитала, већ се јавља потреба за сагледавањем прихода и расхода које предузеће остварује током целог обрачунског периода. Овакве тенденције су довеле до развоја Биланса успеха. Појава биланса успеха представља велики напредак у историји

развоја финансијских извештаја и финансијског извештавања. „Функција биланса успеха огледа се у томе да служи анализи процеса стварања богатства од стране предузећа, као и са друге стране продате производње и односне потрошње, допуњено резултатима ванредних операција из којих произилази периодични резултат, као основа контроле пословног процеса, полагања рачуна, опорезивања и обрачуна статистичких агрегата“ (Стевановић, 2009, стр. 92).

Биланс стања и биланс успеха представљају два међусобно повезана финансијска извештаја, а функционално различита. Биланс стања омогућава увид у стање имовине и финансијски положај предузећа, док биланс успеха омогућава увид у зарађивачку способност предузећа.

Биланс стања и биланс успеха представљају два употпуњујућа дела финансијских извештаја, чији је циљ задовољење информационих потреба њихових крајњих корисника. Док биланс стања садржи податке о вредностима средстава, обавеза и капитала, биланс успеха пружа информације о оствареним приходима, расходима и финансијском резултату тог правног лица. Такође, док биланс стања приказује вредност средстава, обавеза и капитала по стању на одређени дан, подаци о приходима, расходима и финансијском резултату односе се на читав обрачунски период за који се биланс успеха и сачињава.

Међутим, у савременим условима пословања, информације које су се налазиле у билансу стања и билансу успеха нису биле довољне за сагледавање комплексне финансијско - економске активности предузећа, тако да је настала потреба за појавом нових извештаја, пре свега, извештаја о новчаним токовима. С тим у вези, крајем 60-тих година прошлог века, настаје нови сегмент сета финансијских извештаја, а то је Извештај о новчаним токовима. На овај начин, корисници финансијких извештаја имају увид и у готовинске токове (приливе и одливе) предузећа, презентованих у извештају о готовинским токовима, а које пружају информације о способности предузећа да генерише готовину и готовинске еквиваленте.

Финансијски извештаји су међусобно повезани и међузависни и као такви пружају увид у комплексну економско-финансијску позицију предузећа. Међузависност финансијских извештаја може се сагледати у виду следеће илустрације:

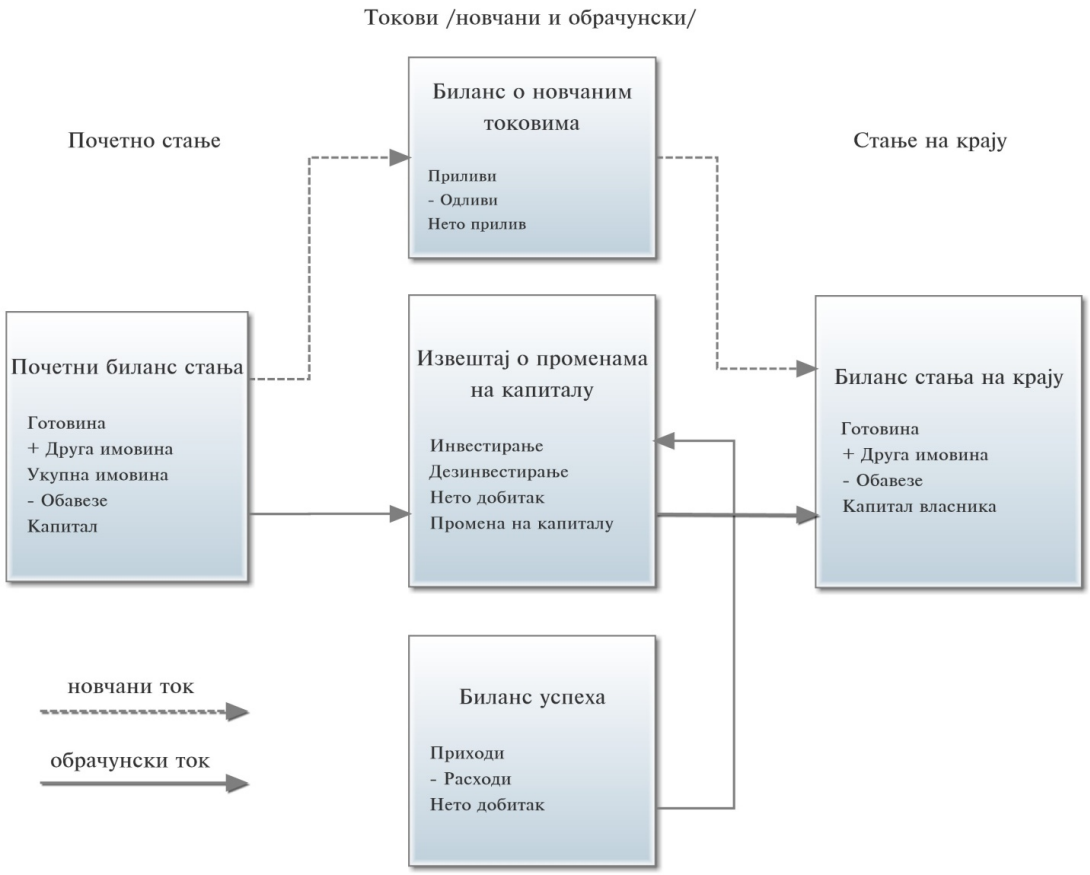

Слика 8. Међузависност финансијских извештаја

Извор: (Крстић, 2011, стр. 3)

1.4.3. Корисници финансијских извештаја и њихове информационе потребе

Финансијски извештаји представљају информациону основу за доношење пословних одлука - инвестиционих, кредитних и других. Информације садржане у финансијским извештајима требало би да поседују главна квалитативна обележја, то јест да буду разумљиве, важне, поуздане и упоредиве, уколико се тежи фер и објективном извештавању о пословним активностима предузећа. Узимајући у обзир висок ризик пословања и последице које економске одлуке могу имати за доносиоце, корисници захтевају да информације објављене у сету финансијских извештаја буду висококвалитетне и поуздане.

Концептуални оквир финансијског извештавања дефинише циљ финансијских извештаја као „пружање финансијских информација о извештајном ентитету, које су корисне постојећим и потенцијалним инвеститорима, зајмодавцима и другим

повериоцима при доношењу одлука о давању средстава ентитету“ (Financial Accounting Standards Board, 2010). Обелодањивање финансијских извештаја као и извештаја о пословању данас се са правом третира „као битан инструмент у изградњи односа управе и екстерних корисника финансијских извештаја“ (Шкарић Јовановић, 2006, стр. 145). У складу са наведеним, увиђамо значај презентованих информација за доносиоце одлука, односно кориснике финансијских извештаја. Корисници рачуноводствених информација приказани су на следећој слици.

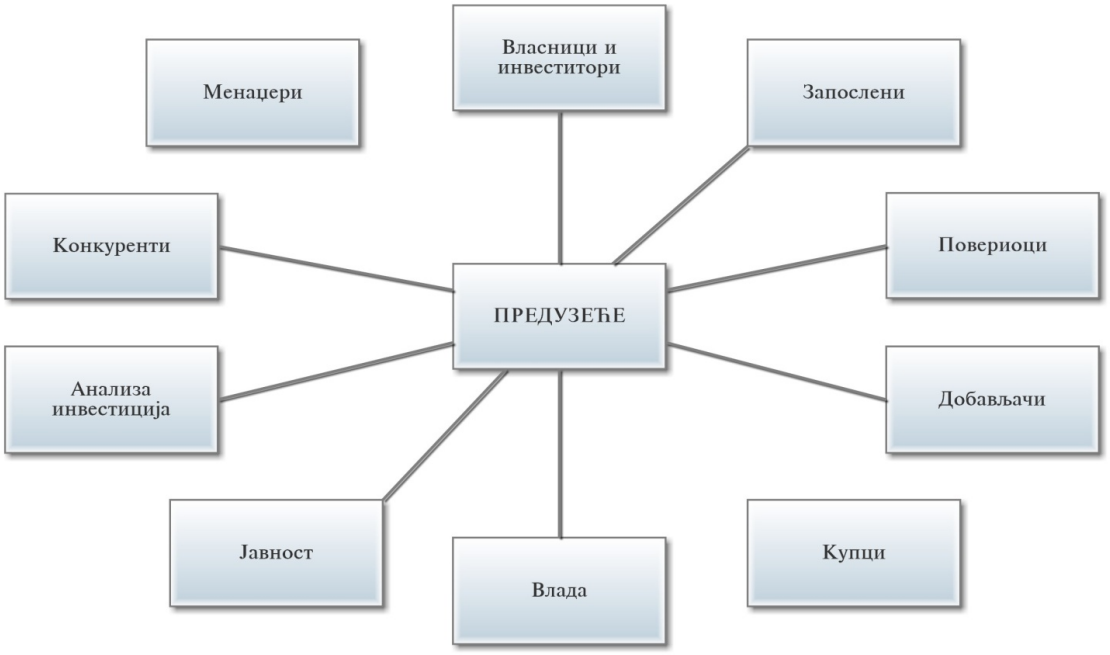

Слика 9. Корисници рачуноводствених информација

Извор: (Kothari & Barone, 2012, стр. 14)

Када говоримо о корисницима рачуноводствених информација, постоји општеприхваћена подела на интерне и екстерне кориснике. Интерни корисници рачуноводствених информација су власници, менаџери предузећа и запослени. Екстерни корисници информација су државни органи, инвеститори (потенцијални), кредитори, привредне коморе, статистички заводи и др. Сви ови корисници заинтересовани су за информације које морају бити тачне, поуздане разумљиве и пре свега да омогуће доношење адекватних пословних одлука. У наредној табели приказани су корисници рачуноводствених информација и обележја информација према потребама корисника.

Табела 1. Корисници рачуноводствених информација и врсте информација

КОРИСНИЦИ	ОБЕЛЕЖЈА РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ИЗВЕШТАЈА
ИНТЕРНИ КОРИСНИЦИ	- Нестандардизовани извештаји, нису прописани законом - Детаљни су и аналитички - Углавном се односе на неки сегмент пословања, а ређе на целину пословања - Поред стварних, често садрже и планиране величине - Састављају се свакодневно или периодично
ЕКСТЕРНИ КОРИСНИЦИ	- ови финансијски извештаји су прописани Законом - синтетизовани, глобални, усмерени пре свега на целокупно пословање - садрже само стварне податке

Извор: (Мамић Сачер & Жагер, 2008, стр. 26)

Из табеле бр. 1 уочавамо да су интерни корисници заинтересовани за рачуноводствене информације које су свеобухватније, аналитичке и нестандардизоване. За разлику од њих, екстерни корисници захтевају синтетичке податке глобалног карактера које су оријентисане на целокупно пословање.

Многи се слажу да најважнији корисници рачуноводствених информација морају бити они који управљају пословањем свакодневно. Ова група корисника се једним именом назива менаџмент, што је заједнички назив за све оне који имају одговорност за доношење одлука у оквиру организације. „Предуслов за креирање адекватне информационе подршке менаџменту предузећа јесте, поред осталих, и постојање неометаних, синхронизованих и континуираних токова информација у предузећу“ (Малинић, 2013, стр. 59). Менаџмент захтева ону врсту „информација које су најрелевантније за њихове процене и одлуке“ (Weetman, 1996, стр. 12). Одговорност менаџмента је да на ефикасан начин искористи ресурсе у сврху остваривања циљева

пословања. Информације које су за ову сврху неопходне менаџменту, „морају бити квалитетне и у форми разумљивој за кориснике то јест менаџмент“ (Weetman, 1996, стр. 12).

Менаџмент предузећа је одговоран за пословање предузећа и реализацију његових циљева и користи инструменте финансијског извештавања ради оцене остварене рентабилности, ликвидности и солвентности. Информације о наведеним индикаторима имају велики значај у реализацији планско-контролних активности и пословном одлучивању. Специфичност менаџмента као корисника рачуноводствених информација произилази из његове одговорности за припрему и презентацију финансијских извештаја за потребе екстерних корисника. То значи да менаџмент мора прилагодити годишњи рачун предузећа сопственим информативним потребама као и потребама бројних екстерних корисника којима је он једини извор информација о имовинском и приносном положају предузећа.

У оним предузећима где су менаџери и власници предузећа, неће постојати проблем у приступу информацијама. Власници ће се оријетисати на оне информације које су им потребне за процене и доношење одлука. Међутим, у оним предузећима у којима су функције менаџмента и власништва одвојене, „власници се више посматрају као инвеститори, који су поверили свој новац предузећу и очекују нешто за узврат, најчешће дивиденду и раст вредности њихове инвестиције како компанија напредује“ (Weetman, 1996, стр. 13). Приликом финансирања неке инвестиције, инвеститори су највише забринути због припадајућег ризика и повраћаја који носи њихова инвестиција. Стога, њима су потребне информације које би им помогле да одлуче да ли треба нешто да купе, задрже или продају тј. доносе одлуке о повлачењу, задржавању или повећању уложеног капитала. Такође су заинтересовани за информације о „перформансама ентитета и финансијској позицији које им помажу да процене способност генерисања готовине и положаја менаџмента“ (Weetman, 1996, стр. 13).

Запослени и њихови представници заинтересовани су за информације о стабилности и рентабилности њихових послодаваца. Поред тога, заинтересовани су за информације на основу којих могу проценити „способност ентитета да обезбеди личне дохотке, пензије и шансе за запослене“ (Weetman, 1996, стр. 14).

Повериоци на основу финансијских извештаја врше оцену финансијске ситуације и платежне способности предузећа како би проценили да ли ће оно бити у могућности да врати позајмљена средства с припадајућом каматом. Исто тако, добављачи и остали повериоци врше оцену ликвидности предузећа, тј. могућност

наплате уговорених износа у предвиђеним роковима. Посебно су забринути за ризик и последице неизвршења обавеза. Стога поједини повериоци поред основних финансијских извештаја захтевају и специјалне извештаје. На пример, „банке ће тражити пројекције новчаног тока како би виделе на који начин ентитет планира да врати позајмљена средства са припадајућом каматом“ (Weetman, 1996, стр. 15).

Купце интересују информације о „континуитету рада и пословања предузећа, нарочито ако имају дугорочне уговоре са датим предузећем или пословање купца зависи од тог предузећа“ (Kothari & Barone, 2012, стр. 14). Такође, купцима су неопходне информације о „текућој и будућој снабдевености понуђених производа, цени и другим детаљима производа и услова куповине“ (Weetman, 1996, стр. 15). Финансијски извештаји пружају корисну потврду поузданости самог предузећа као извора снабдевања, нарочито када купац плаћа унапред.

Владу и њене институције интересују информације о ефикасности коришћења алоцираних ресурса, а самим тим и о активности сваког предузећа. Овој групи корисника финансијских извештаја, ове информације су неопходне ради регулисања активности предузећа, дефинисања фискалне политике, вођења статистичке евиденције о националном дохотку и другим подацима неопходним за вођење политике развоја националне привреде.

Јавност је на различите начине заинтересована за рад предузећа. То се пре свега односи на локалну јавност, где предузеће остварује своју активност. На пример, предузећа на много начина могу дати велики допринос локалној привреди, између осталог и „тиме што запошљавају велики број људи и што куповином подржавају локалне добављаче“ (Kothari & Barone, 2012, стр. 14). Од ефикасности пословања предузећа зависи и развој појединих подручја, могућност запошљавања, и друго. Помоћу информација обелодањених у финансијским извештајима, јавност се упознаје са просперитетом предузећа и очекивањима од његовог будућег пословања.

1.5. Корпоративно управљање – појам и принципи

Процес глобализације, који карактерише данашње савремено доба представља вишедимензионалани процес који има великог утицаја на различите сфере у земљама које карактерише прелазак на тржишни начин привређивања. Ту се нарочито мисли на процес транзиције бивших социјалистичких земаља, јер су оне приликом преласка на тржишне услове пословања имале бројне проблеме. У том смислу, чини се да је

проблем корпоративног управљања, односно његово неадекватно спровођење, заједничко обележје свих транзиционих економија.

Постојање „soft инфраструктуре (закони, регулатива, финансијски посредници) важна је у истој мери као и постојање hard инфраструктуре (путеви, телекомуникације, луке)“ (Бабић, 2003, стр. 3). Наиме, национални институционални оквир који подразумева начин оснивања институција, врсте и квалитета институција и систем који омогућава поштовање институционалних правила, стварају окружење које усмерава деловање појединаца и одређује друштвене и економске перформансе на дуги рок. Посебан значај имају институције које омогућавају стварање услова да се осигурају инвеститори да ће њихова средства бити употребљена на прави начин. У том смислу, институције корпоративног управљања обухватају организације и правила помоћу којих се контролишу ресурси фирме.

Дакле, „институције корпоративног управљања представљају друштвено дефинисане факторе који утичу на очекивану зараду од улагања и које омогућавају контролу над актерима одлучивања и обухватају: традиционалне механизме као што су управни одбор, закон о корпорацијама, закон о банкротству, институције тржишта производа, као што је регулатива којом се обезбеђује слободна конкуренција; институције тржишта рада и институције тржишта капитала“ (Бабић, 2003, стр. 3). Може се слободно рећи да је кључ успешне економске трансформације развој корпорација и одговарајућих институција корпоративног управљања.

За појмовно одређивање корпоративног управљања не може се применити јединствена дефиниција.

Међународна финансијска корпорација (*IFC*) дефинише корпоративно управљање као „структуре и процесе за вођење и контролу привредних друштава“ (International Finance Corporation, 2008).

Организација за економску сарадњу и развој (*OECD*) дефинише корпоративно управљање као „интерна средства помоћу којих се воде и контролишу акционарска друштва, а који обухватају групу односа између менаџмента друштва, његовог управног одбора, његових акционара и других носилаца интереса“ (The Organisation for Economic Co-operation and Development, 2018). Добро корпоративно управљање „треба да пружи адекватну стимулацију извршних руководилаца и чланова управног одбора у друштву, да следе циљеве који су у интересу друштва и акционара, као и да омогући ефикаса надзор, подстичући тиме друштва да рационалније користе ресурсе“ (The Organisation for Economic Co-operation and Development, 2018).

Систем корпоративног управљања као и односи између управних органа приказани су на слици 10.

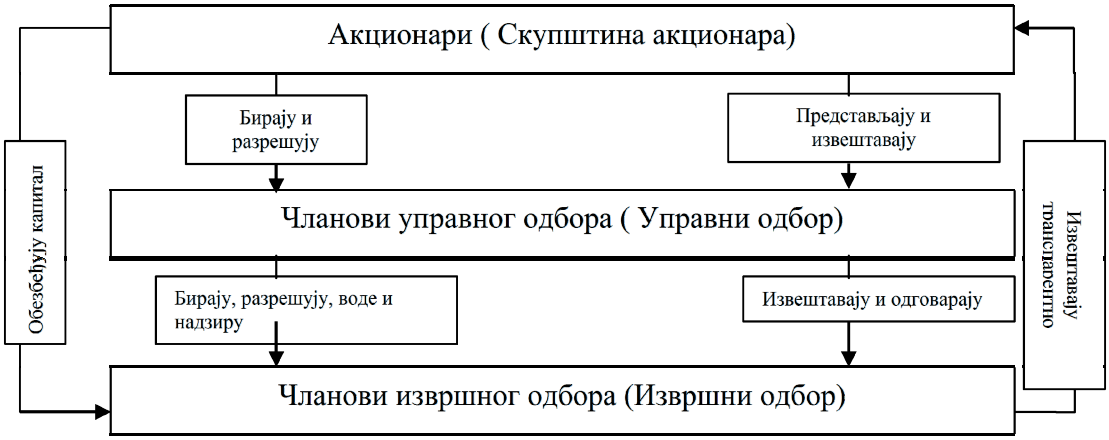

Слика 10. Систем корпоративног управљања

Извор: (International Finance Corporation, 2008)

Екстерни аспект корпоративног управљања односи се на релације између друштва и тзв. носилаца његових интереса као што су инвеститори, запослени, повериоци, добављачи, потрошачи, регулаторни органи и слично. При томе, кључни аспект корпоративног управљања бави се обезбеђивањем прилива спољног капитала акционарског друштва, односно тражењем начина на основу кога носиоце интереса подстакнути на улагање у конкретно друштво, при чему учествовање носиоца интереса у корпоративном управљању углавном зависи од националног законодавства и праксе, а може варирати од земље до земље. „На резултате пословања савременог корпоративног предузећа утичу све појединачне групе стејкхолдера, па отуда оне, партиципацијом у генерисању вредности оправдано очекују да се њеном дистрибуцијом реализује и плурализам циљева и интереса свих различитих појединачних група стејкхолдера и предузећа као целине“ (Малинић, 2013, стр. 24). „Битисање корпоративног предузећа као пословно - правног ентитета је могуће и има смисла само ако оно, стварајући себи услове за несметано функционисање, истовремено пружа могућност свима партиципантима да остваре сопствене циљеве“ (Малинић, 2007, стр. 73). Циљ корпоративног предузећа „није само чување ресурса, већ њихово што продуктивније коришћење“ (Bierman & Drebin, 1978, стр. 4), а све у интересу акционара и целокупне заједнице.

Системи корпоративног управљања су еволуирали током времена и мењали се као резултат реакције на спектакуларне пропасти привредних друштава и кризе система. Тако је први документовани неуспех био *South Sea Bubble* у 18. веку, што је довело до револуције у привредним законима и пракси у Енглеској, док је у САД након краха берзе 1929. године донет велики део закона о хартијама од вредности.

Такође, низ општe познатих финансијских скнадала обележила су историју корпоративног управљања. Деведесетих година прошлог века дошло је до напада *Maxwell Group* на пензијски фонд групације дневних листова *Mirror Group* и краха *Bearings* банке. И почетак 21. века обележио је крах *Enrona* седме по величини компаније у САД, замало банкротство компаније *Vivendi Universal* у Француској и скандал у *Parmalatu* у Италији. Они су углавном настали као резултат нестручности или превара и готово увек резултирали новим оквирима управљања и новим прописима.

У табели бр. 2, дата је еволуција корпоративног управљања првенствено у западним земљама, али и у Србији.

Табела 2. Кратка историја корпоративног управљања

XVII век	**„East India Company”** уводи управни одбор, којм одваја власништво од контроле (Велика Британија, Холандија).
1776.	**Adam Smit** у делу „Богатство народа” упозорава на слабу контролу над управом и слабу стимулацију управа (Велика Британија).
1844.	Први Закон о акционарским друштвима (Велика Британија).
1922.	Први југословенски Закон о формирању акционарских друштава.
1931.	**Berli и Mins** објављују свој пионирски рад „Модерна корпорација и приватна свијина” (САД)
1933./1934.	Закон о хартијама од вредности из 1933.године први је закон који **регулише тржишта хартија од вредности**, а нарочито обавезу објављивања регистрације. Закон из 1934.године пренео је одговорност за спровођење на SEC (Комисија за ХОВ и берзу) (САД).

1968.	EU усваја прву директиву из области **компанијског права** (ЕУ).
1976.	Југословенски Закон о удруженом раду (ЗУР) мења све у области корпоративног управљања укидањем концепта акционарских друштава и других привредних субјеката, и наглашавењем учешћа радника у процесу одлучивања.
1987.	Извештај **Тредвејсве комисије** о преварном финансијском извештавању потврђује улогу и статус комисије за ревизију, чиме **развија оквир за интерну контролу**, или COSO, објављен 1992. године (САД).
1988.	Усваја се југословенски Закон о предузећима
Ране деведесете године прошлог века	**Пословне империје** POLLYPECK (губици 1,3 милијарди фунти), BCCI и Maxwell (480 милиона фунти) **пропадају**, изискујући побољшање праксе корпоративног управљања, да би се заштитили инеститори (Велика Британија).
1992.	**Кедберијева комисија** објављује први Кодекс корпоративног управљања, а 1993. године се од друштава котираних на берзама В.Б. захтева да обслоданс информације о уптрављању по принципу „усклади се или објасни" (Велика Британија).
1994.	Објављен **Кингов извештај** (Јужна Африка).
1994.,1995.	Објављсни су извсштаји **Ратмана** (о интерној контроли и финансијском извештавању), **Гринберија** (о накнади извршних директора), и **Хампела** (о корпоративном управљању) (Велика Британија).
1995.	Објављен **Вијенов извештај** (Француска).
1996.	Објављен **Петерсов извештај** (Холандија).
1996.	Усвојен је Закон о предузећима (Србија).
1998.	Објављен **Обједињени кодекс** (Велика Британија).
1999.	OECD објављује први међународни стандард, **Принципе корпоративног управљања OECD-а.**
1999.	Објављено **Турнбулово** упуство о интерној контроли (Велика Британија).
2001.	**Корпорација Enron** тада седма по величини компанија котирана у САД објављује банкротство (САД).
2001.	Објављен је **Ламфалусијев** извештај о регулацији европских тржишта ХОВ (ЕУ).

2002.	Објављен **Кодекс корпоративног управљања** (Немачка).
2002.	**Крах Енрона** и други корпоративни скандали доводе до **Сарбанес-Охлијевог** закона (САД); објављује се **Виптеров извештај** о реформи компанијског права у Европи (ЕУ).
2002.	Усвојен Закон о тржишту ХОВ и других финансијских инструменатакоји је био у примени од октобра 2003 до децембра 2006. (Србија).
2003.	Објављен **Хигсов извештај** о неизвршним директорима (Велика Британија).
2004.	Скандал око Пармалата тресе Италију, уз могуће реперкусије широм ЕУ (ЕУ).
2004.	Усвојен Закон о привредним друштвима (Србија).
2005.	Привредна комора Србије усваја Кодекс корпоративног управљања .
2006.	Усвојен нови Закон о тржишту ХОВ и других финансијских инструмената (Србији).
2008.	Београдска берза усваја Кодекс корпоративног управљања
2010.	Препорукс OECD-а за унапређење праксе корпоративног управљања у приоритстним областима
2011.	Европска комисија објављује “Green Paper” о оквиру корпоративног управљања у ЕУ
2011.	Усвојен нови Закон о привредним друштвима
2011.	Усвојен Закон о тржишту капитала

Извор: (International Finance Corporation, 2011)

Институционални и регулаторни оквир корпоративног управљања је последњих година умногоме унапређен. Развијени су бројни прописи о најбољим праксама и принципима корпоративног управљања. Већина тих прописа концентрише се на улогу надзорних одбора или управних одбора у друштву, док само мали број међународни домет[1], а само се принципа OECD-а фокусирају на целокупни оквир корпоративног управљања и промовишу четири основне вредности:

[1] Прописи о корпоративном управљању са међународним дометом обухватају Принципе корпоративног управљања OECD-а (www.oecd.org), Препоруке европске асоцијације трговаца хартијама од вредности (EASD www.easd.com), Смернице о корпоративном управљању Конференције европских асоцијација акционара (www.wfic.org/esh.), Саопштење међународне мреже за корпоративно управљање о принципима глобалног корпоративног управљања (ICGN – www.icgn.org)

- непристрасност,
- обавеза,
- транспарентност и
- одговорност.

Већина националних прописа (укључујући и наше) развијени су на основу ових принципа.

Србија је такође, на путу промена пролазила кроз разне кризе (деведесетих година 20. века), које су и утицале на побољшање правног и регулаторног оквира у нашој земљи. Усвојени су бројни закони (Закон о привредним друштвима, Закон о регистрацији привредних субјеката, Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената и сл.) и прописи.

Правни, регулаторни и институционални оквир Србије за корпоративно управљање значајно је побољшан али је још увек у повоју. Правни и регулаторни оквир (дат у табели) садржи свеобухватни пакет закона, прописа и владиних одлука.

Табела 3. Главни закони и прописи који утичу на корпоративно управљање

Закон / Пропис	Применљивост	Коментари
Закон о привредним друштвима	Сви привредни субјекти	Уређује правни положај привредних друштава, а нарочито њихово оснивање, управљање, статусне промене, промене правне форме, престанак и друга питања од значаја за њихов положај, као и правни положај предузетника

Закон о тржишту капитала	Правна лица која издају финансијске инструменте јавном понудом, односно чији су финансијски инструменти укључени у трговање на регулисаном тржишту, или МТП; организатор тржишта, учесници на тржишту капитала, Централни регистар и Комисија за хартије од вредности РС (Комисија за ХОВ)	Уређује јавну понуду и секундарно трговање финансијским инструментима; регулисано тржиште, мултилатералну трговачку платформу (МТП) и ОТЦ тржишта у Републици Србији; инвестиционе услуге и активности, укључујући и уређивање инвестиционих друштава и других учесника на тржишту капитала; обелодањивање финансијских и других података, као и обавезе извештавања јавних друштава; забрану преварних, манипулативних и других противзаконитих радњи и чињења у вези с куповином
		или продајом финансијских инструмената, као и остваривањем права гласа у вези са хартијама од вредности које издају јавна друштва; клиринг, салдирање и регистровање трансакција финансијским инструментима, као и организацију и надлежности Централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности (Централни регстар); организацију и надлежности Комисије за хартије од вредности PS

Закон о преузимању акционарских друштава	Јавна акционарска друштва	Уређују се услови и поступак за упућивање јавне понуде за преузимање акција
Остали закони (о порезима, стечају, итд)	Сви привредни субјекти	Регулише посебна питања за привредне субјекте
Кодекс корпоративног управљања	Јавна акционарска друштва која су чланови Привредне коморе Србије. Препоручује се и за остала друштва	Разрађује питања добре корпоративне праксе кроз правила и препоруке о управљању и надзору над управљањем у друштвима капитала.
Кодекс корпоративног управљања Београдске берзе	Јавна акционарска друштва чијим се акцијама тргује на било ком тржишту организованом на Берзи. Препоручује се и за остала друштва	Разрађује правила и препоруке добре праксе корпоративног управљања с посебним освртом на питања транспарентности и јавности пословања друштва.
Правила и процедуре пословања Београдске берзе	Јавна друштва чије су хартије од вредности укључене на регулисано тржиште, односно МТП Београдске берзе и инвестициона друштва – чланови Берзе)	Ближе уређују послове на регулисаном тржишту и МТП, као што су питања услова за укључивање финансијских инструмената на регулисано тржиште, односно МТП; привремена обустава трговања и искључење хартија од вредности, методе трговања, права и обавезе учесника у трговању, надзор и друга питања од значаја за трговање хартијама од вредности

Извор: (International Finance Corporation, 2011)

Посебно значајан сегмент корпоративног управљања јесте и његово институционално уређивање. Ово је посебно атрактивно подручје, тако да се аналитичари доста баве испитивањем узрока слабости које се појављују у процесима одлучивања у компанијама, као и трагањем за побољшањима. Исто тако, у многим земљама се законодавство и регулација мењају у циљу бољег уређења институционалног оквира у коме послују компаније. Такође, и саме корпорације мењају интерна правила по којима функционишу и тиме доприносе развоју и побољшању корпоративног управљања.

Институције корпоративног управљања би се могле дефинисати као систем преко кога се пословање компанија контролише и усмерава у жељеном правцу. У том контексту треба напоменути и чињеницу да се инвеститори суочавају са две врсте ризика:

- први се односи на бојазан да ће инсајдери односно менаџери и већински власници да присвоје њихове профите и
- други, да ће држава да конфискује њихову имовину.

Имајући у виду напред наведено, разликују се два приступа проблематици институција корпоративног управљања, и то:

- неформални приступ који се односи на приватне институције корпоративног управљања и
- формални приступ који обухвата легалне институције корпоративног управљања.

Формалне институције корпоративног управљања обезбеђују већи степен формалне заштите инвеститора и у крајњој линији већи економски раст услед чињенице да стварају сигуран привредни амбијент за пословање компанија.

Оне су недовољно развијене посебно у земљама у транзицији, па су у том случају неформалне институције корпоративног управљања те које у оваквим ситуацијама добијају на значају.

Међутим, оно што је евидентно јесте предност примене формалних институција корпоративног управљања, првенствено због стварања сигурног привредног амбијента. Елементи општег институционалног оквира корпоративног управљања варирају у зависности од степена формализације и карактера самих институција, што је приказано у наредној табели.

Табела 4. Општи институционални оквир корпоративног управљања

Степен Формализације	ИНТЕРНИ		ЕКСТЕРНИ			
			Организације		Легалне институције	
	Институције	Примарне функције	Институције	Примарне функције	Институције	Примарне Функције
Низак степен формализације ↓ Висок степен формализације	Власничка структура Зависан управни одбор Независан управни одбор Статут План компензације	Рачуновод. извештавање Информације Рачуновод. извештавање Информације Одговорност	Пословне групе Банке Посредници за пренос информација Финансијски посредници Контролори посредника	Рачуновод. извештавање Информације Информације	Устав Закон о хартијама од вредности Закон о банкама Закон о предузећима Закон о стечају	Одговорност Рачуновод. извештавање Информације Одговорност

Izvor: (Dyck, 2002)

Промена институционалног оквира у земљама у транзицији наилази на бројна ограничења а најважнија међу њима је политичка нестабилност која често има за последицу фаворизовање кратког рока. На тај начин многе земље граде институционалну инфраструктуру неадекватну за њихове услове и потребе.

У последњој деценији 20. века започели су напори на дефинисању стандарда корпоративног управљања. У том процесу водећу улогу су имале светске организације и то *WTO (Svetska trgovinska organizacija), World Bank (Svetska Banka) i OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj)*. Касније су се тим напорима прикључила и многа пословна удружења, институционални инвеститори и владе појединих држава. Посебна пажња је посвећена афирмисању корпоративног управљања у земљама у транзицији и земљама у развоју. Уз усавршавање и проширење стандарда корпоративног управљања треба паралелно изградити и институције које употпуњују неопходни институционални сет.

Наиме, институционални оквир корпоративног управљања подразумева да се установе формални механизми кроз дефинисање законске регулативе а пре свега закона о привредним друштвима, закона о хартијама од вредности, закона о стечају, закона о радним односима. Али док је формална правила могуће применити у кратком року путем радикалних политичких и законских заокрета, неформлана правила утемељена у обичајима и традицији остају дуго резистентна на промене. Управо та резистентност може успорити институционално уређење корпоративног управљања.

Услов за ефикасно корпоративно управљање јесте управо одговарајућа институционална средина. Постоје интерни и екстерни механизми путем којих се може остварити ефективност и ефикасност корпоративног управљања. Од интерних механизама, као најзначајнији издвајају се: „мониторинг менаџмента од стране управног и евентуално надзорног одбора, одговарајући системи подстицаја менаџера, интерна ревизија и контрола од стране великих институционалних улагача, док у екстерне механизме убрајамо тржиште корпоративне контроле, тржиште производа и услуга, тржиште менаџерских услуга и законска регулатива“ (Ђорђевић, 2012, стр. 55).

Термин менаџмент је прихваћен за означавање процеса, приступа и руковођења. Менаџмент који свакодневно управља корпорацијом требало би да ради у интересу те корпорације тј. њених акционара и осталих запослених. Уколико менаџмент ради искључиво у сопственом интересу, односно за своје плате и бонусе, не водећи рачуна о интересима власника, ту корпоративно управљање не постоји, као ни одговорност и транспарентност. „логично је претпоставити да ће, када менаџери и корпоративни одбори буду сносили одговорност за своје поступке и одлуке услед транспарентног надзора, постојати већа отвореност за заједничке потребе и потребе акционара. У најмању руку, ово промовише опште добро“ (Шифрин & Бисат, 2005, стр. 169).

У земљама у транзицији, постоји проблематика владавине корпорацијом, посебно у делу управљања и контроле у новоформираним корпорацијама. „У корпорацији је извршено раздвајање контроле од власништва, при чему контролу врше професионални менаџери који не морају бити власници акција, а власници губе контролу над предузећем. Како се од појединих аутора може чути да је власништво у модерној корпорацији потпуно исчезло у смислу римског права, то се ствари додатно компликују када је у питању функционисање приватизованих предузећа у земљама у транзицији“ (Лојпур, 2004, стр. 114).

Развијено тржиште капитала је предуслов за снажно и успешно корпоративно управљање, посебно у новим привредама, што промовише ефикасну употребу корпоративних и људских ресурса у конкретној компанији али и у привреди у ширем смислу. Добро корпоративно управљање је оно које узима у обзир интересе свих учесника у корпорацији.

На основу свега реченог, може се закључити да је за ефикасно управљање корпорацијом неопходно поштовање свих правно – финансијских стандарда управљања корпорацијом, који се пре свега односе на правне и функционалне основе преноса овлашћења за стварну власт са акционара на менаџере као плаћене директоре.

1.6. Модели корпоративног управљања

Корпоративно управљање представља сет механизама који омогућава постизање циљева корпорације као и побољшању праксе владавине компанијом, а исто тако подразумева и мониторинг перформанси који је кључни елемент који омогућава испуњење циљева компаније. То представља фундаменталну основу за добро вођење компанија, чиме се осигурава потребан ниво успешности. Оно што корпоративно управљање чини важним јесу следеће чињенице:

- омогућава успостављање адекватног система контроле перформанси што штити имовину компаније;
- омогућава ограничавање утицаја моћних појединаца на саму компанију, тако да се одговорност разлаже на већи број људи у виду одбора директора;
- сконцентрисано је на односе између борда директора, менаџмента, акционара и осталих стејкхолдера;
- омогућава вођење компаније у складу са интересима акционара и осталих заинтересованих група;
- подстиче транспарентност и одговорност што је битан услов инвеститора.

Свака земља има своје специфичности које су везане за структуру и процес корпоративног управљања. Те специфичности опредељене су факторима као што су правни и регулаторни оквир који дефинише основна права и дужности свих учесника у процесу корпоративног управљања. Међутим, уколико се посматра начин спровођења и преовлађујућа структура власничке контроле у појединим правним системима могу се уочити одређене разлике и законитости (слика 11.)

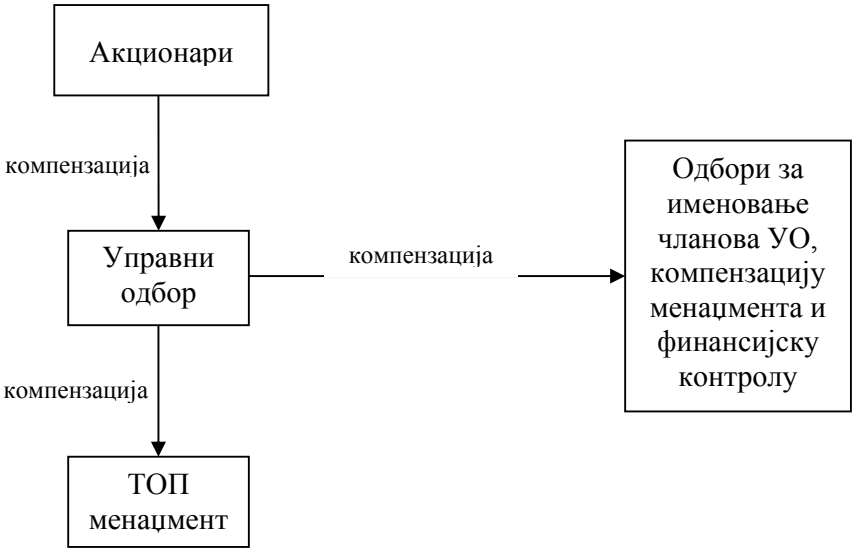

Слика 11. Структура корпоративног управљања

Извор: (Бабић, 2003, стр. 25)

На слици видимо преовлађујућу управљачку структуру у корпорацијама коју чине акционари, управни одбор и менаџмент. Они представљају тзв. троугао корпоративног управљања и са мањим варијацијама присутни су у свим компанијама.

У складу са тим, може се извршити подела на два преовлађујућа система корпоративног управљања и то:

1. тржишно усмерени модел (*market based*) заступљен у САД или тзв. англо – амерички систем
2. модел усмерен на финансијске институције (*bank based*) или тзв. немачки систем корпоративног управљања, који је мање или више присутан и у осталим земљама Европе.

Ову поделу доста аутора сматра довољном, док се један број залаже за разматрање још једног модела корпоративног управљања, који карактерише јапанску привреду. Сваки од ових модела има своје специфичности које је потребно анализирати како би се боље разумела проблематика корпоративног управљања.

1.6.1. Англо-амерички модел корпоративног управљања

Овај модел корпоративног управљања развијен је у контексту економије слободног тржишта и подразумева раздвајање власништва и контроле у већини

компанија. Инвеститори су ти који прибављају капитал, али немају правну одговорност за поступке корпорације јер контролу над компанијама уступају плаћеној управи. Основна карактеристика овог модела је фокус на контролисање менаџмента у циљу заштите интереса акционара и инвеститора. Англо-амерички модел се примењује у САД, Канади, Великој Британији, Аустралији и Новом Зеланду.

Карактеристике овог модела су:

- постојање тзв. аутсајдера односно власништво над акцијама од стране инвеститора који нису повезани са корпорацијом;
- развијен правни оквир који јасно дефинише права и дужности на релацији менаџмента, управног одбора и акционара који чине тзв. „троугао корпоративног управљања“,
- релативно једноставна процедура којом се уређују односи између акционара и корпорације.

Најчешћи модел стицања капитала у овим корпорацијама је финансирање продајом акција што омогућава адекватна развијеност тржишта капитала у овим земљама. Према томе, основни задатак овог модела је управо заштита интереса акционара и максимирање добити акционара *(shareholdera)*. С обзиром, да структуру корпоративног управљања чини тзв. „троугао корпоративног управљања“, односно скупштина акционара, управни одбор и менџмент, први корак у конституисању управљачке структуре јесте формирање скупштине и избор управног одбора, а затим стварање менаџерске структуре која је способна да управља компанијом. Управни одбор је главни управљачки орган кога чине извршни директори (запослени у фирми) и неизвршни директори (који су за компанију везани уговором о пружању услуга). То су у ствари, интерни и екстерни менаџери, а управни одбор је углавном сачињен од екстерног менаџмента који је специјализован за вођење фирми. Интерни менаџмент сачињавају председници, финансијски и оперативни директори самих компанија. Англо-амерички модел управног одбора у просеку је величине 8 до 15 чланова.

Управни одбор одговара скупштини акционара за све неправилности у вези са радом компаније. Управо надгледање управног одбора од стране акционара представља интегрисање власничке и управљачке функције у компанији. Такође је важно нагласити да је у САД управљање „искључиво једноструко, односно нема надзорног одбора“ (Holstrom & Kaplan, 2001). Механизам контроле тржишта покреће се у ситуацијама слабог пословања фирме при чему власници почињу продају својих акција чији је

крајњи резултат пад цена. Лоше пословање доводи компанију до банкротства или преузимања. У складу са тим прави се разлика између мерџера, аквизиција и тејковера.

Мерџери и аквизиције као вид трансформације компанија у савременим условима пословања, омогућавају компанијама да искористе шансе које потичу из окружења и на тај начин прилагоде своје пословање како би се боље позиционирале и остариле већу вредност за своје интересне групе.

Преузимање „*(takeover)* се у теорији често сматра неодређеним јер се везује и за пријатељска и за непријатељска (*hostile takeover)* преузимања и тежи се расту цена акција“ (Josifidis, 2000, стр. 128).

Веома је битно да компаније ефикасно послују и остварују профит за акционаре, у супротном делује механизам на секундарном тржишту (кроз банкротство или преузимање), који у овом моделу корпоративног управљања представља најефикаснији начин за усмеравање управљања у жељеном смеру. .

1.6.2. Немачки модел корпоративног управљања

Двомодни систем (two-tier system) корпоративног управљања је развијен у државама ЕУ, а посебно у Немачкој. Овај модел корпоративног управљања се у многоме разликује од англо-америчког система а по неким обележјима врло је сличан јапанском моделу корпоративног управљања. Три кључна обележја (од којих се два односе на састав одбора директора а један на права акционара) по којима се немачки модел разликује од других су:

- постојање двослојне структуре одбора са вишим надзорним одбором надлежним за општу политику и одвојеним менаџмент одбором који се бави питањима управљања. Ова два одбора су раздвојена тако да једно лице не може истовремено бити члан оба одбора;
- већина немачких корпорација преферира финансирање од стране банака у односу на финансирање путем продаје акција, па представници тих банака седе у надзорном одбору;
- запослени су, такође, чланови надзорног одбора. Такође, акционари, за разлику од англо-америчког или јапанског система, у немачком корпоративном моделу, немају овлашћења да промене број чланова или састав надзорног одбора јер је то регулисано законом.

Дакле, корпоративно право прописује два одбора са различитим члановима, са тим да је управни одбор (*Vorstand*) састављен од „инсајдера“ тј. извршних директора корпорације који су одговорни за вођење послова и заступање друштва. Надзорни одбор (*Aufsichtrat*) је надзорни орган који је састављен од представника запослених радника и предстваника акционара и где нема ниједног „инсајдера“. Представници акционара су подељени у две групе и то интерни и екстерни представници. Интерни представници су акционари лично са правима гласања, а екстерни представници акционара су независни чланови чији је циљ да штите права акционара као и да гласају у њихову корист. Надлежности надзорног одбора су: опозив и именовање чланова управе, спровођење надзора, одобравања главних одлука и саветовање управног одбора, и др.

Број чланова надзорног одбора је одређен законом, па је најмањи број чланова 3, а највећи зависи од висине капитала друштва. Такође, у већини друштава морају да се установе и тзв. економски комитети (*General Committee, Accounts and Audit Committee, Personnel Committee, Nomination Committee, Market and credit Risk Committee, Stock Options Committee),* „који имају право да се обавесте о финансијском стању друштва, производњи и продаји, инвестиционим програмима, организационим променама и променама статуса“ (Михалик Чолак, 2006, стр. 38).

Двоструки систем уз учешће радника обавезан је у немачком привредном систему. Такође, управа у немачком моделу је колективни орган који је за разлику од САД, „самостални орган а не само „привезак“ главног извршног директора“ (Лојпур, 2004, стр. 170).

Већина немачких корпорација преферира финансирање од стране банака у односу на финансирање путем продаје акција, тако да окосницу корпоративног управљања према овом моделу чини однос банака и корпорација. Баш као и у јапанском моделу, „банке имају вишеструку улогу и то као акционар, кредитор, емитент дужничких и власничких инструмената, улагач и гласач на годишњим скупштинама акционара“ (Лојпур, 2004, стр. 173).

Законска регулатива је у Немачкој чврста у области корпоративног управљања али не у мери као у САД где су нпр. захтеви који се тичу потребе за објављивањем информација најстрожији у свету. Тако, нпр. у Немачкој је обавезно полугодишње објављивање финансијских података, а у САД четири пута годишње. „Плате чланова управног одбора објављују се збирно, а у САД појединачно“ (Михалик Чолак, 2006, стр. 39).

На основу свега, можемо закључити да је немачки корпоративни модел конципиран тако да уважава интересе радника, корпорације, банка и акционара истовремено. Немачки модел корпоративног управљања се примењује у већини земаља Европе (сем у Великој Британији где преовлађује англо-амерички модел) уз одређена прилагођавања специфичностима сваке земље.

1.6.3. Јапански модел корпоративног управљања

Модел корпоративног управљања у јапанским акционарским друштвима има своје специфичности које га издвајају у односу на претходна два модела, а основна његова обележја су:

- чврсте и дугорочне везе између банака и корпорација,
- висок степен учешћа банкарског капитала у акционарском капиталу корпорација,
- правни оквир за јавну и индустријску политику,
- одбори директора састављени су искључиво од инсајдера
- веома низак број мањинских акционара.

Без обзира на његову вишедимензионалност, јапански модел корпоративног управљања ослања се на два кључна елемента:

3) банкарски систем и
4) тзв. индустријску мрежу (keiretsu) .[2]

Јапанско корпоративно одлучивање карактерише чињеница да скоро све јапанске компаније имају блиске везе са главном банком која је најчешће главни акционар при чему она обезбеђује кредите и пружа услуге својим корпоративним клијентима. На тај начин продаја акција, иако је јако важна за финансирање јапанских компанија, не долази пуно до изражаја јер углавном инсајдери чине главне акционаре.

Овај модел управљања се посебно ослања на индустријску политику коју креира влада, па се може рећи да и влада представља субјект у управљању јапанским компанијама. Ово упућује на закључак да су у овом моделу учесници: „главна банка као унутрашњи акционар, мрежа компанија, управа компаније и влада“ (Михалик Чолак, 2006, стр. 39).

[2] Keiretsu систем представља мрежу дугорочних пословних односа које компаније међусобно успостављају, кроз инвестиције и учешће у капиталу.

Одбор директора у јапанским компанијама се скоро у потпуности састављa од „инсајдера“ који су руководиоци главних сектора у компанији, али за разлику од предходних модела, броји велики број чланова (просечно 50). „Јапанске компаније настоје да њихови акционари буду особе које су то на дуже време, да су међусобно повезане, док су мањински акционари углавном искључени из овог процеса“ (Михалик Чолак, 2006, стр. 40). Акционари доносе одлуке о исплати дивиденди, расподели резерви, избору чланова борда директора, именовање ревизора.

Овај модел такође, карактеришу строги захтеви у погледу обелодањивања информација и података, пре свега финансијских података о корпорацијама, података о структури капитала, промени оснивачког акта и слично.

Једна од кључних одредница јапанског модела корпоративног управљања је деловање међу учесницима у управљању, односно принципи компромиса и споразума договарањем. Од свих стејкхолдера у јапанској компанији очекује се да раде заједно у најбољем дугорочном интересу компаније као целине.

1.7. Основна рачуноводствена начела за припрему и презентацију финансијских извештаја

Рачуноводствена начела представљају строга правила која се морају поштовати приликом одређивања информација које ће бити укључене финансијски извештај, приликом вредновања позиција, њиховог изражавања и начина обухватања и сл. Примена рачуноводствених начела првенствено је усмерена на задовољење циљева финансијског извештавања.

Најважнија рачуноводствена начела су:

- **начело двостраног обухватања пословних промена** (свака пословна промена се мора обухватати са два аспекта и то са аспекта промене у вредности имовинских делова предузећа (активе) и са аспекта промене извора финансирања (пасиве). Неке пословне промене могу утицати само на промену структуре активе или промену структуре пасиве, а неке и на расходе и приходе. Свака пословна промена мора бити прокњижена два пута односно најмање на два различита рачуна),
- **начело заокружене целине** (начело пословне јединице – предузеће, ужи организациони део, профитни центар и сл.),

- **начело континуитета пословања** (приликом књижења пословних промена и обухватања рачуноводствених информација, полази од претпоставке неограниченог века постојања предузећа – намеће захтев рачуноводству да утврђује резултат и прати пословање предузећа у краћим временским периодима). При састављању финансијских извештаја предузећа, „прихвата се претпоставка да је животни век предузећа неограничено дуг и на њој се темеље сви поступци припреме финансијских извештаја“ (Дилбер, 2010, стр. 54).
- **начело вредносног изражавања** (новчаног мерила – захтева да кумулативно буду испуњена два захтева: први, да се сви имовински делови, обавезе, капитал, расходи и приходи исказују у новчаној валути земље (динари) и други, да све наведене позиције буду изражене вредносно (не у литрима, килограмима и сл.),
- **начело историјског трошка** (целокупна имовина у активи предузећа мора се водити у висини стварног трошка (издатка) који је учињен да би се ова имовина и прибавила. Тако се сва имовина која се купује вреднује по набавној вредности, а имовина која је резултат производног процеса (готови производи, недовршена производња) воде по цени коштања (стварном износу трошкова производње који су уложени у њихову производњу)),
- **начело узрочности прихода и расхода** (све позиције прихода и расхода морају бити обухваћене у моменту настанка, без обзира на то да ли су приходи наплаћени, односно расходи исплаћени – стигао рачун за струју, продата роба по фактури),
- **начело опрезности** (налаже да се приликом вредновања, све позиције активе и пасиве морају одмеравати опрезно – имовина предузећа али и капитал и обавезе вреднују по набавној вредности или цени коштања, само уколико је тржишна вредност виша у односу на набавну вредност. У складу са начелом опрезности, ако је тржишна вредност нижа, налаже се вредновање позиција по нижим тржишним вредностима),
- **начело сврсисходности** (рачуноводство служи двојакој сврси: прво, формирању информација и презентовању интерних извештаја за потребе управљања и пословођења у предузећу као пословној целини и друго,

састављању финансијских извештаја за екстерне кориснике у сврху очувања и проширивања материјалне основе привређивања и развоја),

- **начело савремености** (све информације и финансијски извештаји морају бити презентовани на начин који одговара крајњим корисницима и у складу са развојем новијих облика информисања, нових сазнања, метода и средстава),
- **начело методолошке уједначености** (налаже да примењене методе у обухватању и књижењу пословних промена морају бити јасно детерминисане и не могу бити предмет сталних промена услед тренутних интереса предузећа – амортизација, фифо – лифо метод и сл.)
- **начело законитости** (рачуноводство сваког предузећа мора бити у складу са важећим законским прописима).

IASB оквир за припрему и презентацију финансијских извештаја као два основна начела за те сврхе наводи:

- „начело настанка пословног догађаја или начело узрочности и
- начело сталности или начело неодређеног трајања делатности“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

За прво начело се још користи и термин фактурисана реализација, а за друго континуитет пословања или начело сталности правног лица – термин који је био уграђен у закону о рачуноводству који је важио до краја 2002. године.

Приликом припреме финансијских извештаја, руководство врши процену способности привредног субјекта да трајно послује у смислу сталности пословања. Начело сталности пословања се узима у обзир приликом састављања финансијских извештаја, сем у случају када постоји намера руководства да ликвидира привредни субјект или да престане да послује. „Уколико финансијски извештаји нису састављени у складу са начелом сталности пословања, то треба обелоданити у напоменама уз финансијске извештаје уз навођење разлога зашто предузеће има ограничен век пословања“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

1.8. Ограничења и ризици у процесу обезбеђења релевантних и поузданих информација за потребе финансијског извештавања

Састављање и презентација финансијских извештаја је сложен процес који у савременим условима пословања представља прави изазов. Пут обезбеђења релевантних и поузданих информација, на ком се сусрећемо са бројним изазовима, препрекама и ризицима и поред свих тежњи за поштовањем процедура квалитетног финансијског извештавања, доводи до могућности настанка материјално значајних грешака. Ризик и неизвесност, као одлике савременог пословног окружења, су свеприсутни, и имају велики утицај на различите сфере пословања.

Неизвесност се може дефинисати као „сумња у могућност да се предвиде будући исходи неких текућих активности“ (Williams et al., 1998, стр. 4). Са друге стране, ризик представља „неки будући догађај, који укључује могућност неизвесних последица у виду штете или неке користи“ (Кочовић, 2001, стр. 1). У пословном амбијенту предузећа су изложена „великом броју различитих ризика, што је нужна последица обављања основне делатности“ (Кнежевић & Миздраковић, 2010, стр. 42).

Нека од ограничења која се јављају у напору да се обезбеде поуздане и релевантне информације су:

- благовременост у располагању информацијама,
- равнотежа између користи и трошка за обезбеђење информација и
- равнотежа између жељених квалитативних одлика информација.

Погрешни искази у финансијским извештајима могу бити последица недовољног познавања рачуноводствене политике, њеног погрешног тумачења и разумевања или једноставно последица намере. Уколико у финансијским извештајима постоје намерне грешке реч је о преварама или злоупотребама, које угрожавају исправност и квалитет финансијских извештаја и као такве могу довести до доношења погрешних пословних одлука.

Сложеност процеса финансијског извештавања утиче на појаву ризика финансијског извештвања који се тичу неизвесности и несигурности. Наведене ризике можемо поделити на ризике финансијског извештавања у ужем и ширем смислу, њих треба контролом смањити тј. ризиком треба управљати. Ризици у ужем смислу се односе на бележење трансакције и приказивање података у финансијским извештајима пословних ентитета. Ризици у ширем смислу могу се поделити на:

- пословни ризик;
- ризик финансијског извештавања;
- ризик ангажовања;
- ревизијски ризик.

У МСФИ 7 – *Финансијски инструменти обелодањивања,* помињу се :

- кредитни ризик,
- ризик ликвидности
- тржишни ризик.

Ревизија као значајна активност финансијског извештавања разматра три групе ризика и то:

- „инхерентни (ризик по природи ствари);
- контролни и
- детекциони ризик“ (Андрић et al., 2009, стр. 100).

Инхерентни ризик (ризик по природи ствари) је подложност неког салда рачуна или врсте трансакције погрешним исказима - грешкама које могу бити значајне, појединачно или када се саберу са грешкама других салда, под претпоставком да није било неопходне интерне контроле. Овај ризик се по правилу, процењује појединачно и на нивоу салда или врсте трансакција.

Контролни ризик је ризик да грешка односно погрешан исказ неће бити на време откривена или исправљена применом рачуноводственог система и система интерне контроле. Ефикасност система интерне контроле је у обрнутој сразмери са могућим контролним ризиком, ако ефикасност система интерне контроле расте, ниво контролног ризика треба да опада.

Детекциони ризик је ризик да доказани поступци – тестови ревизора неће открити грешку која би могла бити значајна, а постоји у салду рачуна или врсти трансакције.

Савремена рачуноводствена - ревизорска пракса открива да су ризици погрешних исказа управо сразмерни са сложеношћу трансакције и код позиција које захтевају процене. Високо ризична места у финансијским извештајима су активности и манипулације усмерене на:

- „надувавање укупног прихода;
- нападном капитализовању;
- агресивну политику амортизације;
- имовину и обавезе; и

- манипулацијама са Билансом успеха и Извештаја о токовима готовине“ (Милојевић, 2010, стр. 15).

Због свега напред наведеног, јавила се потреба за доношењем одређених контролних система. У складу са тим, донети су нови законски прописи, појачана улога регулатора, уведене неке нове процедуре у процесу финансијског извештавања и сл., а све у циљу минимизирања ризика нетачних финансијских извештаја. Према многобројним мишљењима централни део нових прописа у вези успостављања нове улоге интерне контроле у корпоративном систему садржан је у Sarbanes-Oxley закону из 2002.године (Република Србија. Комисија за хартије од вредности, 2002). Њиме се, поред осталог, дефинише одговорност за постављање и адекватно функционисање система интерне контроле, као и њену процену.

2. РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА КАО ПОЛАЗНА ОСНОВА ЗА ОБЛИКОВАЊЕ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОЛИТИКА

2.1. Разлози за постојање рачуноводствене регулативе

Процес економског, политичког, социјалног и културног деловања на наднационалном нивоу кога називамо процес глобализације, довео је до промена устаљених политичких, привредних, социјалних и културних односа. Термин глобализација се у најширем смислу речи користи за „истицање јединственог економског и политичког миљеа планете, односно за означавање процеса повезивања и обједињавања савремених друштава који је праћен разним противречностима“ (Марковић, 2002, стр. 10). Данас се под појмом глобализације „подразумева и „међународна интеграција“ добара, технологија, рада и капитала“ (Дујшин, 1999, стр. 49). Деловањем глобалних тржишних закона, међународних економских и неекономских организација и установа, те мултинационалних компанија, са снажном подршком информационих технологија, данас се спроводи економска глобализација као природан и неизбежан процес глобалних кретања роба и капитала. У економском смислу, глобализација подразумева интегрисање које превазилази оквире националних држава, са циљем повећања економског раста и развоја. Интегрисање светске привреде и несметан проток роба и капитала представљају основна обележја глобализације. Капитал се све више сели у области и просторе где може брже да се оплоди и по вишој профитној стопи.

„Сматра се да на глобалном тржишту постоје различити типови предузећа: домаће (национално), међународно (интернационално), мултинационално, транснационално и глобално, али без обзира на обележја наведених типова предузећа, њихово укључивање у међународне привредне токове мотивисано је, пре свега, остварењем профита, новим тржиштима, финансијским капиталом и нижим трошковима радне снаге“ (Стојилковић & Крстић, 2003, стр. 53). Економска глобализација праћена развојем тржишта капитала и технологије, утицала је на значајне промене финансијског окружења у другој половини 20. века, што се у крајњој истанци одразило и на процес финансијског извештавања. Економска глобализација „стварања светских финансијских тржишта произвела је потребу за дефинисањем

правила финансијског извештавања на глобалном нивоу“ (Митровић, 2013, стр. 61). То значи да „у условима функционисања међународног тржишта и опште покретљивости капитала аутохтони рачуноводствени систем није одржив“ (Ђукић, 2003, стр. 190). Под утицајем промене глобалне пословне климе, наметнула се потреба за приближавањем (конвергенцијом) рачуноводствених система, то јест дефинисањем интернационалних стандарда финансијског извештавања, што је постало неопходност, нарочито после финансијских скандала који су потресли читав свет.

Финансијско извештавање, у „условима када пословни хоризонти превазилазе националне границе, представља основу међусобног комуницирања и повезивања пословних субјеката широм света“ (Ранђеловић & Ђукић, 2016, стр. 130). Полазећи од основног циља финансијског извештавања, а то је пружање релевантних, веродостојних и поузданих информација о извештајном ентитету, свим заинтересованим корисницима финансијских извештаја, неопходно је активно радити на усклађивању националних прописа са међународним. „Отварање националних тржишта, слободно кретање робе, услуга, људских ресурса и капитала у међународним оквирима доприносе стварању јединственог економског тржишта, што са рачуноводственог аспекта посматрано наглашава потребу за јединственим системом финансијског извештавања и високим нивоом упоредивости финансијских информација“ (Стевановић & Белопавловић, 2012, стр. 5). Финансијско извештавање и финансијски извештаји у таквим условима пословања морају постати јединствени информационо – пословни језик. У условима постојања мултинационалних компанија, развијених тржишта капитала и великог броја акционара, без финансијског извештавања и ревизије која даје додатно уверавање у финансијске извештаје, не би се могли уредити односи између стејкхолдера предузећа, пре свега власника и менаџмента, предузећа и државе, поверилаца и инвеститора.

Финансијски извештаји као „лична карта предузећа“ (Ранђеловић & Ђукић, 2016, стр. 130), који садрже све информације о пословним активностима ентитета, представљају инструмент путем кога предузеће комуницира са осталим стејкхолдерима. Такође, ако „финансијски извештаји представљају својеврсни „језик бизниса“, логично је да комуникација може бити успешна само ако сви учесници говоре „истим језиком“ односно примењују иста рачуноводствена правила“ (Тодоровић, 2012, стр. 97). Да би се задовољиле квалитативне карактеристике информација садржаних у финансијским извештајима, „неопходно је институционалним регулаторним оквиром прописати нормативне основе које ће бити

у складу с најбољом домаћом и међународном рачуноводственом праксом“ (Митровић, 2013, стр. 61).

Потреба да се и на интернационалном плану „акционарима, кредиторима и другим интересним групама обезбеде поуздане и упоредиве информације, покреће питање начина припремања и презентовања рачуноводствених извештаја, што подразумева преиспитивање еквивалентности примене рачуноводствених принципа, рачуноводствених стандарда и разлика присутних у законодавним решењима“ (Малинић, 2006, стр. 56). Другачија примена рачуноводствених стандарда може довести до различите интерпретације положаја рентабилитета истог предузећа. Последица свега тога је мања употребна вредност за инвеститора, тиме и препрека слободног кретања капитала, а у крајњој инстанци и ефикасности националних привреда.

Презентовање рачуноводствених извештаја, усклађених и разумљивих у светским оквирима, постаје неопходност у свим земљама. Ово посебно у земљама у развоју, где је рачуноводствена професија мање развијена и где разумљивост и усклађеност финансијских извештаја представља предуслов за привлачење страног капитала.

Разлози који оправдавају тежњу ка уједначавању рачуноводствених пракси везују се првенствено за: 1) „процес глобализације светског тржишта као последицу проналажења интереса у међусобном економском повезивању различитих земаља и стварању различитих политичких и економских интеграција, 2) значај и утицај мултинационалних корпорација, које имају највеће учешће у светској трговини и које играју важну улогу у трансферу рачуноводствене технологије, 3) чињеницу да мултинационалне корпорације (као уосталом и сва друга предузећа корпоративног типа) не нуде заштиту трећим лицима преко износа нето капитала, што проблем уједначавања чини нужним и ургентним и 4) интернационализацију тржишта капитала, где се мултинационалне корпорације појављују као тражиоци капитала и где се од инвеститора у условима хетерогеног извештавања нереално тражи поседовање широких интернационалних рачуноводствених знања да би се могле доносити коректне одлуке о инвестирању и дезинвестирању“ (Малинић, 2006, стр. 57).

Регулатори финансијског извештавања су професионалне организације и тела, али и велики број непрофесионалних организација и тела заинтересованих за стандардизацију финансијског извештавања. Ови регулатори постоје на глобалном и националном нивоу и тесно су повезани са инструментима финансијског извештавања,

односно чине нераздвојне категорије. Када говоримо о глобалним инструментима финансијског извештавања можемо рећи да је то скуп међународних рачуноводствених, техничких, етичких и образовних стандарда и стандарда квалитета, у функцији стандардизације и унификације рачуноводствених информација. Глобална регулаторна тела доносе и промовишу глобалне професионалне инструменте помоћу којих „професионалне организације и тела на глобалном и националном нивоу граде јединствени, унифицирани систем финансијског извештавања, неопходан глобалном тржишту и мерењу резултата тог тржишта“ (Тодоровић, 2012, стр. 99). Активности глобалних и националних професионалних организација и тела, било да креирају или имплементирају инструменте финансијских извештаја, имају заједнички циљ, а то је „омогућавање лакшег рада и мерења резултата економија на глобалном тржишту, уз помоћ регулатива прихваћених од држава у функцији побољшања квалитета финансијског извештавања, што је циљ глобалних процеса“ (Тодоровић, 2012, стр. 99).

Нове економске околности у којима послују привредни субјекти намеће потребу за унапређењем и прилагођавањем нормативних основа и рачуноводствених начела у домаћем законском оквиру са најбољом међународном рачуноводственом праксом, која се примењује на глобалном нивоу. Пракса је показала да оптимално решење при регулацији финансијског извештавања даје комбинација више различитих регулатора. Према Alexander-у и Nobes-у, неки од регулатора финансијског извештавања су: „тржиште, влада, министарства, парламент, закони или кодекси, берза, рачуноводствена професија, одбори великих компанија, независне фондације или задужбине“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 7). Ипак, издвајају се три правца регулације финансијског извештавања, а то су:

1) тржиште,
2) државни сектор и
3) приватни сектор.

Уколико се регулација посматра са аспекта тржишта, потенцијални инвеститор ће радије уложити у онај пословни ентитет који даје релевантне и поуздане информације ко ће и како користити инвестирана средства. Стога, предузеће које пласира квалитетне информације потенцијалним инвеститорима, ствара могућност прибављања капитала по најповољнијим условима.

Други, екстреман процес регулације финансијског извештавања, јесте регулација од стране државе, односно њеног бирократског тела. У таквом уређењу, држава прописује које се информације из финансијских извештаја могу пласирати у

јавност. Примери државне регулације, односно законодавства, јесу Companies Act[3] или Commercial Codes.[4]

Трећи начин регулисања финансијског извештавања, јесте онај од стране рачуноводствене професије, односно приватног сектора, која је организована у виду националних професионалних тела. Европска унија захтева постојање „квалификационих тела (која организују стручне испите и доносе правила техничке природе) и регулаторних тела (која су под контролом владе и врше надзор ревизије финансијских извештаја, тј. статутарне ревизије)“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 8).

Прихватањем међународно признате регулативе, не значи да је процес довршен, јер се јављају различити проблеми у ситуацијама када се иста правила различито интерпретирају због различите рачуноводствене традиције. Информације о добитку, ликвидности, висини капитала, цени акција, висини дивиденди и сл., једнако су важне и на националном и на међународном нивоу. Игнорисањем елемента интернационалности на подручју рачуноводственог извештавања била би „неквалитетно извештавање у међународним оквирима, неуједначена рачуноводствена пракса и за стране инвеститоре нечитљиви и временски и просторно неупоредиви извештаји, немогућност поређења перформанси компанија на међународном плану, повећани ризик улагања, смањење атрактивности земље за стране инвестиције и отежан приступ тржиштима капитала изван националних оквира“ (Малинић, 2006, стр. 58).

Пословање у условима глобализације, доводи до притисака који су првенствено усмерени ка рачуноводственој струци и креаторима рачуноводствених стандарда, који се морају прилагодити глобалној пракси финансијског извештавања. Најзначајнији извори таквих притисака су:

1) „инвеститори,
2) мултинационалне компаније,
3) тела за мониторинг тржишта капитала,
4) берзе и други учесници у промету хартија од вредности,
5) међународне кредитне институције и
6) земље у развоју“ (Saudagaran, 2009, стр. 236).

[3] Закон о трговачким друштвима (Companies Act) из 1862. године познати је акт Парламента Уједињеног Краљевства Велике Британије који је регулисао Закон о предузећима. Важећи Закон о трговачким друштвима у Великој Британији (који је донет 2006. године) базиран је на закону из 1862. године.
[4] Трговачки кодекси (Commercial Codes) представљају кодификацију приватног права које се односи на трговце, трговину, пословне ентитете, комерцијалне уговоре, инструменте плаћања и друга питања.

Глобализација, односно усаглашавање пракси финансијског извештавања може се посматрати кроз четири аспекта, и то: „подстицаји, процес, последица и крајњи исход“ (Rahman et al., 2002, стр. 49). Најбитнији подстицај који проистиче из глобализације односи се на хармонизацију рачуноводствене регулативе која се огледа управо у стандардима финансијског извештавања. Процес глобализације пракси односи се пре свега на стварне акције које предузећа спроводе у циљу смањења различитости које постоје у праксама финансијског извештавања. Сходно томе, последицу процеса глобализације рачуноводства чине упоредиви финансијски извештаји и упоредиве информације из истих. Крајњи очекивани исход овог процеса јесу адекватне одлуке корисника рачуноводствених информација, тј. учесника на тржишту капитала што на крају доводи до веће ефикасности и стабилности ових тржишта и позитивног утицаја на укупан раст и развој. Претходно речено може се илустровати наредном сликом.

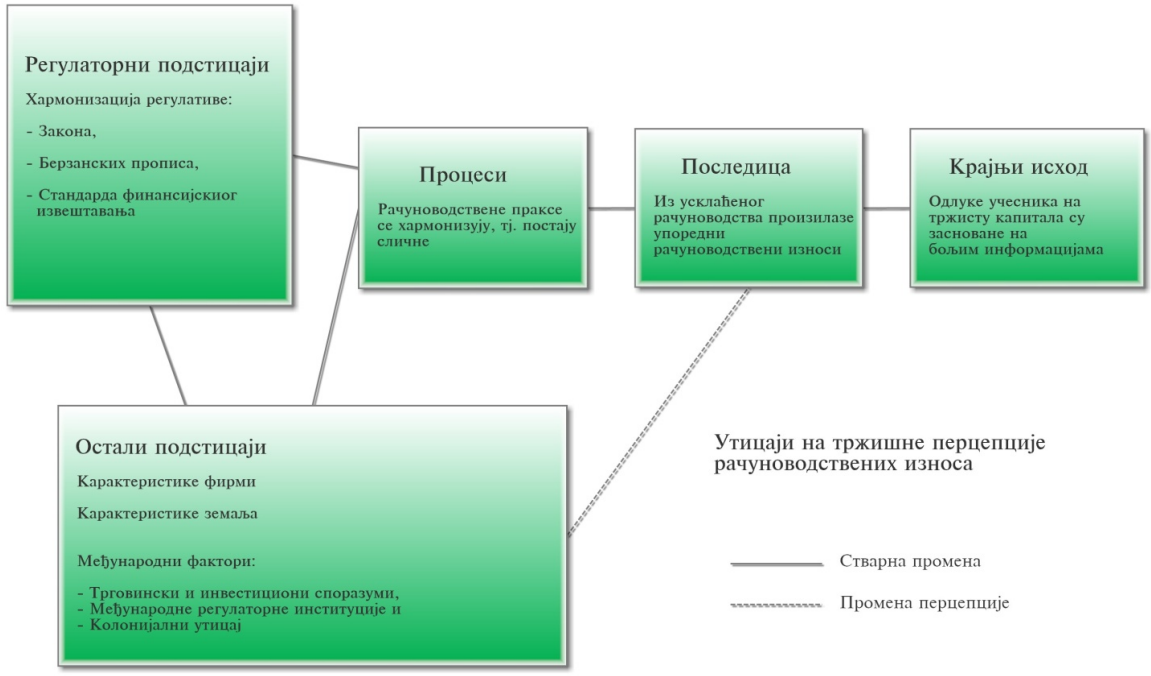

Слика 12. Аспекти глобализације финансијског извештавања

Извор: (Rahman et al., 2002, p. 49)

Поред глобализације стандарда, други значајни фактори који утичу на глобализацију пракси финансијског извештавања су: „квалитет ревизије, механизми за наметање стандарда, култура, законске одредбе и друштвено-економски и политички системи“ (Doupnik & Perera, 2007, стр. 75). Утицај ових фактора је такав да могу

довести до неупоредивости износа приказаних у финансијским извештајима, без обзира на примену истих стандарда.

Тржишта капитала у условима глобализације, захтевају потпуну транспарентност и релевантност финансијског извештавања, што омогућава компанијама да прикажу своје перформансе инвеститорима широм света на разумљив начин. Зато су од изузетног значаја квалитетни глобални финансијски стандари, пре свега њихова адекватна имплементација и контрола имплементације. Глобалним стандардима би се значајно утицало на повећање ефикасности „глобалних тржишта капитала, при чему би дошло до смањења трошкова, степен упоредивости би се повећао, а корпоративно управљање побољшало" (Kothari & Barone, 2012, стр. 23).

2.2. Националне и наднационалне рачуноводствене регулативе

2.2.1. Директиве ЕУ

Европска унија постиже своје хармонизацијске циљеве углавном директивама (смерницама) које се морају уградити у законе земаља чланица и правилима, уредбама која такође имају велики утицај. „Директива је законодавни акт којим се утврђује циљ који све државе чланице Европске уније морају остварити“ (European Union, 2018). Међутим државе чланице имају право да самостално одлучују о начину на који ће остварити тај циљ. Директиве представљају компромис између потребе за уједначеним законодавством у оквиру Уније и потребе да се задржи специфичност држава чланица.

Најзначајнију улогу у формирању правног оквира у овој области имала је Европска економска заједница. Европска економска заједница (енгл. European Economic Community-EEC), као регионална организација имала је за циљ, пре свега, економску интеграцију међу државама чланицама. Основана је 25. марта 1957. године Римским уговором. Оснивањем Европске уније 1993. године, ЕЕЗ постаје њен део и преименована је у Европску заједницу (енгл. European Community-EC). Заједница престала да постоји 2009. године. Примарни циљ заједнице била је „економска интеграција, укључујући јединствено тржиште и царинску унију, између њених шест оснивача: Белгије, Француске, Италије, Луксембурга, Холандије и Западне Немачке“ (Wikipedia, 2018).

Релевантно законодавно тело за рачуноводство у ЕУ јесте компанијско право и у оквиру њега су дефинисане директиве односно смернице које су најважније за

корпоративно рачуноводство. Савет министара ЕУ (министри земаља чланица) емитовао је до 1984.године осам директива које имају различите опсеге деловања.

Прва директива донета је 14. марта 1968. године и односи се на оглашавање оснивања, друштвене обавезе и ништавност друштава.

Друга директива донета је 31. јануара 1977. године, и односи се на оснивање акционарских друштава, одржавање и модификацију њиховог капитала. Такође се бави и низом других питања повезаних са акционарским капиталом и разликама између јавних и приватних компанија. На пример, ова „смерница захтева да све земље чланице имају одвојене правне структуре за све јавне и приватне компаније, те да имају одвојена имена за компаније“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 82). Јавна компанија у овом контексту је она „компанија којој је законски дозвољено тржиште за њене акције, иако га не треба имати“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 82).

Трећа директива донета је 16. јула 1970. године и односи се на фузију акционарских друштава.

Четврта директива (Directive 78/660/EEC) усвојена је 25. јула 1978. године. Односи се на састављање финансијских извештаја одређених правних лица углавном акционарских друштава и друштава са ограниченом одговорношћу. Наиме, чланци ове директиве обухватају оне које се „односе на правила вредновања, форму објављених финансијских извештаја и захтеве о објављивању“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 81). Ова директива не покрива консолидацију која је препуштена седмој директиви. Први нацрт четврте директиве објављен је 1971. године, пре него што су се Уједињено Краљевство, Ирска и Данска придружиле Европској унији, па је на почетни нацрт јако утицало немачко компанијско право. Као последица тога правила вредновања су требала бити конзервативна, а форма прописана до детаља. Уједињено Краљевство, Ирска и Данска придружиле су се тадашњем „заједничком тржишту“ 1973. године. Утицај англосаксонског размишљања био је такав да је 1974. године издат преправљени нацрт Четврте директиве. Тада је уведен концепт „истинитог и фер приказа, које је представљено као доминантно начело код припреме финансијских извештаја“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 81). Четврта директива није се значајно мењала више од двадесет година, но 2001.године преправљена је како би се омогућило вредновање финансијских инструмената по фер вредности тако да се добици и губици приписују добити, као што захтева међународни стандард (IAS 39).

Пета директива датира из 1972. године и односи се на управу тј. администрацију и контролу акционарских друштава.

Шеста директива односи се на оглашавање и финансијско информисање за званично котирање хартија од вредности на ефектној берзи. Ова директива је усвојена 17. априла 1980. године.

Седма директива (Directive 83/349/ EEC) обухвата правила за састављање консолидованих финансијских извештаја и усвојена је 13. јуна 1983. године. Циљ „координације закона који регулише консолидоване рачуне је заштитити интересе који постоје у компанијама са акционарским капиталом“ (European Union, 2018).

1984. године донета је VIII директива којом се уређује материја из области која се односи на лица одговорна за обављање ревизије финансијских извештаја. Осма директива ЕУ се односи на законом обавезну ревизију годишњих и консолидованих финансијских извештаја. Овом директивом су дефинисана правила и услови за стицање звања ревизора. Статутарна ревизија се може вршити тек по стицању одговарајућег „факултетског образовања (или еквивалентног нивоа образовања), завршеног курса теоретске наставе, практичне обуке и полагања испита професионалне стручности“ (European Union, 2006).

У наредној табели даћемо приказ директива (смерница) Европске уније које су најважније за корпоративно рачуноводство:

Табела 5. Директиве (смернице) ЕУ најважније за корпоративно рачуноводство

Директиве о компанијском праву	Датуми нацрта	Датум усвајања	Тема
Друга	1970.-1972.	1976.	Одвајање јавних компанија, минималан капитал, дистрибуције
Четврта	1971.-1974.	1978.	Формати и правила рачуноводства
Седма	1976.-1978.	1983.	Консолидовано рачуноводство
Осма	1978.	1984.	Квалификације и рад ревизора

Извор: (Alexander & Nobes, 2010, стр. 81)

Укључивање наведених прописа у оквире националних рачуноводствених регулатива донекле су смањиле разлике у финансијским извештајима привредних ентитета на подручју Европске Уније. Међутим, као што смо већ навели, директиве остављају могућност избора начина за остваривање постављених циљева, тако да су државе чланице задржале сопствена рачуноводствена правила, што је за резултат имало значајне разлике у финансијским извештајима између привредних ентитета различитих земаља чланица Европске Уније.

Развој Европске монетарне уније и увођење евра 1999. године, доводи до додатних притисака у погледу интеграције тржишта капитала. Да би се осигурала транспарентност, поузданост и упоредивост финансијских информација, Европска комисија доноси „Акциони план за финансијске услуге". Европска унија је у складу са тим усвојила сет прописа којим се регулише ова област, и то:

- „Fair Value Директива, (Directive 2001/65/EC) која омогућава вредновање финансијских инструмената по фер вредности (сагласно IAS 32 и IAS 39) у вези са извештавањем у појединачном, односно консолидованом обрачуну предузећа и банака, у складу са Четвртом и Седмом Директивом ЕУ;
- „Market Abuse" директива, бави се проблематиком информационе асиметрије, у ситуацијама када постоји повремено извештавање. Носи назив Директива о инсајдерским информацијама и тржишним манипулацијама (Directive 2003/6/EC);
- „Модернизујућом Директивом" (Directive 2003/51/EC) прописује се извештавање банака и осталих финансијских институција (Directive 86/635/EEC) и Директива о извештавању осигуравајућих компанија (Directive 91/674/EEC);
- „Prospectus" директива (Directive 2003/71/EC) је Директива о проспекту, којом је дефинисана садржина овог документа, у ситуацији када се одређене хартије од вредности котирају на тржиштима капитала Европске Уније;
- Директивом о транспарентности (Directive 2004/109/EC) регулише се обавеза састављања финансијских извештаја (годишњих и полугодишњих), обавезна екстерна ревизија и обелодањивања о ризицима за све привредне субјекте чијим се акцијама тргује на берзи.

- Директивом о преузимању акционарских друштава (Directive 2004/25/EC) прописује се обавеза јавним компанијама у вези са капиталом и структурама контроле;
- Директива о утврђивању детаљних правила за примену одређених одредби директиве 2004/109/EC које се односе на захтев за транспарентношћу у погледу информација о издаваоцима чијим се хартијама од вредности тргује на уређеним тржиштима (Directive 2007/14/EC)“ (Зајми, 2011, стр. 38).

Директиве Европске уније су позитивно утицале на хармонизацију и регулацију финансијског извештавања. Међутим, право избора између више метода приликом одмеравања и обелодањивања, довеле су до разлика у финанасијским извештајима између привредних субјеката на територији Европске уније, тако да су прави резултати изостали.

2.2.2. Међународни стандарди финансијског извештавања – МРС и МСФИ

Међународне стандарде финансијског извештавања (у даљем тексту МСФИ) чине Стандарди и Тумачења, које је усвојио Одбор за Међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standard Board – IASB).

МСФИ обухватају:

а) Међународне стандарде финансијског извештавања (International Financial Reporting Standards - IFRS)

б) Међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards - IAS)

в) Тумачења, објављена од стране Комитета за тумачење Међународних стандарда финансијског извештавања (Interpretations Developed by the International Financial Reporting Interpretations Committee – IFRIC, у примени је 12 тумачења) или ранији Стални комитет за тумачења (Standing Interpretations Committee – SIC, у примени је 11 тумачења).

IASB-ов претходник, иначе прво основано професионално тело је International Accounting Standard Committee (IASC), односно Међународни комитет за рачуноводствене стандарде, основан 29. јуна 1973. године од стране професионалних асоцијација рачуновођа неколико земаља које су приказане у следећој табели:

Табела 6. Професионалне асоцијације рачуновођа- оснивачи IASC-а

Аустралија	The Institute of Chartered Accountants Australian Society of Accountants
Канада	The Canadian Institute of Chartered Accountants
Француска	Ordre des Experts Comptables et des Comptables Agrees
Немачка	Institute der Wirtschaftsprufer in Deutschland Wirtschaftspruferkammer
Јапан	The Japanese Institute of Certified Public Accountants
Мексико	Instituto Mexicano de Contadores Publicos, A.C.
Холандија	Nederlands Institut van Register – accountants
Уједињено Краљевство и Ирска	• The Institute of Chartered Accountants in England and Wales • The Institute of Chartered Accountants of Scotland • The Institute of Chartered Accountants in Ireland • The Institute of Cost and Management Accountants • The Chartered Insitute of Public Finance and Accountancy
САД	American Insitute of Certified Public Accountants

Извор: (International Financial Reporting Standards Foundation, 2019)

До краја 20. века било је преко 120 организација чланова из преко 100 земаља. До краја 2000. године IASC-ом је управљао Одбор који се састојао од представника из 13 земаља и неколико других важних међународних организација. Од 2001. године основан је Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standard Board- IASB), као део Фондације Комитета за Међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards Committee Foundation – IASCF). IASB је посвећен развијању јединственог скупа „висококвалитетних, разумљивих и применљивих глобалних рачуноводствених стандарда, који ће обезбедити да се из финансијских извештаја широке примене добијају транспарентне и упоредиве информације“ (Kothari & Barone, 2012, стр. 24). Осим тога, Одбор успоставља сарадњу

и са националним органима за постављање рачуноводствених стандарда да би се широм света постигла усаглашеност рачуноводствених стандарда. Одбор има задатак да „креира и одобри Међународне стандарде финансијског извештавања (МСФИ), односно Међународне рачуноводствене стандарде и друга релевантна документа“ (IAS Plus, 2019). Седиште одбора за међународне рачуноводствене стандарде је у Лондону. Одбор има 14 чланова, од којих је седам чланова задужено да сарађује са националним органима различитих земаља за постављање рачуноводствених стандарда. „Одбор финансирају пословне организације, укључујући и велике рачуноводствене куће, банкарске институције и берзе“ (Kothari & Barone, 2012, стр. 24).

Важност рада IASB-а може се видети у трима главним подручијима:

1) „усвајање IFRS-а као националних правила;
2) утицају на националне регулаторе;
3) добровољном усвајању IFRS-а од стране компанија“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 86).

Усвајање IFRS-а (понекад са локалним варијантама) повољан је начин постављања стандарда који избегава непотребне или случајне међународне разлике. То се нарочито односи на земље у развоју, попут наше земље.

Друго подручје подразумева утицај на регулаторе финансијског извештавања на националном нивоу, посебно у сегменту креирања и објављивања одређених стандарда. Чак и за земље где се „регулатори сматрају вођама радије него следбеницима (нпр. САД и Уједињено Краљевство), IASB делује као фокус за међународну сарадњу“ (Alexander & Nobes, 2010, стр. 86). Неколико рачуноводствених стандарда су заједнички поставили IASB и један или више националних регулатора.

Треће је подручје, тј. добровољно усвајање од стране компанија, посебно примећено у континенталној Европи. Од раних су се 1990-их наовамо многе велике европске компаније (поготово у Француској, Немачкој и Швајцарској) добровољно јавиле да користе IFRS јер верују да међународни инвеститори преферирају финансијске извештаје припремљене на тај начин.

Доста времена после оснивања Међународног комитета за рачуноводствене стандарде и донетог већег броја Међународних рачуноводствених стандарда, 1989.године, донет је Оквир за припрему и презентацију финансијских извештаја. Оквир је донет са циљем пружања помоћи у промовисању и примени МСФИ, свим националним телима која врше едукацију и дају смернице лицима која састављају финансијске извештаје. Оквир за припрему и презентацију финансијских извештаја је ревидиран 2010. године и нови назив гласи „Концептуални оквир за финансијско извештавање".

Још једна институција која има велики значај у погледу хармонизације рачуноводства и примене МРС и МСФИ је Међународна организација комисија за хартије од вредности (IOSCO- International Organization of Securities Commissions). IOSCO је 2000. године донела „резолуцију путем које препоручује својим чланицама, да емитентима из других земаља који желе да се листирају у држави чланици Европске Уније, допусте да своје финансијске извештаје састављају у складу са Међународним рачуноводственим стандардима" (Митровић, 2013, стр. 62). Данас, ова организација броји више од 150 чланова, са задатком да:

- „афирмишу висококвалитетне стандарде, чији је циљ пре свега већа ефикасност тржишта капитала,
- размењују искуства међу чланицама, са фокусом на развој домаћих тржишта капитала,
- уводе стандарде и ефикасно врше надзор над трансакцијама,
- помогну у афирмацији интегритета тржишта капитала путем стриктне примене стандарда и ефикасне борбе против кривичних дела" (Marcacci, 2012, стр. 8-28).

Велики је значај и Међународне федерација рачуновођа (IFAC- The International Federation of Accountants) која активно учествује у развоју скоро свих сегмената рачуноводствене професије широм света; утврђује Међународне стандарде за ревизију, развија јединствени образовни програм за рачуновође, који треба да усвоје сви њени чланови, сталним промовисањем снажних етичких вредности садржаних у Етичком кодексу за професионалне рачуновође.

МСФИ и МРС се све више признају као јединствени језик комуникације и финансијског извештавања на глобалном тржишту капитала. Представљају стандарде који су првенствено креирани ради постизања транспарентности и једнообразности финансијских извештаја, без обзира на делатност ентитета или земљу из које потиче. Основна сврха МРС је свестраније, лакше и боље разумевање финансијских извештаја, уз примарни задатак обезбеђивања података и информација за континуирано пословно комуницирање заинтересованих субјеката. Списак IASB-ових стандарда можемо видети у следећој табели:

Табела 7. Списак важећих стандарда Одбора за међународне рачуноводствене стандарде

Оквир за састављање и презентацију финансијских извештаја	
Број стандарда	***Назив стандарда***
МСФИ 1	Прва примена Међународних стандарда финансијског извештавања
МСФИ 2	Плаћање акцијама
МСФИ 3	Пословне комбинације
МСФИ 4	Уговори о осигурању
МСФИ 5	Стална имовина која се држи за продају и престанак пословања
МСФИ 6	Финансијски интрументи објављивања
МСФИ 7	Истраживање и процењивање минералних ресурса
МСФИ 8	Сегменти послова
МСФИ 9	Финансијски инструменти
МСФИ 10	Консолидовани финансијски извештаји
МСФИ 11	Заједнички послови

МСФИ 12	Обелодањивање о учешћима у другим сегментима
МСФИ 13	Мерење фер вредности
МСФИ 14	Активна и пасивна временска разграничења
МСФИ 15	Приходи од уговора са купцима
МСФИ 16	Закупи
МСФИ 17	Уговори о осигурању
МРС 1	Презентација финансијских извештаја
МРС 2	Залихе
МРС 7	Извештај о токовима готовине
МРС 8	Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке
МРС 10	Догађаји после датума биланса стања
МРС 11	Уговори о изградњи
МРС 12	Порез на добитак
МРС 16	Некретнине, постројења и опрема
МРС 17	Лизинг
МРС 18	Приходи
МРС 19	Примања запослених
МРС 20	Рачуноводство државних давања и обелодањивање државне помоћи
МРС 21	Учинци промена курсева страних валута
МРС 23	Трошкови позајмљивања
МРС 24	Обелодањивања повезаних страна

МРС 26	Рачуноводство и извештавање планова пензијских примања
МРС 27	Консолидовани и појединачни финансијски извештаји
МРС 28	Инвестиције у придружене ентитете
МРС 29	Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама
МРС 31	Учешћа у заједничким подухватима
МРС 32	Финансијски инструменти-презентација
МРС 33	Зарада по акцији
МРС 34	Периодично финансијско извештавање
МРС 36	Умањење вредности имовине
МРС 37	Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина
МРС 38	Нематеријална имовина
МРС 39	Финансијски инструменти: признавање и одмеравање
МРС 40	Инвестиционе некретнине
МРС 41	Пољопривреда

Извор: (International Financial Reporting Standards Foundation, 2019)

Примарни задатак свих институција, а посебно Одбора за међународне рачуноводствене стандарде (IFRS), јесте да усвојени стандарди допринесу:

- *„транспарентности,* побољшавајући међународну упоредивост и квалитет финансијских информација, омогућавајући инвеститорима и осталим учесницима на тржишту да доносе информисане економске одлуке,
- *јачању одговорности,* смањујући јаз у информацијама између даваоца капитала и људи којима су они поверили свој новац. МСФИ као извор

глобално упоредивих информација, од виталног су значаја за регулаторе широм света,

- *економској ефикасности,* помажући инвеститорима да препознају прилике и ризике широм света, побољшавајући тако алокацију капитала. Употреба јединственог и поузданог рачуноводственог језика снижава трошкове капитала и смањује трошкове међународног извештавања за предузећа“ (International Financial Reporting Standards Foundation, 2019).

2.2.3. Амерички општеприхваћени рачуноводствени стандарди – US GAAP

Обзиром да примена различитих рачуноводствених стандарда у свету увелико умањује користи које пружа процес глобализације, почетком 50-тих година 20. века, овај се проблем настојао решити хармонизацијом рачуноводствених стандарда, да би се крајем 80-тих година та идеја заменила идејом конвергенције. Као једино решење овог глобалног проблема наметнуло се стварање јединственог скупа висококвалитетних и глобалних рачуноводствених стандарда. 50-тих година 20. века, САД започињу са истраживањима и расправама о важности глобалног усклађивања рачуноводствених стандарда, а један од резултата тих расправа је и оснивање Одбора за националне рачуноводствене стандарде САД-а (енгл. Financial Accounting Standards Board, у даљем тексту FASB). Амерички општеприхваћени рачуноводствени стандарди (US GAAP-United States Generally Accepted Accounting Principles), односе се на заједнички скуп прихваћених рачуноводствених принципа, стандарда и поступака које компаније и њихове рачуновође морају поштовати приликом састављања финансијских извештаја. GAAP је комбинација ауторитативних стандарда (које постављају одбори за политике) и општеприхваћених начина евидентирања и извештавања о рачуноводственим информацијама.

FASB је главни ауторитет када су у питању општеприхваћени рачуноводствени стандарди у САД-у. Иако савезна влада захтева од јавних предузећа да се придржавају GAAP-а, они их не стварају и не одржавају. FASB је одговоран за развој, дистрибуцију и континуирано ажурирање рачуноводствених принципа. Основан 1973. године, „FASB је независна, непрофитна организација са седиштем у Норвалку у држави Конектикат, која успоставља стандарде финансијског рачуноводства и извештавања за јавна и приватна предузећа“ (Financial Accounting Standards Board, 2019). Комисија за хартије од вредности (енгл. Securities and Exchange Commission of the United States, скраћено

SEC) признаје FASB као одређени рачуноводствени стандард за јавне компаније. FASB развија и издаје стандарде финансијског рачуноводства кроз транспарентан и инклузиван процес намењен промоцији финансијског извештавања који пружа корисне информације инвеститорима и другима који користе финансијске извештаје. Фондација за финансијско рачуноводство (енгл. Financial Accounting Foundation, скраћено FAF), подржава и надгледа рад Одбора. Ова независна и непрофитна организација „приватног сектора одговорна је за надзор, администрацију, финансирање и именовање FASB-а и владиног Одбора за рачуноводствене стандаре (енгл. Governmental Accounting Standard Board, скраћено GASB)“ (Financial Accounting Standards Board, 2019). Колективна мисија FASB-a, FAF-a i GASB-a је „успостављење и побољшање стандарда финансијског рачуноводства и извештавања ради пружања корисних информација инвеститорима и другим корисницима финансијских извештаја и едукација заинтересованих страна о томе како најефикасније разумети и имплементирати те стандарде“ (Financial Accounting Standards Board, 2019). На следећој слици представљене су основне особине и претпоставке које се односе на US GAAP.

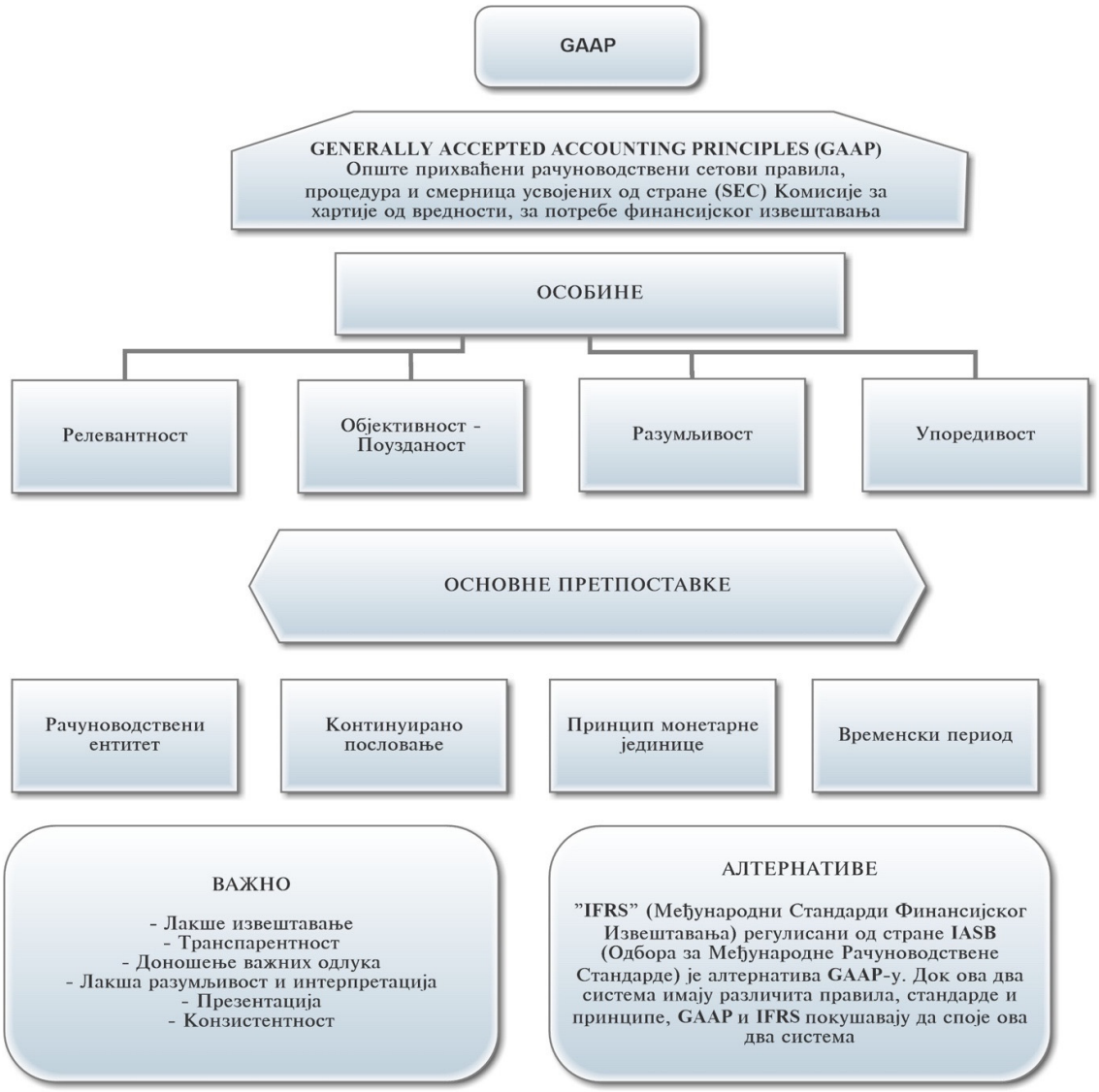

Слика 13. Особине и претпоставке на којима се заснивају US GAAP (амерички опште прихваћени рачуноводствени принципи)

Извор: (eFinanceManagement, 2019)

US GAAP је први пут објављен 1930-их година као одговор на бројне рачуноводствене преваре које су биле сматране једним од главних разлога настанка Велике депресије. 1932. године Амерички институт рачуновођа (енгл. American Institute of Accountants, скраћено „AIA“[5]) је објавио прва општа рачуноводствена начела, док су 1936. године увели термин „US GAAP“ (Financial Accounting Standards Board, 2019). Са

[5] AIA је 1957. године променила назив у Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа (енгл. American Institute of Certified Public Accountants – AICPA) који је задржала до данас.

друге стране, МСФИ су млађи од US GAAP-а, јер су први међународни рачуноводствени стандарди објављени тек 1973. године.

Због дуже традиције и чињенице да САД имају водећу светску економију, „US GAAP се годинама сматрао „златним“ стандардом и остатак света је усклађивао своје националне стандарде са US GAAP-ом“ (Анић & Консуо, 2015, стр. 362) (током деведесетих година прошлог века Канада је усклађивала своје националне стандарде са US GAAP-ом, а чак су и неке европске компаније преферирале US GAAP). Почетком 2000-их година разоткривено је неколико рачуноводствених скандала у САД-у (најпознатији су „Enron“ (Wikipedia, 2019) и „Worldcom“ (Investopedia, 2019)). Као одговор на те и друге скандале, амерички Конгрес је 2002. године усвојио тзв. Sarbanes-Oxley закон. Законом се покушава осигурати да финансијски извештаји компанија истинито представљају њихово финансијско стање. Истовремено основан је и Одбор за надзор рачуноводства јавних компанија који „контролише ревизију јавних компанија, захтева од главног директора и главног финансијског директора да лично потпишу финансијске извештаје и захтева постојање независних финансијских стручњака који делују у склопу одбора за ревизију при самом менаџменту компаније“ (Brealey et al., 2009, стр. 60). Све то је утицало да се остатак света удаљи од US GAAP-а и окрене МСФИ-у. Резултат тог заокрета јесте тај да је данас US GAAP „обавезан за све домаће компаније само у САД-у, док је МСФИ обавезан или дозвољен свим домаћим котирајућим компанијама у више од 120 земаља“ (Анић & Консуо, 2015, стр. 363). Следећа слика приказује примену US GAAP-а и МСФИ-а у свету.

Слика 14. Примена US GAAP-а и МСФИ-а у свету

Извор: (Анић & Консуо, 2015, стр. 364)

Основни рачуноводствени принципи GAAP-а су:

- „принцип регуларности (рачуновођа се редовно придржава правила и прописа GAAP-а);
- принцип доследности (рачуновође и пословни професионалци обавезују се на коришћење истих стандарда током целог извештавања, из периода у период, јер на тај начин одржавају доследност и спречавају грешке);
- начело искрености (рачуновођа тежи да пружи тачан приказ финансијске ситуације компаније);
- принцип трајности метода (поступци коришћени у финансијском извештавању треба да буду конзистентни, да пружају кохерентну слику о пословању и омогућавају поређење са другим предузећима);
- начело компензације (рачуновођа приказује комплетне рачуноводствене детаље, и негативне и позитивне, без покушаја да надокнади један са другим);
- начело опрезности (GAAP очекује да приказивање финансијских података засновано на чињеницама буде опрезно и утемељено, не шпекулативно);

- начело континуитета (иако вреднујете имовину претпоставља се да ће се посао наставити, тако да се имовина вреднује по њиховој историјској вредности, а не за једнократну употребу);
- принцип периодичности (сваки финансијски унос треба бити усклађен са једним временским периодом);
- начело материјалности или потпуног објављивања (мора постојати потпуно објављивање у финансијским извештајима без скривања или задржавања било чега);
- принцип крајње добре вере (GAAP претпоставља да су предузећа и рачуновође поштени у свом извештавању)“ (Quaderno, 2019).

Десет принципа GAAP-а пружају темељ конкретним стандардима и процесима. Овим стандардима управља и покривају следеће области:

- „признавање прихода,
- класификација ставки биланса стања,
- изванредна мерења удела,
- рачуноводство на основу обрачунског периода,
- рачуноводство заштите,
- непрофитно финансијско извештавање и
- кредитни губици“ (Quaderno, 2019).

1988. године FASB постаје постаје члан саветодавне групе тадашњег IASC-а (садашњег IASB-а), чиме њихов однос постаје формалан. Сарадња је подразумевала заједничке напоре FASB-а и IASB-а да елиминишу разлике између US GAAP-а и МСФИ-а.

Конвергенција између US GAAP-а и МСФИ-а је била једна од главних преокупација FASB-а и IASB-а протеклих двадесетак година. Службено конвергенција је започела 2002. године потписивањем Норволшког споразума, а Меморандумом о разумевању из 2006. године FASB и IASB су договорили заједничке пројекте. Резултат тога је повећање упоредивости финансијских извештаја компанија које примењују различите стандарде. Из тога произилази да данас постоји много више сличности него разлика између US GAAP-а и МСФИ-а. Међутим, процес конвергенције још увек није завршен тако да и поред бројних сличности између US GAAP-а и МСФИ-а, постоје и значајне разлике међу овим стандардима. Кратак преглед разлика приказан је у следећој табели.

Табела 8. Најзначајније разлике између US GAAP-а и МСФИ-а

US GAAP	***МСФИ***
• Изузетно детаљне смернице за признавање прихода које се разликују у зависности од индустрије или типа уговора	• Опште смернице за признавање прихода које се примењују независно од индустрије или типа уговора
• Није дозвољена ревалоризација материјалне и нематеријалне имовине	• Дозвољена је ревалоризација материјалне и нематеријалне имовине
• Методе утврђивања трошкова залиха су: ✓ метода FIFO ✓ метода LIFO ✓ метода пондерисаног просечног трошка	• Методе утврђивања трошкова залиха су: ✓ метода FIFO ✓ метода пондерисаног просечног трошка
• Издаци за оглашавање и промоцију се могу признати као расход у тренутку настанка или се може одложити њихово признавање до тренутка прве објаве.	• Издаци за оглашавање и промоцију се морају признати у тренутку настанка
• Дозвољена је амортизација значајнијих делова имовине уколико они немају исти корисни век трајања, али није обавезна.	• Обавезна је амортизација значајнијих делова имовине уколико они немају исти корисни век трајања.
• Одложени порез на имовину и одложена пореска обавеза се признају као дуготрајна или краткотрајна имовина, односно, као дугорочна или краткорочна обавеза, зависно од имовине, односно обавезе из које произилазе.	• Одложени порез на имовину и одложена пореска обавеза се увек признају као дугорочна имовина, односно, као дугорочна обавеза.
• Примљене и плаћене камате и примљене дивиденде се класификују као пословне активности док се исплаћене дивиденде класификују као финансијске активности.	• Компанија сама одређује да ли ће примљене камате и дивиденде класификовати као пословне или инвестиционе активности, односно исплаћене камате и дивиденде класификовати као пословне или финансијске активности.
• Финансијски извештаји компанија морају приказивати последња три извештајна периода, а изузетак је извештај о финансијском положају где морају бити приказана два извештајна периода.	• Сви финансијски извештаји компанија морају приказивати само последња два извештајна периода.
• Није обавезна примена јединствених рачуноводствених политика унутар целе групе.	• Јединствене рачуноводствене политике се морају у потпуности примењивати унутар целе групе.

Извор: (Анић & Консуо, 2015, стр. 367)

У САД финансијско извештавање је првенствено фокусирано на инвеститоре, при чему информације које су презентоване у финансијским извештајима требају бити полазна „основа за доношење одговарајућих пословних одлука“ (Стојановић, 2015, стр. 77). Рачуноводствена пракса САД-а се умногоме разликује од рачуноводствене праксе осталих земаља и бројне студије доказују како увођење МСФИ-а у САД није могућа. Постоје и одређени „политички разлози зашто САД није прихватио МСФИ“ (Singleton-Green, 2012, стр. 51-53). Наиме, САД има далеко највећу тржишну капитализацију у свету. Као што је видљиво у следећој табели, тржишна капитализација САД-а је већа од тржишне капитализације Јапана, Кине, Уједињеног Краљевства, Канаде, Француске, Немачке, Швајцарске и Индије заједно.

Табела 9. Примена US GAAP-а и МСФИ-а у 10 држава са највећом тржишном капитализацијом 2018.године

Редни број	***Држава***	***Тржишна капитализација (млрд. $)***	***US GAAP***	***МСФИ***
1.	САД	30,436	Обавезан	Не користи се
2.	Кина	6,324	Не користи се	Обавезан
3.	Јапан	5,296	Дозвољен	Дозвољен
4.	Хонг Конг	3,819		
5.	Француска	2,365	Не користи се	Обавезан
6.	Индија	2,083	Не користи се	Дозвољен
7.	Канада	1,937	Дозвољен	Обавезан
8.	Уједињено Краљевство	1,868	Не користи се	Обавезан
9.	Немачка	1,755	Не користи се	Обавезан
10.	Швајцарска	1,441	Не користи се	Обавезан

Извор: (The World Bank, 2019)

Видљиво је како САД имају далеко највећу моћ на глобалном тржишту капитала, а самим тим и велику улогу у креирању рачуноводствених стандарда за домаће компаније. Толику важност не би имали у ситуацији када би прихватили МСФИ, стога „САД не желе изгубити доминантни утицај који имају у креирању

јединственог скупа висококвалитетних и глобалних рачуноводствених стандарда“ (Zeff, 2007, p. 39).

2.2.4. Регулатива у области рачуноводства у Републици Србији

Рачуноводствену регулативу у Србији треба посматрати као нормативно регулисање рачуноводства, које треба да обезбеди квалитетне рачуноводствене информације зарад доношења адекватних пословних одлука, како интерних тако и екстерних корисника. Нормативно регулисање рачуноводственог система подразумева скуп законодавних, професионалних и интерних норми.

Зависно од тога ко прописује норме (државни органи, професионалне рачуноводствене асоцијације или органи предузећа) разликује се:

- „законска рачуноводствена регулатива,
- професионална рачуноводствена регулатива и
- интерна рачуноводствена регулатива“ (Крстић et al., 2013, стр. 13).

Слика 15. Структура нормативне регулативе из области рачуноводства

Извор: (Крстић et al., 2013, стр. 13)

2.2.4.1. Законска рачуноводствена регулатива у Србији

Под законском рачуноводственом регулативом подразумевају се директиве, закони и подзаконска акта, којима се уређују битна питања у области рачуноводства од стране надлежних државних органа. Закон о рачуноводству је основни закон у нашој земљи којим се регулише вођење рачуноводства. Савез рачуновођа и ревизора Србије био је главни носилац активности у доношењу националних рачуноводствених стандарда, као и превођењу, усклађивању, објављивању и имплементацији

међународне професионалне регулативе, прихватајући тако процес стандардизације као неминован резултат процеса глобализације.

Регулација система финансијског извештавања у Републици Србији, је под јаким државним утицајем. Што се тиче рачуноводствене праксе, она се регулише међународним стандардима и актима, као и законским прописима. У савременим условима пословања, „предузећа постају мултинационална, при чему се повећава и обим трговине и инвестирања између предузећа из различитих земаља, што доводи до глобализације рачуноводства и финансијског извештавања“ (Kothari & Barone, 2012, стр. 23). Управо ти фактори јачају потребу за глобалном упоредивошћу финансијских извештаја. Потреба за успостављањем поузданог система финансијског извештавања, који ће омогућити присуство нашим предузећима на европском и светском тржишту, често је доводила до промена у законским решењима наше земље. У следећој табели можемо видети како су изгледала законска решења почев од 1989. године па до данас.

Табела 10. Хронологија законског оквира финансијског извештавања у Републици Србији од 1989. до 2020. године

Назив закона	Службено гласило	Основа хармонизације
Закон о рачуноводству	Службени лист СФРЈ бр.10/1989	Директиве ЕЕЗ
Закон о рачуноводству	Службени лист СРЈ бр.18/1993	Директиве ЕУ
Закон о рачуноводству и Закон о ревизији	Службени лист СРЈ бр.46/1996 Службени лист СРЈ бр.46/1996	Директиве ЕУ
Закон о рачуноводству и ревизији	Службени лист СРЈ бр.71/2002	МРС, МСР
Закон о рачуноводству и ревизији	Службени гласник РС бр. 46/2006	МСФИ/МРС, МСР

Закон о рачуноводству и Закон о ревизији	Службени гласник РС бр. 62/2013 Службени гласник РС бр. 62/2013	Директиве ЕУ, МРС за МСП
Закон о рачуноводству и Закон о ревизији	Службени гласник РС бр. 30/2018 Службени гласник РС бр. 30/2018	Директиве ЕУ, МРС за МСП
Закон о рачуноводству и Закон о ревизији	Службени гласник РС бр. 73/2019 Службени гласник РС бр. 73/2019	Директиве ЕУ, МРС за МСП

Извор: (Стојилковић, 2016, стр. 55-70)

Актуелни закон о рачуноводству (Сл. Гласник РС 73/2019), уређује питања која се односе на: „обвезнике који треба да примењују закон, класификовање правних лица, организације рачуноводствене службе, вођење пословних књига, начин признавања и вредновања позиција у финансијским извештајима, њихово јавно објављивање, Регистар финансијских извештаја, Национална комисија за рачуноводство, као и надзор над спровођењем овог закона“ (Република Србија. Службени гласник, 2019).

У актуелном Закону о рачуноводству прописани су нови критеријуми за разврставање правних лица по величини, који су у складу са Директивом 2013/34/ЕУ. Нови критеријуми приказани су у наредној табели.

Табела 11. Критеријуми за разврставање правних лица

Критеријуми	**Микро**	**Мала**	**Средња**	**Велика**
Просечан број запослених	До 10	10-50	50-250	преко 250
Пословни приход	до 700.000 еура	700.000 до 8.000.000 еура	8.000.000 до 40.000.000	преко 40.000.000 еура
Укупна актива	до 350.000 еура	350.000 до 4.000.000 еура	4.000.000 до 20.000.000 еура	преко 20.000.000 еура

Извор: (Република Србија. Министарство Финансија, 2019)

Такође, у следећој табели можемо видети податке о броју правних лица према њиховој величини.

Табела 12. Укупан број правних лица према величини

Правна лица према величини	**Нацрт закона (подаци АПР из финансијских извештаја за 2018. год.)**	**Нацрт закона (подаци АПР из финансијских извештаја за 2017. год.)**	**Нацрт закона (подаци АПР из финансијских извештаја за 2016. год.)**
Велика	269	373	328
Средња	1.257	1.431	1.331
Мала	14.110	10.854	9.927
Микро	150.286	154.488	147.849
Укупно	**165.922**	**167.146**	**159.435**

Извор: (Република Србија. Министарство Финансија, 2019)

Такође, у складу са Директивом 2013/34/ЕУ, актуелним Законом о рачуноводству дефинисани су критеријуми за разврставае група правних лица (која се састоје од матичног и зависних правних лица).

Табела 13. Критеријуми за разврставање група правних лица

Критеријуми	**Мале групе**	**Средње групе**	**Велике групе**
Просечан број запослених	до 50	50 до 250	преко 250
Пословни приход	до 8.000.000 еура	8.000.000 до 40.000.000 еура	преко 40.000.000
Укупна актива	до 4.000.000 еура	4.000.000 до 20.000.000 еура	преко 20.000.000 еура

Извор: (Република Србија. Министарство Финансија, 2019)

Актуелни Закон о рачуноводству има за циљ да побољша квалитет корпоративног управљања у нашој земљи. Нова законска решења би требало да

унапреде систем корпоративног финансијског извештавања у Србији, што би имало позитивне ефекте по привредне субјекте, као и инвеститоре. Допринос овог закона би требао да се огледа у бољој процени перформанси домаћих привредних субјеката, омогућавајући заинтересованим корисницима доношење адекватних пословних одлука.

Према Закону о рачуноводству, „сва правна лица и предузетници треба да воде пословне књиге и састављају финансијске извештаје у складу са одредбама овог закона“ (Република Србија. Службени гласник, 2019). Финансијски извештаји се састављају за „пословну годину која је најчешће идентична календарској и достављају Агенцији за привредне регистре, до краја јуна наредне године ради јавног обелодањивања“ (Република Србија. Службени гласник, 2019).

Такође, у оквиру законске регулативе треба поменути и Закон о ревизији. „Закон уређује основна питања која се тичу услова и начина обављања ревизије финансијских извештаја, обавезности ревизије, стручне оспособљености лица и лиценце за обављање ревизије, контроле квалитета рада друштава за ревизију, самосталних ревизора и лиценцираних овлашћених ревизора, давања и одузимања дозволе за рад друштвима за ревизију и самосталним ревизорима, надзора над обављањем ревизије, надзора над радом Коморе овлашћених ревизора, међународне сарадње са надлежним телима у области надзора, као и друга питања у вези са ревизијом“ (Република Србија. Службени гласник, 2019). Остали Закони који су такође повезани са законском регулативом у области рачуноводства су:

- Закон о привредним друштвима (Република Србија. Службени гласник, 2019);
- Закон о принудном поравнању, стечају и ликвидацији (Република Србија. Службени гласник, 1996);
- Закон о облигационим односима (Република Србија. Службени гласник, 2020);
- Закон о девизном пословању (Република Србија. Службени гласник, 2018);
- Сет пореских закона Републике Србије итд.

Закон о привредним друштвима „уређује правни положај привредних друштава, а нарочито њихово оснивање, управљање, статусне промене, промене правне форме, престанак и друга питања од значаја за њихов положај, као и правни положај предузетника и пословних удружења и др“ (Република Србија. Службени гласник, 2019). Садржином Закона је дефинисана, у 14 поглавља, проблематика предузећа из области оснивања, рада и престанка предузећа, предузетника и пословних удружења.

У Закону су дефинисани и одређени елементи, битни за рачуноводство, као што су основни подаци о предузећу, одговорност за обавезе друштва, пословно име и седиште фирме, заступање и управљање предузећа, имовина и капитал, право на информисаност чланова друштва и остала питања која су битна код састављања финансијских извештаја и информисања корисника.

2.2.4.2. Професионална рачуноводствена регулатива у Србији

Професионалну рачуноводствену регулативу чине прописи које су креирале релевантне професионалне организације, чија је примена од великог значаја за систем финансијског извештавања. Може се дефинисати као скуп стандарда, концепата и кодекса, на основу којих се на прави начин третирају одређени пословни догађаји и трансакције, приликом њиховог одмеравања и обелодањивања у финансијским извештајима.

Професионална рачуноводствена регулатива обухвата норме у виду стандарда и кодекса прописаних од стране професионалних рачуноводствених асоцијација. У питању су одређена теоријско-методолошка објашњења и упутства која се користе у припреми и обелодањивању финансијских извештаја.

Професионалну рачуноводствену регулативу чине:

- „концептуални оквир за финансијско извештавање,
- МРС – Међународни рачуноводствени стандарди,
- МСФИ - Међународни стандарди финансијског извештавања,
- међународни рачуноводствени стандарди за мала и средња предузећа (МСФИ за МСП),
- тумачења која су саставни део стандарда,
- међународни стандарди ревизије (МСР) и
- кодекс етике за професионалне рачуновође“ (Република Србија. Службени гласник, 2019).

Непосредна примена МРС/МСФИ почиње 2002. године и од тог тренутка, овај сет Стандарда постаје део регулаторног оквира наше земље. Први превод Стандарда објављен је 2003. године, а 2013. године прописана је и примена МСФИ за МСП. Последња верзија стандарда објављена је 2014. године и од тада није ревидирана. Постојала је неусаглашеност између актуелне IASB-ове регулативе и регулативе која се примењивала у датом моменту у Србији. Управо тај дисконтинуитет доводи до

проблема у процесу имплементације међународног регулаторног оквира у национални оквир.

Применом МСФИ добијају се финансијски извештаји који су квалитетни и релевантни, али уколико пословни ентитети послују под условима који су својствени МСФИ. Углавном то су услови који одређују повољни пословни амбијент:

- „стабилни услови пословања,
- оснивање пословног субјекта са циљем остварења добити,
- ниска инфлација,
- минимална флуктуација курсева страних валута,
- постојање активних тржишта средстава и обавеза,
- развијеност тржишта хартија од вредности,
- ниске каматне стопе на одобрене изворе финансирања и
- постојање довољног броја одговарајућих професионалних стручњака који пружају услуге процењивања ставки финансијских извештаја“ (Митровић, 2013, стр. 68).

Концептуални оквир се бави рачуноводственим извештајима у целини и односи се на све појединачне елементе који чине њихову садржину. Елементи којима се бави Оквир су:

- циљеви финансијског извештавања;
- квалитативне карактеристике рачуноводствених информација;
- елементи финансијских извештаја;
- признавање и мерење елемената финансијских извештаја;
- опште прихваћени рачуноводствени принципи; и
- концепти капитала и очувања капитала.

Неки од наведених услова повезани су са глобалном економском кризом. Ради се, пре свега, о стабилним условима пословања, висини каматних стопа на одобрене зајмове, ниској инфлацији, промени курсева страних валута и постојању активних тржишта средстава и обавеза.

Адекватна практична примена МРС/МСФИ зависи и од кадровских капацитета, система интерне контроле у привредним субјектима, као и екстерног надзора. „Професионална организација ревизора на пример, ради којих је и основана Комора овлашћених ревизора, тешко се може дати епитет професионалне организације“ (Новићевић, 2015, стр. 44), која треба да потврди тачност и поправи квалитет финансијског извештавања у Србији. Ово из разлога, „што она и није професионална

организација већ државна извршна агенција и што је законом регулисано да ревизори сами себе контролишу“ (Новићевић, 2015, стр. 44). Такође, врло значајно је да ревизори долазе након обављеног састављања финансијских извештаја тј. не учествују директно у њиховом креирању, већ долазе споља и то након неколико месеци. Професионалне организације морају бити, пре свега, заштитнице система финансијског извештавања, а исто тако и радити на континуираном побољшању његовог квалитета, јер тиме доприносе јавном интересу, односно стабилности раста и развоја економије.

2.2.4.3. Интерна рачуноводствена регулатива

Један од сегмената рачуноводствене регулативе је и интерна регулатива, у оквиру које се уређују питања „везана за књиговодствену евиденцију и рачуноводство у пословном ентитету, односно њихово успостављање и функционисање“ (Петровић, 2009, стр. 1).

Интерна регулатива се може донети у облику једног или више аката, као што су: „акт о организацији рачуноводственог система, правилник о рачуноводству, акт о рачуноводственим политикама, акт о усаглашавању потраживања и обавеза, акт о попису имовине и обавеза и усклађивању пословних књига и слично“ (Стојановић, 2004, стр. 27).

На предлог руководиоца рачуноводства, управа предузећа доноси интерна акта из области рачуноводства. Међутим, у случају када је реч о предузећу које је велико правно лице или неки сложенији облик организовања, управа посебно доноси правилник о рачуноводству и рачуноводственим политикама. За разлику од њих предузетници, односно предузећа која спадају у групу малих правних лица, доносе јединствену форму интерног акта. Интерни акт уређује:

- организацију функције рачуноводства (правилник о рачуноводству),
- интерне контролне поступке,
- и рачуноводствене политике у вези са признавањем и вредновањем билансних позиција (правилник о рачуноводственим политикама).

Правилником о рачуноводству предузеће успоставља методе иницирања, одмеравања и књижења трансакција. Доношење правилника, као интерног акта, доводи до тога да се предвиђене политике и процедуре у области рачуноводства поштују, а све са циљем ефикасније организације рачуноводствене функције и доследног вођења пословних књига.

Када је у питању рачуноводствене функције, интерни акт уређује следећа питања: организациј рачуноводствене функције, лица одговорна за састављање књиговодствених исправа, кретање рачуноводствених исправа од њиховог састављања до књижења и чувања, рокови за састављање књиговодствених исправа у односу на настале пословне промене и њихово достављање на књижење; рок за књижење књиговодствених исправа након извршене контроле, затим успостављање интерних контролних поступака, стручна спрема одговорних лица у рачуноводству, рокови за обављање пописа.

Интерни контролни поступци се односе на контролу књиговодствених исправа у смислу формалне, рачунске и суштинске контроле. Контрола евиденције књиговодствених исправа, такође је у домену интерних контролних поступака.

Правилник о рачуноводственим политикама доноси управа предузећа. Правно лице формулише своју интерну регулативу избором начина процењивања материјално значајних билансних позиција. Основ за „одабир рачуноводствених политика су правила и принципи дефинисани стандардима, за које се правно лице опредељује сходно дефинисаним пословним циљевима“ (Митровић, 2013, стр. 71).

Поред законске и професионалне регулативе, обавезна је потпуна примена и интерне рачуноводствене регулативе у пословном субјекту који је њен доносилац.

3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОЛИТИКА

3.1. Обележја, циљеви и значај рачуноводствених политика

Финансијски извештаји представљају примарни извор информација за интерне и екстерне кориснике који им омогућавају сагледавање финансијских перформанси предузећа, оцену менаџмента у сегменту управљања ресурсима, као и предвиђању будућег развоја предузећа. Исто тако, информације из финансијских извештаја представљају полазну основу за кориснике у процесу пословног одлучивања.

Менаџмент предузећа је власницима капитала директно одговоран за руковођење привредним субјектом, с тим да је он релативно слободан и самосталан у доношењу одлука. Одлуке се доносе на основу информација, садржаних у финансијским извештајима. Финансијски извештаји су коначни производ рачуноводственог система информисања и у њихову припрему су укључене различите методе и поступци, који имају различит утицај на исказане вредности у финансијским извештајима. Управо је избор тих метода и поступака домен деловања рачуноводствених политика. Квалитет финансијских извештаја зависи од одабраних рачуноводствених политика. Рачуноводствене политике су интерни акт руководства привредног субјекта и примењују се за састављање финансијских извештаја за екстерне кориснике. У случају намерног избора неадекватних рачуноводствених политика за менаџмент (руководство) привредног субјекта се може рећи да не послује по „принципу доброг домаћина“ (Вићентијевић, 2013, стр. 358-363). Неадекватан избор рачуноводствених политика, битно утиче на веродостојност финансијских извештаја.

Према МРС 8 – *Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке*, рачуноводствене политике се дефинишу као „специфични принципи, основе, конвенције, правила и праксе које ентитет примењује при састављању и презентацији финансијских извештаја“ (International Financial Reporting Standards Foundation, 2019). Такође, рачуноводствене политике се могу дефинисати и као „специфичне рачуноводствене основе оцењене од стране привредних субјеката као најприкладније за њихове околности, и усвојене са циљем припреме и презентације финансијских извештаја“ (Britton & Waterston, 1999, стр. 50). Рачуноводствене политике представљају

специфична начела и правила везана за признавање и вредновање билансних позиција и састављање и презентовање финансијских извештаја. Треба нагласити да рачуноводствене политике нису настале са обавезом примене Међународних рачуноводствених стандарда, већ су постојале у мањој или већој мери, још од када се финансисјки извештаји израђују и презентују њиховим корисницима сходно трговачком Закону.

Са појавом Међународног рачуноводственог стандарда 1 – *Презентација финансијских извештаја* по први пут постоји обавеза јасног дефинисања и обелодањивања свих примењених рачуноводствених политика. Ова обавеза проистиче из става да корисници финансијских извештаја морају бити информисани о основама њиховог састављања како би стекли што бољи увид у циљеве пословања предузећа.

Према МРС 1 – Презентација финансијских извештаја, обухваћена су следећа подручја деловања рачуноводствених политика:

1. „управљање, пословна политика и рачуноводствене политике су међусобно уско повезане и усмерене ка заједничком циљу очувања финансијске снаге и економског и производног потенцијала предузећа. Рачуноводствене политике се сматрају инструментом за остваривање пословне политике предузећа, усмерене на остваривање општих и посебних циљева предузећа као целине.
2. Законом о рачуноводству, а у складу са МРС И МСФИ, прописано је доношење интерне регулативе у виду правног акта. Овај правни акт има снагу интерног Закона, доноси га одговарајући орган управљања у предузећу сагласно надлежностима које су дефинисане статутом предузећа, у њему су посебно дефинисане и рачуноводствене политике као и подручја и критеријуми њиховог деловања. Менаџмент предузећа мора добро познавати и разумевати основне рачуноводствене принципе, методе као и етичке рачуноводствене кодексе, како би у сарадњи са професионалним рачуноводственим кадром предузећа изабрао методе и поступке који ће у постојећим условима пословања најреалније приказати финансијски положај, промену финансијског положаја и успешност пословања предузећа“ (Брканић, 2002, стр. 95).

МРС 8 - *Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке,* у примени је од 01.01.2005. године. У следећој табели можемо видети историјски развој овог стандарда.

Табела 14. Историјски развој МРС 8

Октобар 1976.год	*Излагање нацрта Е8 – третман у билансу успеха необичних ставки и промене рачуноводствених процена и рачуноводствених политика*
Фебруар 1978.год	*МРС 8- Ставке из претходног периода и промене рачуноводствених политика*
Јул 1992.год	*Излагање нацрта Е46 – Ванредне ставке, фундаменталне грешке и промене рачуноводствених политика*
Децембар 1993.год	*МРС 8 – Нето добитак или губитак периода, фундаменталне грешке и промене рачуноводствених политика, (ревидиран као део пројекта „Упоредивост финансијских извештаја“)*
1.јануар 1995.год	*Ступање на снагу МРС 8 (1993)*
18. децембар 2003.год	*Ревидирана верзија МРС 8 коју је издао IASB*
1.јануар 2005.год	*Ступање на снагу МРС 8 (2003)*
31. октобар 2018.год	*Допуњено дефиницијом материјала (Измене и допуне МРС 1 и МРС 8)*
1.јануар 2020.год	*Ступање на снагу измена из октобра 2018.године*

Извор: (IAS Plus, 2019)

Овим стандардом је укинут IAS 8 – *нето добитак или губитак периода, фундаменталне грешке и промене рачуноводствених политика.*

МРС 8 има за циљ дефинисање критеријума за „избор и промену рачуноводствених политика, као и за рачуноводствени поступак и обелодањивање промена рачуноводствених политика, промене рачуноводствених процена и корекције грешака“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Циљ стандарда изведен је из циља примене Међународних стандарда финансијског извештавања: једнообразност финансијских извештаја свих привредних субјеката. Тежња је да се обезбеди упоредивост финансијских извештаја између различитих привредних субјеката, али и упоредивост финансијских извештаја из

различитих периода пословања једног привредног субјекта. Једнообразност се постиже једнообразним начинима процењивања и признавања билансних позиција, једнообразним приказивањем финансијских извештаја и истим таквим обелодањивањем.

Стандард се примењује:

- „при избору и примени рачуноводствених политика,
- код рачуноводственог евидентирања ефеката промена рачуноводствених политика,
- код рачуноводственог евидентирања ефеката промена рачуноводствених процена,
- при исправци грешака из претходног периода“ (Петровић, 2011, стр. 413).

На слици 14. можемо видети приказ МРС 8 - Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке.

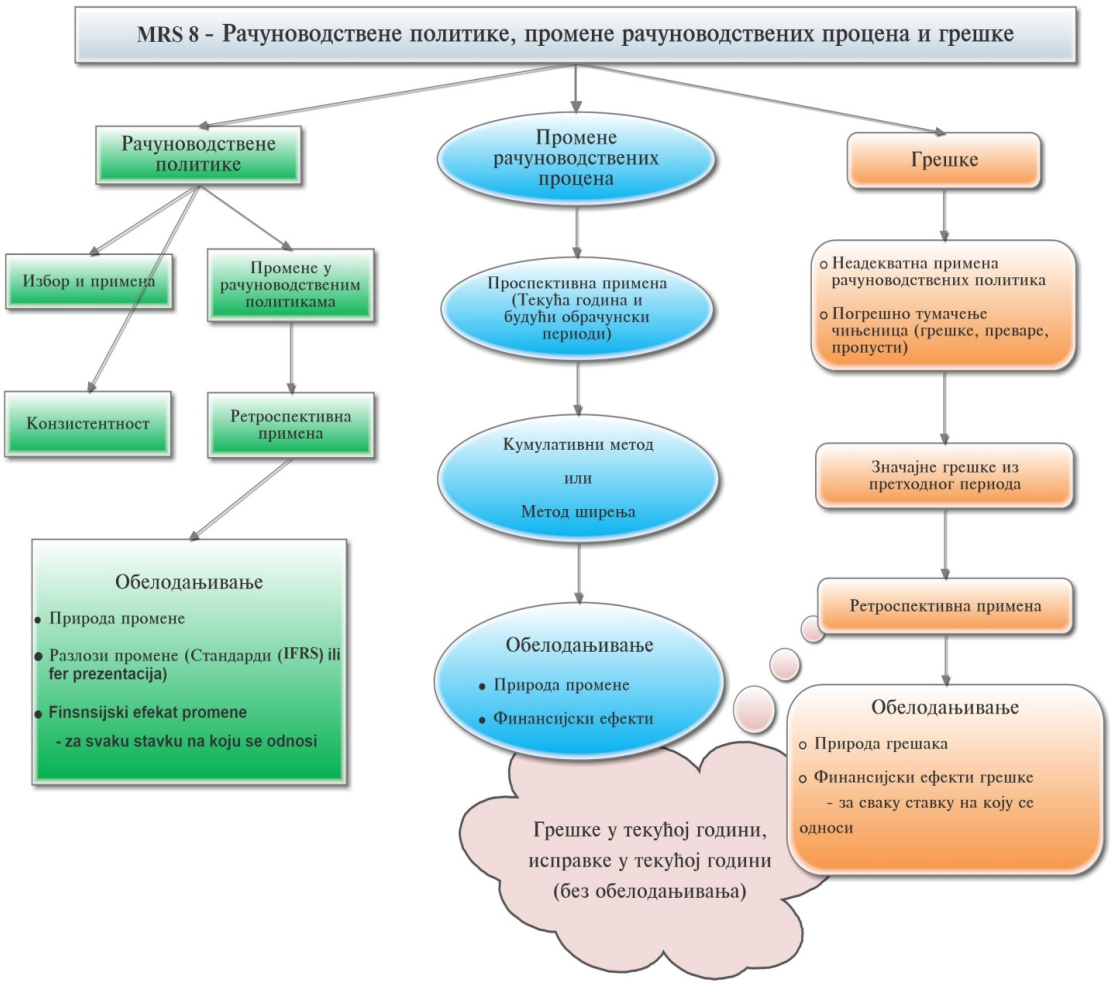

Слика 16. МРС 8- Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке

Извор: (IAS Plus, 2019)

Према МРС 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке, предузеће односно ентитет, доследно врши избор и примену своје рачуноводствене политике за сродне трансакције и догађаје, сем у случају када одређени Стандард или Тумачење захтева другачије, то јест дозвољава категоризацију ставки за које би могле бити адекватне различите политике. Уколико постоје такви захтеви или се дозвољава таква категоризација, врши се избор и примена адекватних рачуноводствених политика за сваку категорију. Избор рачуноводствених политика треба се увек темељити на постављеним вишим циљевима пословне политике предузећа. На пример, менаџмент предузећа мора одлучити, тј. изабрати допуштене рачуноводствене поступке водећи рачуна о више фактора (какви су трошкови по једној

методи, а какви по другој, колика ће бити вредност залиха итд.). Рачуноводствене политике треба ускладити са пословном политиком предузећа и на тај начин омогућити остваривање њених циљева, пре свега „остварење максималне добити уз обезбеђење ликвидности и сталности пословања на дужи рок“ (Тодоровић, 2012, стр. 107).

Рачуноводствене политике су скуп стандарда који регулишу начин на који компанија припрема своје финансијске извештаје. Ове политике се користе да се баве посебно компликованим рачуноводственим праксама, као што су методе амортизације, признавање гудвила, припрема трошкова истраживања и развоја, процена залиха и консолидација финансијских извештаја (Investopedia, 2019). Те се политике могу разликовати од компаније до компаније, али све рачуноводствене политике потребно је ускладити са општеприхваћеним рачуноводственим принципима (GAAP) и/или међународним стандардима финансијског извештавања МСФИ. Рачуноводствене политике треба разликовати од рачуноводствених принципа, јер су принципи рачуноводствена правила, а политике су начин на који се компанија придржава тих правила. Рачуноводствени принципи се могу сматрати оквиром у којем се очекује да компанија послује. Међутим, оквир је помало флексибилан и менаџерски тим компаније може одабрати посебне рачуноводствене политике које су повољне за финансијско извештавање компаније.

Поступак избора рачуноводствених политика представља „тимски рад у којем учествују рачуновођа, менаџер финансија, менаџер набавке, менаџер продаје, менаџер производње, као и представници других функција ентитета“ (Тодоровић, 2012, стр. 107). Циљеви који се желе постићи рачуноводственим политикама могу бити различити, али су углавном везани за утицај на финансијски резултат и финансијски положај привредног друштва. Колики ће утицај изабране рачуноводствене политике бити на финансијске извештаје зависи од неколико фактора:

- „удела одређене позиције у укупној структури имовине, обавеза, прихода или расхода,
- карактеристика изабране методе,
- посматраног временског раздобља и
- осталих утицаја“ (Жагер & Жагер, 1999, стр. 84).

Обелодањивање рачуноводствених политика врши се у Напоменама уз финансијске извештаје и односе се на одабир различитих метода и поступака везаних за ставке биланса. При томе се разликују два основна питања:

1. признавање билансних позиција и
2. вредновање билансних позиција.

Политике признавања су прилично ригорозне и не остављају низ алтернатива као политике вредновања. Оне се своде на питање када неку ставку (трансакцију) признати као активу, пасиву, расход или приход. Признавање ставки активе или пасиве базира се на претпоставци да ће од те ставке притицати или отицати економске користи и да је њена вредност поуздано мерљива. На пример, признавање прихода подразумева објективно мерљиво повећање капитала које се огледа у повећању активе или смањењу обавеза. Расходи се признају ако постоји објективно мерљиво смањење капитала, односно смањење активе или повећање обавеза.

Политике вредновања у оквиру МРС и МСФИ дају много већу могућност избора. Уз помоћ њих се одређује износ додељен неком ставу за књижење или позицији финансисјких извештаја. Оне се могу поделити на политике мерења и процењивања. Мерењем се поменути износи одређују без вршења било какве процене, на основу прецизних података (документовани подаци као што су износи из фактура).

Међутим, главни проблем лежи у политикама процењивања које подразумевају разумне процене од стране менаџмента у недостатку прецизне рачунске основе и документације.

Рачуноводствене политике представљају кључно средство уз помоћ којег менаџмент обликује рачуноводствене информације. Информације се даље преносе стејкхолдерима са циљем да донесу позитивне одлуке везане за предузеће. У том контексту постоје следећи циљеви рачуноводствених политика:

- Истинито и фер приказивање финансијског положаја и успешности пословања предузећа. Овај циљ подразумева прецизно приказивање средстава предузећа као и потенцијалних користи које из њих проистичу, и обавеза као дела користи које ће се одлити из предузећа у виду трошкова. То конкретније значи коришћење ФИФО метода за обрачун трошкова материјала и набавне вредности продате робе условима растућих цена. На овај начин се залихе материјала или робе воде по ценама најприближнијим тржишним. Што се тиче метода амортизације, бира се у складу са карактером и темпом трошења средстава.
- Максимизирање добитка подразумева политике које ће допринети већем профиту тако што се одлажу трошкови а убрзава признавање прихода. Циљ је да се искажу што нижи трошкови у текућем периоду, што у оперативном

смислу значи примену ФИФО методе за залихе у условима растућих цена, као и линеарне амортизације. Максимизирањем добитка менаџери истичу сигурност пословања и своје перформансе неретко ради добијања бонуса и компензације.

- Конзервативизам је нарочито битан циљ јер спречава стварање економски нереалне слике о предузећу, превелика очекивања инвеститора и лоше пословне одлуке. Конзервативизам се постиже подцењивањем активе и прецењивањем пасиве, убрзаним признавањем трошкова а одлагањем признавања прихода.
- Стабилност добитка подразумева одабир сета политика које ће заједничким снагама дати уједначен добитак. Ово је нешто комплексније питање јер једна политика може на изглед допринети стабилном добитку али у комбинацији са другом, ефекат може бити поништен.

Због постојања различитих рачуноводствених политика, њихов избор је „резултат процене у циљу објективног и истинитог презентовања имовинског стања, финансијског положаја и успешности пословања конкретног ентитета“ (Тодоровић, 2012, стр. 107). Опредељене рачуноводствене политике треба да се примењују у дужем периоду, ради упоређивања финансијских извештаја, а њихова измена може бити условљена „захтевима измењених међународних стандарда, изменама законске регулативе или проценом управе, да би другачија рачуноводствена политика допринела објективнијој презентацији одређене билансне позиције“ (Тодоровић, 2012, стр. 107).

3.2. Принципи и основе на којима се темеље рачуноводствене политике

Принципи представљају општа правила изведена из циљева теоријских концепата рачуноводства којима се усмерава развој рачуноводствених техника. Своје порекло имају у искуству, просуђивању, обичајима. Дефинишу се и као постулати који се успешно примењују у пракси, услед чега се сматрају основним обележјем финансијског рачуноводства. Принципи се користе као „смернице у признавању и мерењу ефеката пословних догађаја и трансакција, тако да се успоставе релације између основних циљева финансијског извештавања и рачуноводствене праксе,

односно њима се дефинише прихватљива рачуноводствена пракса“ (Савић, 2011, стр. 74).

Принципи се могу класификовати у две велике групе:

- Принципе који се примењују на *инпуте* и
- Принципе који су оријентисани на *аутпуте* тј. квалитативне одлике финансијских информација (које ће бити постигнуте уколико се претходна група принципа адекватно примени).

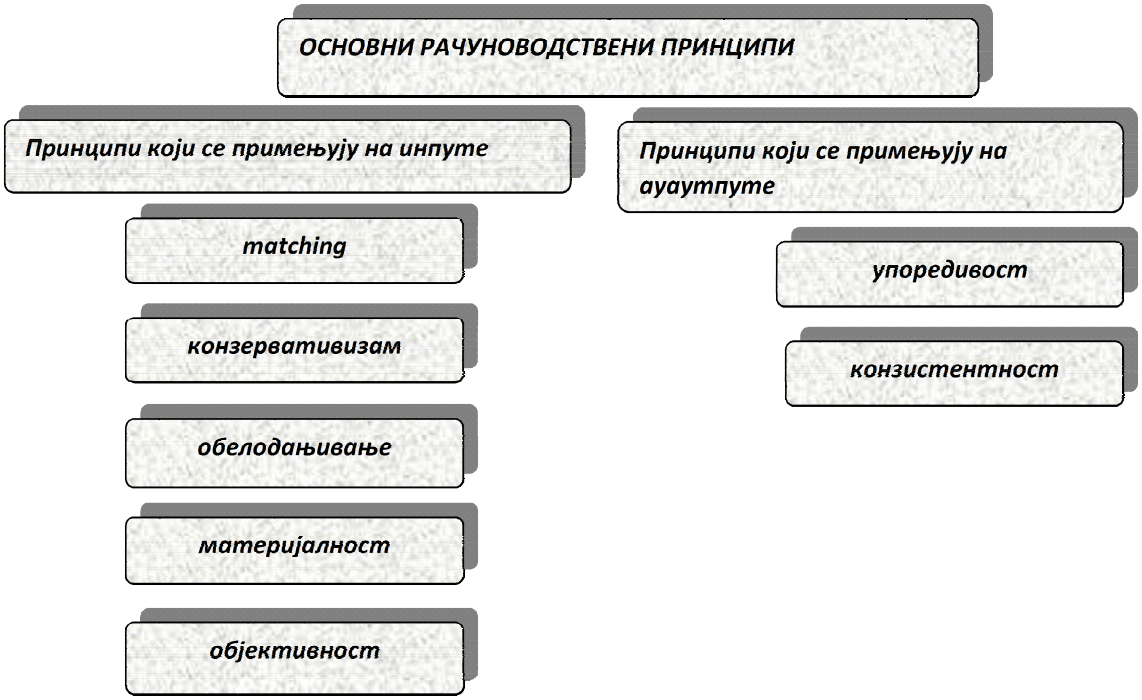

Слика 17. Основни рачуноводствени принципи

Принцип узрочности прихода и расхода је кључни принцип којим се регулише вредновање билансних позиција. „Matching“ представља захтев за додељивање расхода обрачунском периоду када су настали приходи којим су они проузроковани. „Улога овог принципа је да обезбеди правилну алокацију расхода као негативне компоненте резултата на обрачунске периоде“ (Шкарић Јовановић, 2012, стр. 24). Тиме се подразумева довођење у везу утрошених средстава у обрачунском периоду са користима које су произишле из тог периода. Овај принцип значи да се свако трошење чини са намером да се остваре користи тј. приходи.

Ако приходи настају у истом обрачунском периоду када и трошкови који су били неопходни да би се приход остварио, тада се ти трошкови одмах признају као расходи у билансу успеха. Ако ће приходи бити остваривани у више будућих

обрачунских периода, тада трошкове треба приказати као средства у билансу стања (опрема, материјал и сл.) у будућим периодима. Остваривањем користи, односно прихода, део средстава претходно приказаних као средства у билансу стања, исказују се као расходи тј. врши се пребацивање дела износа у биланс успеха. Тако се трошкови супростављају приходима истог периода, тј. извршава се matching. Примена овог принципа омогућава обрачунавање резултата у рачуноводству.

У ситуацијама када постоји сумња у погледу вредновања неке ставке, менаџменту компаније се препоручује да подцени позиције активе и прецени позиције пасиве, раније призна губитке и касније призна добитке. Овај захтев налази се у основи конзервативизма односно принципа опрезности. Овде није реч о намерном подцењивању биланса, већ се овај захтев везује само за случајеве када постоји сумња у мерење одређених билансних позиција. Примена овог принципа је у функцији заштите поверилаца, јер се његовом применом не прецењује сопствени капитал, чиме се повериоци не доводе у заблуду. Сопствени капитал представља гарантну супстанцу на основу које се врши процена могућности плаћања свих обавеза.

У основи принципа рачуноводственог конзервативизма је потреба да се не пружи претерано оптимистичка слика, која би довела до погрешних процена и погрешних пословних одлука корисника финансијских извештаја. Примена принципа конзервативизма налаже се увек у ситуацијама одсуства прецизног вредновања имовине и обавеза.

Принцип објективности подразумева коришћење поузданих и проверљивих информација приликом рачуноводствених вредновања, односно мерења. То значи да поступак вредновања значајних билансних позиција мора бити заснован на објективно утврђеним чињеницама које су поткрепљене документима. Примена набавне вредности и цене коштања представља испуњење принципа објективности, из разлога јер су ове вредности објективне, поуздане и документоване.

Као мерне основице у рачуноводству се у одређеним условима могу користити и садашња вредност као и тржишне цене. Међутим, како садашња вредност укључује процену каматне стопе и новчаних токова које је некада веома тешко документовати долазимо до закључка да она представља нарушавање принципа објективности.

Принцип упоредивости омогућава корисницима финансијских извештаја, идентификовање сличности и разлика између одређених пословних категорија у финансијским извештајима. Када говоримо о упоредивости, мислимо на: могућност да корисници упореде елементе финансијских извештаја предузећа у упоредним

извештајним периодима за више година, у циљу идентификовања трендова у развоју, рентабилитета и финансијског положаја предузећа и могућност компарације финансијских извештаја предузећа из исте или сличне области пословања.

Упоредивост подразумева могућност да корисницима финансијских извештаја у додатним објашњењима – напоменама, треба омогућити упоређење информација за предузеће у низу узастопних обрачунских периода као и основу за упоређење са резултатима сличних или истих предузећа.

Упоредивост у времену (динамици) омогућује примењивост одговарајућих рачуноводствених политика конзистентно током времена. Што се тиче упоредивости између предузећа, услов је да сва предузећа доследно примењују Међународне рачуноводствене стандарде, што се да закључити из напомена уз финансијске извештаје о примењеним рачуноводственим политикама.

Принцип конзистентности се састоји у томе да се једном одабрана метода (између више могућих) примењује конзистентно, односно у више обрачунских периода. Конзистентна примена овог принципа омогућава најзначајнијим стејкхолдерима предузећа упоређивање финансијских перформанси предузећа током различитих периода. „Конзистентност се захтева у рачуноводству из два разлога:

- омогућава да компанија направи поређења позивајући се на резултате из претходних година, на основу којих процењује сопствене перформансе и доноси одлуке за будућност;
- омогућава инвеститорима упоређивање предузећа у процесу процене и избора инвестиционих алтернатива“ (Glautier et al., 1985, стр. 171).

Једном одабрана метода вредновања може бити промењена у циљу квалитетнијег финансијског извештавања. Наравно, промена методе мора бити унешена у напомене, као и то како је она утицала на резултат друге компоненте финансијских извештаја.

Када је реч о основама на којима се темељи рачуноводствена политика, у првом реду мислимо на основе за одмеравање и признавање елемената финансијских извештаја.

Мерење или одмеравање елемената финансијских извештаја представља процес утврђивања вредности износа по којима се признају елементи финансијских извештаја и исказују у билансима. За кориснике финансијских извештаја је изузетно важно да буду обавештени о основици за одмеравање елемената финансијских извештаја која је коришћена приликом њиховог састављања.

Основице за мерење елемената финансијских извештаја, према Међународним рачуноводственим стандардима су:

- „историјски трошак;
- текући трошак;
- могућа тржишна вредност;
- садашња вредност“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Историјски трошак подразумева да се имовина исказује у финансијским извештајима на основу износа исплаћеног у готовини или готовинским еквивалентима или по фер вредности надокнаде дате за стицање у време њиховог прибављања. На бази овог трошка обавезе се у финансијским извештајима исказују по износу примљених прихода приликом размене за обавезу или у износима готовине за коју се очекује да ће бити исплаћена ради измирења те обавезе у уобичајеном току пословања.

Текући трошак – подразумева да се готовина у финансијским извештајима вреднује у износима које би требало исплатити ако би исто или еквивалентно средство требало прибавити у садашњости. На основу овог трошка обавезе се исказују у финансијским извештајима у несмањеном износу готовине или еквивалената готовине, која ће бити потребна за измиривање текуће обавезе.

Могућа тржишна вредност – подразумева да се имовина у финансијским извештајима вреднује по износу готовине или готовинских еквивалената који би сада могли бити стечени њиховом продајом у нормалном току пословања. Обавезе по основу могуће тржишне вредности исказују се у финансијским извештајима према вредности за коју се очекује да ће бити исплаћени приликом њиховог измиривања у уобичајеном току пословања.

Садашња вредност – подразумева да се имовина у финансијским извештајима исказује по садашњој дисконтованој вредности будућих нето новчаних прилива за које се очекује да ће проистећи из њиховог коришћења у нормалном току пословања. Обавезе се на основу садашње вредности исказују у финансијским извештајима по садашњој дисконтованој вредности будућих нето готовинских одлива, за које се очекује да ће бити потребни за измиривање обавеза у нормалном току пословања.

3.3. MPC 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке

3.3.1. Избор и примена рачуноводствених политика

Према MPC 8- *Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке*, избор рачуноводствених политика уређен је на следећи начин:

- избор рачуноводствене политике према неком стандарду или по основу тумачења тог стандарда
- избор рачуноводствене политике у ситуацијама недостатка конкретног стандарда или тумачења.

Када је избор рачуноводствене политике условљен одређеним рачуноводственим стандардом и тумачењем истог, та рачуноводствена политика се сматра непроменљивом. "Непроменљиве рачуноводствене политике су одређене стандардима и тумачењима у ситуацијама када се морају непосредно применити и не постоји могућност да се рачуноводственим политикама догађај или околност уређује на други начин, због тога што се сматра да се правилном применом рачуноводствених политика по основу стандарда или њихових тумачења обезбеђује поуздана информативна основа за израду финансијских извештаја" (Гајић, 2009, стр. 109).

У ситуацијама када не постоји одређени рачуноводствени стандард или тумачење којима се одређује рачуноводствена политика, менаџмент предузећа заједно са рачуноводственим кадровима може да на основу сопствене процене, утврди и одреди рачуноводствену политику која ће својом применом обезбедити релевантне и поуздане податке за кориснике финансијских извештаја на основу којих они доносе пословне одлуке. У случају недостатка одређеног стандарда који се примењује на одређену трансакцију, руководство (менаџмент) предузећа, се ослања на сопствену процену везану за одређивање и примену рачуноводствене политике.

Приликом просуђивања, руководство разматра применљивост следећих извора:

- захтева из IFRS који се односе на слична или сродна питања, и
- критеријума за признавање и концепата одмеравања средстава, обавеза, прихода и расхода из *Оквира.*

Рачуноводствене политике доношене на овај начин се, такође, обелодањују у финансијским извештајима. Једном донешене, не могу се мењати без постојања услова

које за промену рачуноводствених политика прописује МРС 8, како се не би нарушило начело сталности.

Избор рачуноводствених политика од стране менаџмента, не мора, нужно бити усмерен у правцу који је предвиђен Концептуалном оквиру – презентирање информација корисних за доношење одлука. Напротив, селектовање рачуноводствених политика често је детерминисано економским консеквенцама. Велики број студија о избору рачуноводствених метода комбинује три сета варијабли, из чега произилазе и три хипотезе које објашњавају опортунистичко понашање менаџмента:

- хипотеза о бонус плановима,
- хипотеза о рациу задужености,
- хипотеза о политичким трошковима.

Када је реч о хипотези о бонус плановима, тј. плану компензације, у фокусу се налазе релације између менаџмента и акционара. Циљ акционара је усмеравање менаџмента ка остварењу позитивних резултата пословања, ако основне претпоставке за исплату дивиденди и раст тржишне цене акција. Основни метод за реализацију наведеног циља јесте да се награђивање менаџмента заснива на оствареним резултатима. Правилно тумачење ове хипотезе као детерминанте одабира рачуноводствених политика од стране менаџмента, захтева да се претходно идентификују компоненте богатства менаџмента.

Менаџмент настоји да максимизира своје богатство које представља функцију текућих и будућих компензација. Оне обухватају редовну плату, готовински бонус, акције или опције на акције као неновчани део компензације, као и повећање вредности хуманог капитала, односно репутације, а тиме и цене менаџмента на тржишту.

Бројне студије указују да је менаџмент предузећа у којима постоје бонус шеме оријентисан на методе које повећавају исказане добитке текућег периода. Ово из разлога што основу за обрачун бонуса чине профит, стопа приноса и други рачуноводствени показатељи. Предвиђање поступака које ће менаџмент предузети претпоставља сагледавање њихових импликација на добитак, а тиме и на бонус исплате. Тако на пример, у случају изражене варијабилности добитка менаџмент ће настојати да избегне негативне ефекте смањења добитка на бонус, односно повећања добитка на политичке трошкове. Степен у коме исплата бонуса опредељује рачуноводствене политике детерминисана је уделом бонуса у укупном богатству менаџмента. Отуда је неопходно размотрити детаље уговора између менаџмента и принципала, како би се предвидела структура портфолија рачуноводствених политика

и њихова евентуална измена. Хипотеза о бонус плану релевантана је за предузећа са значајном дисперзијом власништва. Међутим, уколико је власништво сконцетрисано у рукама мањег броја акционара, који имају непосредан увид у рад менаџмента, потреба за коришћењем подстицајних механизама је редукована. У таквим околностима, одабир рачуноводствених политика неће бити усмерен у правцу исказивања високих профита већ ће, напротив, редуковање пореза имати приоритет.

Када је реч о партиципирању менаџмента у власништву предузећа, менаџмент који не поседује учешће у капиталу предузећа којим управља, оријентисан је на краткорочне циљеве и тендира ка рачуноводственим политикама које максимизирају профит. Супротну оријентацију имају менаџери – власници са значајним учешћем, услед чињенице да се повећава осетљивост њиховог богатства на осцилације у ценама акција. Као такви, усмерени су на максимизирање вредности, односно богатства за власнике, отуда уједначавање добитка, односно прилагођавање рачуноводствених политика представља саставни део њихове стратегије.

Хипотеза о рациу задужености (однос дуга и сопственог капитала) указује да виши износ левериџа имплицира одабир рачуноводствених политика које повећавају исказани добитак или вредност имовине. Једна од могућности у овом домену јесте промена у обрачуну трошкова амортизације, односно прелазак са дегресивне на линеарну или функционалну методу. Циљ је да се избегне кршење кредитних уговора и ублаже ограничења која повериоци могу наметнути фирми. Наиме, реч је о рестриктивним клаузулама које се односе на максималан удео позајмљеног у укупном капиталу, одржавање одређеног степена ликвидности, ограничења исплате дивиденди, како би се спречио трансфер богатства од поверилаца ка менаџерима – акционарима. Уколико очекује ригорозније клаузуле, менаџмент ће експлоатисати наведене могућности, чиме шаље одређене сигнале тржишту капитала. Овде се међутим може поставити питање равнотеже између користи по основу смањења непореских трошкова (избегавање кршења споразума) и повећања пореских обавеза услед исказивања високих добитака. Околност да се трошкови камата признају као расход пословања, сугерише да када је реч о предузећима са високим степеном финансијског левериџа, тенденција одабира агресивнијих рачуноводствених политика не значи нужно и повећање пореских расхода.

Политички трошкови настају као последица директног и индиректног утицаја регулативе на пословање предузећа. Хипотеза о политичким трошковима се односи на чињеницу да, велика и профитабилна предузећа често привлаче пажњу регулаторних

тела, на пример антимонополске комисије. То даље, може резултирати захтевом за плаћање пореза на екстрапрофит. Такође, висок ниво рентабилитета у јавности се може тумачити политиком претерано високих цена производа и услуга датог предузећа, што може условити иницирање захтева за корекцију цена наниже.

Свако правно лице има обавезу да изабране и примењене рачуноводствене политике обелодањује (примењена правила и принципе објављује у Напоменама уз финансијке извештаје). „Приликом доношења одлуке о томе да ли да се специфична рачуноводствена политика обелодани, руководство анализира да ли би то помогло корисницима да разумеју начин на који су пословне промене и догађаји приказани у извештају о резултатима и финансијском положају“ (Медојевић, 2005, стр. 41).

Критеријуми за избор рачуноводствених политика јесу:

- „опрезност (уношење извесног степена опрезности при процењивању – приходи не треба да буду прецењени, а расходи и обавезе потцењени, залихе не треба да буду ни прецењене ни потцењене, јер то има за последицу скривене добитке односно губитке у пословању),
- суштина изнад форме (пословни догађаји треба да буду приказани у складу са њиховом економском суштином, а не искључиво њиховим правним обликом),
- материјални значај (финансијским извештајима треба да буду обухваћене све ставке које заслужују да буду разматране рачуноводственом политиком)“ (Митровић, 2013, стр. 71).

Избором одређене рачуноводствене политике врши се утицај на:

- висину вредности позиција у финансијским извештајима и
- структуру позиција финансијских извештаја.

Предузећа су обавезна, уколико примењују МСФИ/МРС, да буду доследна у примени и рачуноводствених политика. Од привредног субјекта се тражи доследност јер Одбор за међународне рачуноводствене стандарде, који је и одобрио МРС 8, сматра да правилна примена рачуноводствених политика утврђених на основу Тумачења и Стандарда обезбеђује израду веродостојне и поуздане информације у вези трансакција и догађаја на које се те политике примењују.

3.3.2. Доследност у избору и примени рачуноводствених политика

Правна лица су у обавези да доследно примењују изабране рачуноводствене политике. Привредни субјект доследно врши избор и примену своје „рачуноводствене политике за сличне трансакције, друге догађаје и околности осим ако одређени стандард посебно не захтева категоризацију ставки за које би биле адекватне различите политике, и у том случају се одговарајућа рачуноводствена политика доследно бира и примењује за сваку категорију“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). То значи да ентитет мора бити доследан у примени изабраних рачуноводствених политика, сем у ситуацијама када Стандард или Тумачење не захтева другачије.

3.3.3. Промена рачуноводствених политика

Рачуноводствени стандард може условити избор одређене рачуноводствене политике или допустити алтернативни метод. Једном изабрана рачуноводствена политика је обавезујућа за предузеће и може бити промењена само под прописаним условима.

Питање промене рачуноводствених политика је јако важно, јер уколико има разлике у примењеним рачуноводственим политикама два посматрана упоредна извештајна периода, информације добијене том анализом неће бити поуздане и релевантне, то јест доће ће до нарушавања упоредивости финансијских извештаја датог привредног субјекта. Као и приликом избора рачуноводствених политика, тако и приликом њихове промене, руководство привредног субјекта мора узети у обзир разне факторе. Ту се пре свега мисли на околности у којима ентитет послује, као што су на пример стопа инфлације, промена курсева домаће валуте у односу на страну валуту, развијеност тржишта хартија од вредности и друго.

Према МРС 8- *Рачуноводствене политике*, *промене рачуноводствених процена и грешке* ентитет врши промену рачуноводствене политике једино у случају када:

- „ је промена прописана стандардом, или
- променом рачуноводствене политике финансијски извештаји пружају бољу слику о пословању предузећа“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Као пример промене рачуноводствене политике може се навести промена методе за обрачун излаза залиха, преласком са методе обрачуна залиха по просечној

цени на метод обрачуна залиха по FIFO методу или промена модела процењивања сталних средстава преласком са трошковног модела на процењивање по фер вредности. Корисници информација из финансијских извештаја треба да буду у могућности да утврде разлике, односно ефекте примене различитих рачуноводствених политика за исте или сличне трансакције и догађаје које предузеће користи, односно које се по потреби, с времена на време мењају.

Сваку промену рачуноводствених политика као и саме рачуноводствене политике ентитет је обавезан да обелодани у напоменама уз финансијске извештаје. Обелодањивања промена рачуноводствених политика разликују се у зависности да ли је промена:

- прописана стандардима или
- добровољна.

Према МРС 8 када је промена рачуноводствене политике прописана стандардом и има ефекат на текући или неки претходни период, као и могући утицај на будући период, ентитет је у обавези да све промене објави у Напоменама уз финансијске извештаје.

Код добровољне промене рачуноводствених политика, МРС 8 такође, прописује ставке које је ентитет у обавези да обелодани у својим финансијским извештајима, пре свега „разлоге примене нове рачуноводствене политике и природу те промене, износе кориговања за текући и сваки претходни обрачунски период, од када и како се примењује нова рачуноводствена политика“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

3.3.4. Примена промењених рачуноводствених политика

Примена нове рачуноводствене политике може бити:

- проспективна и
- ретроспективна.

Проспективна примена нове рачуноводствене политике подразумева примену на догађаје и трансакције настале након датума промене рачуноводствене политике, односно на текући и будуће обрачунске периоде. Дакле, не врше се никакве корекције и прилагођавања салда уназад, већ се нова рачуноводствена политика примењује на постојећа салда од датума промене.

У случају добровољне промене рачуноводствених политика, Стандард захтева њихову ретроспективну примену. Прилагођавања која том приликом настају, одражавају се на добит или губитак текућег периода, а упоредне информације за претходне периоде се презентују као да су нове рачуноводствене политике одувек примењиване.

Ретроспективна примена нове рачуноводствене политике подразумева „кориговање почетног стања сваке компоненте на коју промена утиче и то за најранији презентовани период и остале упоредне износе обелодањене за сваки презентовани претходни период као да је нова рачуноводствена политика била примењивана одувек“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). То подразумева да предузеће треба да прилагоди почетно стање сваке ставке на коју промена утиче и то за најранији презентовани претходни период. Ови захтеви су формулисани из потребе да корисницима финансијских извештаја буду пружене информације које су упоредиве током времена и које омогућавају праћење трендова финансијског положаја и успешности пословања предузећа.

Међутим, када није могуће утврдити ефекат промене рачуноводствене политике за одређени период, ретроспективна примена рачуноводствене политике врши се од почетка најранијег периода за који је могуће утврдити ефекте промене.

3.3.5. Рачуноводствене процене

Рачуноводствена процена представља поступак којим се врши процењивање висине неке ставке у пословној трансакцији или процењивање критеријума на основу којих је могуће утврдити висину те ставке. С обзиром на неизвесност која прати пословне активности, многе позиције у финансијским извештајима тешко је прецизно одмерити, па се тада врши њихова процена. Процена подразумева тумачење које је засновано на последњим доступним, поузданим информацијама. На пример, потреба за процењивањем јавља се код следећих ставки:

- „сумњива потраживања;
- застареле залихе ;
- корисни век средстава која подлежу амортизацији и сл.“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

На основу претходно наведеног, промена рачуноводствене процене не доводи до ретроактивне примене, то јест нема ефекта на финансијске извештаје из претходног периода, већ само на финансијске извештаје текућег и евентуално наредних периода.

Када долази до промене основе за одмеравање у питању је промена рачуноводствене политике, а не промена рачуноводствене процене. У случају када постоји дилема „да ли се ради о промени рачуноводствене политике или рачуноводствене процене, подразумева се да је дошло до рачуноводствене процене“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Признавање ефеката промене рачуноводствене процене, врши се унапред, њеним укључивањем у добитак или губитак у:

- „у периоду промене, ако промена утиче само на тај период; или
- периоду промене и наредним периодима, ако промена утиче на обоје“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

У ситуацији када „променом рачуноводствене процене долази до промене неке ставке средстава, обавеза или капитала, врши се кориговање књиговодствене вредности те ставке у периоду промене“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

У Напоменама уз финансијске извештаје треба обелоданити и промену рачуноводствене процене и њен утицај на текући и будуће обрачунске периоде. Истовремено се обелодањује и чињеница уколико предузеће није у могућности да процени утицај промене рачуноводствене процене на будуће обрачунске периоде.

3.3.6. Рачуноводствене грешке

Рачуноводствене грешке се могу јавити прилико признавања, одмеравања, презентације или обелодањивања елемената финансијских извештаја. Финансијски извештаји неће бити у складу са стандардима уколико садрже било какве материјално или нематеријално значајне грешке, направљене са намером представљања одређених финансијских перформанси или позиције извештајног субјекта. Грешке које су настале у текућем периоду и откривене су у истом периоду, исправљају се у текућем периоду. Често се грешке „откривају у наредним периодима и оне се исправљају у периодима у којима су и откривене, уз навођење објашњења у напоменама уз финансијске извештаје“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Грешке из претходног периода су пропусти произишли из погрешних исказивања у финансијским извештајима у једном или више претходних раздобља, које су настале због погрешног коришћења или некоришћења поуздане информације која је:

- „била на располагању у време када су финансијски извештаји претходног периода били одобрени за објаву или
- могла бити добијена и узета у обзир приликом израде и презентирања тих финансијских извештаја“ (Van Greuning, 2006, стр. 41).

Грешке из ранијих периода могу се исправити и ретроспективном преправком података. Ретроспективна преправка података изводи се за најранији период када је то могуће.

3.4. Носиоци одговорности за квалитет примене и контроле рачуноводствених политика

Одговорност за избор рачуноводствених политика припада менаџменту предузећа. За доследну примену рачуноводствених политика у складу са прописима, стандардима, принципима и др., одговорно је лице које води пословне књиге и саставља финансијске извештаје.

Интерним Правилником, такође се одређује одговорно лице коме је поверено вођење пословних књига и састављање финансијских извештаја предузећа.

Носиоце одговорности за квалитет примене и контроле рачуноводствених политика можемо посматрати у ширем и ужем смислу. У ширем смислу носиоце одговорности за квалитет примене и контроле рачуноводствених политика, можемо поделити на:

1. носиоце одговорности на националном нивоу (ревизори идр.); и
2. носиоце одговорности на међународном нивоу (одређене институције које дефинишу МРС, МСФИ и друге стандарде који се примењују код доношења интерне регулативе).

Према Закону о рачуноводству, носиоци одговорности за састављање финансијских извештаја, дефинисани су чланом 15. и чланом 16. овог Закона:

- односно, предузеће само одређује услове које треба да испуни лице коме је поверено да води пословне књиге и саставља финансијске извештаје, у погледу школске спреме, радног искуства и сл.

- такође, предузеће може ангажовати уговором друго правно лице за обављање рачуноводствених послова, а које је регистровано за обављање тих делатности.

Сви наведени чланови Закона о рачуноводству треба да буду уграђени у Правилник о рачуноводству и рачуноводственим политикама предузећа, који усваја надлежни орган ентитета.

Међутим, поред носиоца одговорности у ширем смислу, они који су непосредно одговорни за квалитет примене и контролу рачуноводствених политика су пре свега:

- менаџмент предузећа,
- рачуновођа,
- професионални рачуновођа и
- интерни ревизор.

Менаџмент предузећа, као управљачки орган, својим овлашћењима и интересима, а у складу са постављеним циљевима предузећа, креира процес финансијског извештавања у датом пословном ентитету. Одговорност менаџмента је састављање висококвалитетних и транспарентних финансијских извештаја са циљем приказивања објективних и упоредивих финансијских резултата и финансијског стања пословног ентитета за одређени временски период. Деловање менаџмента оријентисано је на полагање рачуна о стању и успеху предузећа, доношење одлука и обављање систематске управљачке контроле. Обзиром да су различити корисници (власници предузећа, повериоци, запослени, шира друштвена јавност итд.) заинтересовани за информације садржане у финансијским извештајима, менаџери имају највећи интерес да финансијски извештаји пословног ентитета прикажу најбоље резултате. У том смислу, одговорност за примену општеприхваћених стандарда финансијског извештавања као и квалитет примене рачуноводствених политика има управо менаџмент предузећа. Менаџмент одлучује о избору, процени и употреби рачуноводствених метода.

Рачуноводствена професија укључује корпоративне финансијске рачуновође, интерне ревизоре, екстерне независне ревизоре, управљачке рачуновође и њихове посебне или заједничке асоцијације и професионална тела на националном и међународном нивоу. Рачуноводствена професија мора бити независна, пре свега у односу на менаџмент. „Рачуновођа као важан интелектуални ресурс предузећа, постаје партнер са специјализованим знањима. Такође – у својству учитеља – неопходно је да упути менаџера како да, на најбољи могући начин, употребе добијене рачуноводствене

податке/ информације, односно сагледају евентуалне последице потенцијалних одлука на висину и понашање трошкова / перформанси предузећа“ (Стефановић, 2012, стр. 188).

Професионалне рачуновође (у које убрајамо и интерне ревизоре) својим учешћем у креирању финансијских извештаја значајно одређују њихов квалитет. Они одређују да ли ће финансијски извештаји на фер и поштен начин приказати финансијски положај, пословне активности, токове готовине и токове капитала конкретног пословног ентитета. „Професионалне рачуновође морају имати много већа знања и вештине од књиговођа. Они морају да познају стандарде, прописе о порезу на добит (и порезу на додату вредност), и да су у стању да креирају рачуноводствени систем. Рачуновође евидентирају сложене пословне промене и интерпретирају менаџменту све врсте рачуноводствених информација“ (Петковић & Хајнрих, 2015, стр. 139). У таквим условима расте одговорност носиоца рачуноводствене професије у погледу поштовања и примене како професионалне регулативе тако и интерне рачуноводствене регулативе. Професионалне рачуновође су исто тако одговорни и за квалитет примене као и контролу примене рачуноводствених политика у предузећу.

4. РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ПРАКСИ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ФИНАНСИЈСКИ И ПРИНОСНИ ПОЛОЖАЈ ПРЕДУЗЕЋА

4.1. Рачуноводствене политике у области нематеријалне имовине

Према одредбама члана 4. Правилника о Контном оквиру на рачунима групе 01- *Немамеријална имовина* исказују се улагања у одређено немонетарно средство без физичког садржаја, које служи за производњу или испоруку робе или услуга, за изнајмљивање другим лицима или се користи у административне сврхе (Република Србија. Службени гласник, 2020). Нематеријална имовина обухвата следеће рачуне:

- „улагања у развој;
- концесије, патенти, лиценце, робне и услужне марке;
- софтвер и остала права;
- гудвил;
- остала нематеријална имовина;
- нематеријална имовина у припреми;
- аванси за нематеријалну имовину;
- исправка вредности нематеријалне имовине“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2015).

Нематеријална имовина признаје се и вреднује у складу са МРС 38 – *Нематеријална имовина,* МСФИ 3 – *Пословне комбинације* и другим релевантним стандардима (МРС 36 и други). Наиме, „нематеријална средства се морају издвојити, разликовати од осталих нематеријалних средстава како би се она као посебне јединице могла продавати, давати у закуп или се привредно друштво њима могло служити у процесу производње учинака“ (Кнежевић et al., 2013, стр. 101).

Нематеријална имовина је неновчана имовина, која се може идентификовати и која задовољава следеће критеријуме дефиниције:

- „нема физичку супстанцу,
- настала је по основу уговорног или другог законског права, без обзира на то да ли су та права преносива или издвојива,

- издвојива је у односу на ентитет и може се продати, пренети, изнајмити или разменити – било појединачно или заједно са повезаним уговором, средством или обавезом, и
- може се јасно разликовати и засебно контролисати у односу на гудвил“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

За сврху признавања ставки нематеријалне имовине, поред испуњења захтева дефиниције, мора да испуњава и критеријуме наведене у Оквиру односно:

- вероватно је да ће се будуће економске користи приписиве средству улити у ентитет, и
- трошкови прибављања могу се поуздано одмерити.

Нематеријална имовина се почетно одмерава по набавној вредности. Набавну вредност чини набавна цена, увећана за порезе и царине и друге директне трошкове неопходне за стављање у употребу. „Набавна вредност има исте компоненте као и набавна вредност материјалних улагања уз искључивање оних трошкова који по природи ствари нису могући за материјална средства (монтажа, превоз, утовар итд.). Набавну вредност је лако утврдити уколико се нематеријално средство прибавља на екстерном тржишту. Набавну вредност тада чини фактурна цена, царине, директни трошкови који се могу приписати набавци тог средства, као што су професионалне надокнаде и др“ (Кнежевић et al., 2013, стр. 1). Међутим, нематеријално средство се може, осим набавке на екстерном тржишту, прибавити и на следеће начине: као део пословне комбинације, субвенцијама од стране државе, из одобреног кредита, разменом и интерном производњом.

Ако је нематеријална имовина стечена у оквиру пословне комбинације, набавна вредност је једнака фер вредности на датум прибављања, у складу са одредбама МСФИ 3 – *Пословне комбинације*.

Уколико се нематеријална имовина купује из одобреног кредита, набавна вредност једнака је готовинској вредности, која би се евидентирала да се купује за готовину. Разлика између тог износа и износа укупних плаћања признаје се као расход камате током трајања кредита.

Када се нематеријална имовина стиче путем државних субвенција, у складу са одредбама МРС 20, ентитет може средство признати по фер вредности, или по номиналној вредности, увећаној за све издатке приписиве припреми средства за употребу.

Када су у питању интерно генерисана материјална средства, морају се разликовати две фазе, односно:

- фаза истраживања и
- фаза развоја.

Издаци у фази истраживања признају се као расход периода у коме су настали, будући да се у том периоду не може гарантовати да ће средство у будућем периоду доносити економске користи. Издаци у фази развоја признају се у оквиру набавне вредности нематеријалног средства, уколико су потврђене следеће претпоставке:

- техничка изводљивост стварања нематеријалног средства које ће се користити или продати,
- доступност техничких, финансијских и других ресурса за стварање нематеријалног средства које ће се користити или продати,
- постојање намере стварања материјалног средства које ће се користити или продати,
- могућност коришћења или продаје нематеријалног средства,
- начин на који ће нематеријално средство генерисати вероватне будуће економске користи,
- могућност мерења издатака.

Пример: Одељење за истраживање и развој правног лица, које се бави производњом индустријских апарата за заваривање тренутно је ангажовано на дизајнирању нове генерације апарата који ће имати електронски, уместо механичког система контроле. Преглед укупних трошкова и трошкова приписивих пројекту је следећи:

	Пројекат	Укупно
Материјал и услуге	1.000.000	3.000.000
Директан рад	300.000	1.300.000
Плате руководиоца	-	200.000
Административно особље	-	400.000
Директни режијски трошкови	500.000	500.000
Индиректни режијски трошкови	50.000	300.000

Проценат времена које су руководиоци провели на пројекту је 20%.

Начин израчунавања износа издатака фазе развоја који се капитализују су следећи:

Материјал и услуге	1.000.000
Директан рад	300.000
Плате руководилаца 20%	40.000
Административно особље	-
Директни режијски трошкови	500.000
Индиректни режијски трошкови	50.000
Укупно	1.890.000

Након почетног признавања, правно лице нематеријална средства може вредновати по:

- основном поступку – књиговодствену вредност нематеријалног средства представља набавна вредност, умањена за акумулирану исправку вредности;
- допуштеном алтернативном поступку – књиговодствену вредност нематеријалног средства представља фер вредност, умањена за накнадну акумулирану исправку вредности и накнадно акумулиране губитке од умањења вредности.

Правно лице треба да одреди да ли је корисни век употребе средства ограничен или неограничен. У зависности од ове класификације, принципи амортизације и умањења вредности примењује се на следећи начин:

- нематеријално средство са ограниченим веком трајања амортизује се на систематској основи током корисног века трајања;
- нематеријално средство са неограниченим веком трајања не амортизује се али се врши тестирање умањења вредности на годишњој основи.

Рачуноводственим политикама за нематеријалну имовину правно лице треба да спецификује:

- основе мерења,
- метод амортизације,
- корисни век употребе или стопу амортизације.

4.1.1. Улагања у развој

На рачуну 010 – *Улагања у развој* исказују се улагања у развој чији ефекти се очекују у периоду дужем од једне године. „Под развојем се подразумева примена резултата истраживања или другог научног достигнућа, нових значајно побољшаних материјала, уређаја, производа, процеса, система или услуга пре приступања комерцијалној производњи или коришћењу“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Релевантан оквир за признавање улагања у развој садржан је у МРС 38.

Под активностима развоја подразумевају се дизајнирање, конструкција и тестирање модела пре почетка производње, дизајн алата, узорци, модели и материјали за нове технологије и сл.

4.1.2. Концесије, патенти и лиценце

Према Правилнику о Контном оквиру, на рачуну 011 – *Концесије, патенти, лиценце, робне и услужне марке,* исказују се улагања у нематеријална права која се признају у складу са МРС 38. Концесија (лат. concessio – допуштање, уступак, повластица) регулисана је Законом о јавно – приватном партнерству и концесијама (Република Србија. Службени гласник, 2016). Према одредби члана 10 овог закона, „концесија је уговорно јавно - приватно партнерство са елементима концесије у коме је јавним уговором уређено комерцијално коришћење природног богатства, односно добара у општој употреби која су у јавној својини или обављања делатности од општег интереса, које надлежно јавно тело уступа домаћем или страном лицу, на одређено време, под посебно прописаним условима, уз плаћање концесионе накнаде од стране приватног, односно јавног партнера, при чему приватни партнер сноси ризик за комерцијално коришћење предмета концесије“ (Република Србија. Службени гласник, 2016).

Концесијом се уступа само право коришћења, док се право својине над предметом концесије не уступа. Концесионар само гради, одржава, користи и убира приходе од предмета концесије, у складу са уговором.

Често се концесије одобравају у форми уговора о финансирању пројекта, уз давање одређеног рока за експлоатацију изграђеног објекта, а по истеку уговореног рока, право на експлоатацију, као и право на власништво над објектом прелази са

концесионара на државу. У међународној пракси ове концесије су познате као BOT систем (Built – Operate – Transfer систем, односно изгради – управљај – продај).

Укупан износ улагања концесионара везаних за изградњу објекта концесије и накнаде за коришћење концесије евидентира се као нематеријална имовина, на конту 011. Током изградње предмета концесије улагања се могу евидентирати на рачуну 015 – Нематеријлна имовина у припреми, а по завршетку и активирању, укупна улагања се преносе на конто 011, ставом 011/015.

Концесија има ограничени век трајања, најчешће једнак периоду трајања концесије (изузетно може бити краћи, дужи никако). Током века трајања, концесионар треба да отпише предмет концесије, односно да га амортизује. Износ амортизације евидентира се на рачуну 019 – Исправка вредности нематеријалне имовине. Овај износ амортизације и текућих трошкова у вези са предметом концесије у начелу се надокнађује из прихода од предмета концесије, при чему разлика представља добит концесионара (или губитак).

Трошкови настали након изградње предмета концесије, везани за текуће одржавање и редовно функционисање предмета концесије, су расходи периода. Само евентуални накнадни издаци везани за доградњу предмета концесије, односно његово побољшање могу се капитализовати, с тим што се и они, наравно, морају отписати током преосталог века употребе.

Патент подразумева исправу којом се штити искључиво право коришћења неког новог решења, односно проналаска. Патентна заштита регулисана је Законом о патентима. Према наведеном закону, патент је право које се признаје за проналазак из било које области технике, који је нов, који има инвентивни ниво и индустријски је применљив. „Патентом се штити проналазак који је у облику производа (уређај, супстанца, композиција, биолошки материјал), поступак, примена производа или поступка“ (Република Србија. Службени гласник, 2011).

Власник патента има искључиво право коришћења у производњи заштићеног изума (његовом применом у производном поступку), стављањем производа произведених применом изума у промет и продајом тих производа, као и располагањем патентом (преносом патента на друге, давањем лиценце неком за коришћење изума и слично).

Лиценца представља право коришћења туђег заштићеног патента, производног процеса, жига, узорка, модела и сличне заштићене нематеријалне имовине, уз одређене услове или претпоставке. Лиценца је у ствари писани говор којим једно лице преноси

на друго своје право коришћења (у потпуности или делимично) свог заштићеног патента, производног процеса, жига, узорка, модела, или сличне заштићене нематеријалне имовине, у замену за одређену надокнаду.

Накнада коју унапред плаћа стицалац лиценце представља за њега нематеријалну имовину. Лиценца представља нематеријалну имовину само ако се плаћа за дужи временски период (за више година). Ако се лиценца плаћа годишње за пословну годину у којој је коришћена, ради се о редовном годишњем трошку пословања, а не о нематеријалној имовини. Ако се део плати за одређени дужи временски период (нпр. пет година), а део се плаћа годишње у зависности од промета, унапред плаћени део за дужи временски период представља нематеријалну имовину, која се амортизује, а део који се плаћа годишње расход периода. Сличан принцип важи и за сву осталу нематеријалу имовину сличну лиценци, као што су патенти, концесије, франшизе и др.

На рачуну 012 – Софтвер и остала права, исказује се софтвер који је купљен одвојено од рачунара на основу лиценцног уговора на основу којег се може користити у периоду дужем од годину дана (укључујући и право на неограничено коришћење) и друга права у складу са МРС 38 (Република Србија. Службени гласник, 2014).

У следећим табелама можемо видети које се рачуноводствене политике у области нематеријалне имовине примењују у предузећу „Планинка“ а.д. из Куршумлије, као и вредност нематеријалне имовине у 2018. години.

Табела 15. Рачуноводствене политике у области нематеријалне имовине предузећа „Планинка“ а.д. Куршумлија, за 2018. Годину

Нематеријална имовина
Нематеријална имовина је немонетарна имовина без физичке суштине која се може идентификовати. а) Истраживање и развој Издаци по основу истраживања и развоја признају се као трошак у периоду у коме настану. Трошкови настали на развоју неког пројекта (који се односе на пројектовање и тестирање нових или унапређених производа) признају се као нематеријална улагања уколико су испуњени следећи критеријуми: • технички је изводљиво комплетирање нематеријалног улагања тако да буде расположиво за употребу или продају; • постоји намера руководства да комплетира нематеријално улагање и да исто користи или прода;

- постоји могућност коришћења или продаје нематеријалног улагања:
- могуће је демонстрирати како ће нематеријално улагање генерисати вероватне економске користи у будућности;
- расположиви су адекватни технички, финансијски и остали ресурси потребни за финализацију развоја, употребе или продаје нематеријалног улагања; и
- трошак који се приписује нематеријалном улагању у току његовог развоја може поуздано да се утврди.

Остали трошкови развоја који не испуњавају наведене критеријуме признају се као трошак у периоду у коме настану. Трошкови развоја који су првобитно признати као трошкови не могу се признати као средство у наредном периоду. Трошкови развоја који су капитализовани исказују се као нематеријална улагања и отписују се од момента када је средство оспособљено за употребу применом пропорционалне методе, током њиховог корисног века употребе.

Улагања у развој накнадно се вреднују по набавној вредности умањеној за акумулирану исправку вредности и евентуалне акумулиране губитке од умањења вредности.

Средства развоја се тестирају на умањење вредности на годишњем нивоу у складу са МРС 36 – Умањење вредности средстава.

б) Лиценце

стечене лиценце исказују се по историјској набавној вредности. Лиценце имају ограничен век трајања и исказују се по набавној вредности умањеној за акумулирану исправку вредности и евентуалне акумулиране губитке од умањења вредности. Амортизација се обрачунава применом пропорционалне методе како би се трошкови лиценци расподелили у току њиховог процењеног века употребе од 4 године.

ц) Рачунарски софтвер

Стечене лиценце рачунарских софтвера капитализују се у износу трошкова насталих у стицању и стављању софтвера у употребу. Ови трошкови се амортизују током њиховог процењеног века употребе. Издаци везани за развој или одржавање компјутерских софтверских програма признају се као трошак у периоду када настану. Издаци директно повезани са идентификованим и уникатним софтверским производима које контролише Друштво и који ће вероватно генерисати економску корист већу од трошкова дуже од годину дана, признају се као нематеријална улагања. Директни трошкови обухватају трошкове радне снаге тима који је развио софтвер, као и одговарајући део припадајућих општих трошкова.

Трошкови развоја рачунарског софтвера признати као средство амортизују се током њиховог процењеног корисног века употребе од 5 година.

Рачунарски софтвери, било засебно стечени било интерно створени, се након почетног признавања исказују по набавној вредности умањеној за акумулирану исправку вредности и евентуалне акумулиране губитке од умањења вредности.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 16. Вредност нематеријалних улагања предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. години

у 000 динара

Нематеријална улагања (АОП 003)						
Набавна вредност	**Улагања у развој**	**Концесије, патенти и лиценце**	**Нематеријална улагања у припреми**	**Остала нематеријална улагања**	**Аванси**	**Укупно**
Стање 01.01.2017.	**10319**	**4860**				**15179**
Набавке у току године	1752	642				2394
Пренос са нематеријалних улагања у припреми						
Остала повећања						
Отпис, продаја и пренос						
Остала смањења						
Промене по основу ревалоризације						
Стање 31.12.2017.	**12072**	**5501**				**17573**
Исправка вредности						
Стање 01.01.2017.	**8252**	**3165**				**11417**
Обрачуната амортизација	2197	1178				3375
Остала повећања (обезвређење и др.)						
Кумулирана исправка садржана у отуђеним средствима						
Остала смањења (усклађивања и др.)						
Стање 31.12.2017.	**10449**	**4343**				**14792**
Неотписанавредност 31.12.2017.	**1623**	**1158**				**2781**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 17. Вредност нематеријалних улагања предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. години

у 000 динара

Нематеријална улагања (АОП 003)						
Набавна вредност	**Улагања у развој**	**Концесије, патенти и лиценце**	**Нематеријална улагања у припреми**	**Остала нематеријална улагања**	**Аванси**	**Укупно**
Стање 01.01.2018.	**12072**	**5501**				**17573**
Набавке у току године	2118	291				2409
Пренос са нематеријалних улагања у припреми						
Остала повећања						
Отпис, продаја и пренос						
Остала смањења						
Промене по основу ревалоризације						
Стање 31.12.2018.	**14190**	**5792**				**19982**
Исправка вредности						
Стање 01.01.2018.	**10449**	**4343**				**14792**
Обрачуната амортизација	1350	847				2197
Остала повећања (обезвређење и др.)						
Кумулирана исправка садржана у отуђеним средствима						
Остала смањења (усклађивања и др.)						
Стање 31.12.2018.	**11799**	**5190**				**16989**
Неотписанавредност 31.12.2018.	**2391**	**602**				**2993**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Обрачуната амортизација нематеријалних улагања у предузећу „Планинка“ а.д. у 2018. години, призната је као расход периода и укључена у трошкове пословања у Билансу успеха.

4.2. Рачуноводствене политике у области некретнина, постројења и опреме

4.2.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области некретнина, постројења и опреме на финансијски и приносни положај предузећа

У многим предузећима некретнине, постројења и опрема представљају веома значајну билансну ставку што обавезује менаџмент предузећа да интерним актом на одговарајући начин реулише рачуноводствено обухватање ове материје, јер на тај начин корисници финансијских извештаја могу потпуније сагледати инвестициону политику предузећа у некретнине, постројења и опрему као и промене тих инвестиција. Некретнине, постројења и опрема стичу се куповином, разменом за друга материјална средства, изградњом или производњом у сопственој режији или кроз заједнички аранжман, ако и у оквиру пословних комбинација (Вукелић et al., 2014, стр. 29). Дефинишу се као средства:

1. која имају ограничени корисни (економски) век трајања дужи од једне године;
2. која су екстерно набављена или интерно произведена са намером (циљем) да се користе на дугорочној основи при обављању редовних пословних активности предузећа и
3. која нису намењена продаји у нормалном току пословања (Стефановић, 1998, стр. 46).

Интерним актом треба, на адекватан начин, у складу са МРС и МСФИ дефинисати основне елементе рачуноводственог обухватања некретнина, постројења и опреме и то :

- „признавање средстава,
- утврђивање њихове књиговодствене вредности,
- накнадна улагања,
- утврђивање коначне књиговодствене вредности,
- трошкови амортизације, и
- губици услед умањења вредности,
- престанак признавања и обелодањивање“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Према МРС 16, параграф 6 „Некретнине, постројења и опрема су материјална средства која предузеће држи за употребу у производњи, испоруку робе, пружања услуга, за изнајмљивање другим лицима или у административне сврхе и за које се очекује да ће се користити дуже од једног обрачунског периода“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Набавна вредност – цена коштања некретнина, постројења и опреме се признаје као средство ако, и само ако су испуњени следећи услови:

- ако је вероватно да ће се будуће економске користи повезане са тим средством приливати у предузеће; и
- када се набавна вредност или цена коштања може поуздано измерити.

Према МРС 16 – Некретнине, постројења и опрема, могу се и крупни резервни делови квалификовати као опрема када се очекује да ће њихов користан век трајања бити дужи од годину дана.

Ако се резервни делови и алати - опрема за сервисирање, може користити искључиво у вези са неком некретнином, постројењем и опремом они се обрачунавају као и некретнина, постројења и опрема. МРС 16 не прописује висину цене коштања као услов за признавање неког средства. У том случају, се могу, нека средства признавати кроз агрегирање појединачних безначајних ставки (модели, алати, калупи) и да се на збирну вредност примене критеријуми за признавање и вредновање средства.

У пракси, често, предузећа као вредносни критеријум за признавање опреме узимају просечну бруто зараду по запосленом у Републици, јер је то критеријум који је прописан Законом о порезу на добит предузећа. Ако би се средства чија је набавна вредност (појединачно) нижа од оне утврђене пореским прописима, исказивала као опрема, њихова амортизација не би била призната као расход у пореском билансу јер се на та средства, по пореским прописима не обрачунава амортизација. Дакле, за та средства расход никад не би био признат у пореском билансу. Са друге стране, ако се та средства искажу као залихе и стављањем у употребу, пренесу на трошкове, ти трошкови се у целини признају као расход у пореском билансу, а за узврат на та средства се не обрачунава пореска амортизација. Међутим, према пореским прописима, право на порески кредит по основу улагања у основна средства не зависи од тога да ли се на та средства обрачунава пореска амортизација, већ да ли се то средство у рачуноводству води као основно средство. У оваквом случају, предузећу може да се исплати да за разврставање примени нижи критеријум од пореског, јер се за износ

пореског кредита умањује обрачунати порез на добит, док трошак пореске амортизације умањује основицу пореза на добит предузећа.

Уколико, некретнине, постројења и опрема, испуњавају услов да буду призната као средство одмеравају се по својој набавној вредности или цени коштања.

Набавна вредност- цена коштања некретнина, постројења и опреме подразумева:

- фактурну цену, узимајући у обзир и увозне таксе и порезе по основу предмета који се не могу рефундирати, након одузимања трговачких попуста и рабата;
- све накнадне трошкове који се могу директно приписати довођењу средства на локацију и у функционално стање на начин на који то очекује менаџмент (трошкови транспорта, инсталирања и монтаже, плате монтажера, трошкови припреме и уређења локације, трошкови пробног рада умањени за вредност производње у тестирању средства, хонорари стручњака, као и капитализовање трошкова камата од момента почетка отплате средстава до почетка његовог функционисања – према МРС 23).

У набавну вредност се не укључује:

- трошкови отварања нове фабрике;
- трошкови увођења новог производа; и
- административни и други општи трошкови режије.

Цена коштања основног средства који се израђује у сопственој режији, утврђује се уз укључивање свих трошкова који се могу директно приписати средству изузев трошкова администрације и режије.

За **вредновање након почетног признавања** предузеће, рачуноводственом политиком, може да се определи за:

- модел набавне вредности (модел трошка)
- модел ревалоризације.

Модел набавне вредности захтева да се након признавања, некретнина, постројење или опрема исказују по набавној вредности или цени коштања, умањеној за износ обрачунате амортизације и укупан износ губитка због обезвређења.

Овај модел је једноставан за примену, јер уколико се усвоји овај поступак, процењивање се врши само у случају постојања индиције да је средство обезвређено према МРС 36 – Умањење вредности имовине или када дође до хиперинфлације а у складу са МРС 29 – Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама.

Модел ревалоризације подразумева, да се након почетног признавања по набавној вредности, некретнине, постројења и опрема чија се фер вредност може поуздано одредити, обухватају се по ревалоризованом износу који представља њихову фер вредност на дан ревалоризације, умањену за накнадну акумулирану амортизацију и губитке због умањења вредности. Поштена (фер) вредност некретнина, постројења и опреме је њихова тржишна вредност утврђена проценом. Стандард захтева да процену поштене, фер вредности врши овлашћени процењивач (ревизорске куће, агенције за процену и друга квалификована лица) на основу тржишних цена. Када не постоји доказ поштене фер вредности на тржишту, због специфичне природе средства, потребно је да се фер вредност процени користећи добитни приступ или приступ амортизованих трошкова замене.

Учесталост ревалоризовања зависи од промене фер вредности средства које се ревалоризује. Даља ревалоризација је потребна када фер вредност и књиговодствена вредност ревалоризованог средства разликују. Код оних средстава код којих је разлика фер вредности од књиговодствене вредности, незнатна, врши се ревалоризација само једном на сваких три или пет година.

Ако се „књиговодствена вредност средства повећа као резултат ревалоризације, то повећање се прописује директно капиталу у оквиру позиције ревалоризационе резерве. Међутим, повећање се признаје као приход у билансу успеха до оног износа, до којег се сторнира ревалоризационо умањење истог средства, које је претходно признато као расход у билансу успеха“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Када се књиговодствена вредност средства смањи као резултат ревалоризације, то смањење се признаје као расход, и књижи на терет ревалоризационих резерви, на терет капитала, до износа постојећих ревалоризационих резерви које се односе на то средство.

Позитивни и негативни ефекти ревалоризационе процене различитих ставки некретнина, постројења и опреме се одвојено евидентирају и не могу се пребијати. У оквиру рачуна 330 – ревалоризационе резерве, предузеће је у обавези да обезбеди аналитику ревалоризационих резерви по врстама средстава или значајним ставкама у оквиру исте групе средстава.

Сваки део неке некретнине, постројења и опреме се аналитички прати зато што фер вредност неког средства може да осцилира, тако што се једне године формира ревалоризациона резерва, по основу позитивне ревалоризације, а за неколико година

фер вредност се може смањити. У том случају, се не признаје расход периода, већ се претходно формирана ревалоризациона резерва умањује до износа док то умањење не прелази ревалоризационе резерве за то исто средство.

Предузећа врло често имају додатна улагања у некретнине, постројења и опрему што намеће потребу за дефинисањем рачуноводствене политике за њихово евидентирање и алокацију у средства или трошкове периода, притом се користе општи принципи за признавање некретнина, постројења и опреме (одмеравање приликом признавања, МРС 16 параграф 15 – 28).

Некретнине, постројења и опрема без обзира на начин мерења, обавезно се амортизују у веку трајања (корисног века употребе). Суштина обрачуна амортизације састоји се у томе да предузеће самостално формира целине или поједина значајна средства као елементе за обрачун амортизације, процењује њихов век употребе и да на основу њега, у зависности од одабраног метода амортизације утврђује стопа амортизације у складу са позитивним прописима из ове обалсти.

Основни елементи обрачуна амортизације, које предузеће утврђује приликом усвајања рачуноводствене политике амортизације су:

- основица за амортизацију;
- период амортизације;
- процењени корисни век употребе;
- метод за обрачун амортизације.

Метод амортизације за који треба да се одлучи предузеће треба најреалније да одражава динамику трошења и технолошке могућности средства. Обично се за објекте рачуноводственом политиком дефинише пропорционални метод обрачуна амортизације, док се за опрему дефинише дегресивни метод обрачуна амортизације, јер ће и њени учинци са временом опадати (због физичког хабања и све већих трошкова одржавања). У складу са начелом доследности одабрани метод амортизације се примењује из године у годину, с тим што га треба повремено преиспитати па ако постоје значајне промене у односу на почетну процену, тј. промене у динамици трошења будућих економских користи које су садржане у средству треба променити или метод амортизације или њену стопу.

Да би се целовито сагледао утицај рачуноводствене политике на подручју амортизације у дужем временском периоду потребно је саставити упоредне билансе успеха (по методама обрачуна амортизације), за све године корисног века употребе средства и на основу њих проценити рачуноводствену политику амортизације.

Рачуноводственим политикама амортизације се не ствара финансијски резултат, некада оне омогућавају његову различиту алокацију из једног у други обрачунски период, због тога, посматрано краткорочно, оне значајно утичу на исказани финансијски резултат, док се дугорочно, овај утицај губи.

Књиговодствена вредност некретнине, постројења и опреме престаје да се признаје:

- приликом отуђења;
- када се од њиховог коришћења не очекују будуће економске користи.

Добитак или губитак који настане приликом престанка признавања некретнине, постројења и опреме, утврђује се по нето принципу, као разлика између нето добитка од отуђења и књиговодствене вредности ставке и укључује се у резултат пословања преко рачуна осталих прихода и расхода.

Некретнине, постројења и опрема представљају материјално значајну ставку, те из тог разлога у напоменама уз финансијске извештаје предузеће треба да обелодани све информације које могу бити од значаја њиховим корисницима приликом доношења одлука.

Менаџмент предузећа је одговоран за одабир методе амортизације која ће бити прилагођена имовини (најбоље представити „трошење“ средстава). Међутим, то није увек случај, а промене процена и метода амортизације често се везују за прикривање лошег резултата пословања предузећа и осталих показатеља. Промена метода амортизације је промена рачуноводствене политике, па се мора објавити у напоменама уз финансијске извештаје заједно са конкретним ефектом промене. Циљ је да се прикаже утицај нове рачуноводствене политике на слику о предузећу која се даје корисницима. Објављивање ефеката нове методе подразумева ретроактивну примену и ефекте на Извештај о променама на капиталу. Након утврђене набавне вредности (цене коштања) и резидуалне вредности може се приступити амортизовању. Од набавне вредности се одузима резидуална вредност и добија основица за амортизацију, односно износ који се отписује према изабраној методи.

Амортизација може бити:

- временска – према временском периоду за који се очекује да средство буде коришћено (линеарна или дегресивна)
- функционална – према броју производа (или сличних јединица) који ће бити произведени употребом средства.

Рачуноводствене политике везане за дугорочна средства, односно различите методе амортизације значајно утичу на биланс стања и биланс успеха. Размотрићемо ефекте временских метода амортизације на резултат путем следеће илустрације. Користићемо линеарну/праволинијску методу и методу аритметичке дегресије.

Предузеће АВС поседује сталну имовину набавне вредности од 18.000 н.ј. Процењени век употребе средства је 5 година, остали трошкови (осим амортизације) износе 6.000 н.ј., док су просечни годишњи приходи 15.000 н.ј. Обрачунаћемо износе амортизације на годишњем нивоу путем линеарне и дегресивне методе.

Линеарна метода **:**

Стопа отписа=100/5= 20%

Годишњи износ амортизације= 18.000 * 0,2 = 3.600

Дегресивна метода :

Износ дегресије = 2 * 18.000/5*(5+1) = 1.200

Приказаћемо годишње износе амортизације и неотписане износе за обе методе:

Табела 18. Утицај одабране методе амортизације на износ амортизације и неотписану вредност

Године	*Износ амортизације (линеарна метода)*	*Неотписана вредност (линеарна метода)*	*Износ амортизације: (дегресивна метода)*	*Неотписана вредност: (дегресивна метода)*
1	3.600	14.400	6.000	12.000
2	3.600	10.800	4.800	7.200
3	3.600	7.200	3.600	3.600
4	3.600	3.600	2.400	1.200
5	3.600	0	1.200	0

Линеарна метода се заснива на претпоставци да се средство равномерно троши током века трајања па је квота амортизације иста из године у годину. Вредност средства се равномерно отписује. Дегресивном методом убрзано се отписује средство (ова метода се назива и „убрзана“ енгл. *Accelerated Method*). Дакле, у прве две године отписује се 60% вредности док су у каснијим годинама отписи нижи него према

линеарној методи (обема методама у потпуности смо отписали набавну вредност средстава од 18.000 у току века од 5 година).

Илустроваћемо утицај линеарног метода амортизације на периодични резултат у следећој табели.

Табела 19. Утицај линеарне методе амортизације на резултат

Година	*Приходи*	*Трош. Амортизације*	*Остали трошкови*	*Резултат*
1	15.000	3.600	6.000	**5.400**
2	15.000	3.600	6.000	**5.400**
3	15.000	3.600	6.000	**5.400**
4	15.000	3.600	6.000	**5.400**
5	15.000	3.600	6.000	**5.400**

Утицај дегресивног метода амортизације илустроваћемо у следећој табели.

Табела 20. Утицај дегресивног метода амортизације на резултат

Година	*Приходи*	*Трош. Амортизације*	*Остали трошкови*	*Резултат*
1	15.000	6.000	6.000	3.000
2	15.000	4.800	6.000	4.200
3	15.000	3.600	6.000	5.400
4	15.000	2.400	6.000	6.600
5	15.000	1.200	6.000	7.800

Различите методе амортизације другачије утичу на финансијске извештаје. Употребом линеарног метода нето добитак остаје исти (5.400) током читавог века употребе (5 година). У предузећима која примењују дегресивну методу, добитак се мења из године у годину. У првим годинама добитак је нижи (3.000 и 4.200), а у каснијим једнак или виши (5.400, 6.600, 7.800) од добитка по линеарној методи. Употреба различитих метода резултује различитим нето добитком али и различитим износима пореза на тај добитак. Ако обрачунамо порез на добит од 20% на добитке из прве године, порез је:

По линеарној методи 5.400 * 0,2 = 1080,

По дегресивној методи 3.000 * 0,2 = 600.

По линеарној методи добитак је већи па је и порез на добит већи, док по методи аритметичке дегресије сходно добитку и порез је мањи, па менаџери при избору методе разматрају и пореске ефекте. Честа стратегија која обезбеђује користи предузећу (смањењем висине пореза) је примена методе убрзане амортизације и кратког процењеног века употребе.

Промене у методама амортизације детерминисане су различитим факторима. „Међутим, привредни субјекти морају имати оправдање за промену у методама амортизације и дужна су да ефекте промене методе на добитак искажу у напоменама уз финансијске извештаје за пет година уназад пре почетка примене тог метода“ (Кнежевић et al., 2013, стр. 110).

У следећим табелама можемо видети примењене рачуноводствене политике предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у области некретнина, постројења и опреме, као и вредност истих у овом предузећу.

Табела 21. Рачуноводствене политике у области некретнина, постројења и опреме предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Некретнине, постројења и опрема
Почетно вредновање некретнина, постројења и опреме, који испуњавају услове за признавање средства, врши се по набавној вредности или цени коштања. Набавна вредност/цена коштања признаје се као средство уколико су испуњени следећи услови. • вероватно је да ће будуће економске користи повезане са тим средством притицати у Друштво; и • набавна вредност/цена коштања се може поуздано утврдити. Набавна вредност/цена коштања некретнина, постројења и опреме садржи следеће: фактурну цену (у коју су укључене увозне таксе и порези који се не могу рефундирати умањена за све врсте попуста и рабата), све трошкове који се могу директно приписати довођењу средства на локацију и стање које је неопходно да би оно функционисало на начин како то очекује руководство, као и све иницијално процењене трошкове демонтаже, уклањања средства и обнове подручија на коме је средство смештено, што представља обавезу која је наметнута Друштву приликом

његовог стицања или у току његове употребе.Накнадни издаци за некретнине, постројења и опрему признају се као средство само када се тим издацима побољшава стање средства изнад његовог првобитног стандардног учинка (продужење корисног века трајања, повећање капацитета, унапређење квалитета производа по основу извршене надоградње машинских делова, увођење нових производних процеса којима се смањују трошкови пословања и друго). Трошкови сервисирања, техничког одржавања, мање поправке не повећавају вредност средства, већ представљају расход периода.

У некретнине, постројења и опрему сврставају се и алат и инвентар чији је век коришћења дужи од годину дана.

Некретнине, постројења и опрема се након почетног признавања вреднују по моделу набавне вредности. Овај модел подразумева њихово вредновање по набавној вредности умањеној за акумулирану амортизацију и евентуалне акумулиране губитке од умањења вредности.

Накнадни трошкови се укључују у набавну вредност средства или се признају као посебно средство, у зависности од тога шта је применљиво, само када постоји вероватноћа да ће Друштво у будућности имати економску корист од тог средства и ако се његова вредност може поуздано утврдити. Књиговодствена вредност замењеног средства се искњижава. Трошкови текућег одржавања средстава терете Биланс успеха периода у коме су настали.

Трошкови позајмљивања насталии при изградњи сваког средства које задовољава критеријуме признавања капитализовани су током временског периода који је потребан да средство буде завршено и спремно за употребу. Остали трошкови позајмљивања се исказују као расходи.

Амортизација некретнина, постројења и опреме се обрачунава применом пропорционалне методе на њихову набавну вредност, умањеној за резидуалну вредност током процењеног корисног века трајања. Земљиште се не амортизује.

Процењени век трајања односно стопе амортизације, по групама средстава су:

	Корисни век трајања (у годинама)	Стопа амортизације
Грађевински објекти	5-55	1,8-20%
Машине и опрема у индустрији	5-10	10-20%
Моторна возила	6,5-8	12,5-15,5%
Намештај и уређаји	5-10	10-20%
Канцеларијска опрема-електр.рачунари	5	20%

Корисни век употребе средстава и резидуална вредност се проверавају и по потреби коригују на датум сваког биланса. Обрачун амортизације некретнина, постројења и опреме почиње од првог наредног месеца када се средства ставе у употребу. Добитак или губитак настао због престанка признавања средстава утврђују се као разлика између нето добитака од отуђења, уколико их има, и књиговодствене вредности средстава и признају се у овиру осталих прихода/расхода.
Умањење вредности основних средстава
За средства са неограниченим процењеним корисним веком трајања не спроводи се обрачун амортизације. Ова средства тестирају се на умањење вредности најмање једном годишње. За средства која подлежу обрачуну амортизације тестирање на умањење њихове вредности врши се када догађаји или измењене околности укажу да књиговодствена вредност можда неће бити надокнадива. Губитак због умањења вредности се признаје у висини износа за који је књиговодствена вредност средства већа од његове надокнадиве вредности. Надокнадива вредност је вредност већа од фер вредности средства умањена за трошкове продаје и употребне вредности. За сврху процене умањења вредности, средства се групишу на најнижим нивоима на којима могу да се утврде одвојени препознатљиви новчани токови (јединице које генеришу готовину).

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 22. Вредност некретнина постројења и опреме предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија 2017-ој години

Исправка вредности	**Земљиште**	**Грађевински објекти**	**Постројења и опрема**	**Остале некретнине и постројења и опрема**	**Некретнине, постројења и опрема у припреми**	**Улагања на туђим некретнинама, постројењима и опреми**	**Аванси**	**Укупно**
Стање 01.01.2017.		**136433**	**436963**					**573396**
Обрачуната амортизација		8507	63151					71658
Остала повећања (обезвређивање,и др.)								
Кумулирана исправка садржана у отуђеним средствима								
Остала смањења (усклађивање и др.)			7688					7688

Остала смањења			9590				11483	21073
Промене по основу ревалоризације								
Стање 31.12.2017.	**40595**	**264463**	**906106**		**34262**		**1128**	**1246554**

Исправка вредности	**Земљиште**	**Грађевински објекти**	**Постројења и опрема**	**Остале некретнине и постројења и опрема**	**Некретнине, постројења и опрема у припреми**	**Улагања на туђим некретнинама, постројењима и опреми**	**Аванси**	**Укупно**
Стање 01.01.2017.		**136433**	**436963**					**573396**
Обрачуната амортизација		8507	63151					71658
Остала повећања (обезвређивање,и др.)								
Кумулирана исправка садржана у отуђеним средствима								
Остала смањења (усклађивање и др.)			7688					7688
Промене по основу ревалоризације								
Стање 31.12.2017.		**144940**	**492426**					**637366**
Неотписана вредност 31.12.2017.	**40595**	**119523**	**413680**		**34262**		**1128**	**609188**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 23. Вредност некретнина постројења и опреме предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија 2018-ој години

Некретнине, постројења и опрема (АОП 011, АОП 012, АОП 013, АОП 016, АОП 018)								
Набавна вредност	**Земљиште**	**Грађевински објекти**	**Постројења и опрема**	**Остале некретнине и постројења и опрема**	**Некретнине, постројења и опрема у припреми**	**Улагања на туђим некретнинама, постројењима и опреми**	**Аванси**	**Укупно**
01.01.2018.	**40595**	**264463**	**906106**		**34262**		**1128**	**1246554**
Набавке у току године		134616	68682		312739			
Пренос са некретнина, постројења и опреме у припреми								
Остала повећања								
Отпис, продаја и пренос		5789	6928		301944		1128	
Остала смањења								
Промене по основу ревалориза Циje								
Стање 31.12.2018.	**40595**	**393290**	**967860**		**45057**		**0**	**1446802**

Исправка вредности	**Земљиште**	**Грађевински објекти**	**Постројења и опрема**	**Остале некретнине и постројења и опрема**	**Некретнине, постројења и опрема у припреми**	**Улагања на туђим некретнинама, постројењима и опреми**	**Аванси**	**Укупно**
Стање 01.01.2018.		**144940**	**492426**					**637366**
Обрачуната амортизација		8822	83472					92294
Остала повећања (обезвређивање,и др.)								

Кумулирана исправка садржана у		5788	6723					12511
отуђеним средствима								
Остала смањења (усклађивање и др.)								
Промене по основу ревалоризације								
Стање 31.12.2018.		**147974**	**569175**					**717149**
Неотписана вредност 31.12.2018.	**40595**	**245316**	**398685**		**45057**		**0**	**729653**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Значајније промене на некретнинама, постројењима и опреми у 2018. години односе се на следеће:

Значајне набавке опреме у 2018. години су: (Планинка а.д., 2018)

у 000 динара

Инв. број	Назив	Стопа ам.	Кол.	Наб. вредност	Датум наб.	Добављач
6223/6224	Електро виљушкар ETV 214	20,00%	2	5.798	23.10.2018	Jungheinrich doo
6221/6222	Уређај за манипулацију	20,00%	2	4.614	23.10.2018	Jungheinrich doo
6231	Hundai - tucson 1,6	15,50%	1	3.057	28.11.2018	Ideal Auto hyndai
6132	Систем за инсп. прет. са пр. опр.	7,00%	1	2.550	31.05.2018	Tipteh DOO
6189	Hyndai santa fe gis 2,0 crdi	15,50%	1	2.265	19.04.2018	Милановић Михајло

Значајне инвестиције:

- стовариште – фабрика воде у Пролом Бањи у износу од 119.768 хиљада динара,
- базен отворени II у Пролом Бањи у износу од 25.674 хиљада динара
- хотел „Бела Јела“ у Луковској Бањи од 22.205 хиљада динара.

Амортизација некретнина, постројења и опрме у 2018. години призната је као расход периода и укључена у трошкове пословања у Билансу успеха.

4.2.1.1. Инвестиционе некретнине

„Инвестициона некретнина је некретнина (земљиште или објекат – или део објекта или обоје) коју држи (власник или корисник лизинга у оквиру финансијског лизинга) у циљу остваривања прихода од закупнине или пораста вредности капитала или и једног и другог, а не за обављање основне делатности“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

„Инвестициона некретнина се држи у циљу остваривања прихода од закупнине или пораста вредности капитала или и једног и другог“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Карактеристика инвестиционих некретнина, која их разликује од других некретнина, је да „генеришу новчане токове независне од других средстава ентитета“ (Милетић, 2012, стр. 244). Овим се прави разлика између инвестиционих некретнина и некретнина које користи власник. Стандард који се користи у признавању, одмеравању и обелодањивању инвестиционих некретнина је Међународни рачуноводствени стандард 40 – *Инвестиционе некретнине.*

Примери неких инвестиционих некретнина су:

(а) „земљиште које се држи у циљу дугорочног пораста вредности капитала, а не у циљу краткорочне продаје у редовном пословању;

(б) земљиште које се држи за тренутно непознату будућу употребу. (Уколико ентитет није утврдио да ће користити земљиште било као некретнину коју користи власник или за краткорочну продају у редовном пословању, сматра се да се земљиште држи у циљу повећања вредности капитала);

(ц) објекат у власништву ентитета (или га ентитет држи под финансијским лизингом) и изнајмљен у оквиру једног или више пословних лизинга;

(д) објекат који није изнајмљен, али се држи ради изнајмљивања у оквиру једног или више пословних лизинга;

(е) некретнине у процесу изградње или развоја за будуће коришћење као инвест ационе некретнине” (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

На следећој слици можемо видети примену Међународних рачуноводствених стандарда на различите врсте некретнина, која је приказана у форми дрвета одлучивања које има за циљ управо резимирање примене МРС-а на различите врсте некретнина.

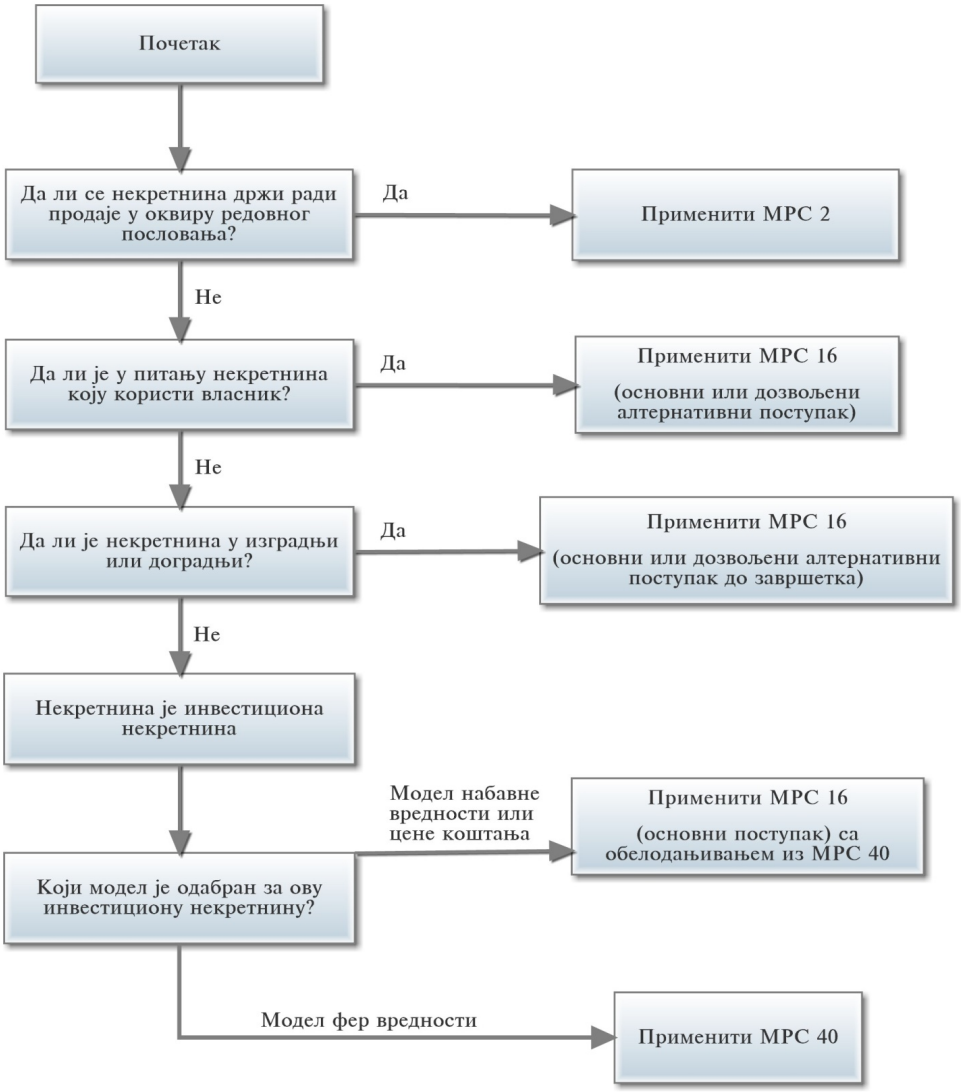

Слика 18. Примена МРС- а на различите врсте некретнина

Извор: (Paragraf Lex, 2019)

Признавање инвестиционих некретнина врши се када:

- постоји вероватноћа прилива будућих економских користи поводом њиховог поседовања у периоду дужем од годину дана и
- када се њихови трошкови прибављања могу поуздано утврдити.

Трошкови текућег улагања инвестиционих некретнина (поправка – одржавање, које укључује трошак рада, потрошног материјала и резервних делова) не признају се у набавну вредност инвестиционе некретнине, већ се признају као расход периода.

Инвестициона некретнина се у моменту прибављања исказује по набавној вредности, односно цени коштања. Набавна вредност купљене инвестиционе

некретнине обухвата куповну цену и све остале зависне трошкове набавке. Зависне директне трошкове представљају, на пример, накнада за професионалне правне услуге, таксе за пренос имовине и остали трошкови трансакције прибављања. Вредност инвестиционе некретнине прибављене у сопственој режији чини цена коштања на дан завршетка изградње или накнадног капиталног издатка. До тог датума правно лице за вредновање непокретности у изградњи примењује смернице МРС 16.

„Када је плаћање улагања у некретнину одложено, набавна вредност некретнине једнака је њеној цени за готовинско плаћање. Разлика између овог износа и укупно плаћеног износа књижи се као трошак камате, односно финансијски расход у току кредитног периода“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

Некретнина која је под закупом, а класификована као инвестициона некретнина почетно се признаје по нижој од следеће две вредности: фер вредности некретнине и садашње вредности минималних плаћања закупа, а еквивалентан износ признаје се као обавеза. „Када је инвестициона некретнина прибављена разменом, њено признавање врши се у висини фер вредности, уколико правно лице може поуздано да утврди фер вредност средства примљеног у размени, или средства датог у размену, уколико је поузданије утврђивање његове фер вредности. Накнадни издаци везани за инвестициону некретнину укључују се у вредност некретнине када је вероватно да ће у будућности привредни субјект реализовати економску корист од те инвестиционе некретнине. Трошкови текућег одржавања се не признају као накнадни издаци који увећавају вредност инвестиционе некретнине, већ се евидентирају расходи периода у коме су настали“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

Вредновање након почетног признавања врши се уз примену:

- метода фер вредности или
- метода набавне вредности.

Начин вредновања након почетног признавања утврђује се као рачуноводствена политика која се примењује на сва улагања у некретнине у одређеном правном лицу.

Након почетног признавања, правно лице које је одабрало метод фер вредности треба сва своја улагања у некретнине да вреднује методом фер вредности, осим у изузетним случајевима. Изузетни случајеви, према параграфу 53. овог стандарда, настају када правно лице није у могућности да поуздано утврди фер вредност на континуираној основи (некретнина није активно присутна на тржишту, а процене дисконтованих новчаних токова поводом употребе некретнине нису поуздане). „Фер вредност инвестиционе некретнине је цена по којој би се некретнина могла разменити

између обавештених вољних страна у независној трансакцији“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Фер вредност инвестиционе некретнине треба да одрази актуелно стање на тржишту на дан састављања биланса стања, а не на неки прошли или будући датум. Најбољи доказ фер вредности су обично тренутне цене на активном тржишту за сличну некретнину на истој локацији и под истим условима. Уколико на активном тржишту нема цена за инвестициону некретнину, правно лице разматра информације из разних извора, укључујући:

- „тренутне цене на активном тржишту за некретнине чија је природа, стање или локација слични;
- цене из блиске прошлости прилагођене тако да одржавају све промене у економским условима од дана када је извршена трансакција по тим ценама; и
- планове дисконтованог новчаног тока, засноване на поузданим проценама будућих готовинских токова, на основу постојећих уговора о закупу за сличне некретнине на истој локацији и у истом стању“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

У случају опредељења за „рачуноводствену политику вредновања након почетног признавања по методу фер вредности, не врши се обрачун амортизације, нити тест по основу обезвређења (у смислу примене МРС 36) за инвестиционе некретнине“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

Када након почетног признавања правно лице изабере метод набавне вредности треба да све своје инвестиционе некретнине вреднује применом тог метода, који подразумева да се вредновање инвестиционих непокретности врши у висини набавне вредности умањене за кумулирану амортизацију и евентуални губитак од умањења вредности.

Када постоји промена начина коришћења инвестиционе некретнине, треба да се изврши пренос на или са улагања у некретнине. Пренос треба да се врши у моменту:

- „почетка коришћења некретнине од стране власника, за пренос са инвестиционе некретнине на некретнине које користи власник;
- почетка капиталног накнадног издатка у некретнину у циљу њене продаје – за пренос са инвестиционе некретнине на залихе;
- престанка коришћења некретнине од стране власника, за пренос са некретнине коју користи власник (грађевинских објеката) на инвестиционе некретнине; и

- почетка пословног лизинга некој другој страни – за пренос са залиха на инвестиционе некретнине“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Независно од тога да ли правно лице за вредновање након почетног признавања користи метод набавне вредности или метод фер вредности, оно у напоменама уз финансијске извештаје треба да пружи информацију о фер вредности инвестиционих некретнина, као и да ли је процену фер вредности вршило лице професионално оспособљено за процену и да ли оно поседује одговарајуће искуство у вези са локацијом и категоријом инвестиционе некретнине која је предмет процене.

У следећој табели можемо видети пример рачуноводствених политика у области инвестиционих некретнина које су примењене у предузећу „Планинка“ а.д., Куршумлија.

Табела 24. Рачуноводствене политике у области инвестиционих некретнина предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Инвестиционе некретнине
Инвестиционе некретнине представљају некретнине (земљиште или зграда – или део зграде, или оба) које власник држи ради остваривања прихода од издавања у закуп или ради увећања вредности капитала или ради једног и другог. Под инвестиционим некретнинама не подразумевају се некретнине које се држе ради коришћења у производњи или набавци добара или услуга или у административне сврхе, као и некретнине које се држе ради продаје у редовном процесу пословања. Инвестиционе некретнине се након почетног признавања вреднују по набавној вредности умањеној за акумулирану амортизацију и акумулиране губитке од умањења вредности. За инвестиционе некретнине које се вреднују по методу набавне вредности, основицу за обрачун амортизације чини набавна вредност умањена за резидуалну вредност тог средства. Инвестиционе некретнине се отписују по годишњој стопи од 1,8 – 10% јер је процењени век корисне употребе 10 – 55 година.
Накнадни издаци се капитализују само када је вероватно да ће будуће економске користи повезане са тим издацима припасти Друштву и да могу поуздано да се утврде. Трошкови текућег одржавања терете трошкове периода у коме настану. Када инвестициону некретнину започне да користи њен власник, она се рекласификује на некретнине, постројења и опрему и њена књиговодствена вредност на дан рекласификације постаје њена затечена вредност која ће се надаље амортизовати.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 25. Вредност инвестиционих некретнина предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

у 000 динара

Инвестиционе некретнине (АОП 0014)		
	2017.	**2018.**
Набавна вредност		
Стање на почетку периода	1088079	1242792
Набавка	154713	84537
Преноси са некретнина које користи власник		
Остала повећања		
Продаја		
Преноси на некретнине које користи власник		
Остала смањења		1532
Стање на крају периода	**1242792**	**1325797**
	2017.	**2018.**
Исправка вредности		
Стање на почетку периода	345100	388645
Обрачуната амортизација	43545	52952
Смањења у току године		1378
Стање на крају периода	388645	440219
Неотписана вредност на крају године	**854147**	**885578**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

У овом предузећу на позицији инвестиционе некретнине, извршена је рекласификација грађевинских објеката и земљишта, које користи зависно правно лице СБ за рехабилитацију Пролом Бања, на позицију инвестиционих некретнина, у складу са параграфом 5. МРС 40 – Инвестиционе некретнине.

Процењени корисни век трајања за грађевинске објекте износи 10-55 година, односно стопа амортизације износи 1,8-10%. Амортизација инвестиционих некретнина у 2018. години призната је као расход периода и укључена у трошкове пословања у Билансу успеха.

4.3. Рачуноводствене политике у области дугорочних финансијских пласмана

4.3.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области дугорочних финансијских пласмана на финансијски и приносни положај предузећа

На основним рачунима дугорочних финансијских пласмана исказују пословне промене сва правна лица на која се односи правилник о контном оквиру, без обзира на то да ли приликом процене и вредновања тих пласмана примењују потпуне МСФИ или МСФИ за МСП, као и микро и друга правна лица која примењују Правилник за микро правна лица. На рачунима групе 04 – Дугорочни финансијски пласмани, исказују се „учешћа у капиталу и друге хартије од вредности расположиве за продају, кредити и зајмови са роком доспећа преко годину дана од дана чинидбе, односно од дана биланса, дугорочне хартије од вредности које се држе до доспећа, откупљене сопствене акције и остали дугорочни пласмани“ (Република Србија. Службени гласник, 2014).

Принципи за признавање, одмеравање и презентацију дугорочних финансијских пласмана код правних лица која примењују пуне МСФИ су углавном регулисани МРС/МСФИ (МРС 32, МРС 39, МСФИ 7, МСФИ 10, МСФИ 11, МСФИ 12, као и другим релевантним МРС/МСФИ).

Према МРС 39 – Финансијски инструменти, у сврхе одмеравања финансијског инструмента извршена ја класификација у четири категорије финансијских инструмената:

- „финансијско средство или финансијска обавеза по фер вредности кроз биланс успеха;
- инвестиције које се држе до доспећа;
- зајмови (кредити) и потраживања; и
- финансијска средства расположива за продају“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

„Почетно признавање финансијских средстава или финансијских обавеза врши се по њиховој фер вредности увећаној за трошкове трансакција које се могу директно довести у везу са стицањем или емитовањем финансијских средстава или финансијских обавеза“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Међутим, у случају када се фер вредност финансијског средства или финансијске обавезе разликује од цене

трансакције, онда ентитет треба да предузме испитивања и призна исто по фер вредности.

Након почетног признавања, ентитет треба по фер вредностима одмеравати финансијска средства и деривате, без одузимања трошкова трансакције који могу настати по продаји или другом отуђењу, сем за следећа финансијска средства:

- „зајмове и потраживања (одмеравање се врши по амортизованој вредности методом ефективне камате);
- инвестиције које се држе до доспећа (одмеравање се врши по амортизованој вредности методом ефективне камате);
- инвестиције у инструменте капитала који немају котирану тржишну цену на активном тржишту при чему фер вредност не може бити поуздано одмерена (одмеравање се врши по набавној вредности)“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Фер вредност финансијског инструмента је цена трансакције односно фер вредност дате или добијене надокнаде.

После почетног признавања, ентитет треба да одмерава све финансијске обавезе по амортизованој вредности користећи метод ефективне камате.

У следећим табелама, на примеру предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија, можемо видети примењене рачуноводствене политике у области дугорочних финансијских пласмана, као и вредност истих.

Табела 26. Рачуноводствене политике у области дугорочних финансијских пласмана предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Дугорочни финансијски пласмани
Дугорочним финансијским пласманима сматрају се: учешћа у капиталу зависних правних лица, повезаних правних лица и других правних лица, финансијска средства расположива за продају, дугорочни кредити као и финансијска средства која се држе до доспећа.
а) Учешћа у капиталу зависних, повезаних и других правних лица
Учешћа у капиталу зависних правних лица се приликом почетног признавања вреднују по њиховој набавној вредности, која представља фер вредност надокнаде која је за њих дата.
Умањење вредности дугорочних финансијских пласмана
На сваки датум биланса Друштво врши процену да ли постоје објективни индикатори да је дошло до умањења вредности дугорочних финансијских пласмана. Индикатори које руководство користи приликом процене да ли је дошло до умањења вредности су: • Постојање значајних финансијских течкоћа дужника или емитента; • Застој у отплати обавеза дужника који није привременог карактера и не постоје наговештаји скорог отклањања ових застоја од стране дужника; • Финансијске тешкоће дужника доводе до тога да Друштво одобрава повластице дужнику за отплату дуга које превазилазе уобичајене пословне односе овог типа и • Постојање могућности стечаја дужника.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 27. Вредност дугорочних финансијских пласмана „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

-у 000 дин -

Дугорочни финансијски пласмани (АОП 0024)	***2017.***	***2018.***
Учешћа у капиталу зависних правних лица	12733	12733
Исправка вредности дугорочних финансијских пласмана		
Укупно	12733	12733

Извор: (Планинка а.д., 2018)

а) Учешћа у капиталу зависних правних лица

Учешћа у капиталу зависних правних лица односе се на власништво над акцијама и/или уделима у следећим правним лицима:

Табела 28. Учешћа у капиталу зависних правних лица „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. Години

Назив правног лица	**2018.**	**Учешће у процентима**
Специјална болница за рехабилитацију Пролом бања	100%	100%
Укупно		

Извор: (Планинка а.д., 2018)

4.3.1.1. Учешћа у капиталу зависних правних лица

Учешћа у капиталу зависних правних лица „чине акције и удели у капиталу правних лица над чијим пословањем постоји контрола у складу са МСФИ 10 и који улазе у групу правних лица за консолидовање“ (Савићевић, 2014, стр. 36). Зависно правно лице је правно лице под контролом матичног правног лица.

Уколико матично правно лице има на директан или индиректан начин више од 50 % гласачких права у оквиру правног лица, сматра се да постоји контрола. Контрола од стране матичног правног лица постоји и у следећим ситуацијама:

а) „моћ над више од половине гласачких права на основу споразума са осталим инвеститорима;

б) моћ управљања финансијским и пословним политикама ентитета на основу статута или споразума;

ц) моћ именовања или опозива већине чланова управног одбора или еквивалентног управљачког тела, а контрола над ентитетом је у рукама тог одбора или тела; или

д) моћ већинског гласања на састанцима управног одбора или еквивалентног управљачког тела, а контрола над ентитетом је у рукама тог одбора или тела“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

Обавеза презентације консолидованих финансијских извештаја од стране матичног ентитета које има контролу над зависним ентитетом уређена је Одељком 9 МСФИ за МСП.

Поред консолидованих финансијских извештаја, матична правна лица састављају и своје појединачне финансијске извештаје у којима, ако их саставља сагласно МСФИ за МСП, учешћа у капиталу зависних правних лица исказује по:

1. набавној вредности умањеној за обезвређење, или
2. фер вредности са променама фер вредности признатим у добитак или губитак.

То значи да у својим појединачним финансијским извештајима матична правна лица не примењују метод удела, односно не обухватају пословни резултат својих зависних правних лица.

Идентично поступају и микро правна лица којима је Правилником за микро правна лица прописано (чл. 17) да ће правно лице на сваки наредни датум Биланса стања улагања у власничке инструменте којима се не тргује у складу са прописима којима се уређује тржиште капитала и чија се фер вредност не може поуздано утврдити, мерити по набавној вредности. Осталу финансијску имовину на сваку наредни датум биланса стања правно лице ће мерити по фер вредности без умањења за износ трансакционих трошкова (трансакциони трошкови се укључују у набавну вредност учешћа). Промена фер вредности за осталу финансијску имовину признаје се као приход или расход у Билансу успеха.

4.3.1.2. Откупљене сопствене акције

Ову групу чине откупљене сопствене акције и откупљени сопствени удели у номиналној вредности, које је правно лице дужно да отуђи у року дужем од годину дана од дана стицања. Зависно од начина стицања сопствених акција прописани су рокови у којима се оне морају отуђити или поништити или је предвиђено да се са њима може располагати у складу са прописима којима се уређује тржиште капитала. „Ако правно лице стекне акције чија је номинална вредност већа од 10% основног капитала, дужно је да износ већи од 10% отуђи у року од три године од датума стицања“ (Република Србија. Службени гласник, 2019).

Код друштва са ограниченом одговорношћу према члану 157. Закона о привредним друштвима, сопственим уделом сматра се удео или део удела који друштво стекне од свог члана. Одлуку о стицању сопственог удела и о располагању стеченим уделима доноси скупштина друштва. Законским одредбама је прописано да се стечени сопствени удео може расподелити члановима друштва, пренети члану друштва или трећем лицу уз надокнаду или поништити, али није прописан рок у којем се мора донети одлука о располагању стеченим сопственим уделима на наведене начине или поништавању уколико се тако не поступи.

Начин вредновања сопствених акција, као и евидентирања сопствених удела је регулисан у МРС 32 – Финансијски инструменти: презентација.

Правно лице одузима од капитала фер вредност накнаде дате за откуп сопствених акција. Такође, правно лице не признаје добитке или губитке настале продајом, емитовањем или отказивањем откупљених сопствених акција. На идентичан начин треба поступити са сопственим уделима који представљају инструмент сопственог капитала.

Уколико се сопствене акције купују по цени већој или мањој од књиговодствене (вредности по којој су признати у основном капиталу друштва), проистекле разлике не могу се евидентирати преко расхода и прихода у билансу успеха, већ искључиво преко ставки капитала. У случају да се сопствене акције купе по цени мањој од „књиговодствене“, „резултирајућу разлику треба евидентирати у корист неког од конта класе 3 – *Капитал*, на пример на рачуну 306 – *Емисиона премија*, мада је могуће извршити евидентирање и на неком од аналитичких рачуна конта 322 – *Статутарне и друге резерве“* (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2015). Међутим, уколико се сопствене акције купе по цени већој од „књиговодствене“, „проистекла разлика може се

евидентирати на терет рачуна 340- *Нераспоређени добитак ранијих година*, а у случају да је друштво формирало резерве намењене тој сврси, онда на терет одговарајућег рачуна групе 32 – *Резерве* (нпр. Аналитичког рачуна 3221 – *Резерве намењене откупу сопствених акција*)“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2015).

Из наведеног произилази да трансакције са сопственим акцијама и сопственим уделима не могу имати за резултат признавање прихода или расхода у Билансу успеха. Откупљене сопствене акције и сопствене уделе треба водити у активи по номиналној вредности, а приликом билансирања за ту номиналну вредност се умањује емитован акцијски капитал, односно удели. Уколико се за откуп плати већа или мања цена од номиналне вредности, разлика (позитивна или негативна) се исказује у оквиру рачуна Емисиона премија.

4.4. Рачуноводствене политике у области залиха

4.4.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области залиха на финансијски и приносни положај предузећа

МРС 2 – *Залихе,* прописује захтеве рачуноводственог обухватања залиха, као обртне имовине, које се врши у складу са Правилником о Контном оквиру и садржини рачуна у Контном оквиру за привредна друштва, задруге и друга правна лица и предузетнике.

Принципи рачуноводственог обухватања залиха дефинишу се у рачуноводственим политикама. При доношењу рачуноводствених политика за залихе, потребно је усвојити начела обухватања залиха, које најбоље одговарају интерним и екстерним условима пословања пословног субјекта, како би се реално исказао његов финансијски положај и резултат пословања.

Рачуноводствено обухватање залиха мора бити у складу са МРС 2, којим се уређује рачуноводствено обухватање залиха у вези са:

а) „износом трошкова које треба признати као средство односно имовину до његове продаје, односно признавања прихода;

б) утврђивањем набавне вредности робе која се након продаје признаје као трошак набавке;

ц) утврђивањем цене коштања залиха која се након продаје признаје као трошак;

д) утврђивањем нето продајне вредности односно утврђивање разлике, ако је цена коштања односно набавна цена већа од нето продајне цене;

е) утврђивањем умањене вредности залиха по основу оштећења и рачуноводственим обухватањем расхода и мањкова залиха“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Поред ових питања, рачуноводствено се мора уредити и евиденција залиха које се вреднују по фер вредности, умањеној за трошкове продаје затим књиговодствена вредност залиха заложених као гаранција за измирење обавеза. Доношење рачуноводствених политика за залихе, подразумева уважавање појединих карактеристика одређене врсте залиха. При том да би се дефинисало обухватање одређене врсте залихе, у складу са усвојеним принципима у рачуноводственим политикама, потребно је да буду испуњени прописани услови.

Залихама се сматрају:

- „материјал који служи за обављање процеса производње или пружање услуга;
- средства која су у процесу производње;
- средства која служе за продају у редовним пословним активностима“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Признавање залиха може се извршити по набавној вредности, односно цени коштања или по нето остваривој вредности. Предузеће увек бира нижу од ове две вредности.

„Набавна вредност или цена коштања залиха формира се сабирањем трошкова набавке, трошкова конверзије и осталих трошкова насталих довођењем залиха на садашњу локацију у садашњем стању“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

У трошкове набавке залиха укључена је набавна цена, трошкови превоза, увозне царине и друге таксе (осим оних које предузеће може да поврати од пореских власти), манипулативни и други трошкови који се могу директно приписати стицању готових производа, материјала и услуга.

Трошкови конверзије залиха односе се на трошкове који су директно везани за јединице производње, као што је дирекан рад.

Остали трошкови се укључују у набавну вредност/цену коштања залиха само до износа у ком су настали при довођењу залиха на њихову садашњу локацију и у садашње стање.

Уколико дође до пада вредности залиха (било због њиховог оштећења, застарелости или пада њихових продајних цена) испод набавне вредности/цене коштања онда се оне исказују по нето остваривој вредности.

„Нето остварива вредност представља нето износ који ентитет очекује да оствари од продаје залиха у редовном току пословања. Фер вредност одражава износ за који би се те исте залихе могле разменити између добро обавештених и вољних купаца и продаваца на тржишту. Нето остварива вредност залиха не мора да буде једнака фер вредности умањеној за трошкове продаје“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Залихе представљају сировине, материјале, полупроизводе, производе и робу, односно износе уложене у имовину која се набавља ради редовне продаје, потрошње или се користи у административне сврхе у периоду краћем од годину дана или пословног циклуса. Удео залиха у обртној имовини значајно се разликује од делатности до делатности предузећа. Финансијске институције или интернет предузећа готово да немају залихе или бар не у значајној мери, док залихе у трговинским и производним предузећима имају и те како значајну улогу.

Када се залихе набаве (купе) или произведу у предузећу, поставља се низ питања као што су која је вредност по којој ће бити приказане у билансу стања. Међутим, у складу са доступним информацијама, питање које реално могу разматрати спољни корисници финансисјких извештаја је одабир методе вредновања потрошених или продатих залиха. Код трговинских предузећа одабрана метода обликује набавну цену продате робе, а код производних предузећа трошкове материјала. Стандард који се односи на ову област је МРС 2 – Залихе, али и МРС 16 – Обезвређивање имовине.

Када говоримо о вредновању залиха, треба обратити пажњу коју методу вредновања утрошених залиха или продатих залиха примењује компанија, да ли је мењала методу и ако јесте да ли за то постоје конкретни и објективни разлози, као и приказ промена метода у Напоменама уз финансијке извештаје.

Према Међународним рачуноводственим стандардима прописане су методе које се могу применити у одређеним условима.

Према МРС 2 – Залихе прописује следеће методе:

а) метода специфичне идентификације,

б) метода прва улазна цена једнака првој излазној цени – ФИФО метода (енгл. *First In, First Out*),

в) метода последња улазна цена једнака је првој излазној цени – ЛИФО метода (енгл. *Last In, First Out*)[6],

г) метода просечног пондерисаног трошка (енгл. *Weigheted Avarege Cost Method)*.

Обзиром да МРС 2 предвиђа примену само једног метода, управа то јест менаџмент предузећа је задужен за доношење рачуноводствених политика о примени одређене методе која ће одговарати начину и условима трошења материјала/излаза робе са залиха. Базична претпоставка у одабиру метода је да се менаџмент у складу са концептом поштеног извештавања, одлучује за методу која ће најбоље осликати утрошене (продате) и преостале залихе. Међутим, избор менаџмента не мора увек одавати праву слику, јер постоји тежња за повећањем или смањењем резултата, односно повећањем различитих коефицијената, степена кредитне способности и сл.

Залихе се у многим предузећима набављају веома често и имају читав спектар различитих цена. У мањем броју случајева може се тешко одредити које су јединице залихе продате/утрошене (њихова цена), а које преостале, па се користи метода специфичне идентификације. Међутим, углавном је тешко утврдити шта је продато, а шта преостало па се не зна тачна вредност продатих/утрошених и преосталих залиха.

а) Метода специфичне идентификације – примењује се у случајевима мале количине залиха које имају велику вредност по јединици и низак коефицијент обрта. Када је у питању трговинско предузеће, то би значило, да продаје нису честе а роба је високе вредности, као на пример накит, аутомобили, земљиште. Када је у питању материјал, вођен по овој методи, свака јединица материјала обележава се серијским бројем и прати путем адекватног софтвера. Прати се њен пут од набавке, односно уласка на залихе па до изласка са залиха за потребе производње. Залихе у магацину се физички одвајају у одговарајуће партије материјала проистекле из различитих набавки. Иначе, метода специфичне идентификације лош је избор предузећа где постоји велики број набавки, врста залиха и различитих цена. Менаџери понекад изузимају ову методу из разматрања, јер захтева праћење материјала које некад може бити веома тешко и скупо. С друге стране, тамо где се ова метода примењује, менаџери је могу искористити да прикажу бољи резултат. Они налажу да се утроши материјал најниже цене и тако остварују ниже трошкове материјала и већи приход. Метода специфичне идентификације илустрована је следећим примером:

[6] Од 1. јануара 2005. године примена ЛИФО методе за привредна друштва која извештавају у складу са МРС/МСФИ основом се укида.

Табела 29. Обрачун трошкова материјала коришћењем методе специфичне идентификације

Пример:
Залихе материјала предузећа „ Топлица“ на дан 30.06. састоје се од следећих набавки: • 40 јединица материјала по цени од 20 динара (набавка 10.05.) • 20 јединица материјала по цени од 30 динара (набавка 15.06.) Током периода, према требовању бр. 55 утрошено је у процесу производње 30 јединица залиха материјала и то: 10 јединица које потичу из набавке на дан 15.06. и 20 јединица које потичу из набавке на дан 10.05. На основу датих података обрачунати трошкове материјала применом метода специфичне идентификације.
Решење: ***Трошкови материјала*** = 10 јединица * 20 дин. + 20 јединица * 30 динара = 200 + 600 = 800 динара

Код преостале три методе, материјал на залихама се чува као јединствен и води само по количини, дакле, нема одвајања у партије са различитим ценама. Изабране методе (ФИФО, ЛИФО и просечна цена) се користе у сврху извештавања и не говоре о томе који је материјал стварно изашао а који остао на залихама.

Б) ФИФО метода (прва улазна прва излазна) полази од претпоставке да се залихе материјала или робе које су прве набављене, прве и троше. ФИФО метода је илустрована следећим примером:

Табела 30. Обрачун трошкова материјала коришћењем ФИФО методе

Пример:
На залихама се налази материјал из следећих набавки: 1. Прва набавка 1.000 кг материјала по цени од 20 динара = 20.000 2. Друга набавка 2.000 кг материјала по цени од 30 динара= 60.000 3. Трећа набавка 1.000 кг материјала по цени од 35 динара= 35.000 Укупна вредност материјала на залихи је 115.000 динара. По требовању бр.45 у процесу производње утрошено је 2.000 кг материјала. Утврдити трошкове материјала, ако се примењује ФИФО метод.
Решење: ***Трошкови материјала:*** 1000 кг * 20 дин + 1000 кг * 30 дин = 50.000 динара

в) Иако је примена ЛИФО методе према МРС/МСФИ забрањена, ради потпуног сагледавања проблематике рачуноводствених политика у наредним излагањима разматраћемо и ефекте примене ове методе. Ова метода полази од претпоставке да се залихе које су последње набављене прве и троше (задња улазна, прва излазна), то јест да се први троши материјал из последње набавке, тако да се утрошена количина множи са последњом актуелном ценом материјала. Примену ЛИФО методе илуструје следећи пример:

Табела 31. Обрачун трошкова материјала коришћењем ЛИФО методе

Пример:
На залихама се налази материјал из следећих набавки: 1. Прва набавка 1.000 кг материјала по цени од 20 динара 2. Друга набавка 2.000 кг материјала по цени од 30 динара 3. Трећа набавка 1.000 кг материјала по цени од 35 динара По требовању бр.45 у процесу производње утрошено је 2.000 кг материјала.
Решење: ***Трошкови материјала:*** 1000 кг * 35 дин + 1000 кг * 30 дин = 65.000 динара

г) Метода просечног пондерисаног утрошка (просечних цена) подразумева прерачун просечне цене набављеног материјала. Трошкови материјала добијају се тако што се израчуната цена помножи са бројем утрошених јединица (количином).

Просечна цена = укупна вредност материјала на залихи / укупна количина набављеног материјала.

Просечна цена може се утврдити методом покретних и константних просека. Код покретних просека, након сваке нове набавке израчунава се просечна цена која важи до следеће набавке. Према подацима из претходно наведеног примера, просечну цену израчунавамо на следећи начин:

Табела 32. Обрачун трошкова материјала коришћењем методе просечних цена

Пример:
Користећи податке из претходних примера утврдити просечне набавне цене.
Решење: ***Просечна цена*** = 115.000 дин. / 4.000 кг = 28,75 динара ***Трошкови материјала*** = 2.000 кг * 28,75 дин. = 57.500 динара

Утицај одабране методе на резултат и крајње залихе можемо сагледати на основу података из наведеног примера и претпоставке да су укупни приходи 130.000 динара и остали трошкови 40.000 динара.

Табела 33. Утицај одабране методе на резултат и вредност залиха

Метода	*Приходи*	*Трошкови материјала*	*Остали трошкови*	*Резултат*	*Вредност залиха*
ФИФО	130.000	50.000	40.000	40.000	65.000
Просечне цене	130.000	57.500	40.000	32.500	57.500
ЛИФО	130.000	65.000	40.000	25.000	50.000

Код ФИФО методе цене првих набавки, које су најниже, множе се са количином материјала, па су трошкови материјала најнижи. У том случају на залихи остаје материјал из последњих набавки са највишом ценом па вредност крајњих залиха бива највиша по овој методи. Са ниским трошковима материјала, обрачунатим по ФИФО методи добија се највиши периодични резултат.

У условима растућих цена залиха, ФИФО даје највишу вредност крајњих залиха и највиши резултат. Овакви ефекти привлачни су менаџерима јер тако приказују већу успешност, а могу добити и веће компензације. Бољи резултат и вредност залиха доприноси и бољем третману од стране инвеститора и кредитора на капиталном тржишту. То значи да је кредитни рејтинг предузећа бољи, што пружа повољније услове кредитирања и повећава цене његових дужничких хартија од вредности. Многе студије указују да се код анализе рачуноводствених метода при вредновању предузећа у циљу вредновања акција, највећа пажња посвећује извештају о токовима готовине. Како употреба ЛИФО методе даје мањи добитак на њега се и плаћа мањи порез, па су

одливи готовине у токовима готовине мањи. То говори у прилог чињеници да компаније које користе ЛИФО метод имају боље представљене токове готовине и више су цењене на капиталном тржишту. Наравно, пракса даје доказе који говоре у прилог обема тврдњама.

Разлог више да менаџери преферирају ФИФО методу, је и то што повећава важне финансијске показатеље као што су: стопа приноса на сопствени капитал, нето добитак по акцији, обртни капитал и текући коефицијент. Повећања коефицијената, такође подижу вредност предузећа у очима потенцијалних инвеститора и кредитора. Одржавање ових коефицијената на завидном нивоу одржава поверење поверилаца и спречава кршење рестриктивних клаузула (заснованих на показатељима), које би могле много да коштају предузеће и менаџере.

Међутим, ФИФО метода има један битан недостатак који је познат као „профит на папиру“. Везивање старе цене залиха за тренутне приходе од њихове продаје ствара такозвани „профит на папиру“. Тако добијени профит, продукт је раста цена залиха, а не ефикасног пословања. Иако се појављује у билансу успеха он није резултат прилива новца. Како већи профит захтева плаћање већег пореза, то се може лоше одразити на ликвидност предузећа. Ови ефекти примене ФИФО (као и ЛИФО) обрнути су у условима опадајућих цена залиха (материјала или робе).

ЛИФО метода даје највеће трошкове материјала, јер се цене последњих набавки које су највише множе са утрошком материјала. На залихи остаје материјал из првих набавки, па је вредност крајњих залиха најмања. Периодични резултат биће, такође, најнижи у односу на обрачуне по другим методама. ЛИФО метода је наведена само ради поређења са другим методама и она није садржана у оквиру МРС/МСФИ.

Метода просечних цена даје износе трошкова материјала, залиха и резултата који су између ФИФО и ЛИФО. Пошто даје просечне вредности, може се рећи да ублажава наглашени карактер претходних метода као и њихове недостатке.

При избору политика које се односе на залихе, менаџери предузећа би требали да сагледају све предности али и мане претходних метода. Позитивни ефекти једне методе могу бити праћени и негативним, па је битно размотрити да ли више штети или користи предузећу. Не треба заборавити да би изабрана метода требало адекватно да осликава пословање предузећа (концепт поштеног/фер извештавања).

4.4.1.1. Вредновање залиха материјала (основни материјал и сировине), резервних делова, алата и инвентара, робе

У складу са МРС 2 – *Залихе,* параграф 10, прецизирано је да набавна вредност залиха треба да обухвати све трошкове набавке, трошкове конверзије и остале трошкове довођења залиха на тренутну локацију и стање.

Набавна вредност материјала, резервних делова, алата и инвентара и робе, процењује се и води у пословним књигама по набавној вредности, односно по цени и вредности утврђеним на основу трошкова набавке. По овој вредности залихе се воде све до признавања у одговарајућим приходима. Када се роба прода и по том основу оствари приход, набавна вредност продате робе исказује се као трошак, а вредност остварена продајом као приход. Стога је набавна вредност залиха по којој се оне вреднују важан елемент за утврђивање финансијског резултата.

Рачуноводственим политикама дефинишу се одређена правила вредновања залиха при њиховој набавци, у зависности од дужине времена прибављања залиха, начина прибављања и врсте залиха. При том, правила вредновања залиха при њиховој набавци морају бити дефинисана на основу прописаних правила у МРС 2 – *Залихе*, и неких других стандарда, као што је МРС 23 – *Трошкови позајмљивања.*

Трошкови који улазе у набавну цену су:

а) фактурна цена, умањена за рабате и попусте,

б) транспортни трошкови који укључују трошкове транзитног осигурања

б) важећи порези, увозне царине и таксе.

Залихе материјала (основни материјал и сировине), резервних делова, алата и инвентара, робе, обухватају се на основу елемената који ће бити објашњени у наставку (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

1) Фактурна цена – утврђује се на основу цене уговорене приликом куповине средстава која чине залихе. Ова цена треба да буде садржана у фактури. Ако се средства која чине залихе увозе па је цена у фактури исказана у страној валути, фактурна вредност утврђује се у националној валути, односно у динарима, применом званичног средњег курса. Накнадни попусти, бонификације, рабати и слични попусти обрачунати у фактури одбијају се приликом утврђивања трошкова набавке, односно не укључују се у трошкове набавке.

2) Увозне дажбине и друге таксе – приликом увоза средстава која чине залихе, у складу са царинским и другим прописима, ако се плаћају царина, ПДВ и друге увозне дажбине, увозник подноси пријаву увоза по којој царински орган врши обрачун царине, ПДВ, акцизе и других увозних дажбина. Наведене дажбине чине трошак набавке, осим ако је за одређену дажбину прописано да увозник има право да умањи дуговани порез. Порезима који не чине трошкове набавке не сматра се порез на додату вредност (ПДВ), ако предузеће има право да за износ тог пореза умањи обрачунати порез који дугује.
3) Трошкови превоза – настају приликом довожења залиха на жељену локацију и чине саставни део укупних трошкова залиха.
4) Манипулативни трошкови – трошкови утовара и истовара, такође се укључују у пуном износу у набавну вредност материјала, односно робе.
5) Трошкови позајмљивања, који се према МРС 23 укључују у цену коштања, подразумевају трошкове камате и позајмљена средства (камате по кредитима), који се могу укључити у набавну вредност залиха, квалификованих у складу са овим стандардом, односно за чије је прибављање потребан дужи временски период . Те услове испуњавају залихе које се прибављају у облику грађевинских објеката у грађевинској индустрији, у бродарству, авио-превозу итд.
6) Други трошкови који се могу директно приписати набавци – посреднички трошкови, шпедитерски трошкови, трошкови пратње код специјалних роба, трошкови кала, растура, лома и квара у транспорту, трошкови осигурања у транспорту и други трошкови који прате робу до њеног ускладиштења у магацин купца.

Према одредбама параграфа 6. МРС 2, залихе су и средства у облику материјала или делова који се троше у процесу производње или током пружања услуга. Међутим, МРС 2 не одређује ближе које су то врсте материјала који чине ову групу обртне имовине. У пословној пракси се под појмом материјал поистовећује и појам сировине. Залихе материјала, односно материјали и делови троше се у процесу производње и чине их: материјал (основни и помоћни), сировине, гориво и мазиво, резервни делови, алат, инвентар и ауто-гуме, амбалажа и остали материјал који се користи у процесу производње.

Трошкови набавке материјала у суштини одређују вредност по којој се залихе материјала исказују у књигама, односно у билансу стања. Набавна вредност материјала битан је чинилац и приликом обрачуна излаза залиха, било да је у питању продаја материјала, односно робе или обрачун цене коштања готових производа.

У следећој табели можемо видети пример рачуноводствених политика које конкретно предузеће примењује у области залиха материјала и робе.

Табела 34. Рачуноводствене политике у области залиха материјала и робе предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Залихе
а) Залихе материјала и робе Залихе материјала и робе које се набављају од добављача се приликом почетног признавања вреднују по набавној вредности. Залихе материјала настале као сопствени учинак Друштва вреднују се по цени коштања. Набавну вредност залиха, поред фактурне вредности добављача, чине и директни зависни трошкови набавке, умањени за попусте и рабате. Директним зависним трошковима набавке сматрају се: • царине и друге увозне дажбине; • трошкови превоза до сопственог складишта, укључујући превоз сопственим средствима по цени коштања која не може бити већа од тржишне вредности; • шпедитерске и посредничке услуге и • други трошкови који настају како би се залихе довеле у стање и на локацију које је руководство предвидело. Трошкови позајмљивања не укључују се у набавну вредност/цену коштања залиха. Обрачун излаза, односно утрошка залиха врши се по методи просечне пондерисане цене. Просек се израчунава приликом сваке набавке залиха. На датум биланса, залихе материјала и робе се вреднују по нижој од следећих вредности: набавне вредности/цене коштања или нето продајне вредности.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

У следећим табелама можемо видети вредност залиха материјала и робе у овом предузећу за 2017. и 2018. годину.

Табела 35. Вредност залиха материјала предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

-у 000 дин -

а) Залихе материјала (АОП 0045)	***2017.***	***2018.***
Сировине	30176	59009
Резервни делови	23199	40639
Алат и инвентар	156	11381
Исправка вредности залиха материјала		-11244
Укупно	**53531**	**99785**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Залихе сировина и материјала односе се на сировине које се користе у производњи воде у овом предузећу. Залихе алата и инвентара односе се на инвентар са калкулативним отписом.

Табела 36. Вредност залиха робе предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

-у 000 дин -

д) Роба (АОП 0048)	***2017.***	***2018.***
Роба у магацину	-	-
Роба у промету на велико	-	-
Роба у складишту,стоваришту и продавницама код других правних лица	-	-
Роба у промету на мало	196	263
Роба у обради, доради и манипулацији	-	-
Роба на путу	-	-
Исправка вредности робе	-	-
Укупно	**196**	**263**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Залихе робе у предузећу „Планинка“ а.д., налазе се искључиво у малопродајним објектима и то у следећим: продавница сувенира у Ђавољој Вароши и објекат „Пивница“.

4.4.1.2. Вредновање готових производа и недовршене производње

Залихе готових производа и недовршене производње вреднују се у висини трошкова прибављања, односно цене коштања или нето продајне цене, ако је нижа од цене коштања.

Процес производње, према МРС 2, представља конверзију набављених сировина и репродукционог материјала коришћењем људског рада и сталних средстава у ново добро – готов производ.

Врста производње и одабрани метод евиденције трошкова производње одређује начин обрачуна цене коштања залиха готових производа. Обрачун по стварним трошковима углавном се примењује код појединачне и серијске производње. „Код појединачне производње евиденција трошкова се врши на основу радног налога. На основу евидентираних укупних директних и индиректних трошкова утврђује се стварна цена коштања производа. Приликом утврђивања цене коштања код серијске производње, евиденција трошкова се врши директно на носиоце за директан материјал и директан рад и на места трошкова за остале директне и индиректне трошкове. На основу обрачуна стварне цене коштања у серијској производњи, трошкови са места трошкова се по кључу распоређују на носиоце трошкова односно производе. У масовној производњи, стварни, директни и индиректни трошкови евидентирају се преко места трошкова. После завршеног циклуса производње салдирају се укупни трошкови и деле на број носилаца трошкова, да би се израчунала стварна цена коштања“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

Обрачун трошкова обезбеђује информације за:

а) билансирање залиха недовршене производње и готових производа (количина залиха, билансна цена залиха, количина реализованих производа и комерцијална цена коштања);

б) податке у вези са планирањем и контролом (економичност трошења);

в) вођење пословне политике (политика цена, пословно одлучивање, расподела зарада).

Процес производње, за разлику од трговине, представља конверзију набављених сировина и репродукционог материјала, уз примену људског рада и сталних средстава, у ново добро – готов производ.

Трошкови производње односно конверзије залиха могу се дефинисати као трошкови директног материјала, трошкови директног рада и општи трошкови производње. Трошкови директног материјала и трошкови директног рада могу се непосредно везати за производе. Трошкови конверзије залиха, такође обухватају систематски распоред фиксних и варијабилних општих трошкова производње, који настају при конверзији материјала у готове производе. Фиксни општи трошкови производње су индиректни трошкови производње који настају релативно константно, без обзира на обим производње, као што су амортизација, енергија, трошкови закупа и одржавања производних зграда и опреме и трошкови менаџмента и администрације који се односе на производњу. Варијабилни општи трошкови производње су индиректни трошкови производње који се мењају директно или скоро директно према обиму производње, као што су индиректан материјал и индиректан рад. Распоред општих трошкова врши се по утврђеном кључу, на основу броја часова рада, према материјалу за израду или према унапред планираној структури по врстама производа.

Производно предузеће организује производњу да би од набављеног материјала направило ново добро које ће ставити у промет на тржишту. Укупни трошкови код предузећа која се баве производњом, могу бити представљени као: трошкови који чине цену коштања производа и услуга и трошкови периода у коме су настали.

Трошкови производње на основу којих се утврђује цена коштања производа, према начину обрачуна у вредност производа могу се сврстати у:

1) „трошкове директног материјала, рада и остале директне трошкове и
2) опште трошкове производње“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

Директни трошкови материјала су сви они који се могу директно везати, односно распоредити на одговарајуће рачуне места и носилаца трошкова на којима се обухватају (то су сировине, материјал и делови који се непосредно троше у производњи одређеног производа).Трошкови директног рада су сви трошкови радника који директно учествују у производном процесу (бруто зараде, порези и доприноси на зараде које терете трошкове послодавца, накнаде зарада за исхрану радника на терену, превоз на посао и са посла и други трошкови радника који раде у производњи). Општи производни трошкови (или трошкови производне режије) су сви други трошкови настали у вези са производњом.

У следећој табели можемо видети пример рачуноводствених политика које примењује конкретно предузеће.

Табела 37. Рачуноводствене политике у области залиха материјала и робе предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

2.9. Залихе
б) Залихе недовршене производње и готових производа Залихе недовршене производње и готових производа се приликом почетног признавања вреднују по цени коштања. Цена коштања залиха обухвата директне трошкове радне снаге, директне трошкове материјала и индиректне трошкове који се могу приписати производном процесу (трошкови индиректног материјала и индиректне радне снаге, амортизација средстава ангажованих на стварању залиха, трошкови одржавања фабричких зграда и опреме, трошкови руковођења и управљања производним процесом). Укључивање индиректних трошкова у цену коштања врши се по изабраном кључу који представља директне трошкове материјала. Трошкови који су искључени из цене коштања и према томе признати као расходи периода у којем су настали су: • општи административни трошкови, који не доприносе довођењу залиха на садашње место и у садашње стање; • трошкови амортизације и одржавања сталних средстава који нису укључени у производни процес; • трошкови маркетинга, рекламе, продаје, дистрибуције и репрезентације; • трошкови неуобичајено великог отписа отпадног материјал, рада или других производних трошкова; • трошкови чланарина; • трошкови истраживања; • трошкови развоја, осим када се односе на дизајн или конструкцију предмета намењених продаји; • трошкови складиштења (осим ако ти рошкови нису неопходни у процесу производње пре наредне фазе производње); • трошкови продаје; и • трошкови позајмљивања. Обрачун излаза залиха недовршене производње и готових производа утврђује се методом просечне пондерисане цене. На датум биланса, залихе недовршене производње и готових производа се вреднују по нижој од следећих вредности: цене коштања или нето продајне вредности.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Вредност залиха недовршене производње и готових производа датог предузећа можемо видети у наредној табели.

Табела 38. Вредност залиха недовршене производње и готових производа предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија за 2018. годину

б) Недовршена производња (АОП 0046)
Залихе недовршене производње у пивари износе 552 хиљаде динара.
ц) Готови производи (АОП 0047)
Залихе готових производа износе 41.847 хиљада динара и у односу на претходни датум биланса, када су износиле 25.444 хиљада динара, дошло је до повећања њихове вредности у износу од 16.403 хиљада динара и смањења 10 хиљада динара. Повећање и смањење вредности залиха готових производа признато је у Билансу успеха.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

4.5. Рачуноводствене политике у области финансијских инструмената

4.5.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области финансијских инструмената на финансијски и приносни положај предузећа

Према МРС 39 – *Финансијски инструменти: признавање и вредновање,* термин финансијски инструмент, подразумева „било који уговор који узрокује настанак финансијског средства једног предузећа и финансијске обавезе другог предузећа“. То значи да финансијски инструмент може бити признат као:

- средство (део активе) или
- обавеза / сопственог капитала (део пасиве).

Дакле, финансијски инструмент је вид уговора према коме може настати власнички или поверилачко-дужнички однос између две стране.

Финансијска средства или финансијску активу чине:

- „готовина;
- инструмент капитала другог предузећа;

- уговорно право да се:
    1. прими готовина или друго финансијско средство од другог ентитета; или
    2. размене финансијска средства или финансијске обавезе с другим ентитетом под условима који су потенцијално повољни
- уговор који ће бити или може бити измирен инструментима сопственог капитала ентитета и који је:
    1. недериватни, за који ентитет јесте или може бити у обавези да прими променљив број инструмената сопственог капитала ентитета; или
    2. дериватни, који ће бити или може бити измирен другачије него разменом фиксног износа готовине или другог финансијског средства за фиксни број инструмената сопственог капитала ентитета“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Како би се детаљаније упустили у могући избор рачуноводствених политика у овој области, неопходно је, првенствено, позабавити се самим финансијским инструментима, њиховом сврхом и системима у којима се користе. Финансијски инструменти првенствено су везани за финансијска тржишта, чија је примарна сврха прикупљање капитала. Тржишта представљају места где се обавља размена финансијских инструмената између предузећа „купца“ и предузећа „продавца“. У зависности да ли се предузеће појављује као купац или као продавац, разликујемо:

- емитенте сопствених финансијских инструмената; и
- инвеститоре.

Предузеће инвеститор може да положи неискоришћена новчана средства у банку и тако оствари извесну добит на депонована средства. Међутим, улагање у инструменте којима се тргује на развијеним тржиштима отвара могућност знатно већег приноса у односу на принос који се може остварити код банке. Инвеститори, такође могу улагати и због значајног управљачког права у другим предузећима. Међутим, ово излагање биће фокусирано на улагање у финансијске инструменте ради остваривања приноса. Стратегија улагања вишка новца у финансијске инструменте углавном је присутна у земљама са развијеним финансијским тржиштем. Код нас је та пракса мање заступљена па ће фокус бити на традиционалним финансијским инструментима – акцијама и обвезницама.

У својим ранијим верзијама стандарди су нудили низ опција везано за третман финансијских инструмената, од вредновања по историјском трошку до тржишне цене. Са преласком на фер вредност као мерну основицу, слабости ранијих стандарда су

уклоњене а нови принцип преточен је у МРС 39 – Финансијски инструменти: признавање и вредновање.

Финансијски инструменти, према МРС 39, класификују се у следеће категорије:

Табела 39. Класификација финансијских улагања

Класификација Улагања	***Метода вредновања***	***Приказивање***
Финансијски инструменти којима се тргује	Тржишна (фер) вредност	Краткорочни финансијски пласмани (236)
Финансијски инструменти који се држе до доспећа	Амортизована вредност применом ефективне каматне стопе	Дугорочни финансијски пласмани (036)
Кредити и потраживања	Амортизована вредност применом ефективне каматне стопе	Дугорочни финансијски пласмани (остали рачуни групе 03 и 20-23)
Финансијски инструменти расположиви за продају	Тржишна (фер) вредност или набав.вредн. коригована за обезвређење, када се фер вредност не може поуздано измерити	Дугорочни финансијски пласмани (030, 031, 032)

Критеријуми за класификовање финансијских инструмената су следећи:

- за финансијко средство којим се тргује и које се вреднује по тржишној (фер) вредности кроз биланс успеха, да је прибављено углавном у сврху његове продаје или поновне куповине у скором року и да постоји доказ о његовом стварном тренду остваривања добитака по том основу.
- За финансијске инструменте који се држе до доспећа, да су недериватна финансијска средства са фиксним или одредивим плаћањима или са фиксним роковима доспећа за која правно лице има позитивну намеру и способност да их држи до доспећа.
- За кредите и потраживања, да су недериватна финансијска средства са фиксним или одредивим плаћањима која нису котирана н активном тржишту.

- За финансијска средства расположива за продају, да су недериватна финансијска средства која су класификована као: зајмови и потраживања, улагања која се држе до доспећа или финансијска средства по тржишној (фер) вредности кроз биланс успеха.

Потреба за готовином у кратком року и остварење приноса, постижу се улагањем у краткорочне финансијске инструменте. То су акције и обвезнице којима се тргује ради приноса у виду дивиденди, камата или услед пораста цена, а које се могу готово тренутно разменити за новац и на тај начин задовољити текуће потребе за готовином. У билансу стања, разврставају се у оквиру обртних средстава. Удео ових хартија од вредности у активи разликује се значајно у зависности од делатности и величине предузећа. Рецимо, финансијске институције и осигуравајуће куће углавном имају већи удео краткорочних финансијских инструмената у односу на предузећа других делатности.

За краткорочне финансијске инструменте важна су два критеријума. Морају бити утрживи – значи њима се активно тргује на берзама, односно за њих постоје тржишне цене и могу се у кратком року (до 90 дана) разменити за новац. Други критеријум, који се повезује са извесном дозом субјективности, односи се на намеру менаџмента да их размени за готовину и у кратком року. Менаџери некад, из различитих разлога, „дотерују билансе“ па се дешава да инструменте које би требало класификовати као дугорочне, укључују у категорију краткорочних. Ово је још једна од политика признавања, путем које менаџмент користи дискрециono право да повећа обртни капитал, текући коефицијент или коефицијенте ликвидности.

Код улагања у дугорочне финансијске инструменте, као и код краткорочних, потребна је количина слободног новца, али за коју не постоје индиције да ће на кратак рок бити потребна предузећу. Могу бити дугорочна улагања у власничке хартије од вредности као што су акције и дужничке хартије од вредности као што су обвезнице које се држе до доспећа. Већина власничких хартија од вредности не задовољава критеријуме ове категорије па њу већином чине дужничке хартије од вредности. У билансу стања дугорочни инструменти сврставају се у категорију сталних или дугорочних средстава (одмах након некретнина, постројења и опреме).

Оваква улагања врше се ради дугорочног стицања приноса али и ради управљања, односно контроле или утицаја над управним одбором и менаџментом других предузећа. Улагања мотивисана управљачком моћи су више него честа у тржишно развијеним земљама.

Поред поменутих финансијских инструмената, јавља се и међукатегорија, и то када предузеће не може да сврста финансијске инструменте у дугорочне или краткорочне. Овој међукатегорији припадају инструменти за које се не зна да неће бити продати у кратком року али није ни сигурно да ли ће бити задржани као дугорочни. Дакле, менаџмент понекад није сигуран по питању рока размене па је у складу са тим формирана категорија средстава расположивих за продају. Она даје могућност менаџменту да одложи одлуку о крајњој намени оваквих инструмената. Они се могу сврстати у обртна средства али је много чешћи случај да се због непостојања прецизне одлуке (да се продају или задрже) приказују као део сталних средстава.

У зависности од категорије којој припадају, акције и обвезнице имају различиту мерну основицу. Мерење финансијских инструмената има два кључна момента: куповина средстава и крај обрачунског периода. Сходно овим моментима јавља се: 1- иницијално мерење (у тренутку куповине) и 2- накнадно мерење (на крају обрачунског периода).

Код иницијалног мерења не постоје алтернативне политике већ се сви финансијски инструменти мере по трошку набавке. Набавна вредност подразумева фер вредност дате надокнаде увећану за трошкове трансакције. У трансакционе трошкове спадају накнаде брокерима, дилерима, надлежним органима, берзама итд. Накнадно мерење је нешто сложеније и разликује се у зависности од категорије којој инструмен припада (краткорочни, дугорочни, расположиви за продају). Финансијски инструменти категорисани као краткорочни и расположиви за продају мере се применом тржишног правила. Према овом правилу, хартије од вредности које су утрживе приказују се у билансу стања по тржишној вредности, односно фер вредности која не укључује трошкове трансакције. Сматра се да за акције и обвезнице којима се активно тргује на финансијским тржиштима постоји објективна цена, односно фер вредност. Фер вредност је износ за који се неко средство може разменити између вољних и обавештених страна на тржишту. Концепт фер вредности подразумева да се неким средством континуирано тргује на добро организованом, транспарентном тржишту. Промене фер вредности, односно разлике између књиговодствене и фер вредности морају се забележити на крају обрачунског периода. Ако је књиговодствена вредност већа од фер вредности настаје добитак, ако је мања, настаје губитак. Ово су такозвани нереализовани добици или губици и различито се приказују у зависности од категорије средстава.

Улагање у инструменте који се држе до доспећа (обвезнице), вреднују се по садашњој вредности будућих новчаних токова који ће притицати од средства применом ефективне каматне стопе. Дугорочна улагања у акције могу се разврстати у следеће подкатегорије: улагања која носе до 20% активне гласачке моћи, улагања која носе од 20% до 50% активне гласачке моћи и улагања којима се стиче преко 50% гласачке моћи. Улагања до 20% вреднују се према тржишном правилу, дакле фер вредност акција одређује се на обрачунски дан. Улагања од 20% до 50% су значајнијег карактера па се вреднују према методи удела . Код улагања преко 50%, предузеће инвеститор врши контролу над другим предузећем па се саставља консолидовани биланс стања.

Поред обавезних метода везаних за финансијске инструменте, постоје рачуноводствене политике код којих менаџмент може да прави значајне изборе и тако обликује резултат и финансијске показатеље. Могућности које се нуде везане су за избор при категоризацији средстава и третирању промена фер вредности. Код хартија којима се тргује, нереализовани добици или губици признају се у билансу успеха као приходи или расходи. Пошто се за ову категорију средстава очекује да ће бити размењена у блиској будућности, ови добици/губици сматрају се делом прихода/расхода текућег периода. дакле, директно утичу на периодични резултат. У случају средстава расположивих за продају, нереализовани добици или губици воде се као промене на капиталу па утичу на биланс стања. За средства расположива за продају сматра се да неће бити размењена у ближој будућности па се нереализовани добици/губици не могу сматрати делом расхода/прихода текућег периода.

„Ентитет приликом обелодањивања у напоменама уз финансијске извештаје, треба да групише финансијске инструменте у групе према природи информација које се обелодањују и према карактеристикама финансијских инструмената на основу којих је вршена њихова класификација приликом почетног признавања“ (Стојановић, 2010, стр. 34).

У следећој табели приказане су рачуноводствене политике у области краткорочних потраживања и пласмана, обавеза и готовине анализираног предузећа.

Табела 40. Рачуноводствене политике у области краткорочних потраживања и пласмана, обавеза и готовине предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. години

Краткорочна потраживања и финансијски пласмани

Краткорочним потраживањима сматрају се: потраживања по основу продаје, потраживања из специфичних послова и друга потраживања. Краткорочним финансијским пласманима сматрају се: краткорочни кредити, хартије од вредности које се држе до доспећа (део који доспева до годину дана) и финансијска средства која се вреднују по фер вредности кроз Биланс успеха.

1. Краткорочна потраживања (зајмови)

Потраживања за која се очекује да буду наплаћена у периоду до годину дана класификују се као краткорочна средства. Ова потраживања се иницијално признају по фер вредности, а накнадно се одмеравају по амортизованој вредности, применом методе ефективне каматне стопе, умањеној за износ обезвређења по основу умањења вредности.

Обезвређење по основу умањења вредности потраживања се утврђује када постоји објективан доказ да Друштво неће бити у стању да наплати све износе које потражује на основу првобитно уговорених услова. Ризик наплате сваког појединачног материјално значајног потраживања процењује руководство привредног друштва. Приликом процене ризика наплате потраживања руководство разматра следеће индикаторе:

1. постојање значајних финансијских тешкоћа дужника или емитента који су довели до протека рок од 60 дана од рока за њихову наплату;
2. застој у отплати обавеза дужника који није привременог карактера и не постоје наговештаји скорог отклањања ових застоја од стране дужника;
3. финансијске тешкоћа дужника доводе до тога да Друштво одобрава повластице дужнику за отплату дуга које превазилазе уобичајне пословне односе овог типа; и
4. постојање могућности стечаја дужника.

Износ обезвређења представља разлику између књиговодствене вредности потраживања и садашње вредности очекиваних будућих новчаних токова дисконтованих првобитном ефективном каматном стопом. Књиговодствена вредност потраживања умањује се преко исправке вредности, а износ умањења се признаје у Билансу успеха у оквиру позиције осталих расхода. 1. Готовина и готовински еквиваленти Готовина и готовински еквиваленти обухватају: новац у благајни, новчана средства на текућим рачунима код банака, друга краткорочна високо ликвидна улагања са првобитним роком доспећа до три месеца или краће и прекорачења по текућем рачуну. Прекорачења по текућем рачуну укључена су у обавезе по кредитима у оквиру текућих обавеза.
Обавезе по кредитима Обавезе по кредитима се иницијално признају по фер вредности прилива, без насталих трансакционих трошкова. У наредним периодима обавезе по кредитима се исказују по амортизованој вредности. Разлике између оствареног прилива и износа отплата, признају се у Билансу успеха у периоду коришћења кредита применом методе ефективне каматне стопе. Обавезе по кредитима се класификују као текуће обавезе, осим уколико доспевају на наплату у периоду дужем од годину дана од датума биланса. У том случају обавезе се класификују као дугорочне. **Обавезе из пословања** Обавезе према добављачима се иницијално исказују по фер вредности, а накнадно се одмеравају према амортизованој вредности коришћењем метода ефективне каматне стопе.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

У следећој табели су приказана потраживања предузећа, упоредно у 2017.-ој и 2018.-ој години.

Табела 41. Вредност потраживања у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

Потраживања по основу продаје	***2017.***	***2018.***
Купци у земљи – матична и зависна правна лица		
Купци у иностранству – матична и зависна правна лица		
Купци у земљи – остала повезана правна лица		
Купци у иностранству – остала повезана правна лица		
Купци у земљи	138.950	145.729
Исправка вредности потраживања купаца у земљи	-1.065	-1.304
Купци у иностранству	48.051	53.484
Исправка вредности потраживања купаца у иностранству		
Остала потраживања по основу продаје		
Укупно:	**185.936**	**197.909**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

На исправци вредности потраживања од купаца књижено је обезвређење оних потраживања за чију је наплату прекорачен рок плаћања преко 60 дана. Како и дати авали и гаранције по кредитима реално нису наплативи и они су књижени на исправку вредности авала и гаранција.

Потраживања се односе на следећа правна лица:

Табела 42. Најважнији купци

-у 000 дин –

Назив правног лица	***2018.***	***Учешће у Процентима***
Delhaize Србија	120.945	61
VM Jela	12.075	6
PPP EPPA	5.954	3
Остали купци	58.935	30
Укупно	**197.909**	

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Старосна структура потраживања приказана је у следећој табели.

Табела 43. Старосна структура потраживања

-у 000 дин -

Старосна структура потраживања	***2017.***	***2018.***
До 3 месеца	184.854	195.813
Од 3 до 6 месеци	324	641
Од 6 до 12 месеци	445	949
Преко годину дана	213	506
Укупно	**185.936**	**197.909**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

На датум биланса процена руководства Друштва је да су потраживања од купаца у износу од 197.909 хиљада динара наплатива. За преостали износ потраживања од 1.304 хиљада динара процена је да су ненаплатива и извршено је њихово обезвређење. Износ обезвређења ових потраживања признат је у Билансу успеха за текућу годину, од 851 хиљада динара у оквиру расхода од усклађивања вредности.

Старосна струкутура потраживања која су обезвређена је следећа:

Табела 44. Старосна структура потраживања која су обезвређена

-у 000 дин -

Старосна структура потраживања која су обезвређена	***2017.***	***2018.***
До 3 месеца	73	154
Од 3 до 6 месеци	206	406
Од 6 до 12 месеци	444	287
Преко годину дана	342	457
Укупно	**1.065**	**1.304**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Промене на исправци вредности потраживања од купаца приказане су у следећој табели.

Табела 45. Промене на исправци вредности потраживања од купаца у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

	2017.	***2018.***
Стање на почеку периода	14.776	9.635
Нова обезвређења у току периода по основу процене ненаплативости	5.821	14.880
Наплаћена потраживања која су претходно обезвређена	3.338	3.115
Отписана потраживања која су се налазила на исправци	7.624	1.476
Стање на крају периода	**9.635**	**19.993**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Потраживања исказана на датум биланса састоје се од потраживања исказаних у следећим валутама:

Табела 46. Потраживања исказана у валутама у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

Валута	**2017.**		**2018.**	
	У валути	**У динарима**	**У валути**	**У динарима**
РСД		144.425.193		137.884.417
ЕУР	452.506	53.483.774	405.275	48.010.512
АУД			517	40.821
Укупно		**197.908.967**		**185.935.750**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Усаглашавање потраживања са дужницима врши се једном годишње са стањем на датум биланса, достављањем у писаном облику података о стању потраживања на тај дан. Под датумом биланса извршено је усаглашавање 97% потраживања од укупно исказаних.

На рачунима групе 23 – Краткорочни финансијски пласмани, исказују се „кредити и зајмови, хартије од вредности и остали краткорочни пласмани са роком доспећа, односно продаје краћем од дванаест месеци после извештајног периода, односно датума биланса“ (Република Србија. Службени гласник, 2014). Краткорочни финансијски пласмани признају се и вреднују у складу са МРС 39, МСФИ 13 и други релевантни МРС. Правна лица која примењују МСФИ за МСП краткорочне финансијске пласмане признају и вреднују у складу са Одељком 11, Одељком 12, Одељком 23 и другим релевантним одредбама МСФИ за МСП.

Табела 47. краткорочни финансијски пласмани предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија, у 2017. и 2018. години

- у 000 дин –

Краткорочни финансијски пласмани (АОП 0062)		
	2017.	**2018.**
Краткорочни кредити и пласмани – матична и зависна правна лица		
Краткорочни кредити и пласмани - остала повезана правна лица		
Краткорочни кредити у земљи	88	17
Краткорочни кредити у иностранству		
Део дугорочног кредита који доспева до једне године		
Хартије од вредности које се држе до доспећа - део који доспева до једне године		
Финансијска средства која се вреднују по фер вредности кроз Биланс успеха		

Хартије од вредности којима се тргује		
Откупљене сопствене акције		
Остали краткорочни финансијски пласмани	865.356	1.291.904
Исправка вредности каратkорочних финансијских пласмана		
Укупно:	**865.444**	**1.291.921**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Краткорочни кредити и пласмани односе се на кредите физичких лица и зајмове у домаћој валути, што је представљено у следећој табели:

Табела 48. Краткорочни кредити и пласмани у предузећу „Планинка“ а.д., Куршумлија, у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

Краткорочни кредити и пласмани (АОП 0065)		
Назив физичког/правног лица	**2017.**	**2018.**
Кредити физичких лица	7	88
Зајмови у домаћој валути	10	
Укупно	**17**	**88**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Промене на краткорочним кредитима односе се на следеће:

Табела 49. Промене на краткорочним кредитима предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

	2017.	**2018.**
Стање на почетку периода	**82**	**88**
Новоодобрени кредити	906	941
Остала повећања *(навести основ)*		
Отплате	900	1.012
Остала смањења *(навести основ)*		
Исправка вредности		
Стање на крају периода	**88**	**17**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Краткорочни кредити одобрени су без камате.

Такође, у наредним табелама можемо видети и остале карткорочне финансијске пласмане конкретног предузећа, као и вредност готовине и готовинских еквивалената у 2017. и 2018. години.

Табела 50. Остали краткорочни финансијски пласмани предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

Остали краткорочни финансијски пласмани (АОП 0067)		
	2017.	**2018.**
Депозити		
Кауције		
Остали краткорочни финансијски пласмани – орочена средства	865.356	1.291.904
Исправка вредности		
Укупно:	**865.356**	**1.291.904**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Краткорочни финансијски пласмани, односно орочена средства налазе се код следећих банака:

Табела 51. Орочена средства код банака предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

Остали краткорочни финансијски пласмани (АОП 0067)		
	2017.	**2018.**
Депозити		
Кауције		
Остали краткорочни финансијски пласмани – орочена средства	865.356	1.291.904
Исправка вредности		
Укупно:	**865.356**	**1.291.904**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 52. Готовина и готовински еквиваленти предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. години

- у 000 дин -

Готовина и готовински еквиваленти (АОП 0068)		
	2017.	**2018.**
Хартије од вредности – готовински еквиваленти		
Текући (пословни) рачуни	31.675	29.434
Издвојена новчана средства и акредитиви		
Благајна	1.440	872
Девизни рачун	132.232	196.952
Девизни акредитиви		

Девизна благајна	236	166
Остала новчана средства		
Новчана средства чије је коришћење ограничено или вредност умањена		
Укупно	**165.583**	**227.424**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Обавезе представљају:

- дугорочне обавезе (дугорочни кредити, обавезе по дугорочним хартијама од вредности, обавезе према повезаним правним лицима и правним лицима са узајамним учешћем);
- краткорочне финансијске обавезе (обавезе према повезаним правним лицима и правним лицима са узајамним учешћем, краткорочни кредити и остале краткорочне финансијске обавезе);
- краткорочне обавезе из пословања (добављачи и остале обавезе из пословања); и
- остале краткорочне обавезе.

Краткорочним обавезама сматрају се обавезе за које се очекује да ће бити измирене у току уобичајеног пословног циклуса и које доспевају за измирење у року од дванаест месеци од датума биланса стања. Све остале обавезе сматрају се дугорочним.

Обавеза се признаје када је вероватно да ће одлив ресурса који садржи економске користи имати за резултат измирење садашње обавезе и да износ за измирење може поуздано да се одмери.

Приликом почетног признавања обавезе се вреднују по набавној вредности која представља фер вредност надокнаде примењене за њу. Након почетног признавања, привредно друштво мери све финансијске обавезе по амортизованој вредности.

Обавезе у страној валути, односно обавезе са валутном клаузулом, утврђују се на дан састављања финансијских извештаја по средњем, односно уговореном курсу стране валуте на дан састављања финансијских извештаја. Разлике које се том приликом обрачунавају обухватају се као расходи и приходи периода.

Престанак или умањење обавеза по основу застарелости, ванпарничног поравнања, одрицањем поверилаца или губљењем права поверилаца врши се директним отписивањем у корист прихода.

Укупне обавезе предузећа, дугорочне и краткорочне, можемо видети у следећим табелама:

Табела 53. Структура краткорочних обавеза у 2017. и 2018. години

-у 000 дин -

Структура краткорочних обавеза	***2017.***	***2018.***
Краткорочни кредити од матичних и зависних правних лица	250.497	346.416
Краткорочни кредити од осталих повезаних правних лица		
Краткорочни кредити		
Део дугорочних кредита који доспева до једне године		
Део осталих дугорочних обавеза које доспевају до једне године		
Обавезе по краткорочним хартијама од вредности		
Обавезе по основу осталих средстава и средстава обустављеног пословања намењених продаји		
Остале краткорочне финансијске обавезе		
Укупно:	**250.497**	**346.416**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Краткорочне финансијске обавезе исказане у претходној табели представљају обавезе по основу краткорочних кредита и остале краткорочне финансијке обавезе.

Усаглашавање обавеза са повериоцима по основу краткорочних финансијских обавеза врши се једном годишње са стањем на датум биланса, достављањем у

писменом облику података о стању обавеза на тај дан. Под датумом биланса извршено је усаглашавање краткорочних финансијских обавеза у износу од 346.416 динара, што представља 100% од укупно исказаног износа.

Обавезе из пословања исказане у наредној табели представљају обавезе: по основу примљених аванса, депозита и кауција, обавеза према добављачима у земљи, обавеза према добављачима у иностранству и обавезе из специфичних послова.

Табела 54. Структура краткорочних обавеза у 2017. и 2018. години

-у 000 дин

Обавезе из пословања (АОП 0451)	**2017.**	**2018.**
Добављачи – матична и зависна правна лица		
Добављачи – остала повезана правна лица		
Добављачи у земљи	118.759	141.946
Добављачи у иностранству	1065	947
Остале обавезе из пословања		
Обавезе из специфичних послова		
Укупно	**119.824**	**142.893**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Усаглашавање обавеза са повериоцима по основу обавеза из пословања врши се једном годишње са стањем на датум биланса, достављањем у писаном облику података о стању обавеза на тај дан. Под датумом биланса извршено је усаглашавање обавеза из пословања 93% од укупног исказаног износа.

Структура најзначајнијих обавеза односи се на следећа правна лица:

Табела 55. Структура најзначајнијих обавеза предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. години

-у 000 дин

Назив правног лица	**2018.**	**Учешће у процентима**
Борверк	58.754	41
Алпла	29.738	21
Црна Трава	13.485	9
Енергопласт	6.986	5
РТС	5.655	4
Standard trade	3.670	3
Меркатор	3.254	2
Central	2.162	2
Дунипак	1.910	1
Остали добављачи	17.279	12
Укупно	**142.893**	**100**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Доспеће обавеза из пословања је следеће:

Табела 56. Доспеће обавеза у 2018. години

-у 000 дин

Доспеће обавеза	**2017.**	**2018.**
До 1 месеца	115.224	142.893
Од 1 до 3 месеца	4.412	
Од 3 до 12 месеци	168	
Преко 12 месеци		
Укупно	**119.824**	**142.893**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Такође, у следећој табели можемо видети и остале краткорочне обавезе датог предузећа.

Табела 57. Остале краткорочне обавезе предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. години

-у 000 дин

Остале краткорочне обавезе (АОП 0459)		
	2017.	**2018.**
Обавезе по основу зарада	15.509	6.359
Обавезе по основу камата и трошкова финансирања	11.945	16.366
Обавезе по основу дивиденде/учешће у добитку	6.060	5.914
Обавезе према запосленима		
Обавезе према члановима управног и надзорног одбора		
Обавезе према физичким лицима за накнаде по уговорима		
Остале обавезе		676
Укупно	**33.514**	**29.315**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Обавезе по основу зарада у износу од 15.509 хиљада динараодносе се на обрачунате а неисплаћене зараде запосленима за децембар 2018. године. Зараде запосленима исплаћене су у јануару 2019. године.

Табела 58. Обавезе по основу пореза предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. години

-у 000 дин

Обавезе по основу пореза на додату вредност (АОП 0460)		
	2017.	**2018.**
Обавезе за порез на додату вредност		
Разграничене обавезе за порез на додату вредност	14.158	12.442
Укупно	**14.158**	**12.442**
Обавезе за остале порезе, доприносе и друге дажбине (АОП 0461)		
	2017.	**2018.**
Обавезе за остале порезе, доприносе и друге дажбине-акцизе	48	
Обавезе по основу пореза на добитак	19.632	19.870
Укупно	**19.680**	**19.870**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Обавезе за порезе, доприносе и друге дажбине измирене су у 2018. години.

4.6. Рачуноводствене политике у области капитала

4.6.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области капитала на финансијски и приносни положај предузећа

„Емитент финансијског инструмента треба да при почетном признавању класификује инструмент или његове саставне делове као финансијску обавезу, финансијско средство или инструмент капитала у складу са суштином уговорног аранжмана и дефиницијама финансијског средства, финансијске обавезе и инструмента капитала“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Инструмент се квалификује као инструмент капитала ако, и само ако су испуњена оба услова а) и б) наведена у даљем тексту.

а) „Инструмент не садржи никакву уговорну обавезу:

- достављања готовине или другог финансијског средства другом ентитету; или
- размењивања финансијских средстава или финансијских обавеза са другим ентитетом према условима који су потенцијално неповољни за емитента; или

б) Ако ће инструмент бити или може бити измирен инструментима сопственог капитала емитента, и који је:

- недериватни инструмент, који не обухвата никакву уговорну обавезу емитента да испоручи промењљив број инструмената сопственог капитала; или
- дериватни инструмент, који ће бити измирен само када емитент размени фиксни износ готовине или другог финансијског средства за фиксни број инструмената сопственог капитала“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Уговорна обавеза (укључујући и обавезу која настаје из дериватног финансијског инструмента), која узрокује будући пријем или испоруку инструмената сопственог капитала ентитета, али која не испуњава претходно наведене услове, сматра се обавезом а не инструментом капитала.

У суштини, код нас су инструменти капитала: акције, удели друштва с ограниченом одговорношћу (д.о.о.), државни капитал и задружни удели. Акције и обичне и преференцијалне су инструменти капитала. Сви остали финансијски инструменти који се исказују у пасиви представљају обавезе.

Наравно, ако би код нас неко правно лице емитовало преференцијалне акције са правом или обавезом да их касније откупи, евидентирало би их као обавезу, а не као инструмент капитала. Приоритетне акције могу се емитовати са различитим правима. Да би се дефинисало да ли приоритетна акција има карактер финансијске обавезе или инструмента капитала, ентитет процењује права која припадају тој акцији и на тај начин одређује да ли има обележја финансијске обавезе. На пример, акција која омогућава откуп на одређени датум или по опцији имаоца, садржи финансијску обавезу, јер емитент има обавезу да пренесе финансијска средства имаоцу такве акције.

Потенцијална немогућност емитента да испуни обавезу откупа приоритетне акције, не поништава саму обавезу.

Емитент недериватног финансијског инструмента треба да процени услове финансијског инструмента да би одредио да ли инструмент садржи и компоненту обавезе и компоненту капитала. Такве компоненте треба засебно класификовати као финансијске обавезе, финансијска средства или инструменте капитала.

Емитент признаје засебно компоненте финансијског инструмента који а) ентитету ствара финансијску обавезу и б) имаоцу инструмента даје опцију да га конвертује у инструмент капитала ентитета. На пример, обвезница или сличан инструмент који ималац може конвертовати у фиксни број обичних акција ентитета је сложен финансијски инструмент, јер се састоји од две компоненте и то финансијске обавезе и инструмента капитала. Ентитет у свом билансу стања засебно приказује компоненте обавезе и компоненте капитала.

„Када се почетна књиговодствена вредност сложеног финансијског инструмента алоцира на компоненте капитала и обавеза, компоненти капитала се додељује резидуални износ након одбијања износа засебно одређеног за компоненту обавеза од фер вредности инструмента у целини“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Емитент обвезнице која се може конвертовати у обичне акције утврђује прво књиговодствену вредност компоненте обавезе, одмеравањем фер вредности сличне обавезе (укључујући сва уграђена деривативна обележја која нису обележја капитала) која нема са њом повезану компоненту капитала.

Камате, дивиденде, губици и добици који се односе на неки финансијски инструмент, или неку његову компоненту класификовану као финансијску обавезу, треба да се признају у билансу успеха као расход или приход. Расподеле имаоцима инструмената капитала ентитета треба да књижи директно на терет капитала, а трошкови трансакција настали при капиталној трансакцији треба да се рачуноводствено обухвате као нето добитак од капитала, од свих користи по основу пореза на добитак у вези са њима.

На рачунима групе 30 – Основни капитал, исказују се „акцијски капитал, удели друштва са ограниченом одговорношћу, улози, државни капитал, друштвени капитал, задружни и остали капитал, према називима рачуна ове групе. Правна лица која примењују МСФИ за МСП, на рачунима ове групе исказују капитал у складу са Одељком 22 МСФИ за МСП“ (Република Србија. Службени гласник, 2014).

Капитал је преостало учешће у имовине ентитета након одузимања свих његових обавеза. „Капитал обухвата инвестиције власника ентитета, плус повећања тих инвестиција остварена путем профитабилног пословања и задржана за коришћење у пословању ентитета, минус смањења инвестиција власника као последица непрофитабилног пословања и расподела власницима“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2009).

Ентитет треба да призна емисију акција или других инструментата капитала као капитал када емитује те инструменте и када је друга страна обавезна да обезбеди готовинске ресурсе у замену за те инструменте.

Правно лице врши одмеравање инструмената капитала по фер вредности примљене готовине или других средстава, нето од директних трошкова емитовања инструмената капитала. Почетно одмеравање треба да буде на основу садашње вредности.

Ентитет треба да умањи капитал за износ расподела својим власницима, нето од свих повезаних пореских користи. Такође, понекад ентитет расподељује средства као што су дивиденде својим власницима. Када ентитет објави такву расподелу и има обавезу да расподели неготовинска средства својим власницима, треба да призна и одмери обавезу по фер вредности средствава која треба да се расподеле.

У следећим табелама можемо видети примењене рачуноводствене политике у области капитала, као и вредност капитала у предузећу „Планинка“ а.д. из Куршумлије у 2018. години.

Табела 59. Рачуноводствене политике у области капитала предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. Години

Капитал
1. Основни капитал
Обичне и преференцијалне акције се класификују као капитал. Уколико Друштво откупи сопствене акције, плаћена накнада, укључујући све директно приписиве додатне трошкове, одбија се од капитала који се приписује власницима капитала све док се акције не пониште или не реемитују. Ако се такве акције касније реемитују, све примљене накнаде, без директно приписивих додатних трошкова трансакције и ефеката пореза на добит, укључују се у капитал који се приписује власницима капитала.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 60. Вредност капитала предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2017. и 2018. Години

Капитал (АОП 0401)		
	2017.	**2018.**
Акцијски капитал	180.184	180.184
Емисиона премија	43.456	43.456
Резерве	314.818	406.562
Ревалоризационе ресерве		
Актуарски добици по основу планова дефинисаних примања	43	-180
Нераспоређена добит	1.852.195	2.369.938
Губитак		
Откупљене сопствене акције	2.125	
Укупно:	**2.388.571**	**2.999.960**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

а) Основни капитал

Основни капитал Друштва састоји се од акцијског капитала у износу од 180.184 хиљада динара. Укупан одобрени број обичних акција износи 65.284 акција по номиналној вредности од 2.760,00 динара по акцији. Вредност акцијског капитала је добијена множењем броја емитованих акција са номиналном вредношћу акција.

Табела 61. Врста и структура власништва предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Врста и структура власништва предузећа		
	Број акција	**Структура по номиналној вредности акције**
Акционарски капитал	65.284	100%
Од тога:		
Акцијски фонд		
ПИО фонд		
Приватизациони регистар		
Акције у отплати		
Друштвени цапитал		
Укупно:	**65.284**	**100,00%**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 62. Тип лица власника акција предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Тип лица	**Број акција**	**% од**
Акције у власништву физичких лица	36.621	56,09%
Акције у власништву правних лица	28.518	43,69%
Друштвени капитал		
Збирни (кастоди) рачун	145	0,22%
Конзорцијум		
Укупно	**65.284**	**100,00%**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Табела 63. Број акционара са учешћем у капиталу

Број акционара са учешћем у капиталу	Број лица		Број акција	
	Домаћа	Страна	Домаћа	Страна
od 0% do 5%	391	2	42.485	5
od 5% do 10%	0	0	0	0
od 10% do 25%	2	0	22.794	0
od 25% do 100%	0	0	0	0
Укупно:	**393**	**2**	**65.279**	**5**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Коригована књиговодствена вредност акција рачуна се помоћу следеће формуле.

Коригована књиг. вредност акција= Укупна актива – Укупне обавезе = 45.952,00

Емитовани број акција

Друштво је у пословним књигама исказало акцијски капитал у износу од 180.184 хиљада динара, што одговара стању акцијског капитала регистрованом у Централном регистру хартија од вредности и код Агенције за привредне регистре.

4.7. Рачуноводствене политике у области резервисања

4.7.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области резервисања на финансијски и приносни положај предузећа

„Резервисање је обавеза са неизвесним роком доспећа или износом“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019) и припада групи билансних позиција које се вреднују путем рачуноводствене процене. Имајући у виду да су то обавезе неизвесног рока доспећа и износа, не могу се егзактно вредновати, већ једино процењивати. Ово је нарочито присутно код резервисања, која су по својим карактеристикама неизвеснија од осталих позиција биланса стања.

„На рачунима групе 40 – Дугорочна резервисања, исказују се дугорочна резервисања за трошкове и ризике који се признају и вреднују у складу са МРС 37 и другим релевантним МРС и рачуноводственом политиком“ (Република Србија. Службени гласник, 2014).

Циљ МРС 37- Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина, је да обезбеди доследно примењивање критеријума за признавање и основе за одмеравање резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијалну имовину, а да кроз обелодањивање у напоменама омогући корисницима да разумеју њихову природу, рокове, доспеће и износ. Овај стандард се не примењује за све врсте резервисања, већ постоје други стандарди који се односе на одређене врсте резервисања, као што су: резервисања по уговорима о изградњи (МРС 11), резервисања за порез на добит (МРС 12), резервисања у вези са финансијским лизингом (МРС 17), резервисања за накнаде запосленима (МРС 19), резервисања за осигурање (МСФИ 4), резервисања за финансијске инструменте (гаранције, МРС 39), и др.

Циљ резервисања је да се правилно и реално процене и расподеле трошкови по периодима. Ова позиција је веома осетљива јер од реалности процене резервисања као обавезе са неизвесним роком доспећа и износа, зависи и реалност исказаног финансијског резултата и капитала. Резервисања доприносе исказивању реалног резултата, под условом да се реално процене и равномерно временски распореде. У супротном, ако се трошкови резервисања потцене, у „билансу ће постојати скривени губици, док ће у случају њиховог прецењивања постојати латентне резерве, због чега је потребно да се процена резервисања врши одговорно и стручно“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011). „Процени висине дугорочних резервисања мора се приступити крајње опрезно у настојању да се на позицији нађу само реално очекивани трошкови и ризици проистекли из пословања“ (Белопавловић & Лазаревић-Моравчевић, 2012, стр. 21).

Признавање резервисања повезано је са начелом узрочности прихода и расхода, према којем се приходи везују за расходе настале остваривањем тих прихода, независно од прилива, односно одлива средстава. Из тог разлога треба „извршити резервисање у периоду остваривања прихода, иако ће стварни трошак по основу тих прихода настати у неком будућем периоду“ (Република Србија. Службени гласник, 2011).

Карактеристичан пример су резервисања за трошкове у гарантном року. За продате производе у току године признаје се приход у целини, а продавац је преузео обавезу гаранције у наредне две године, да отклони евентуалне недостатке и кварове на продатим производима. Из тих разлога се посредством резервисања, ако расход признају процењени трошкови гаранције који ће настати у наредним периодима. Још један уобичајени пример је и резервисање за трошкове обнављања природних богатстава. Ови трошкови фактички настају садашњом активношћу, али ставрни одлив

ресурса наступа у будућем периоду. Дакле, потреба за резервисањем јавља се у случајевима у којима трошкови настају као последица садашњих пословних активности, а одлив ресурса настаје у будућим периодима, с тим што је неизвесно када ће ставрни трошкови тачно настати и у ком износу.

Из тих разлога резервисања морају да одражавају најбољу могућу садашњу процену. Ако се утврди да резервисање више не задовољава услове за признавање, оно се укида у корист прихода.

Признавање резервисања у текућем периоду за обавезе по основу којих ће одлив ресурса уследити у будућности има економско оправдање и треба да се врши када су испуњени одређени услови, па из тог разлога у наставку указујемо на основна начела која треба имати у виду у вези са резервисањима, а која су дефинисана у МРС 37 – Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

1. Резервисање је обавеза (законска или изведена) која постоји на дан биланса, али има неизвестан рок доспећа и износ.

Из дефиниције произилазе два услова која морају истовремено бити испуњена да би се извршило резервисање.

Први услов – резервисање је обавеза која постоји на дан биланса. Дакле, на дан биланса постоји облигациони однос заснован на закону или обичају. Законска обавеза, у смислу овог стандарда, проистиче из уговора и законске регулативе. Обичајна (изведена/стварна) обавеза проистиче из пословних обичаја предузећа, под којима се подразумева дугогодишња комерцијална пракса у тако широкој примени да предузеће оправдано очекује да ће увек поступати у складу са таквом праксом, односно да ће прихватати одређене обавезе.

Други услов – резервисање је обавеза чија висина и рок доспелости на дан биланса нису познати. Резервисање увек обележава одређени степен неизвесности. Међутим, за исказивање резервисања ипак је нужно постојање довољно извесног очекивања њиховог стварног настанка.

2. „Резервисање ће бити признато ако су испуњена следећа три услова:
    - ентитет има садашњу обавезу (законску или изведену) као последицу прошлог догађаја;
    - је вероватно да ће одлив ресурса који представљају економске користи бити захтеван да се измири обавеза; и

- може да се направи поуздана процена износа обавезе“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Да би се обавеза квалификовала за признавање резервисања, мора да постоји не само текућа обвеза, већи вероватноћа одлива ресурса са циљем измирења те обавезе.

3. Износ утврђен као резервисање треба да буде најбоља процена издатака потребних да би се измирила садашња обавеза на датум биланса стања.

Резервисање се врши на основу тзв. најбоље процене, при чему се могу користити претходна искуства по истом или сличном основу, узимајући у обзир и све друге познате околности и доступне информације које могу утицати на настајање и стварну висину будуће обавезе. Уколико је немогуће направити поуздану процену висине обавезе, ради се о потенцијалној обавези, коју треба обелоданити као такву у напоменама уз финансијске извештаје.

4. Увек када постоји могућност да предузеће својом будућом акцијом избегне будућа издавања, резервисања се не признају.

Ово је један од разлога због којих се не допушта резервисање за инвестиционо одржавање основних средстава, јер када се резервишу средства за ове намене, у будућем периоду, пре него што настану стварни трошкови инвестиционог одржавања, предузеће може да изврши продају тог средства и тиме избегне будућа издавања.

5. Једном утврђено резервисање требало би сваке године поново да се размотри и према потреби ревидира, како би одражавало тренутно најбољу процену обавеза.

Све ставке у билансу које се вреднују путем рачуноводствене процене, повремено треба ревидирати, јер се процена увек заснива на тренутно расположивим информацијама.

6. Резервисање се не признаје за трошкове који треба да настану да би предузеће пословало у будућности.

Финансијски извештаји се односе на финансијски положај предузећа на крају датог извештајног периода, а не на његов положај у будућности. У том смислу, никакво резервисање се не признаје за трошкове који треба да настану да би предузеће пословало у будућности.

7. Само обавезе које настану из прошлих догађаја, чије је постојање независно од будућег пословања предузећа, признају се као резервисања.
8. Резервисање треба да се користи само за издатке за које је првобитно и било предвиђено.

Када настане одлив средстава по основу обавезе за коју је извршено резервисање, стварни издаци се не исказују поново као расход.

9. Укидање резервисања врши се преко осталих прихода.

Ако је почетно резервисани износ мањи од стварних трошкова који накнадно настану, то значи да је резервисање недовољно, односно да су стварни ризици или обавезе потцењени. У супротном случају, резервисање је прецењено. У оба случаја треба извршити потребне корекције ранијих резервисања:

- ако се испостави недовољност ранијег резервисања, за разлику између резервисаног износа и стварно насталих обавеза књижење се врши на терет осталих расхода периода, односно
- ако се испостави да су резервисања била прецењена, за неискоришћени износ резервисања исказују се остали приходи – приходи од укидања неискоришћених резервисања.

10. Резервисања треба на одговарајући начин обелоданити у напоменама уз финансијске извештаје.

Сваки МРС садржи неколико параграфа у којима су дате основне смернице о томе шта треба обелоданити уз финансијске извештаје. Исти је случај и са МРС 37, према којем у напоменама уз финансијске извештаје треба обелоданити:

а) „књиговодствену вредност и износ резервисања на почетку и на крају периода,

б) додатна резервисања направљена у периоду, укључујући повећања постојећих резервисања,

в) износе коришћене (то јест, укључене и одобрене на терет резервисања) током периода,

г) неискоришћене износе сторниране у току периода; и

д) повећање током периода дисконтованог износа које настаје због протока времена и ефекте сваке промене дисконтне стопе“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Привредни субјект за сваку врсту резервисања такође обелодањује:

- „опис природе обавезе и очекивано време доспећа свих проистеклих одлива економских користи, као и показатеље неизвесности у вези са њима;
- износ сваке очекиване надокнаде, као и делове имовине признате за ту надокнаду“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Резервисање за трошкове реструктуирања се признаје само ако су испуњени општи критеријуми за признавање резервисања прописани параграфом 14 овог Стандарда. Резервисање за реструктуирање укључује само издатке који су обавезно захтевани током реструктуирања и нису повезани са текућим активностима ентитета.

Ентитет је обавезан да изврши резервисање у свим оним случајевима када вредност тих резервисања није безначајна. Резервисања се врше и онда када се она пореским прописима не признају као расход. Рачуноводственим политикама ентитета неопходно је уредити и питања резервисања према конкретној ситуацији у сваком ентитету.

Резервисања могу бити: континуирана и неконтинуирана. Резервисање за трошкове поправке у гарантном року је, по правилу, континуирано резервисање, што значи да се на дан сваког биланса преиспитује висина исказаног резервисања. Уколико се утврди да исказана резервисања на крају године нису довољна, повећава се износ резервисања на терет расхода. Уколико је износ резервисања превелик, део резервисања се укида у корист прихода. Резервисања по основу судског спора за које је вероватно да ће спор бити изгубљен је неконтинуирано резервисање, имајући у виду да се јавља само од случаја до случаја. Код процене оваквог резервисања веома је битно да ли судски процес иде у правцу ослобађајуће или осуђујуће пресуде када је обавезно резервисање.

У следећој табели можемо видети рачуноводствене политике предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија:

Табела 64. Рачуноводствене политике у области резервисања предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија у 2018. Години

Резервисања
Резервисања за обнављање и очување животне средине, реструктурирање и одштетне захтеве се признају: 1. када Друштво има садашњу законску или уговорну обавезу која је резултат прошлих догађаја; 2. када је у већој мери вероватније него што то није да ће подмирење обавезе изискивати одлив средстава; и 3. када се може поуздано проценити износ обавезе. Резервисања се не признају за будуће пословне губитке.

Када постоји одређени број сличних обавеза, вероватноћа да ће подмирење обавеза довести до одлива средстава утврђује се на нивоу тих категорија као целине. Резервисање се признаје чак и онда када је та вероватноћа, у односу на било коју од обавеза у истој категорији, мала. Резервисање се одмерава по садашњој вредности издатка потребног за измирење обавезе, применом дисконтне стопе која одражава текућу тржишну процену вредности за новац и ризике повезане са обавезом. Повећање резервисања због истека времена се исказује као трошак камате.

Извор: Напомене уз финансијске извештаје предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија, Архива, стр. 7-8

У следећој табели приказана су дугорочна резервисања предузећа упоредно у 2017. и 2018. години:

Табела 65. Структура дугорочних резервисања у 2017. и 2018. години

-у 000 дин-

Структура дугорочних Резервисања	***2017.***	***2018.***
Резервисања за трошкове у гарантном року	-	-
Резервисања за трошкове обнављања природних богатстава	-	-
Резервисања за задржане кауције и депозите	-	-
Резервисања за трошкове реструктурирања		
Резервисања за надокнаде и друге бенефиције запослених	2.933	3.192
Остала дугорочна резервисања	-	-
Укупно	**2.933**	**3.192**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Накнаде и друге бенефиције запослених односе се на:

Табела 66. Накнаде и друге бенефиције запослених у 2017. и 2018. години

-у 000 дин –

	2017.	***2018.***
Отпремнине	2.933	3.192
Јубиларне награде	-	-
Остале накнаде	-	-
Укупно	**2.933**	**3.192**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Промене које су настале на резервисањима за накнаде и друге бенефиције запослених односе се на следеће:

Табела 67. Промене на резервисањима за накнаде и друге бенефиције запослених у 2017. и 2018. години

-у 000 дин –

	2017.	***2018.***
Стање на почетку периода	**2.937**	**2.933**
Додатна резервисања	128	259
Укидање резервисања	132	-
Актуарски добици		
Остала повећања/смањења *(исправка грешке)*		-
Стање на крају периода	**2.933**	**3.192**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

На основу табеле број 65. можемо видети да је у 2018. години у односу на 2017. годину дошло до повећања позиције резервисања за надокнаде и друге бенефиције запослених тј. до повећања ставке отпремнине у износу од 259 хиљада динара, тако да је на крају 2018. године износ резервисања за надокнаде и друге бенефиције запослених 3.192 хиљаде динара.

Основне актуарске претпоставке које су употребљаване су:

Табела 68. Основне актуарске претпоставке

	2017.	**2018.**
Просечна бруто зарада у Републици Србији за новембар 2018.	65.609	69.949
Неопорезиви износ за исплату отпремнине	131.2018	139.898
Стопа раста зараде запослених	3%	3%
Дисконтна стопа	5%	5%
Очекивана флуктуација запослених	5%	5%
Остале претпоставке (навести)		

Извор: (Планинка а.д., 2018)

У следећој табели можемо видети износ обавеза за отпремнине радника приликом одласка у пензију. Ова процена резервисања извршена је од стране ангажованог актуара, према захтевима дефинисаним у МРС 19 – Примања запослених. За потребе обрачуна коришћен је метод пројектоване јединице који је у складу са МРС 19.

Табела 69. Резервисања за отпремнине

1.	**Износ обавезе за резервисање за отпремнине за пензију на дан 31.12.2017.**	**2.933.201,65**
2.	Трошак текуће услуге рада	-67.138,97
3.	Трошак прошлих услуга	0,00
4.	Трошкови камате	146.660,08
5.	Актуарски добитак/губитак	179.528,41
6.	Износ укидања у току текуће године раније формираних резервисања закључно са 31.12. претходне године по основу исплате отпремнине	0,00
7.	**Износ обавезе за резервисање за отпремнине за пензију на дан 31.12.2018.**	**3.192.251,17**

8.	Пројектовани износ резервисања на дан 31.12 текуће године на основу претпоставки валидних на дан 31.12. прошле године за потребе утврђивања актуарских ефеката	3.012.722,76
9.	Износ стварно уплаћене отпремнине у току године	0,00
10.	**Износ нето повећања (смањења) обавезе за резервисање**	**259.049,52**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

4.8. Рачуноводствене политике у области пореза на добит предузећа

4.8.1. Утицај примењених рачуноводствених политика у области пореза на добит предузећа

„Порески обвезник пореза на добит правних лица је привредно друштво, односно предузеће, односно друго правно лице које је основано ради обављања делатности у циљу стицања добити“ (Република Србија. Службени гласник, 2019).

За утврђивање опорезиве добити признају се расходи у износима утврђеним билансом успеха, у складу са МРС, односно МСФИ за МСП, као и прописима којима се уређује рачуноводство, осим расхода за које је овим законом прописан други начин утврђивања.

Према томе, порез на добит увек се утврђује у складу са пореским прописима, односно на начин и у роковима прописаним пореским прописима. „Значајна карактеристика свих пореских система, па и нашег, јесте да се опорезива добит разликује од рачуноводствене добити“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011). Рачуноводствена добит представља добит (губитак) утврђену пре умањења за порез на добит. Циљ рачуноводствене добити, као ставке у билансу успеха јесте исказивање реалне слике успешности пословног субјекта у одређеном временском периоду.

Опорезива добит се добија усклађивањем рачуноводствене добити на начин прописан Законом о порезу на добит правних лица, при чему се поједини приходи и расходи исказани у билансу успеха своде на порески признате вредности.

МРС 12 – Порез на добитак, има за циљ прописивање рачуноводственог третмана пореза на добитак. Главно питање је како обухватити текуће и будуће пореске последице:

- „будућег повраћаја (измирења) књиговодствене вредности средстава (обавеза) који је признат у извештају о финансијској позицији ентитета; и
- трансакција и других догађаја текућег периода који су признати у финансијским извештајима ентитета“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Чињеница је да се због исказивања одложених пореских средстава и одложених пореских обавеза добит исказана у билансу успеха разликује од добити исказане у билансу стања.

Према овом стандарду, порез на добитак укључује све домаће и иностране порезе који се зансивају на опорезивом добитку. Порез на добит такође укључује „порезе, као што су обустављени порези, које плаћа зависни ентитет, придружени ентитет или заједнички подухват при расподели ентитету који сачињава извештај“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Према дефиницији из МРС 12, текући порез представља „износ обавезе за платив (повратив) порез на добитак који се односи на опорезиви добитак (порески губитак) за период“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). То је у ствари, стварно плативи износ настао по основу пословних активности правног лица у одређеном периоду. Он се утврђује применом прописане стопе на пореску основицу – опорезиву добит, која се добија усклађивањем рачуноводствене добити. Тако обрачунати порез на добит се накнадно умањује у складу са пореским прописима, по разним основама (улагања у оснвна средства и сл.).

„Текући порез за текући и претходне периоде се признаје као обавеза у висини неплаћеног износа. Када износ већ плаћен за текући и претходне периоде премашује износ доспео за наплату за те периоде, вишак се признаје као средство“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Пошто се порез на добит предузећа плаћа аконтативно, по коначном обрачуну предузеће евидентира насталу разлику или као текуће средство (ако је уплаћено више пореза у односу на утврђену обавезу) или као текућу обавезу, ако је уплаћен износ мањи од утврђене обавезе.

МРС 12 захтева да се, поред признавање текућих изврши и признавање одложених пореских средстава и обавеза. Према дефиницији из Стандарда, „одложене пореске обавезе су износи пореза на добитак плативи у будућим периодима у односу на

опорезиве привремене разлике“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Поред тога, „одложена пореска средства су износи пореза на добитак надокнадиви у будућим периодима који се односе на:

- одбитне привремене разлике;
- неискоришћене пореске губитке пренете у наредни период; и
- неискоришћени порески кредит пренет у наредни период“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Вредновање текућих пореских обавеза врши се у износу који се очекује да ће бити плаћен надлежном пореском органу (односно враћен од стране пореског органа). Текући и одложени порез се признају као приход или расход и укључују у добит или губитак за дати период, осим када порез настаје из:

- „пословне комбинације,
- трансакције или догађаја који је признат, у истом или различитом периоду, изван добитка или губитка, или у укупном осталом резултату или директно у капиталу (тада се пословна трансакција књижи директно на капитал, а не у билансу успеха, па тако треба књижити и порез који се односи на ту трансакцију)“.[7]

Презентација текућих пореских средстава и обавеза врши се у билансу стања, одвојено од осталих средстава и обавеза.

Одложене пореске обавезе и одложена пореска средства су „резултат суочавања пореских ефеката пословних трансакција са њиховим утицајем на рачуноводствену евиденцију“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011). Признавање одложених пореских обавеза и одложених пореских средстава не утичу на висину обавезе за порез на добит који треба да се измири у текућем периоду. Чињеница је да постоје разлике између рачуноводствене добити и опорезиве добити, а те разлике могу имати карактер сталних и привремених разлика.

Сталне разлике настају као последица „усклађивања прихода и расхода који су признати у билансу успеха, приликом утврђивања њихових порески признатих износа“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011). Наведеним усклађивањем одређене ставке се једнократно и трајно коригују. Значи, реч је о трајним разликама, које ни у наредним

[7] Пример за такву трансакцију је корекција почетног стања нераспоређене добити, услед промене рачуноводствене политике или корекције материјално значајне грешке и примене МРС 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке.

обрачунским периодима неће бити признате, нити ће утицати на опорезиву добит наредних периода. Оне се само рачунски утврђују, а рачуноводствено се не евидентирају, односно оне само утичу на износ опорезиве добити утврђене у пореском билансу за одређени период. Примери таквих разлика могу бити: трошкови који се не могу документовати, поклони и прилози дати политичким организацијама, камате за неблаговремено плаћене јавне дажбине, новчане казне, трошкови који нису настали у пословне сврхе, затим други издаци утврђени изнад износа који признаје наведени закон и слично.

Привремене разлике настају у околностима када се „исти износи прихода и расхода признају при утврђивању рачуноводствене добити, као и при утврђивању опорезиве добити, али се њихово признавање не врши у истом обрачунском периоду“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011). Значи, приходи и расходи који су признати по рачуноводственим прописима у једном обрачунском периоду могу да буду признати према пореским прописима или у наредном периоду или су признати у периоду који је претходио обрачунском периоду. Дугорочно гледано, опорезива добит и рачуноводствена добит ће бити исте (осим за сталне разлике), тако да привремене временске разлике настају у једном периоду, а поништавају се у једном или више наредних периода. Привремене разлике обавезно имају за последицу одложена пореска средства или одложене пореске обавезе. Оне могу бити такве да рачуноводствена добит буде виша од опорезиве добити, или такве да рачуноводствена добит буде нижа од пореске добити.

Према МРС 12, привремене разлике могу имати карактер:

- опорезивих привремених разлика и
- одбитних привремених разлика.

Опорезиве привремене разлике су разлике које ће имати за резултат „опорезиве износе приликом одређивања опорезиве добити (губитка) будућих периода, када се књиговодствена вредност средства или обавезе надокнади или измири“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Последица сваке опорезиве привремене разлике јесте одложена пореска обавеза.

Одбитне привремене разлике су разлике које ће за резултат имати „износе који се могу одбити при одређивању опорезивог добитка (пореског губитка) будућих периода када се књиговодствена вредност датог средства или обавезе надокнади или измири“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Одложене пореске обавезе су износи који ће бити плаћени у наредним периодима, који настају услед различитих правила утврђивања рачуноводствене и опорезиве добити. Одложене пореске обавезе условљене су:

- одбитним привременим разликама,
- неискоришћеним губицима који се преносе унапред и
- неискоришћеним пореским кредитима који се преносе унапред.

Одложена пореска средства и обавезе настају најчешће по основу:

- „сталних средстава која подлежу амортизацији, када се разликују књиговодствена и пореска вредност средства, када је књиговодствена вредност мања од пореске, настаје одложено пореско средство које је једнако производу разлике вредности и пореске стопе, акада је књиговодствена вредност већа од пореске, настаје одложена пореска обавеза која је једнака производу разлике вредности и пореске стопе;
- резервисања за отпремнине, када расход није признат у периоду у ком је обрачунат, али ће бити признат у будућем периоду у ком ће отпремнине бити исплаћене (вредност одложеног пореског средства добија се множењем износа непризнатих отпремнина са пореском стопом);
- расхода од обезвређења имовине који није признат у пореском билансу текућег периода, али ће се признати у пореском периоду кад та имовина буде отуђена, употребљена или оштећена услед више силе. Ово се може променити само кад је извесно да ће имовина бити отуђена (вредност одложеног пореског средства добија се множењем износа непризнатих расхода са пореском стопом);
- расхода на име јавних прихода који нису плаћени у пореском периоду и који се због тога не признају као расход у пореском билансу пореског периода у ком ће бити плаћен (вредност одложеног пореског средства добија се множењем изниса непризнатих расхода са пореском стопом);
- неискоришћеног пореског кредита по основу улагања у основна средства који се може пренети на рачун пореза на добит будућих периода (признаје се средство у пуном износу пренетог кредита за који се процењује да ће бити искоришћен за умањење пореза на добит, јер се њиме директно умањује износ пореза на добит);

- неискоришћеног пореског кредита по основу међукомпанијских дивиденди који се може пренети на терет добити из будућих обрачунских периода (признаје се средство у износу пренетог кредита за који се процењује да ће бити искоришћен за умањење пореза на добит, јер се њиме директно умањује износ пореза на добит);
- пренетог пореског губитка који може да се пренесе на рачун добити из будућих периода (вредност одложеног пореског средства добија се множењем износа пренетог пореског губитка са пореском стопом); и
- ревалоризације сталне имовине у складу са методом фер вредности (применом пореске стопе на износ реавалоризационих резерви, добија се износ одложених пореских обавеза)“ (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2011).

Одложене пореске обавезе односно средства утврђују се тако што се на опорезиву односно одбитну привремену разлику примени стопа за коју се очекује да ће бити на снази у периоду у коме ће опорезива привремена разлика производити пореске последице (очекивана пореска стопа). Основно правило у вези са одложеним пореским средствима, на које упућује МРС 12, јесте да одложено пореско средство треба да буде признато до степена у ком се очекује да ће бити остварена опорезива добит (пореска основица у пореском билансу) на терет које се оно може искористити.

„Одложено пореско средство се признаје за преношење неискоришћених пореских губитака и неискоришћених пореских кредита у наредни период у мери у којој је вероватно да ће постојати расположив опорезиви добитак за који се могу искористити неискоришћени порески губици или неискоришћени порески кредити“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019). Одложено пореско средство, у смислу преношења неискоришћених пореских губитака и пореских кредита у наредни период, треба признати само у висини за коју је вероватно да ће будућа опорезива добит бити довољна. Приликом процењивања да ли ће будућа опорезива добит бити довољна, правно лице разматра следеће критеријуме:

- да ли правно лице има довољно опорезивих привремених разлика (које се односе на исти порески субјект) које ће резултирати опорезивим износима по основу којих ће се моћи искористити порески губици и кредити (пре њиховог истека, јер их Закон о порезу на добит временски условљава);

- да ли је вероватно да ће правно лице имати опорезиве добитке пре истека неискоришћених пореских губитака и неискоришћених пореских кредита;
- да ли неискоришћени порески губици настају због узрока за чије понављање постоји мала вероватноћа;
- да ли су правном лицу расположиве могућности планирања пореза (у складу са параграфом 30, МРС 12, за шта постоје ограничене могућности у нашим околностима).

Постојање неискоришћених пореских губитака представља доказ да се у будућем периоду можда неће остварити опорезива добит, па правно лице признаје неискоришћено одложено пореско средство које је последица неискоришћених пореских губитака, до износа у коме правно лице има довољно опорезивих привремених разлика, односно одложених пореских обавеза. Наравно, неискоришћавано одложено пореско средство које је последица неискоришћених пореских губитака признаје се и уколико постоје и други уверљиви докази да ће бити утврђена довољна опорезива добит, на терет које ће правно лице моћи да искористи неискоришћене пореске губитке. Као што је из наведеног очигледно, у пракси се могу јавити и околности у којима део пореских губитака остаје непризнат.

Књиговодствена вредност одложених пореских средстава треба да се преиспитује на сваки датум биланса стања, односно треба да се врши поновно вредновање ове билансне ставке на сваки биланс стања. Промена вредности признатих одложених пореских средстава може бити узрокована променом пореске стопе, затим променом општих услова пословања (који дају основ за стварање опорезиве добити у наредном периоду). „Одложена пореска средства и обавезе се одмеравају по пореским стопама чија се примена очекује за период када је средство остварено или обавеза измирена, на основу пореских стопа (и пореских закона) које су донете или у значајној мери донете до краја сваког извештајног периода“ (Република Србија. Министарство Финансија, 2019).

Одмеравање односно вредновање одложених пореских средстава представља сложен процес који упућује на процењивање, а процењивање треба да се прилагођава свакој новој информацији у вези са утврђивањем основице и стопе за обрачун пореза на добит предузећа.

Укупна пореска обавеза правног лица за конкретан обрачунски период представља збирни резултат текућег пореског расхода (прихода) и одложеног пореског расхода (прихода). Рачуноводствено исказивање текућих и одложених пореских трансакција врши се у билансу успеха, што се у овом извештају признаје као:

- порески приход (средство, потраживање) који увећава рачуноводствену добит, или као
- порески расход (обавеза која умањује рачуноводствену добит).

У следећој табели можемо видети како изгледају изабране рачуноводствене политике у области пореза на добитак у предузећу „Планинка“ а.д. из Куршумлије у 2018. години.

Табела 70. Рачуноводствене политике у области пореза на добит предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Текући и одложени порез
Текући порез на добит се обрачунава на датум биланса на основу важеће законске пореске регулативе Републике Србије. Одложени порез на добит се укалкулисава у пуном износу, коришћењем методе обавеза, за привремене разлике које настану између пореске основице средстава и обавеза и њихових књиговодствених износа у финансијским извештајима. Одложени порез на добит се одмерава према пореским стопама које су на снази до датума биланса и за које се очекује да ће бити примењене у периоду у коме ће се одложена пореска средства реализовати или одложене пореске обавезе измирити. Одложено пореско средство се признаје до износа за који је вероватно да ће будућа добит за опорезивање бити расположива и да ће се привремене разлике измирити на терет те добити.

Извор: (Планинка а.д., 2018)

Вредност одложених пореских расхода и прихода, као и укупног пореза на добитак периода датог предузећа можемо видети у наредној табели.

Табела 71. Вредност пореза на добитак периода предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија

Порез на добитак (АОП 1060)		
	2017.	**2018.**
Порески расход периода		
Порез на добит за годину	95.636	112.040
Корекције претходних година		
Укупно порески расход периода	**95.636**	**112.040**
Одложени порез (АОП 1061)		
Одложени порески приходи		6.948
Одложени порески расходи	14.796	
Укупно одложени порез	**14.796**	**6.948**
Укупно порез на добитак	**110.432**	**105.092**

Извор: (Планинка а.д., 2018)

5. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ О ПРИМЕЊЕНИМ РАЧУНОВОДСТВЕНИМ ПОЛИТИКАМА

Примењене рачуноводствене политике и њихов утицај на финансијски и приносни положај предузећа (статистичка анализа)

Прикупљање примарних података извршено је употребом методе испитивања, техником упитника, који је послат путем mail-a. Истраживање је спроведено током јануара и фебруара 2019. године. Испитаници су обавештени да ће резултати истраживања бити коришћени искључиво у научно-истраживачке сврхе. Упитник је послат на 120 адреса предузећа у Србији и окружењу. Одговор је стигао од 49 предузећа, који представљају узорак на коме је рађена ова анализа.

За потребе статистичке анализе коришћен је софтвер SPSS верзија 2017 (Pallant, 2011) (Leech et al., 2005) (Тењевић, 2002) (Sheskin, 2004).

Упитник се налази у прилогу као и финансијски извештаји предузећа (на основу којих је спроведена анализа), тј. линкови ка АПР-у (Агенција за привредне регистре).

5.1 Разлике по величини предузећа

Табела 72. Разлике у рачуноводственој политици у зависности од величине предузећа према броју запослених

Питање		Величина предузећа према броју запослених								N	%	χ^2	df	p	φ/V
		Мала		Микро		Средња		Велика							
		f	%	f	%	F	%	f	%						
Да ли предузеће има зависна предузећа или припада групи која врши консолидацију?	Да	3	21,4%	1	5,9%	5	45,5%	4	57,1%	13	26,5%			0,007[8]	
	Не	11	78,6%	16	94,1%	6	54,5%	3	42,9%	36	73,5%				
У складу са којим оквиром финансијског извештавања се састављају финансијски извештаји Вашег предузећа?	MSFI	0	0,0%	5	29,4%	7	63,6%	7	100,0%	19	38,8%	18,54	2	0,000	0,615
	MSFI за MSP	13	92,9%	1	5,9%	3	27,3%	0	0,0%	17	34,7%				
	Правилник	1	7,1%	11	64,7%	1	9,1%	0	0,0%	13	26,5%				
Да ли постоје одступања у примени рачуноводствених политика у односу на рачуноводствене политике дефинисане интерним актом предузећа?	Да	1	7,1%	4	23,5%	0	0,0%	2	28,6%	7	14,3%			0,488	
	Не	13	92,9%	13	76,5%	11	100,0%	5	71,4%	42	85,7%				

[8] Због малог узорка спојена су мала и микро предузећа у једну категорију и средња и велика у другу категорију. По потреби су спајане категорије за појединачна питања. Услов за употребу Хи квадрат теста је да највише 20% ћелија има очекивану фреквенцију испод 5 за табеле веће од 2*2, а за табеле 2*2 ни једна. Ако овај услов није задовољен, за табеле 2*2 коришћен је Фишеров егзактни тест.

Да ли су обелодањене рачуноводствене процене и просуђивања, извршене од стране руководства, разумне за дате околности и у складу са закључцима из ревизорских радних папира?	Да	10	71,4%	10	58,8%	11	100,0%	7	100,0%	38	77,6%			0,004	
	Не	4	28,6%	7	41,2%	0	0,0%	0	0,0%	11	22,4%				
Који модел накнадног вредновања некретнина, постројења и опреме се примењује у Вашем предузећу?	Модел набавне вредности	12	85,7%	14	82,4%	9	81,8%	7	100,0%	42	85,7%			0,488	
	Модел ревалоризације	2	14,3%	3	17,6%	2	18,2%	0	0,0%	7	14,3%				
Приликом вредновања инвестиционих некретнина Ваше предузеће користи:	Метод фер вредности	1	7,1%	3	17,6%	0	0,0%	1	14,3%	5	10,2%	3,28	1	0,070	-0,259
	Метод набавне вредности	6	42,9%	6	35,3%	9	81,8%	4	57,1%	25	51,0%				
	Не постоје инвестиционе некретнине	7	50,0%	8	47,1%	2	18,2%	2	28,6%	19	38,8%				

У складу са одабраним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, амортизација некретнина, постројења и опреме се обрачунава применом:	Фунцкционалне методе	1	7,1%	1	5,9%	0	0,0%	0	0,0%	2	4,1%			0,526	
	Пропорционалне методе	13	92,9%	16	94,1%	11	100,0%	7	100,0%	47	95,9%				
У складу са одабраним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, вредновање залиха врши се:	По набавној вредности	10	71,4%	17	100,0%	9	81,8%	7	100,0%	43	87,8%			0,616	
	По нето продајној вредности уколико је нижа од набавне вредности	4	28,6%	0	0,0%	2	18,2%	0	0,0%	6	12,2%				
Према усвојеним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, обрачун излаза тј. утрошак залиха врши се помоћу следеће методе:	FIFO	3	21,4%	9	52,9%	1	9,1%	1	14,3%	14	28,6%	4,25	1	0,039	0,295
	Просечне пондерисане цене	11	78,6%	8	47,1%	10	90,9%	6	85,7%	35	71,4%				

На који начин Ваше предузеће спроводи смањење вредности потраживања тј. обезвређење, узимајући у обзир усвојене рачуноводствене политике?	Директан отпис	3	21,4%	1	5,9%	1	9,1%	1	14,3%	6	12,2%	0,002	1	0,961	0,007
	Исправком вредности (индиректни отпис)	3	21,4%	7	41,2%	4	36,4%	2	28,6%	16	32,7%				
	Комбинацију обе методе	8	57,1%	9	52,9%	6	54,5%	4	57,1%	27	55,1%				
Да ли се трошкови позајмљивања признају као:	Директно приписиви стицању, изградњи или производњи средстава које се квалификује, капитализују се као део набавне вредности	1	7,1%	1	5,9%	1	9,1%	1	14,3%	4	8,2%			0,618	
	Расход периода у коме су настали без обзира на начин позајмљивања	13	92,9%	16	94,1%	10	90,9%	6	85,7%	45	91,8%				

Када ентитет проверава да ли су присутни показатељи који указују на то да је неко средство обезвређено:	Годишње	8	57,1%	9	52,9%	7	63,6%	3	42,9%	27	55,1%	1,799	1	0,180	0,192
	Не врши се тест обезвређења	4	28,6%	2	11,8%	0	0,0%	0	0,0%	6	12,2%				
	У тренутку када постоје индикације да постоји обезвређење	2	14,3%	6	35,3%	4	36,4%	4	57,1%	16	32,7%				
Да ли услучају откривања материјално значајне грешке ентитет врши корекцију почетног стања нераспоређене добити или губитка из ранијих година?	Да	10	71,4%	12	70,6%	10	90,9%	7	100,0%	39	79,6%			0,070	
	Не	4	28,6%	5	29,4%	1	9,1%	0	0,0%	10	20,4%				
Да ли ентитет врши промену неке рачуноводствене политике уколико се испостави да усвојена рачуноводствена политика не доприноси истинитости,	Да	13	92,9%	15	88,2%	10	90,9%	7	100,0%	45	91,8%			0,530	
	Не	1	7,1%	2	11,8%	1	9,1%	0	0,0%	4	8,2%				

објективности и фер презентацији финансијског извештаја?															
Да ли ентитет врши обелодављање информација за догађаје настале после датума биланса стања	Да	10	71,4%	9	52,9%	10	90,9%	6	85,7%	35	71,4%	4,250	1	0,039	-0,295
	Не	4	28,6%	8	47,1%	1	9,1%	1	14,3%	14	28,6%				
Да ли правно лице врши признавање одложених пореза по основу средстава која подлежу амортизацији?	Да	10	71,4%	3	17,6%	11	100,0%	5	71,4%	29	59,2%	10,393	1	0,001	-0,461
	Не	4	28,6%	14	82,4%	0	0,0%	2	28,6%	20	40,8%				
Да ли правно лице врши признавање одложених пореских средстава по основу неискоришћеног пореског кредита?	Да	8	57,1%	3	17,6%	8	72,7%	4	57,1%	23	46,9%	4,446	1	0,035	-0,301
	Не	6	42,9%	14	82,4%	3	27,3%	3	42,9%	26	53,1%				
Да ли правно лице у напоменама уз финансијске извештаје врши обелодањивање неусаглашености	Да	10	71,4%	5	29,4%	9	81,8%	5	71,4%	29	59,2%	4,072	1	0,044	-0,288
	Не	4	28,6%	12	70,6%	2	18,2%	2	28,6%	20	40,8%				

потраживања и обавеза?															
Да ли приликом признавања отписа потраживања у редовном Билансу успеха, примењујете услове за признавање тог отписа прописане законом о порезу на добит правних лица (члан 16. став 1)?	Да	14	100,0%	16	94,1%	11	100,0%	7	100,0%	48	98,0%			0,633	
	Не	0	0,0%	1	5,9%	0	0,0%	0	0,0%	1	2,0%				
Да ли Ваше предузеће користи могућност формирања дугорочних резервисања?	Да	4	28,6%	3	17,6%	7	63,6%	4	57,1%	18	36,7%	7,275	1	0,007	-0,385
	Не	10	71,4%	14	82,4%	4	36,4%	3	42,9%	31	63,3%				
Уколико је одговор ДА које су то врсте резервисања?	Резервисања за накнаде и друге бенефиције запослених	3	75,0%	0	0,0%	4	57,1%	2	50,0%	9	50,0%			0,047	
	Резервисања за трошкове судских спорова	0	0,0%	0	0,0%	2	28,6%	2	50,0%	4	22,2%				

	Резервисања за трошкове у гарантном року	1	25,0%	3	100,0%	1	14,3%	0	0,0%	5	27,8%				
Уколико сте формирали резервисања у претходном обрачунском периоду, износ који је био укалкулисан у односу на износ стварно искоришћеног резервисања:	Износ који је био укалкулисан је подцењен незнатно	0	0,0%	0	0,0%	1	14,3%	1	25,0%	2	9,5%			0,080	
	Износ који је био укалкулисан је подцењен у значајној мери	1	20,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	25,0%	2	9,5%				
	Износ који је био укалкулисан је прецењен незнатно	1	20,0%	0	0,0%	4	57,1%	0	0,0%	5	23,8%				
	Не разликује се	3	60,0%	5	100,0%	2	28,6%	2	50,0%	12	57,1%				
Да ли сте примењујући неку нову рачуноводствену политику за резултат имали:	Непромењен резултат	13	100,0%	14	82,4%	10	90,9%	7	100,0%	44	91,7%			0,516	
	Повећање добитка	0	0,0%	3	17,6%	1	9,1%	0	0,0%	4	8,3%				

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа различите величине према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли предузеће има зависна предузећа или припада групи која врши консолидацију?“, p=0,01. Од 49 предузећа, 36 (73,5%) нема зависна предузећа или не врше консолидацију. Мала (21,4%) и микро (5,9%) предузећа у мањој мери имају зависна предузећа или врше консолидацију у односу на велика (57,1%) или средња предузећа (45,5%).

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „У складу са којим оквиром финансијског извештавања се састављају финансијски извештаји Вашег предузећа?“, $\chi^2(2, n=49)=18,54$; p=0,00, V =0,62. Од 49 предузећа, 19 (38,8%) за састављање финансијског извештаја користи MSFI, 17 (34,7%) користи MSFI за MSP, а 13 (26,5%) користи Правилник. Мала предузећа (92,9%) углавном користе MSFI за MSP. Средња предузећа (67,4%) већински користе Правилник, док сва велика предузећа и већински средња (63,6%) користе MSFI.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Да ли постоје одступања у примени рачуноводствених политика у односу на рачуноводствене политике дефинисане интерним актом предузећа?“, p=0,49. Од 49 предузећа, 42 (85,7%) нема одступања у примени рачуноводствених политика у односу на рачуноводствене политике дефинисане интерним актом предузећа. Микро предузећа (23,5%) имају највише одступања у примени рачуноводствених политика у односу на рачуноводствене политике дефинисане интерним актом предузећа.

Одступања код микро предузећа могу се објаснити чињеницом да ова предузећа нису у обавези да предају Напомене уз финансијске извештаје. Наиме према члану 2 Закона о рачуноводству, годишњи редован извештај микро предузећа састоји се од Биланса стања, Биланса успеха и Статистичког извештаја.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли су обелодањене рачуноводствене процене и просуђивања, извршене од стране руководства, разумне за дате околности и у складу са закључцима из ревизорских радних папира?“, p=0,00. Од 49 предузећа, код 38 (77,6%) рачуноводствене процене и просуђивања, извршене од стране руководства, су разумне за дате околности и у складу са закључцима из ревизорских радних папира. Највеће неслагање се уочава код микро предузећа (41,2%), а затим код малих (28,6%). Једино средња предузећа немају неслагање

рачуноводствене процене и просуђивања, извршене од стране руководства и закључака из ревизорских радних папира и датих околности.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Приликом вредновања инвестиционих некретнина Ваше предузеће користи:“, p=0,49. Од 49 предузећа, 42 (85,7%) користи модел набавне вредности за накнадно вредновање некретнина, постројења и опреме.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Приликом вредновања инвестиционих некретнина Ваше предузеће користи:“, $\chi^2(1, n=49)=3,28$; p=0,07, φ =-0,26. Од 49 предузећа, око половине, 25 (51%) за вредновања инвестиционих некретнина користи метод набавне вредности. Половина малих предузећа и већина микро предузећа (47,1%) нема инвестиционе некретнине. Средња предузећа (81,8%) и велика предузећа (57,1%) већински користе метод набавне вредности.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „У складу са одабраним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, амортизација некретнина, постројења и опреме се обрачунава применом:“, p=0,53. Од 49 предузећа, 47 (95,9%) врши обрачун амортизација некретнина, постројења и опреме по пропорционалној методи.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „У складу са одабраним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, вредновање залиха врши се:“, p=0,62. Од 49 предузећа, 43 (87,8%) врши вредновање залиха по набавној вредности.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Према усвојеним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, обрачун излаза тј. утрошак залиха врши се помоћу следеће методе:“, $\chi^2(1, n=49)=4,25$; p=0,04, φ=0,30. Од 49 предузећа, 35 (71,4%) врши вредновање залиха по просечној пондерисаној цени. Микро предузећа су подељена према начину обрачуна излаза. Према усвојеним рачуноводственим политикама свог предузећа, око половине микро предузећа обрачун излаза ради по FIFO (52,9%), а 8 (47,1%) преко просечне пондерисане цене.

Када се говори о микро предузећима које користе ФИФО методу, треба нагласити да се углавном ради о трговинским предузећима.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „На који начин Ваше предузеће спроводи смањење вредности потраживања тј. обезвређење, узимајући у обзир усвојене рачуноводствене политике?“, $\chi^2(1, n=49)=0,00$; $p=0,96$, $\varphi=0,01$. Од 49 предузећа, 27 (55,1%) спроводи смањење вредности потраживања комбинацијом директног и индиректног отписа. Микро предузећа су подељена према начину смањења вредности потраживања. Око половине микро предузећа смањење вредности потраживања врши индиректном методом (41,2%), а 9 (52,9%) комбинацијом директног и индиректног отписа.

Обезвређење по основу умањења вредности потраживања се утврђује када постоји објективан доказ да предузеће неће бити у стању да наплати све износе које потражује на основу првобитно уговорених услова. Приликом процене ризика наплате менаџмент утврђује индикаторе који су довели до протока рока од 60 дана од рока за наплату. Директан отпис се користи само када је потпуно извесно да потраживање неће бити наплаћено, а индиректан отпис се користи када се не одустаје од наплате потраживања, али реално стање указује на то да потраживање у једном делу или у целости може бити ненаплативо. Уколико се наплати књижи се на конто приход од усклађивања вредности потраживања, а ако не дође до наплате иде на директан отпис. Од процене менаџмента зависи коју методу отписа ће користити конкретно предузеће. У овом случају постоји одступање код микро предузећа, што упућује на закључак да су у питању трговинска предузећа, која немају ризик наплате потраживања.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Да ли се трошкови позајмљивања признају као:“, $p=0,62$. Од 49 предузећа, 45 (91,8%) приказује трошкове позајмљивања као расход периода у коме су настали без обзира на начин позајмљивања.

Према МРС 23 – Трошкови позајмљивања, ови трошкови се дефинишу као камата и други трошкови које ентитет има у вези са позајмљивањем средстава. Трошкови позајмљивања се углавном односе на трошак камате и признају се као расход. Међутим, уколико се на пример, позајмљена средства користе за значајна улагања тј. инвестиције, онда трошкови позајмљивања не би требало да се третирају као трошак, већ чине део набавне вредности/цене коштања тог средства.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Када ентитет проверава да ли су

присутни показатељи који указују на то да је неко средство обезвређено:“, $\chi^2(1, n=49)=1,80$; p=0,18, φ=0,19. Од 49 предузећа, 27 (55,1%) на годишњем нивоу проверава да ли су присутни показатељи који указују на то да је неко средство обезвређено.

Када је у питању провера да ли је неко средство обезвређено, треба нагласити да би у суштини сва предузећа требала да врше проверу да ли је неко средство обезвређено, јер уколико нешто није у функцији треба да се отпише. То се пре свега односи на основна средства.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Да ли у случају откривања материјално значајне грешке ентитет врши корекцију почетног стања нераспоређене добити или губитка из ранијих година?“, p=0,07. Од 49 предузећа, 39 (79,6%) врши корекцију почетног стања нераспоређене добити или губитка из ранијих година у случају откривања материјално значајне грешке.

Уколико постоје материјално значајне грешке, сва предузећа без обзира на величину требало би да врше корекцију почетног стања.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Да ли ентитет врши промену неке рачуноводствене политике уколико се испостави да усвојена рачуноводствена политика не доприноси истинитости, објективности и фер презентацији финансијског извештаја?“, p=0,53. Од 49 предузећа, 45 (91,8%) врши промену рачуноводствене политике уколико се испостави да усвојена рачуноводствена политика не доприноси истинитости, објективности и фер презентацији финансијског извештаја.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли ентитет врши обелодављање информација за догађаје настале после датума биланса стања?“, $\chi^2(1, n=49)=4,25$; p=0,04, φ=-0,30. Од 49 предузећа, 35 (71,4%) обелодањује информација о догађајима насталим после датума биланса стања. Микро предузећа су подељена око овог питања. Око половине, 9 (52,9%) обелодањује информације за догађаје настале после датума биланса стања, а 8 (47,1%) то не ради.

Мала и микро предузећа према Закону о рачуноводству нису у обавези да састављају напомене уз финансијске извештаје.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли правно лице врши признавање одложених пореза по основу средстава која подлежу амортизацији?“, $\chi^2(1, n=49)=10,39$;

p=0,00, φ=-0,46. Од 49 предузећа, 29 (59,2%) врши признавање одложених пореза по основу средстава која подлежу амортизацији. Већина микро предузећа (82,4%) врши признавање одложених пореза по основу средстава која подлежу амортизацији.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли правно лице врши признавање одложених пореских средстава по основу неискоришћеног пореског кредита?“, $\chi^2(1, n=49)=4,45$; p=0,04, φ=-0,30. Од 49 предузећа, 26 (53,1%) не врши признавање одложених пореских средстава по основу неискоришћеног пореског кредита. Већина средњих (72,7%) и великих предузећа (57,1%) врши признавање одложених пореза по основу неискоришћеног пореског кредита.

Законом о порезу на добит правних лица био је прописан порески кредит за улагања у основна средства, у складу са чланом 48. Закона. Законом о изменама и допунама Закона о порезу на добит правних лица (Република Србија. Службени гласник, 2013) (Сл. гласник РС бр. 108/13), прописано је да се ранији члан 48. из Закона брише и да се то примењује од 1. јануара 2014. године. Законом о изменама и допунама Закона о порезу на добит правних лица, прописано је да порески обвезник који је до 31. децембра 2013. године остварио право на порески подстицај из члана 48. Закона о порезу на добит правних лица и исказао податке у пореском билансу и пореској пријави за 2013. годину може то право да користи до истека рока и на начин прописан тим Законом (Савез Рачуновођа и Ревизора Србије, 2020). Предузећа су имала право на коришћење пореског кредита углавном куповином основних средстава или улагањем у инвестиције под условом да је обавеза према добављачу уредно измирена. На основу анализе закључује се да су у питању углавном велика и средња предузећа која иначе и имају велика улагања. Већина ових предузећа је искористила порески кредит у ранијем периоду.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли правно лице у напоменама уз финансијске извештаје врши обелодањивање неусаглашености потраживања и обавеза?“, $\chi^2(1, n=49)=4,07$; p=0,04, φ=-0,29. Од 49 предузећа, 29 (59,2%) врши обелодањивање неусаглашености потраживања и обавеза у напоменама уз финансијске извештаје. Већина микро предузећа (70,6%) не врши обелодањивање неусаглашености потраживања и обавеза у напоменама уз финансијске извештаје.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Да ли приликом признавања

отписа потраживања у редовном Билансу успеха, примењујете услове за признавање тог отписа прописане законом о порезу на добит правних лица (члан 16. став 1)?“, p=0,63. Од 49 предузећа, 48 (98%) примењује услове за признавање тог отписа прописане законом о порезу на добит правних лица.

Уколико су услови из закона испуњени тада се примењује директан отпис. Уколико услови нису испуњени одна дато потраживање улази у пореску основицу пореза на добит правних лица.

Резултат Хи квадрат теста указује да се предузећа по величини према броју запослених разликују по одговору на питање: „Да ли Ваше предузеће користи могућност формирања дугорочних резервисања?“, $\chi^2(1, n=49)=7,28$; p=0,01, φ=-0,39. Од 49 предузећа, 31 (63,3%) не користи могућност формирања дугорочних резервисања. Већина средњих (63,6%) и великих (57,1%) користи могућност формирања дугорочних резервисања.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Уколико је одговор ДА које су то врсте резервисања?“, p=0,05. Од 18 предузећа која користе могућност формирања дугорочних резервисања, 9 (50%) користи резервисања за накнаде и друге бенефиције запослених. Сва микро предузећа користе резервисања за трошкове у гарантном року.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Уколико сте формирали резервисања у претходном обрачунском периоду, износ који је био укалкулисан у односу на износ стварно искоришћеног резервисања:“, p=0,08. Од 21 предузеће које је формирало резервисања у претходном обрачунском периоду, 12 (57,1%) није имало разлику између износа који је био укалкулисан у односу на износ стварно искоришћеног резервисања.

Резултат Фишеровог (Fisher) теста указује да се предузећа по величини према броју запослених не разликују по одговору на питање: „Да ли сте примењујући неку нову рачуноводствену политику за резултат имали:“, p=0,52. Од 48 предузећа, 44 (91,7%) је имало непромењен резултат применом неке нове рачуноводствене политике.

5.2. Разлике по билансним позицијама у зависности од рачуноводствене политике

Да би се упоредио оквир финансијског извештавања који се користи за састављање финансијских извештаја предузећа у погледу материјалне имовине коришћена је једнофакторска ANOVA. Независна варијабла је оквир финансијског извештавања који се користи за састављање финансијских извештаја предузећа, а зависна варијабла је материјална имовина предузећа у билансном извештају за 2018. годину. Претпоставка хомогености варијансе је проверена Левеновим тестом и она није задовољена, F(2; 46)=3,41; p=0,04.

Табела 73. Дескриптивна статистика материјалне имовине по оквиру финансијског извештавања

	N	M	SD	SE	95% интервал поверења		Минимум	Максимум
					Доња граница	Горња граница		
MSFI	19	6314914,421	23577896,4506	5409140,4173	-5049267,901	17679096,743	,0	103445557,0
MSFI за MSP	17	323774,294	677011,6100	164199,4340	-24312,956	671861,544	3286,0	2818157,0
Правилник	13	28576,231	53328,2059	14790,5831	-3649,682	60802,143	,0	174776,0
Укупно	49	2568551,592	14754998,6695	2107856,9528	-1669578,862	6806682,045	,0	103445557,0

Највишу материјалну имовину имају предузећа који користе MSFI (M=6314914,42; SD=23577896,45) за финансијско извештавање, а најнижу предузећа која користе Правилник (M=28576,23; SD=53328,21). С обзиром да није задовољена претпоставка хомогености варијансе, коришћена је Welsch корекција F рациа. Уочене разлике нису значајне; Welch F(2; 22,78)=2,21; p=0,13.

Да би се упоредило одступање у примени рачуноводствене политике у односу на интерне акте предузећа у погледу инвестиционих некретнина предузећа коришћена је t тест за независне узорке. Независна варијабла је одступање у примени рачуноводствене политике у односу на интерне акте предузећа, а зависна варијабла је износ инвестиционих некретнина предузећа у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 74. Дескриптивна статистика инвестиционих некретнина по одступањима у примени рачуноводствене политике

	N	M	S.D.	S.E.
Да	5	23639,000	52858,4109	23639,0000
Не	42	21355,048	136610,4654	21079,4524

У просеку, предузећа која имају одступања у примени рачуноводствене политике (M=23639,00; SD=52858,41) имају веће инвестиционе некретнине у односу на предузећа која не одступају у примени рачуноводствене политике (M=21355,05; SD=136610,46). Уочене разлике нису значајне; t (45)=0,04; p=0,97.

Да би се упоредила усаглашеност рачуноводствене процене од стране руководства и реалности и ревизорске процене у односу на материјалну имовину предузећа коришћен је *t* тест за независне узорке. Независна варијабла је усаглашеност рачуноводствене процене од стране руководства и реалности и ревизорске процене, а зависна варијабла је материјална имовину предузећа у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 75. Дескриптивна статистика усаглашеност рачуноводствене процене од стране руководства и реалности и ревизорске процене у односу на материјалну имовину

	N	M	S.D.	S.E.
Да	38	3227823,895	16740819,4024	2715719,5143
Не	11	291065,455	840854,0042	253527,0214

У просеку, предузећа која имају усаглашену рачуноводствену процену од стране руководства и реалности и ревизорске процене (M=3227823,90; SD=16740819,40) имају већу материјалну имовину у односу на предузећа која немају усаглашену рачуноводствену процену од стране руководства и реалности и ревизорске процене (M=291065,45; SD=840854,00). Уочене разлике нису значајне; t (47)=0,58; p=0,57.

Да би се упоредили модели накнадног вредновања некретнине, постројења и опреме у односу на материјалну имовину предузећа коришћен је t тест за независне узорке. Независна варијабла је модел накнадног вредновања некретнине, постројења и опреме, а зависна варијабла је материјална имовину предузећа у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 76. Дескриптивна статистика модела накнадног вредновања некретнине, постројења и опреме у односу на материјалну имовину

	N	M	S.D.	S.E.
Модел набавне вредности	42	2919490,738	15934391,6886	2458730,0172
Модел ревалоризације	7	462916,714	792927,2593	299698,3337

У просеку, предузећа која користе модел набавне вредности (M=2919490,74; SD=15934391,69) имају већу материјалну имовину у односу на предузећа која користе Модел ревалоризације (M=462916,71; SD=792927,26). Уочене разлике нису значајне; t (47)=0,40; p=0,69.

Да би се упоредио метода вредновања инвестиционих некретнина предузећа у погледу материјалне имовине коришћена је једнофакторска ANOVA. Независна варијабла је метода вредновања инвестиционих некретнина предузећа, а зависна варијабла је материјална имовина предузећа у билансном извештају за 2018. годину. Претпоставка хомогености варијансе је проверена Левеновим тестом и она је задовољена, F(2; 46)=3,07; p=0,06.

Табела 77. Дескриптивна статистика метода вредновања инвестиционих некретнина у односу на материјалну имовину

	N	M	S.D.	S.E.	95% интервал поверења		Мин имум	Максимум
					Доња граница	Горњаграница		
Метод фер вредности	5	168575,000	298243,6208	133378,6020	-201743,367	538893,367	,0	689733,0
Метод набавне вредности	25	625397,880	1434500,2344	286900,0469	33265,286	1217530,474	,0	7143806,0
Не постоје инвестиционе некретнине	19	5756905,579	23669007,5338	5430042,7334	-5651190,879	17165002,037	4,0	103445557,0
Укупно	49	2568551,592	14754998,6695	2107856,9528	-1669578,862	6806682,045	,0	103445557,0

У просеку, предузећа која немају инвестиционе некретнине (M=5756905,58; SD=23669007,53) имају већу материјалну имовину у односу на предузећа која користе метод набавне вредности (M=625397,88; SD=1434500,23) и од предузећа која користе метод фер вредности (M=168575,00; SD=298243,62). Уочене разлике нису значајне; F (2, 46)=0,72; p=0,49.

Да би се упоредили модели амортизације некретнине, постројења и опреме у односу на укупна потраживања предузећа коришћена је t тест за независне узорке. Независна варијабла је модел амортизације некретнине, постројења и опреме, а зависна варијабла је укупно потраживање предузећа у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 78. Дескриптивна статистика модела амортизације некретнине, постројења и опреме у односу на укупна потраживања

	N	M	S.D.	S.E.
Функционалне методе	2	8376,00	11582,409	8190,000
Пропорционалне методе	47	525122,98	2108754,981	307593,527

У просеку, предузећа која користе пропорционалне методе (M=525122,98; SD=2108754,98) имају већа укупна потраживања у односу на предузећа која користе функционалне методе (M=8376,00; SD=11582,41). Уочене разлике нису значајне; t (47)=-0,34; p=0,73.

Да би се упоредили начини вредновања залиха у односу на материјалну имовину предузећа коришћен је t тест за независне узорке. Независна варијабла је начини вредновања залиха, а зависна варијабла је материјална имовина предузећа у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 79. Дескриптивна статистика начина вредновања залиха у односу на материјалну имовину предузећа

	N	M	S.D.	S.E.
По набавној вредности	43	2897113,419	15744971,5457	2401085,6506
По нето продајној вредности уколико је нижа од набавне вредности	6	213858,500	198215,7786	80921,2527

У просеку, предузећа која вреднују залихе по набавној вредности (M=2897113,42; SD=15744971,55) имају већу материјалну имовину у односу на предузећа која вреднују залихе по нето продајној вредности (M=213858,50; SD=198215,78). Уочене разлике нису значајне; t (47)=-0,41; p=0,68.

Да би се упоредили начини обрачуна излаза у односу на материјалну имовину предузећа коришћен је t тест за независне узорке. Независна варијабла је начини обрачуна залиха, а зависна варијабла је материјална имовина предузећа у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 80. Дескриптивна статистика начина обрачуна излаза у односу на материјалну имовину

	N	M	S.D.	S.E.
FIFO	14	264356,143	749520,8238	200317,8662
Просечне пондерисане цене	35	3490229,771	17437884,3408	2947540,4288

У просеку, предузећа која вреднују залихе по просечној пондерисаној цени (M=3490229,77; SD=17437884,34) имају већу материјалну имовину у односу на предузећа која вреднују залихе по FIFO (M=264356,14; SD=749520,82). Уочене разлике нису значајне; t (47)=-0,69; p=0,49.

Да би се упоредио начин смањења вредности потраживања предузећа у погледу дугорочног резервисања коришћена је једнофакторска ANOVA. Независна варијабла је начин смањења вредности потраживања, а зависна варијабла је дугорочно резервисање предузећа у билансном извештају за 2018. годину. Претпоставка хомогености варијансе је проверена Левеновим тестом и она је задовољена, F(2; 46)=1,73; p=0,19.

Табела 81. Дескриптивна статистика начина смањења вредности потраживања предузећа у погледу дугорочног резервисања

	N	M	S.D.	S.E.	95% интервал поверења		Минимум	Максимум
					Доња граница	Горња граница		
Директан отпис	6	10637,833	17176,4324	7012,2492	-7387,727	28663,394	,0	41252,0
Исправком вредности (индиректни отпис)	16	2654,938	7577,9103	1894,4776	-1383,046	6692,921	,0	29846,0
Комбинацију обе методе	27	9401,222	27957,0133	5380,3297	-1658,204	20460,648	,0	115259,0
Укупно	49	7349,776	21979,6967	3139,9567	1036,469	13663,082	,0	115259,0

У просеку, предузећа која користе директан отпис (M=10637,83; SD=17176,43) имају већа дугорочна резервисања у односу на предузећа која користе индиректни отпис (M=2654,94; SD=7577,91) и од предузећа која користе комбинацију обе методе (M=9401,22; SD=27957,01). Уочене разлике нису значајне; F (2, 46)=0,54; p=0,59.

Да би се упоредили начини признања трошкова позајмљивања у односу на порез на добит коришћена је t тест за независне узорке. Независна варијабла је начини признања трошкова позајмљивања, а зависна варијабла је порез на добит у билансном извештају за 2018. годину.

Табела 82. Дескриптивна статистика начина признања трошкова позајмљивања у односу на порез на добит

	N	M	S.D.	S.E.
Директно приписиви стицању, изградњи или производњи средстава које се квалификује, капитализују се као део набавне вредности	4	237928,000	441168,5973	220584,2987
Расход периода у коме су настали без обзира на начин позајмљивања	45	184406,044	623148,1680	92893,4443

У просеку, предузећа која директно приписују стицање, изградњу или производњу средстава које се квалификују и капитализују се као део набавне вредности (M=237928,00; SD=441168,60) имају већи порез на добит у односу на предузећа која признају трошкове расходом периода у коме су настали, без обзира на начин позајмљивања (M=184406,04; SD=623148,17). Уочене разлике нису значајне; t (47)=0,17; p=0,87.

Да би се упоредиле корекција почетног стања у случају грешке у односу на обавезе предузећа коришћен је t тест за независне узорке. Независна варијабла је корекција почетног стања у случају грешке, а зависна варијабла је обавезе предузећа за 2018. годину.

Табела 83. Дескриптивна статистика корекције почетног стања у случају грешке у односу обавезе предузећа

	N	M	S.D.	S.E.
Да	39	3191,333	14071,2903	2253,2097
Не	10	,000	,0000	,0000

У просеку, предузећа која врше корекцију почетног стања у случају уочене грешке (M=3191,33; SD=14071,29) имају веће обавезе у односу на предузећа која не врше корекцију (M=0; SD=0). Уочене разлике нису значајне; t (47)=0,71; p=0,48.

Да би се упоредиле промене рачуноводствене политике услед уочене неефикасности у односу на порез на добит предузећа коришћен је t тест за независне узорке. Независна варијабла је промена рачуноводствене политике, а зависна варијабла је порез на добит предузећа за 2018. годину.

Табела 84. Дескриптивна статистика промене рачуноводствене политике услед уочене неефикасности у односу на порез на добит

	N	M	S.D.	S.E.
Да	45	26540,02	102550,168	15287,276
Не	4	4995,75	9436,871	4718,435

У просеку, предузећа која врше промену рачуноводствене политике услед уочене неефикасности (M=26540,02; SD=102550,17) имају већи порез на добит у односу на предузећа која не врше промену рачуноводствене политике (M=4995,75; SD=9436,87). Уочене разлике нису значајне; t (47)=0,42; p=0,68.

Да би се упоредило признање одложених пореза на основу средстава која подлежу амортизацији у односу на потраживања од купаца коришћен је t тест за независне узорке. Независна варијабла је признавање одложених пореза на основу средстава која подлежу амортизацији, а зависна варијабла је потраживања од купаца за 2018. годину.

Табела 85. Дескриптивна статистика признавања одложених пореза на основу средстава која подлежу амортизацији у односу на потраживања од купаца

	N	M	S.D.	S.E.
Да	29	733171,38	2618968,774	486330,292
Не	20	112330,20	462371,845	103389,488

У просеку, предузећа која врше признавање одложених пореских средстава (M=733171,38; SD=2618968,77) имају мања потраживања од купаца у односу на предузећа која не врше признавање одложених пореских средстава (M=112330,20; SD=462371,85). Уочене разлике нису значајне; t (47)=1,05; p=0,30.

Да би се упоредило обелодањивање потраживања и обавеза у односу на дугорочна резервисања коришћена је t тест за независне узорке. Независна варијабла је обелодањивање потраживања и обавеза, а зависна варијабла је дугорочна резервисања за 2018. годину.

Табела 86. Дескриптивна статистика обелодањивања потраживања и обавеза у односу на дугорочна резервисања

	N	M	S.D.	S.E.
Да	29	7358,138	19344,6449	3592,2104
Не	20	7337,650	25865,1424	5783,6217

У просеку, предузећа која врше обелодањивање потраживања и обавеза (M=7358,14; SD=19344,64) имају већа дугорочна резервисања у односу на предузећа која не врше обелодањивање потраживања и обавеза (M=7337,65; SD=25865,14). Уочене разлике нису значајне; t (47)=0,00; p=0,99.

ЗАКЉУЧАК

Деловањем глобалних тржишних закона, међународних економских и неекономских организација, мултинационалних компанија, са снажном подршком савремених технологија, данас се спроводи економска глобализација као нужан процес токова роба и капитала. У складу са тим долази до повезивања која превазилазе оквире националних држава, са циљем повећања економског раста и развоја. Економска глобализација има велики значај, јер је економска корист главни мотив економских, друштвених и политичких односа, који доводе до настанка јединственог тржишта. Последице економске глобализације су и промене глобалног финансијског окружења, које се рефлектују и на систем финансијког извештавања. Основни циљ финансијског извештавања је да се корисницима финансијских извештаја презентују релевантне и поуздане информације о финансијској успешности, финансијској позицији, токовима готовине и о променама на капиталу.

Квалитетне финансијске информације, односно квалитетно финансијско извештавање, основ су стабилности финансијског система, при чему подстичу развој националних економија и привлачење инвеститора. Посебно су информације значајне код функционисања тржишта капитала. Наиме, развијено и стабилно тржиште капитала, развијен приватни сектор и кредитне институције, доприносе економској ефективности и ефикасности, и уопште повећању друштвеног благостања. Да би информације биле искоришћене за доношење адекватних пословних одлука корисника, потребно је дефинисати правила финансијског извештавања на глобалном нивоу. Тако се наметнула потреба за конвергенцијом рачуноводствених система, односно развојем квалитетних глобалних стандарда финансијског извештавања, са циљем уједначавања рачуноводствене праксе широм света, поједностављења пословања и ван националних граница и задовољења потреба како националних, тако и међународних тржишта. Као носиоци прибижавања и усаглашавања рачуноводствених пракси, издвајају се IASB и FASB, и њихови опште прихваћени стандарди и принципи МРС/МСФИ и GAAP. Ове професионалне организације оставриле су усклађивање својих концептуалних оквира финансијског извештавања, а исто тако и конвергенцију МРС/МСФИ и GAAP-а, са циљем успостављања јединственог сета висококвалитетних стандарда. Упоредо са конвергенцијом на глобалном нивоу, одвија се и процес хармонизације земаља у развоју са међународно признатом рачуноводственом праксом.

Нове економске околности у којима послују привредни субјекти намећу потребу за унапређењем и прилагођавањем нормативних основа и рачуноводствених начела у домаћем законском оквиру са најбољом међународном рачуноводственом праксом, која се примењује на глобалном нивоу. Све то доприноси транспарентности и упоредивости финансијских извештаја на глобалном нивоу, што је посебно значајно за земље у развоју, јер тиме постају атрактивније за стране инвестиције, смањује се ризик улагања, имају лакши приступ тржиштима капитала и слично. Финансијско извештавање и финансијски извештаји у таквим условима пословања постају јединствени информационо – пословни језик. Применом МРС и МСФИ долази се до хармонизације финансијских извештаја привредних субјеката уз тежњу да се обезбеди упоредивост финансијских извештаја како између различитих периода извештавања једног привредног субјекта, тако и упоредивост између различитих привредних субјеката.

Пословање сваког предузећа представља специфичну комбинацију циљева, трансакција, услова и ограничења правног и привредног амбијента, ризика и неизвесности. Стога, руководство предузећа, у складу са постављеним циљевима пословања, доноси одлуку о начину процењивања материјално значајних билансних позиција. Такође, када је реч о одлукама руководства, квалитет финансијског извештавања детерминисан је рачуноводственим третирањем одређених трансакција, као и одабраном политиком обелодањивања.

Финансијски извештаји су коначни производ рачуноводственог система информисања и у њихову припрему су укључене различите методе и поступци, који имају различит утицај на исказане вредности у финансијским извештајима. Управо је избор тих метода и поступака домен деловања рачуноводствених политика. Квалитет система финансијског извештавања једне земље, као и самих финансијских извештаја зависи од одабраних рачуноводствених политика. Рачуноводствене политике су интерни акт руководства привредног субјекта и примењују се за састављање финансијских извештаја за екстерне кориснике. Неадекватан избор рачуноводствених политика, битно утиче на веродостојност финансијских извештаја.

Рачуноводствене политике су скуп стандарда који регулишу начин на који компанија припрема своје финансијске извештаје. Ове политике се користе да се баве посебно компликованим рачуноводственим праксама, као што су методе амортизације, признавање гудвила, припрема трошкова истраживања и развоја, процена залиха и консолидација финансијских извештаја. Те се политике могу разликовати од компаније

до компаније, али све рачуноводствене политике потребно је ускладити са општеприхваћеним рачуноводственим принципима (GAAP) и/или међународним стандардима финансијског извештавања МСФИ. Усвајање рачуноводствених политика подразумева тимски рад у којем учествују рачуновођа, менаџер финансија, менаџер набавке, менаџер продаје, менаџер производње, као и представници других функција ентитета. Циљеви који се желе постићи рачуноводственим политикама могу бити различити, али су углавном везани за утицај на финансијски резултат и финансијски положај привредног друштва.

Законском и професионалном регулативом предузећу је дата могућност избора између основног и алтернативних поступака за приказивање и процену појединих позиција у финансијским извештајима. Правилником о рачуноводству и рачуноводственим политикама, а у складу са законском и професионалном регулативом, треба прецизно дефинисати све процедуре које ће се доследно примењивати приликом вођења пословних књига, признавања и процењивања имовине, обавеза, прихода и расхода и др. Утврђивање начина признавања, накнадних улагања, метода амортизације, корисни век употребе, процењивање некретнина, постројења и опреме, утврђивање начина процењивања као и утврђивања набавне цене, односно цене коштања залиха, утврђивање рокова за отписивање потраживања, процена дугорочних резервисања, процењивања материјално значајних грешака из претходног периода, само су нека од питања која се односе на формулисање одговарајућих рачуноводствених политика и подручја њиховог деловања. Питање избора рачуноводствених политика може бити изузетно деликатно и компликовано, што захтева пуну пажњу менаџера који су за овај избор одговорни. Менаџмент има задатак да задовољи интересе различитих стејкхолдера, првенствено власника капитала, инвеститора, кредитора и осталих стејкхолдера. Значај мотива, циљева и последица избора одређених рачуноводствених политика, лежи у томе што оне утичу на слику предузећа у јавности, па тиме и на понашање и одлуке стејкхолдера. Правилним избором рачуноводствених политика од стране менаџера може се у великој мери утицати на финансијски положај и успешност пословања предузећа.

Предмет овог истраживања су биле рачуноводствене политике као део менаџерских одлука, али и као средство којим се приказују остварене перформансе предузећа. Извршена је научна дескрипција, као и анализа читавог процеса избора рачуноводствених политика у оквиру МРС и МСФИ, као и мотиви, циљеви и последице њихове примене. Рачуноводственом политиком се одређује начин

признавања, процењивања и вредновања последица одређених пословних догађаја, а у складу са дугорочним циљевима политике финансијског извештавања. Према томе, рачуноводствене политике подразумевају одабир метода и поступака везаних за ставке биланса и обелодањују се у напоменама уз финансијске извештаје. При томе се разликују: рачуноводствене политике признавања билансних позиција и рачуноводствене политике вредновања билансних позиција. Једном усвојена рачуноводствена политика је обавезујућа и може се мењати само у условима које прописује стандард.

У раду смо анализирали избор и примену рачуноводствених политика предузећа А.Д. „Планинка“ Куршумлија у области нематеријалне имовине, некретнина, постројења и опреме, амортизације, дугорочних финансијких пласмана, краткорочних финансијских пласмана и потраживања, залиха, финансијских инструмената, резервисања, капитала и пореза на добитак. На основу разматране проблематике дошли смо до закључка да се предузеће одлучило да се амортизација некретнина, постројења и опреме обрачунава применом пропорционалне методе на њихову набавну вредност, умањеној за резидуалну вредност током процењеног корисног века трајања, што указује на чињеницу поштовања упоредивости као квалитативне односно унапређујуће карактеристике квалитета финансијских извештаја. Такође, смо утврдили да се у области вредновања излаза залиха, предузеће одлучило за обрачун вредности залиха по методи просечне пондерисане цене, која се данас у савременој рачуноводственој пракси користи као основа за обрачун смањења вредности залиха. Што се тиче вредновања финансијских инструмената, резервисања, капитала и пореза на добитак треба истаћи да су вршена у складу са правилником о рачуноводству и рачуноводственим политикама предузећа А.Д. „Планинка“ Куршумлија.

Такође, смо извршили истраживање о примењеним рачуноводственим политикама у предузећима у Србији. На основу анализе закључили смо да, на пример, код вредновања некретнина, постројења и опреме знатно већи број предузећа користи модел набавне вредности. Такође, анализом примењених метода амортизације, закључили смо да већи број предузећа примењује пропорционалан метод амортизације. Када је у питању начин вредновања залиха, преовлађује метод набавне вредности, а код обрачуна излаза залиха, присутнији је метод просечне пондерисане цене. На основу претходно реченог, можемо закључити да су предузећа у Републици Србији углавном оријентисана на примену рачуноводствених политика које су у функцији конзервативног (опрезног) финансијког извештавања.

Оно што је карактеристично, је да се углавном велики и средњи привредни субјекти у нашој земљи придржавају правилника о рачуноводственим политикама. Мала и микро предузећа која по Закону о рачуноводству немају обавезу састављања напомена уз финансијске извештаје, иако имају интерна правила којима дефинишу третман појединих пословних догађаја, често од њих одступају. Исто тако, мала и микро предузећа не подлежу екстерном надзору тј. ревизији, већ само контроли пореских органа. У складу са тим, да би се побољшао квалитет финансијског извештавања у нашој земљи, потребно је радити на даљем унапређењу регулаторног оквира. Исто тако, сви привредни субјекти без обзира на величину, требало би да усвојене интерне акте, као што је правилник о рачуноводственим политикама, поштују, јер се на тај начин постиже квалитет и ствара поверење у финансијске извештаје, што као крајњи исход има и поверење у финансијско извештавање једне земље, као и његов квалитет. Квалитетан систем финансијског извештавања омогућава транспарентност и упоредивост финансијских извештаја, што је од посебне важности за земље у развоју, као што је и наша земља.

ПРИЛОГ 1

Упитник о примењеним рачуноводственим политикама

*Обавезно

Е-адреса *
Имејл адреса

Назив предузећа *
Ваш одговор

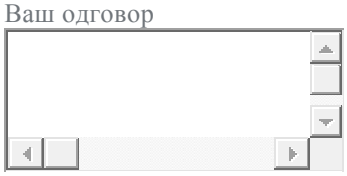

1. Према броју запослених и висини годишњих прихода Ваше предузеће спада у: *

а) Велика предузећа

б) Средња предузећа

в) Мала предузећа

г) Микро предузећа

2. Према структури власничког капитала Ваше предузеће се може сврстати у: *

а) Већински домаћи капитал

б) Већински страни капитал

3. Правна форма Вашег предузећа је: *

а) АД

б) ДОО

в) ЈП

г) ДП

д) Ортачко друштво

4. Да ли предузеће има зависна предузећа или припада групи која врши консолидацију? *

а) Да

б) Не

5. У складу са којим оквиром финансијског извештавања се састављају финансијски извештаји Вашег предузећа?

а) МСФИ

б) МСФИ за МСП

в) Правилник

6. Да ли постоје одступања у примени рачуноводствених политика у односу на рачуноводствене политике дефинисане интерним актом предузећа? *

а) Да

б) Не

7. Да ли су обелодањене рачуноводствене процене и просуђивања, извршене од стране руководства, разумне за дате околности и у складу са закључцима из ревизорских радних папира? *

а) Да

б) Не

8. Који модел накнадног вредновања некретнина, постројења и опреме се примењује у Вашем предузећу? *

а) Модел набавне вредности

б) Модел ревалоризације

9. Приликом вредновања инвестиционих некретнина Ваше предузеће користи: *

а) Метод фер вредности

б) Метод набавне вредности

в) Не постоје инвестиционе некретнине

10. У складу са одабраним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, амортизација некретнина, постројења и опреме се обрачунава применом: *

а) Пропорционалне методе

б) Дегресивне методе

в) Фунцкционалне методе

11. У складу са одабраним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, вредновање залиха врши се: *

а) По набавној вредности

б) По нето продајној вредности уколико је нижа од набавне вредности

12. Према усвојеним рачуноводственим политикама у Вашем предузећу, обрачун излаза тј. утрошак залиха врши се помоћу следеће методе: *

а) ФИФО

б) Просечне пондерисане цене

13. На који начин Ваше предузеће спроводи смањење вредности потраживања тј. обезвређење, узимајући у обзир усвојене рачуноводствене политике? *

а) Исправком вредности (индиректни отпис)

б) Директан отпис

в) Комбинацију обе методе

14. Да ли се трошкови позајмљивања признају као: *

а) Расход периода у коме су настали без обзира на начин позајмљивања

б) Директно приписиви стицању, изградњи или производњи средстава које се квалификује, капитализују се као део набавне вредности/цене коштања тог средства.

15. Када ентитет проверава да ли су присутни показатељи који указују на то да је неко средство обезвређено: *

а) Годишње

б) У тренутку када постоје индикације да постоји обезвређење

в) Не врши се тест обезвређења

16. Да ли ентитет врши промену рачуноводствених процена за неке од следећих категорија: *

а) Сумњивих потраживања

б) Резервисања

в) Застарелости залиха

г) Фер вредности финансијских средстава

д) Финансијских обавеза

ђ) Корисног врека потребе средстава

е) Остало:

17. Да ли услучају откривања материјално значајне грешке ентитет врши корекцију почетног стања нераспоређене добити или губитка из ранијих година? *

а) Да

б) Не

18. Да ли ентитет врши промену неке рачуноводствене политике уколико се испостави да усвојена рачуноводствена политика не доприноси истинитости, објективности и фер презентацији финансијског извештаја? *

а) Да

б) Не

19. Да ли ентитет врши обелодављање информација за догађаје настале после датума биланса стања *

а) Да

б) Не

20. Да ли правно лице врши признавање одложених пореза по основу средстава која подлежу амортизацији? *

а) Да

б) Не

21. Да ли правно лице врши признавање одложених пореских средстава по основу неискоришћеног пореског кредита? *

а) Да

б) Не

22. Да ли правно лице у напоменама уз финансијске извештаје врши обелодањивање неусаглашености потраживања и обавеза? *

а) Да

б) Не

23. Да ли приликом признавања отписа потраживања у редовном Билансу успеха, примењујете услове за признавање тог отписа прописане законом о порезу на добит правних лица (члан 16. став 1)? *

а) Да

б) Не

24. Да ли напомене уз финансијске извештаје садрже обелодањивања везана за: *

а) Судске спорове у које је укључен ентитет

б) Корекције упоредних података

в) Трансакције са повезаним лицима

г) Преузете обавезе

д) Управљање финансијским ризицима

25. Да ли Ваше предузеће користи могућност формирања дугорочних резервисања? *

а) Да

б) Не

26. Уколико је одговор ДА које су то врсте резервисања?

а) Резервисања за трошкове у гарантном року

б) Резервисања за трошкове обнављања природних богатстава

в) Резервисања за задржане кауције и депозите

г) Резервисања за трошкове реструктуирања

д) Резервисања за накнаде и друге бенефиције запослених

ђ) Резервисања за трошкове судских спорова

27. Ко врши процену формираних резервисања? *

а) Рачуновођа

б) Ангажовано лице (актуар)

в) Остало:

28. Уколико сте формирали резервисања у претходном обрачунском периоду, износ који је био укалкулисан у односу на износ стварно искоришћеног резервисања:

а) Не разликује се

б) Износ који је био укалкулисан је прецењен незнатно

в) Износ који је био укалкулисан је прецењен у значајној мери

г) Износ који је био укалкулисан је подцењен незнатно

д) Износ који је био укалкулисан је подцењен у значајној мери

29. Да ли сте примењујући неку нову рачуноводствену политику за резултат имали: *

а) Непромењен резултат

б) Повећање добитка

в) Повећање губитка

ПРИЛОГ 2

Линкови анкетираних предузећа:

1. Акционарско друштво за природна лечилишта туризам, угоститељство и производњу Планинка Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
2. Привредно друштво за производњу, промет и услуге Проломпласт ДОО, Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
3. Привредно друштво за производњу, промет и услуге Луководрво ДОО, Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
4. Привредно друштво за производњу, промет и услуге Беле Цркве ДОО, Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
5. Привредно друштво за производњу, промет и услуге Пилатовица ДОО, Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
6. АБМ Електро ДОО за пројектовање и извођење електротехничких радова, Прокупље, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
7. Привредно друштво ЧИП ЕНЕРГЕТИКА д.о.о., Прокупље, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
8. GAMA CONSULTING DOO, Прокупље, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
9. Предузеће за производњу, откуп и трговину Лазар, ДОО Блаце, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
10. Привредно друштво за производњу, трговину и услуге Ивковић доо, Болеч, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
11. Привредно друштво за производњу и трговину IVKO KNITS, доо Блаце, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
12. ДОО ЕУРО ГАС трговачко предузеће, Суботица, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
13. Предузеће за производњу и промет Јасмил доо, Ариље, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
14. Славија хотели друштво са ограниченом одговорношћу за хотелске услуге, Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.

15. Mona hotel management доо, Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
16. Друштво за производњу, трговину и услуге P.S. FASHION DESIGN, доо Чачак, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
17. Друштво са ограниченом одговорношћу АУТО МИГ за оправку и продају друмских моторних возила, Ниш, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
18. Марко Шуловић ПР Трговинска радња Бонус Дуо, Ниш, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
19. HAHN + KOLB доо за трговину алатима и машинама, Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
20. Предузеће за производњу и промет робе Stevan Still доо, Београд- Земун, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
21. Energy Net за извођење и монтажу гасних постројења и унутрашњу и спољну трговину доо, Кањ, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
22. Предузеће за трговину IMPORTEX доо Врање, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
23. Астер текстил друштво са ограниченом одговорношћу Ниш – Медиана, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
24. Leoni wiring systems southeast доо Прокупље, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
25. Привредно друштво за производњу, услуге, транспорт, спољну и унутрашњу трговину Ђуре ДМД Блаце, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
26. Производно трговинско предузеће Stef Gum Eksport Import доо Блаце, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
27. Привредно друштво Дрвопром МГМ доо Доња Коњуша, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
28. Друштво за ревизију и консалтинг Финекс С.Ј. доо Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
29. Привредно друштво Симпо Шик Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
30. Друштво за производњу пекарских производа и посластичарских услуга Миа ОД Блаце, Ортака Ђукић, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
31. Инмолд пласт доо Пожега, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.

32. Брокерско-дилерско друштво Еурофинекс брокер доо Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
33. Друштво за пружање услуга из области безбедности и здравља на раду и заштите од пожара МГ Профи заштита доо Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
34. Производно трговинско предузеће Никипром доо Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
35. Предузеће за трговину и услуге Extra petrol доо Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
36. Еуроенергетиг доо Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
37. Привредно друштво за трговину, превоз и услуге ПА САТРАС доо Куршумлија, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
38. RINA RENT A CAR доо Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
39. Енергопласт доо за производњу и промет пластичних затварача Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
40. Графичко трговинско предузеће Планета доо Шид, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
41. Визија екстра доо Нови Сад, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
42. Привредно друштво за производњу, промет и услуге ВМ Јела доо Врчин, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
43. Messer Tehnogas акционарско друштво за производњу и промет техничких и медицинских гасова и пратеће опреме, Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
44. Унодроп доо Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
45. Неретва комерц предузеће за спољну и унутрашњу трговину и услуге доо, Београд, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
46. СБ за рехабилитацију Пролом Бања, Пролом Бања, доступно на www.apr.gov.rs, приступљено 2019.
47. Катуњанин доо, Херцег Нови, Црна Гора
48. Олд-Голд Комерц , Бијељина, БИХ
49. Мрежа доо, Скопље, Македонија

ПРИЛОГ 3

Биланс успеха – ОЛД ГОЛД КОМЕРЦ ДОО, Дворови

IC5531 - 21.02.2019

Naziv obveznika: OLD GOLD-KOMERC D.o.o. Dvorovi
Maticni broj: 01985418
JIB: 4402020300006
Šifra djelatnosti: 51340
Sjedište: Karadjordjeva bb

Žiro racuni kod poslovnih banaka:
562-003-00003397-51 (G)
154-800-20003474-90 (R)
194-110-09256001-36 (R)

22-02-2019 АПИФ БИЈЕЉИНА ПРИМЉЕНО Дана

Bilans uspjeha
na dan 31.12.2018

-KM

Grupa računa	POZICIJA	AOP	Tekuća godina	Prethodna godina
	A. POSLOVNI PRIHODI I RASHODI- I POSLOVNI PRIHODI (202 + 206 + 210 + 211 – 212 + 213 – 214 + 215)	201	11.966.465	13.312.625
60	1. Prihodi od prodaje robe (203 do 205)	202	11.831.546	13.179.637
600	a) Prihodi od prodaje robe povezanim pravnim licima	203		
601, 602, 603	b) Prihodi od prodaje robe na domaćem tržištu	204	11.313.879	12.613.204
604	v) Prihodi od prodaje robe na inostranom tržištu	205	517.667	566.433
61	2. Prihodi od prodaje učinaka (207 do 209)	206	2.592	3.284
610	a) Prihodi od prodaje učinaka povezanim pravnim licima	207		
611, 612, 613	b) Prihodi od prodaje učinaka na domaćem tržištu	208	2.592	3.284
614	v) Prihodi od prodaje učinaka na inostranom tržištu	209		
62	3.Prihodi od aktiviranja ili potrošnje robe i učinaka	210		
630	4.Povećenje vrijednosti zaliha učinaka	211		
631	5.Smanjenje vrijednosti zaliha učinaka	212		
640 i 641	6.Povećenje vrijednosti investicionih nekretnina i bioloških sredstava koja se ne amortizuju	213		
642 i 643	7.Smanjenje vrijednosti investicionih nekretnina i bioloških sredstava koja se ne amortizuju	214		
650 do 659	8. Ostali poslovni prihodi	215	132.327	129.704
	II POSLOVNI RASHODI (217 + 218 + 219 + 222 + 223 + 226 + 227 + 228)	216	10.994.422	12.160.444
500 do 502	1. Nabavna vrijednost prodate robe	217	9.945.982	11.178.716
510 do 513	2. Troškovi materijala	218	277.423	240.063
52	3. Troškovi zarada, naknada zarada i ostalih ličnih rashoda (220 + 221)	219	441.225	436.751
520 do 523	a) Troškovi bruto zarada i bruto naknada zarada	220	426.339	421.355
524 do 529	b) Ostali lični rashodi	221	14.886	15.396
530 do 539	4. Troškovi proizvodnih usluga	222	184.267	166.642
54	5. Troškovi amortizacije i rezervisanja (224 + 225)	223	49.379	44.213
540	a) Troškovi amortizacije	224	49.379	44.213
541	b) Troškovi rezervisanja	225		
55 osim 555 i 556	6. Nematerijalni troškovi (bez poreza i doprinosa)	226	44.208	63.657
555	7. Troškovi poreza	227	51.487	29.949
556	8. Troškovi doprinosa	228	451	453
	B. POSLOVNI DOBITAK (201 – 216)	229	972.043	1.152.181
	V. POSLOVNI GUBITAK (216 – 201)	230		
66	G. FINANSIJSKI PRIHODI I RASHODI- I FINANSIJSKI PRIHODI (232 do 237)	231	1.919	471
660	1. Finansijski prihodi od povezanih pravnih lica	232		
661	2. Prihodi od kamata	233		
662	3. Pozitivne kursne razlike	234	290	38
663	4. Prihodi od efekata valutne klauzule	235		
664	5. Prihodi od učešća u dobitku zajedničkih ulaganja	236		
669	6. Ostali finansijski prihodi	237	1.629	433
56	II FINANSIJSKI RASHODI (239 do 243)	238	18.895	6.093
560	1. Finansijski rashodi po osnovu odnosa povezanih pravnih lica	239		
561	2. Rashodi kamata	240	18.861	6.005
562	3. Negativne kursne razlike	241	34	88
563	4. Rashodi po osnovu valutne klauzule	242		
569	5. Ostali finansijski rashodi	243		
	D. DOBITAK REDOVNE AKTIVNOSTI (229 + 231 – 238) ili (231 – 238 – 230)	244	955.067	1.146.559

6 / 15

Naziv obveznika: OLD GOLD-KOMERC D.o.o. Dvorovi
Maticni broj: 01985418
JIB: 4402020300006
Šifra djelatnosti: 51340
Sjedište: Karadjordjeva bb

Žiro racuni kod poslovnih banaka:
562-003-00003397-51 (G)
154-800-20003474-90 (R)
194-110-09256001-36 (R)

Bilans uspjeha

na dan 31.12.2018

-KM

Grupa računa	POZICIJA	AOP	Tekuća godina	Prethodna godina
	D. GUBITAK REDOVNE AKTIVNOSTI (230 + 238 – 231) ili (238 – 229 – 231)	245		
67	E. OSTALI PRIHODI I RASHODI - I OSTALI PRIHODI (247 do 256)	246	940.040	21.447
670	1. Dobici po osnovu prodaje nematerijalnih sredstava, nekretnina, postrojenja i opreme	247	936.978	18.855
671	2. Dobici po osnovu prodaje investicionih nekretnina	248		
672	3. Dobici po osnovu prodaje bioloških sredstava	249		
673	4. Dobici po osnovu prodaje sredstava obustavljenog poslovanja	250		
674	5. Dobici po osnovu prodaje učešća u kapitalu i HOV	251		
675	6. Dobici po osnovu prodaje materijala	252		
676	7. Viškovi, izuzimajući viškove zaliha učinaka	253	2.693	1.719
677	8. Naplaćena otpisana potraživanja	254		737
678	9. Prihodi po osnovu ugovorene zaštite od rizika, koji ne ispunjavaju uslove da se iskažu u okviru revalorizacionih rezervi	255		
679	10. Prihodi od smanjenja obaveza, ukidanja neiskorišćenih dugoročnih rezervisanja i ostali nepomenuti prihodi	256	369	136
57	II OSTALI RASHODI (258 do 267)	257	848.641	265.262
570	1. Gubici po osnovu prodaje i rashodovanja nematerijalnih sredstava, nekretnina, postrojenja i opreme	258	599.727	
571	2. Gubici po osnovu prodaje i rashodovanja investicionih nekretnina	259		
572	3. Gubici po osnovu prodaje i rashodovanja bioloških sredstava	260		
573	4. Gubici po osnovu prodaje sredstava obustavljenog poslovanja	261		
574	5. Gubici po osnovu prodaje učešća u kapitalu i HOV	262		
575	6. Gubici po osnovu prodaje materijala	263		
576	7. Manjkovi, izuzimajući manjkove zaliha učinaka	264	12.588	5.650
577	8. Rashodi po osnovu zaštite od rizika koji ne ispunjavaju uslove da se iskažu u okviru revalorizacionih rezervi	265		
578	9. Rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja	266	10.713	39.022
579	10. Rashodi po osnovu rashodovanja zaliha materijala i robe i ostali rashodi	267	225.613	220.590
	Ž. DOBITAK PO OSNOVU OSTALIH PRIHODA I RASHODA (246 – 257)	268	91.399	
	Z. GUBITAK PO OSNOVU OSTALIH PRIHODA I RASHODA (257 – 246)	269		243.815
68	I. PRIHODI I RASHODI OD USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE, I PRIHODI OD USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE (271 do 279)	270		
680	1. Prihodi od usklađivanja vrijednosti nematerijalnih sredstava	271		
681	2. Prihodi od usklađivanja vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme	272		
682	3. Prihodi od usklađivanja vrijednosti investicionih nekretnina za koje se obračunava amortizacija	273		
683	4. Prihodi od usklađivanja vrijednosti bioloških sredstva za koje se obračunava amortizacija	274		
684	5. Prihodi od usklađivanja vrijednosti dugoročnih finansijskih plasmana i finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju	275		
685	6. Prihodi od usklađivanja vrijednosti zaliha materijala i robe	276		
686	7. Prihodi od usklađivanja vrijednosti kratkoročnih finansijskih plasmana	277		
687	8. Prihodi od usklađivanja vrijednosti kapitala (negativni Goodwill)	278		
689	9. Prihodi od usklađivanja vrijednosti ostale imovine	279		
58	II RASHODI OD USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE (281 do 289)	280		
580	1. Obezvređenje nematerijalnih sredstava	281		
581	2. Obezvređenje nekretnina, postrojenja i opreme	282		
582	3. Obezvređenje investicionih nekretnina za koje se obračunava amortizacija	283		
583	4. Obezvređenje bioloških sredstva za koja se obračunava amortizacija	284		

Naziv obveznika: OLD GOLD-KOMERC D.o.o. Dvorovi
Maticni broj: 01985418
JIB: 4402020300006
Šifra djelatnosti: 51340
Sjedište: Karadjordjeva bb

Žiro racuni kod poslovnih banaka:
562-003-00003397-51 (G)
154-800-20003474-90 (R)
194-110-09256001-36 (R)

Bilans uspjeha

na dan 31.12.2018

-KM

Grupa računa	POZICIJA	AOP	Tekuća godina	Prethodna godina
584	5. Obezvređenje dugoročnih finansijskih plasmana i finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju	285		
585	6. Obezvređenje zaliha materijala i robe	286		
586	7. Obezvređenje kratkoročnih finansijskih plasmana	287		
588	8. Obezvređenje potraživanja primjenom indirektne metode utvrđivanja otpisa potraživanja	288		
589	9. Obezvređenje ostale imovine	289		
	J. DOBITAK PO OSNOVU USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE (270 – 280)	290		
	K. GUBITAK PO OSNOVU USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE (280 – 270)	291		
690 i 691	L. Prihodi po osnovu promjene računovodstvenih politika i ispravke grešaka iz ranijih godina	292		
590 i 591	LJ. Rashodi po osnovu promjene računovodstvenih politika ib ispravke grešaka iz ranijih godina	293		
	M. DOBITAK I GUBITAK PRIJE OPOREZIVANJA, 1. Dobitak prije oporezivanja (244 + 268 + 290 + 292 – 293 – 245 – 269 – 291)	294	1.046.466	902.744
	2. Gubitak prije oporezivanja (245 + 269 + 291 + 293 – 292 – 244 – 268 – 290)	295		
721	N. TEKUĆI I ODLOŽENI POREZ NA DOBIT - 1. Poreski rashodi perioda	296	108.181	96.607
722	2. Odloženi poreski rashodi perioda	297		
723	3. Odloženi poreski prihodi perioda	298		
	NJ. NETO DOBITAK I NETO GUBITAK PERIODA, 1. Neto dobitak tekuće godine (294 – 295 – 296 – 297 + 298)	299	938.285	806.137
	2. Neto gubitak tekuće godine (295 – 294 + 296 + 297 – 298)	300		
	UKUPNI PRIHODI (201 + 231 + 246 + 270 + 292)	301	12.908.424	13.334.543
	UKUPNI RASHODI (216 + 238 + 257 + 280 + 293)	302	11.861.958	12.431.799
724	O. Medudividende i drugi vidovi raspodjele dobitka u toku perioda	303		
	Dio neto dobitka/gubitka koji pripada većinskim vlasnicima	304	938.285	806.137
	Dio neto dobitka/gubitka koji pripada manjinskim vlasnicima	305		
	Obična zarada po akciji	306		
	Razrijeđena zarada po akciji	307		
	Prosječan broj zaposlenih po osnovu časova rada	308	26,3	27
	Prosječan broj zaposlenih po osnovu stanja na kraju mjeseca	309	26,42	28
	A. NETO DOBITAK ILI NETO GUBITAK PERIODA (299 ili 300)	400	938.285	806.137
	I DOBICI UTVRĐENI DIREKTNO U KAPITALU (402 do 407)	401		
	1. Dobici po osnovu smanjenja revalorizacionih rezervi na stalnim sredstvima, osim HOV raspoloživih za prodaju	402		
	2. Dobici po osnovu promjene fer vrijednosti HOV raspoloživih za prodaju	403		
	3. Dobici po osnovu prevođenja finansijskih izvještaja inostranog poslovanja	404		
	4. Aktuarski dobici od planova definisanih primanja	405		
	5. Efektivni dio dobitaka po osnovu zaštite od rizika gotovinskih tokova	406		
	6. Ostali dobici utvrđeni direktno u kapitalu	407		
	II GUBICI UTVRĐENI DIREKTNO U KAPITALU (409 do 413)	408		
	1. Gubici po osnovu promjene fer vrijednosti HOV raspoloživih za prodaju	409		
	2. Gubici po osnovu prevođenja finansijskih izvještaja inostranog poslovanja	410		
	3. Aktuarski gubici od planova definisanih primanja	411		
	4. Efektivni dio gubitaka po osnovu zaštite od rizika gotovinskih tokova	412		
	5. Ostali gubici utvrđeni direktno u kapitalu	413		
	B. OSTALI DOBICI ILI GUBICI U PERIODU (401 – 408) ili (408 – 401)	414		
	V. POREZ NA DOBITAK KOJI SE ODNOSI NA OSTALE DOBITKE I GUBITKE	415		

Naziv obveznika: OLD GOLD-KOMERC D.o.o. Dvorovi
Maticni broj: 01985418
JIB: 4402020300006
Šifra djelatnosti: 51340
Sjedište: Karadjordjeva bb

Žiro racuni kod poslovnih banaka:
562-003-00003397-51 (G)
154-800-20003474-90 (R)
194-110-09256001-36 (R)

Bilans uspjeha

na dan 31.12.2018

-KM

Grupa računa	POZICIJA	AOP	Tekuća godina	Prethodna godina
	G. NETO REZULTAT PO OSNOVU OSTALIH DOBITAKA I GUBITAKA U PERIODU (414 ± 415)	416		
	D. UKUPAN NETO REZULTAT U OBRAČUNSKOM PERIODU - I UKUPAN NETO DOBITAK U OBRAČUNSKOM PERIODU (400±416)	417	938.285	806.137
	II UKUPAN NETO GUBITAK U OBRAČUNSKOM PERIODU (400±416)	418		

D.O.O. za proizvodnju, trgovinu, ugostiteljstvo i usluge "OLD GOLD -KOMERC" DVOROVI

Lice sa licencom: _____

Lice ovlašteno za zastupanje: _____

ПРИЛОГ 4

Биланс успеха – МРЕЖА ДОО, Скопје

ЕМБС: 05793246
Целосно име: Друштво за трговија и услуги МРЕЖА ДОО Скопје
Вид на работа: 450
Тип на годишна сметка: Годишна сметка
Тип на документ: Годишна сметка
Година : 2018

Листа на прикачени документи:
Објаснувачки белешки

Биланс на состојба

Ознака за АОП	Опис	Нето за тековна година	Бруто за тековна година	Исправка на вредноста за тековна година	Претходна година
1	- - АКТИВА: А.НЕТЕКОВНИ СРЕДСТВА (002+009+020+021+031)	2.818.157,00			2.937.298,00
9	- - II. МАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА (010+013+014+015+016+017+018+019)	2.818.157,00			2.937.298,00
14	- - Транспортни средства	2.502.049,00			2.426.366,00
15	- - Алат, погонски и канцелариски инвентар и мебел	316.108,00			510.932,00
36	- - Б. ТЕКОВНИ СРЕДСТВА (037+045+052+059)	26.140.848,00			26.650.020,00
37	- - I. ЗАЛИХИ (038+039+040+041+042+043)	10.451.971,00			12.706.214,00
39	- - Залихи на резервни делови, ситен инвентар, амбалажа и автогуми	26.902,00			38.199,00
42	- - Залихи на трговски стоки	10.425.069,00			12.668.015,00
45	- - III. КРАТКОРОЧНИ ПОБАРУВАЊА (046+047+048+049+050+051)	14.273.687,00			12.315.162,00
47	- - Побарувања од купувачи	14.126.490,00			12.265.444,00
49	- - Побарувања од државата по основ на даноци, придонеси, царина, акцизи и за останати давачки кон државата (претплати)	64.661,00			
50	- - Побарувања од вработените	82.536,00			49.718,00
52	- - IV. КРАТКОРОЧНИ ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА (053+056+057+058)	123.000,00			
57	- - Побарувања по дадени заеми	123.000,00			
59	- - V. ПАРИЧНИ СРЕДСТВА И ПАРИЧНИ ЕКВИВАЛЕНТИ (060+061)	1.292.190,00			1.628.644,00
60	- - Парични средства	747.666,00			1.628.644,00
61	- - Парични еквиваленти	544.524,00			
63	- - ВКУПНА АКТИВА: СРЕДСТВА (001+035+036+044+062)	28.959.005,00			29.587.318,00
65	- - ПАСИВА : А. ГЛАВНИНА И РЕЗЕРВИ (066+067-068-069+070+071+075-076+077-078)	8.261.445,00			16.263.195,00
66	- - I. ОСНОВНА ГЛАВНИНА	317.200,00			317.200,00
71	- - VI. РЕЗЕРВИ (072+073+074)	31.721,00			514.079,00
72	- - Законски резерви	31.721,00			514.079,00
75	- - VII. АКУМУЛИРАНА ДОБИВКА	4.983.658,00			11.651.883,00
77	- - IX. ДОБИВКА ЗА ДЕЛОВНАТА ГОДИНА	2.928.866,00			3.780.033,00
81	- - Б. ОБВРСКИ (082+085+095)	20.697.560,00			13.324.123,00
95	- - IV. КРАТКОРОЧНИ ОБВРСКИ (од 096 до 108)	20.697.560,00			13.324.123,00
97	- - Обврски спрема добавувачи	11.085.013,00			11.236.093,00
99	- - Обврски за даноци и придонеси на плата и на надомести на плати	161.283,00			172.101,00
100	- - Обврски кон вработените	340.002,00			367.429,00
101	- - Тековни даночни обврски	229.455,00			440.247,00
104	- - Обврски по заеми и кредити	8.881.807,00			1.108.253,00
111	- - ВКУПНО ПАСИВА : ГЛАВНИНА, РЕЗЕРВИ И ОБВРСКИ (065+081+094+109+110)	28.959.005,00			29.587.318,00

Биланс на успех

Ознака за	Опис	Нето за	Бруто за тековна	Исправка на вредноста за	Претходна

АОП		тековна година	година	тековна година	година
201	- - I. ПРИХОДИ ОД РАБОТЕЊЕТО (202+203+206)	185.744.607,00			205.194.121,00
202	- - Приходи од продажба	182.598.504,00			201.220.219,00
203	- - Останати приходи	3.146.103,00			3.973.902,00
207	- - II. РАСХОДИ ОД РАБОТЕЊЕТО (208+209+210+211+212+213+218+219+220+221+222)	182.051.547,00			200.569.455,00
208	- - Трошоци за суровини и други материјали	2.033.905,00			1.937.062,00
209	- - Набавна вредност на продадените стоки	166.494.212,00			184.411.763,00
211	- - Услуги со карактер на материјални трошоци	2.398.682,00			2.374.969,00
212	- - Останати трошоци од работењето	919.994,00			678.459,00
213	- - Трошоци за вработени (214+215+216+217)	6.575.252,00			7.407.460,00
214	- - Плати и надоместоци на плата (нето)	4.050.870,00			4.335.640,00
215	- - Трошоци за даноци на плати и надоместоци на плата	311.710,00			308.876,00
216	- - Придонеси од задолжително социјално осигурување	1.613.661,00			1.726.059,00
217	- - Останати трошоци за вработените	599.011,00			1.036.885,00
218	- - Амортизација на материјалните и нематеријалните средства	987.277,00			919.156,00
222	- - Останати расходи од работењето	2.642.225,00			2.840.586,00
223	- - III. ФИНАНСИСКИ ПРИХОДИ (224+229+230+231+232+233)	212,00			
224	- - Финансиски приходи од односи со поврзани друштва (225+226+227+228)	153,00			
226	- - Приходи по основ на камати од работење со поврзани друштва	153,00			
231	- - Приходи по основ на курсни разлики од работење со неповрзани друштва	59,00			
234	- - IV. ФИНАНСИСКИ РАСХОДИ (235+239+240+241+242+243)	115.752,00			98.094,00
239	- - Расходи по основ на камати од работење со неповрзани друштва	33.879,00			45.122,00
240	- - Расходи по основ на курсни разлики од работење со неповрзани друштва	81.873,00			52.972,00
246	- - Добивка од редовното работење (201+223+244)-(204-205+207+234+245)	3.577.520,00			4.526.572,00
250	- - Добивка пред оданочување (246+248) или (246-249)	3.577.520,00			4.526.572,00
252	- - Данок на добивка	648.654,00			746.539,00
255	- - НЕТО ДОБИВКА ЗА ДЕЛОВНАТА ГОДИНА (250-252+253-254)	2.928.866,00			3.780.033,00
257	- - Просечен број на вработени врз основа на часови на работа во пресметковниот период (во апсолутен износ)	13,00			19,00
258	- - Број на месеци на работење (во апсолутен износ)	12,00			12,00
259	- - ДОБИВКА/ЗАГУБА ЗА ПЕРИОД	2.928.866,00			3.780.033,00
260	- - Добивка која им припаѓа на имателите на акции на матичното друштво	2.928.866,00			3.780.033,00
269	- - Добивка за годината	2.928.866,00			3.780.033,00
288	- - Вкупна сеопфатна добивка за годината (269+286) или (286-270)	2.928.866,00			3.780.033,00

Државна евиденција

Ознака за АОП	Опис	Нето за тековна година	Бруто за тековна година	Исправка на вредноста за тековна година	Претходна година
692	- - Приходи од продажба на производи, стоки и услуги на домашен пазар (< или = АОП 202 од БУ)	182.598.504,00			201.220.219,00
699	- - Добивки од продажба на нематеријални и материјални средства (< или = АОП 203 од БУ)	3.146.103,00			3.000.000,00
711	- - Приходи од наплатени пенали, неподигнати капари, отстапнини, награди и слично (< или = АОП 203 од БУ)				3.630.309,00

720	- - Канцелариски материјали (< или = АОП 208 од БУ)	64.416,00	85.042,00
722	- - Униформи-заштитна облека и обувки	65.106,00	44.790,00
723	- - Материјал за чистење и одржување (< или = АОП 208 од БУ)	250,00	
724	- - Вода (< или = АОП 208 од БУ)	50.392,00	53.608,00
725	- - Потрошена електрична енергија (< или = АОП 208 од БУ)	637.381,00	706.990,00
726	- - Потрошени енергетски горива (< или = АОП 208 од БУ)	857.111,00	728.409,00
727	- - Потрошени резервни делови и материјали за одржување (< или = АОП 208 од БУ)	274.648,00	195.488,00
728	- - Отпис на ситен инвентар, амбалажа и автогуми (во производство) (< или = АОП 208 од БУ)	65.102,00	71.212,00
729	- - Транспортни услуги во земјата (< или = АОП 211 од БУ)	7.000,00	5.085,00
731	- - ПТТ услуги во земјата (< или = АОП 211 од БУ)	138.900,00	149.252,00
735	- - Наемнини за деловни простории во земјата (< или = АОП 211 од БУ)	1.648.854,00	1.682.104,00
743	- - Јубилејни награди (< или = АОП 217 од БУ)	24.222,00	
744	- - Регрес за годишен одмор (< или = АОП 217 од БУ)	144.443,00	178.441,00
747	- - Дневници за службени патувања, ноќевања и патни трошоци (< или = АОП 217 од БУ)	87.760,00	68.962,00
759	- - Репрезентација (< или = АОП 212 од БУ)	431.719,00	466.474,00
760	- - Премии за осигурување на имот (< или = АОП 212 од БУ)	80.554,00	48.020,00
761	- - Надомест за банкарски услуги (< или = АОП 212 од БУ)	297.487,00	382.315,00
763	- - Придонеси кои не зависат од резултатот (< или = АОП 212 од БУ)	29.846,00	42.325,00
765	- - Останати трошоци на работењето (< или = АОП 212 од БУ)	69.061,00	
769	- - Исплатени дивиденди	4.918.777,00	
771	- - Просечен број на вработени врз основа на состојбата на крајот на месецот	13,00	19,00

Структура на приходи по дејности

Ознака за АОП	Опис	Нето за тековна година	Бруто за тековна година	Исправка на вредноста за тековна година	Претходна година
2351	- 46.39 - Неспецијализирана трговија на големо со храна, пијалаци и тутун	91.898.887,00			
2378	- 47.11 - Трговија на мало во неспецијализирани продавници, претежно со храна, пијалаци и тутун	93.845.932,00			

Потпишано од:

Vesna Markovska
marves_vm@yahoo.com
CN=KibsTrust Qualified Certificate Services, OU=Class 2 Managed PKI Individual Subscriber CA, OU=Symantec Trust Network, O=KIBS AD Skopje, C=MK
KibsTrust Qualified Certificate Services

Изјавувам, под морална, материјална и кривична одговорност, дека податоците во годишната сметка се точни и вистинити.

Податоците од годишната сметка се во постапка на доставување, која ќе заврши со одлука (одобрување/одбивање) од страна на Централниот Регистар.

ЛИТЕРАТУРА

1. Alexander D., Nobes C. (2010). *Financial Accounting: An Internacional Introduction, fourth edition,* Birmingham: University of Birmingham Business School.
2. Atrill, P., McLaney, E. (1997). *Accounting and finance for non-specialists, second edition,*London: Prentice Hall Europe.
3. Bierman, H., Drebin, R. A. (1978). *Financial Accounting: an introduction, third edition,* Philadelphia: W. B. Saunders Company.
4. Blake, J. (1997). *Accounting Standards, sixth edition,* London: Pitman Publishing.
5. Brealey, A. R., Mayers, K. S., Marcus J. A. (2009). *Основи корпоративних финансија, 5.издање,* Загреб: Мате.
6. Britton, A., Waterston, C. (1999). *Financial Accounting, second edition,* New York: Pearson Education Inc.
7. Bromwich, M. (1992). *Financial reporting, Information and Capital Markets*, London: The London School of Economics and Political Science.
8. Conceptual Framework for Financial Reporting (2010), Internacional Accounting Standard Board
9. Directive 2006/43/EC, *Official Journal of the European Union, L 157* od 09.06.2006., Article 6 (Paragraf 6 je bez izmena u 2019.godini u ovom delu)
10. Doupnik, T. and Perera, H. (2007). *International Accounting*, New York: McGraw-Hill International Edition.
11. FASB: Conceptual Framework (2010). *Statement of Financial Accounting Concepts No 8*
12. Glautier, M. W. E., Underdown, B., Clarк, A. C. (1985). *Basic Accounting Practise, third edition,* London: Pitman Publishing Limited.
13. Haskins, E. M., Ferris, R. K., Selling, I. T. (1996). *International Financial Reporting and Analysis – a contextual Emphasis,* Homewood Illinois: Times Mirror Higer Education Group Inc.
14. IFC. (2008). *Корпоративно управљање – приручник,* Београд: World Bank – IFC.

15. IFRS (2009). *Званична саопштења објављена до 1. јануара 2009.год.,* Београд: СРРС.

16. IFRS за СМЕ (2009). *Одељак 9 – Основни финансијски инструменти*, Београд: Савез рачуновођа и ревизора Србије

17. IFRS за СМЕ (2009). *Одељак 10 – Рачуноводствене политике, процене и грешке*, Београд: Савез рачуновођа и ревизора Србије, стр. 35-38

18. IFRS за СМЕ (2009). *Одељак 11 – Основни финансијски инструменти,* Београд: Савез рачуновођа и ревизора Србије, стр. 42-43

19. Josifidis, K. (2000). *Модерни капитализам: мултиформност vs униформност,* часопис Привредна изградња, Нови Сад: Савез економиста Војводине, бр. 3-4, стр. 125-139

20. Kothari J., Barone E. (2012). *Financial Accounting: An International Approach, 01 Edition,* Beograd: Datastatus.

21. Leech, N., Barrett, K., Morgan, G: (2005). *SPSS for Intermediate Statistics: Use and Interpretation. Second Edition*, New Jersey: Lawrence erlbaum associates, publishers

22. Marcacci, A. (2012). IOSCO: The World Standard Setter For Globalized Financial Markets, *Richmond Journal of Global Law & Business, Vol.12, No 1,* str. 8-28

23. Marriot, N., Simon, J. (1990). *Financial Accounting – a spreadsheet approach,* Cambridge: Prentice Hall Inc., University Press.

24. Palepu, K., Healy, P., Bernard, V., Peck, E. (2007). *Business Analysis Valuation: Using Financial Statements,* London: Thomson Learning.

25. Pallant, J. (2011). *SPSS Survival manual, 4rd edition*, Australia: Allen & Unwin

26. Radebaugh, L. H., and Gray, J. S. (1997). *International Accounting and Multinational Enterprises, Fourth Edition,* New York: John Wiley and Sons, Inc.

27. Rahman, A., Perera, H. and Ganesh, S. (2002). Accounting Practice Harmony, *Accounting Regulation and Firm Characteristics, Abacus, Vol. 38, Issue 1*, стр. 46-77

28. Saudagaran, S.M. (2009). *International Accounting: A User Perspective (3rd edition),* Chicago: CCH.

29. Schipper, K., Vincent, L. (2003). Earning quality. *Accounting horizons, Supplement Issue, 12,* стр. 97–110.

30. Sheskin, D. (2004). *Handbook of Parametric and Nonparametric Statistical Procedures, 3rd edition*, United States of America: Library of Congres

31. Singleton-Green, B. (2012). Commentary: The US and IFRS: Which way ahead?, *Australian Accounting Review, (22), 1,* стр. 51-53.

32. Soltani B. (2010). *Auditing: An International Approach,* Beograd: Mate.

33. Tenjević, L. (2002). *Statistika u psihologiji – priručnik*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju

34. Van Greuning, H. (2006). *Међународни стандарди финансијског извештавања – практични водич,* Загреб: Мате.

35. Van Horne, C. J., Wachowicz, M. J. (2014). *Основе финансијског менаџмента,* Загреб: Мате.

36. Walter B. Meigs and Robert F. Meigs (1987). *Accounting: The Basis for Business Decisions, Seventh Edition,* New York: Mc Graw – Hill International Editions.

37. Weetman P. (1996). *Financial Accounting – an introduction* 2nd edition*,* London: Financial Times, Prentice Hall.

38. Williams, A. Jr., Smith, M. L., Young, P. C. (1998). *Risk Management and Insurance 8th edition*, Boston: Irwin Mc Grow Hill.

39. Zeff, S.A. (2007). Some obstacles to global financial reporting comparability and convergence at a high level of quality, *The British Accounting Review, (39), 1,* стр. 290-302.

40. Alexander D., Nobes C. (2010). *Financial Accounting: An International introduction, 04 edition,* Zagreb: MATE.

41. Андрић М., Јакшић Д. (2005). *Улога интерне ревизије у савременим условима, часопис Ревизор, вол. 8, бр.32*, стр. 44-50

42. Андрић, М., Крсмановић, Б., Јакшић, Д. (2009). *Ревизија – теорија и пракса,* Суботица: Економски факултет.

43. Анић, П., Консуо, Д. (2015). Важност конвергенције US GAAP-а и МСФИ-а за котирајуће компаније, *Економски преглед 66 (4),* стр. 358-383.

44. Бабић, В. (2003). *Корпоративно управљање у условима транзиције,* Крагујевац: Економски факултет.

45. Белопавловић, Г., Лазаревић-Моравчевић, М. (2011). Квалитет финансијског извештавања- оцена и могући правци развоја, *Часопис Рачуноводство, бр. 11-12, СРРС,* стр. 16-29

46. Брканић, В. (2002). *Оптимизација билансне структуре,* Загреб: РРРФ Плус.

47. Вићентијевић, К. (2013). Рачуноводствене политике као битан предуслов квалитетног финансијског извештавања, *Синергија, XII научни скуп,* стр. 358-363, Бијељина: Универзитет Синергија.

48. Вукашиновић, J., Вукашиновић, А. (2011). Рачуноводствено обухватање стицања сопствених акција, *Часопис Рачуноводство, бр. 5-6,* стр. 60-73

49. Вукелић, Г., Белопавловић Г., Стевановић, С. (2014). Процена сталне имовине као детерминанта квалитета добитка, *Часопис Рачуноводство, бр. 7-8,* стр. 27-37

50. Гајић, Љ. (2009). Рачуноводствене политике као претпоставка квалитета финансијских извештаја, *Зборник радова: четрдесет година рачуноводства и пословних финансија-домети и перспективе,* 40. Симпозијум, СРРС, Златибор, стр.109 - 131

51. Дилбер, J. (2010). Начело рачуноводствене опрезности као инструмент реализације циљева политике добити у условина неизвесности, *Часопис Рачуноводство, бр.9-10*, стр. 53-63

52. Дмитровић Шапоња, Љ., Граворац, С., Милутиновић, С. (2013). Рачуноводство – значајан извор информација за корпоративно управљање, *Анали економског факултета у Суботици, број 29/2013*, стр. 383-398

53. Дмитровић- Шапоња Љ., Милутиновић С. (2011). Одговорност за квалитет финансијских извештаја, *Рачуноводство, бр.11-12/2011*, стр. 3-16

54. Дујшин У. (1999). Глобализација, економске интеграције и Хрватска, *Зборник Правног факултета у Загребу, 49*, стр. 179-195

55. Ђорђевић С. (2012). Значај и улога механизама корпоративног управљања у подизању нивоа ефикаснотси менаџмента, *Школа бизниса, 1/2012*, стр. 51-62

56. Ђукић, Т. (1999). Биланс токова готовине као инструмент финансијског рачуноводства, *Економске теме, бр. 1-2,* стр. 533-539

57. Ђукић, Т. (2001). Утицај глобализације пословања на хармонизацију рачуноводства, *Економске теме, бр. 1-2*, стр. 543-549

58. Ђукић, Т. (2003). Могућности регулисања финансијског извештавања, *Економске теме, бр. 5*, стр. 189-197

59. Ђукић, Т. (2006). Планирање новчаних токова у функцији одржања ликвидности, *Економске теме бр. 4-5*, стр. 37-46

60. Жагер К., Жагер, Л. (1999). *Анализа финанцијских извјештаја*, Загреб: Масмедиа.

61. Зајми, С. (2011). Хармонизација финансијског извештавања као један од предуслова интернационализације пословања, *Правно-Економски погледи бр.1,* Београд: Научно друштво за право и економију.

62. Закон о девизном пословању, Службени гласник, бр. 62/06, 31/11, 119/12, 139/14 и 30/18

63. Закон о изменама и допунама Закона о порезу на добит правних лица, Сл. гласник РС, бр. 108/13

64. Закон о јавно – приватном партнерству и концесијама, Службени гласник, бр. 104/2016, члан 10

65. Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама, Службени гласник, бр 104/2016

66. Закон о облигационим односима, Службени гласник, бр. 18/2020

67. Закон о патентима, Службени гласник Републике Србије, бр. 99/11

68. Закон о порезу на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије, бр. 86/2019, члан 1

69. Закон о порезу на добит правних лица, Службени гласник РС, бр. 86/2019

70. Закон о порезу на додату вредност, Службени гласник РС, бр. 72/2019 и 8/2020

71. Закон о привредним друштвима, „Сл.Гласник“ РС бр.95/2018 и 91/2019

72. Закон о привредним друштвима, Службени гласник РС, бр. 91/2019

73. Закон о принудном поравнању, стечају и ликвидацији, Службени лист СРЈ бр. 37/93 и 28/96

74. Закон о рачуноводству, „Сл.Гласник“ РС, бр. 73/2019

75. Закон о рачуноводству, Службени гласник републике Србије, бр.62/2013,

76. Закон о рачуноводству, Службени гласник РС, бр. 73/2019

77. Закон о ревизији, Службени гласник, бр. 73/2019

78. Закон о тржишту капитала, Службени гласник РС, бр. 9/2020

79. Јакшић, Д., Андрић, М. (2003). Фер презентација рачуноводствених извештаја униформност vs. флексибилност, *Рачуноводство 5–6,* стр. 38–44.

80. Кнежевић, Г., Миздраковић В. (2010). Рачуноводствени третман ризика у извештавању о финансијским инструментима, *6. Научни скуп са међународним учешћем Синергија,* Бијељина: Универзитет Синергија, стр. 40-48

81. Кнежевић, Г., Станишић, Н., Миздраковић, В. (2013). *Анализа финансијских извештаја,* Београд: Универзитет Сингидунум.

82. Кочовић, Ј. (2001). *Актуарске основе формирања тарифа у осигурању лица*, Београд: Економски факултет.

83. Крстић Ј. (2003). Напомене уз финансијске извештаје као допуна квалитета финансијског извештавања у глобалној економији, *Економске теме, 41 (2)*, стр. 251-256

84. Крстић Ј., Јездимировић М., Ђукић Т. (2013). *Финансијско рачуноводство,* Ниш: Економски факултет.

85. Крстић, Ј. (2001). Анализа рачуноводствених извештаја у функцији процене финансијских ризика, *32. Симпозијум СРРС – Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања*, СРРС, Златибор, стр. 92-103.

86. Крстић, Ј. (2002). *Инструменти финансијско-рачуноводственог извештавања (приступ ex post и ex ante),* Ниш: Економски факултет.

87. Лојпур, А. (2004). *Корпорацијско управљање у теорији и пракси приватизације,* Подгорица: Економски факултет.

88. Лукач, Д. (2013). Извештај о токовима готовине: информацина моћ и ризици, *Часопис Рачуноводство, бр. 9-10*, стр. 3-18

89. Љутић, Б. (2012). Утицај напомена на квалитет финансијског извештавања, *Економско-финансијска криза и рачуноводствени систем, 43. Симпозијум,* СРРС, Златибор, стр. 220-242

90. Малинић Д. (2006). Финансијско извештавање предуслов активности финансијског тржишта, *Професионална регулатива у рачуноводству, Приручник за професионалне рачуновође-континуирана едукација*, стр. 40-61

91. Малинић Д. (2009). Савремени изазови интегралног истраживања квалитета финансијског извештравања, *Економика предузећа, специјални број Тајне биланса: Менаџерски приступ, бр. 3-4,* стр. 138-156

92. Малинић Д., Милићевић В., Глишић М. (2016). Законска и професионална регулатива као детерминанта квалитета финансијског извештавања – емпиријска истраживања, *Економика предузећа, бр. 7-8,* стр. 438-456

93. Малинић Д., Новићевић Б., Малинић С., Стојановић Р. (2016). Рачуноводствени регулаторни оквир и квалитет финансијског извештавања-истраживачка студија, *Часопис Рачуноводство, бр.2,* стр. 12-47

94. Малинић С. (2006). Карактеристике и контрола квалитета финансијског извештавања, *33. Национална конференција о квалитету, Асоцијација за квалитет и стандардизацију Србије 10-12.05.2006*, стр. А310- А315

95. Малинић, Д. (2007). *Политика добити корпоративног предузећа,* Београд: Економски факултет Београд.

96. Малинић, Д. (2009). Cash Flow као инструмент откривања пословно-финансијских ризика, *Зборник радова: четрдесет година рачуноводства и пословних финансија-домети и перспективе, 40.Симпозијум*, СРРС, стр. 46-73

97. Малинић, Д. (2013). Мерење квалитета финансијских извештаја, *Часопис Рачуноводство, бр. 11-12,* стр. 16-33

98. Малинић, Д. (2015). Критички осврт на садржину и структуру званичних финансијских извештаја, *Часопис Рачуноводство, бр. 2,* стр. 50-70

99. Малинић, С. (2013). Интегрисано извештавање предузећа, *Рачуноводствено регулаторно окружење; подстицај или ограничење привредног раста, 44. Симпозијум*, СРРС, Златибор, стр. 21-43

100. Малинић, С. (2013). Рачуноводствено извештавање у функцији развоја конкурентских стратегија, *Часопис Рачуноводство, бр. 11-12,* стр. 49-67

101. Мамић Сачер И., Жагер К. (2008). *Рачуноводствени информацијски сустави, Хрватска заједница рачуновођа и финанцијских дјелатника,* Загреб: Економски факултет.

102. Марковић Д. (2002). *Социологија и глобализација*, Ниш: Просвета, Београд: Савремена администрација.

103. Мартић, В. (2013). XBRL као претпоставка унапређења квалитета финансијског извештавања, *Рачуноводствено регулаторно окружење: подстицај или ограничење привредног раста, 44. Симпозијум*, СРРС, Златибор, стр. 106-131

104. Медојевић, М. (2005). *Финансијско рачуноводство*, Београд: Београдска пословна школа.

105. Међународни рачуноводствени стандард 12 – Порез на добитак, видети на: https://mfin.gov.rs/, приступљено дана: 13.08.2019

106. Међународни рачуноводствени стандард 16 – Некретнине, постројења и опрема, видети на: https://www.mfin.gov.rs/, приступљено дана: 11.11.2019

107. Међународни рачуноводствени стандард 2 – Залихе, видети на: https://mfin.gov.rs/, приступљено дана: 29.08.2019

108. Међународни рачуноводствени стандард 32 – Финансијски инструменти: презентација, видети на: https://mfin.gov.rs, приступљено дана: 16.12.2019

109. Међународни рачуноводствени стандард 37 – Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина, видети на: https://mfin.gov.rs/, приступљено дана: 23.12.2019

110. Међународни рачуноводствени стандард 38 – Нематеријална имовина, видети на: https://www.mfin.gov.rs/, приступљено дана: 15.01.2020

111. Међународни рачуноводствени стандард 39 – Финансијски инструменти – признавање и одмеравање, видети на: https://mfin.gov.rs/, приступљено дана: 15.01.2020

112. Међународни рачуноводствени стандард 40 – Инвестиционе некретнине, видети на: https://mfin.gov.rs/, приступљено дана: 05.02.2020

113. Међународни рачуноводствени стандард 7 – Извештај о токовима готовине, видети на: https://www.mfin.gov.rs/, приступљео дана: 11.11.2019

114. Међународни рачуноводствени стандард 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке, доступно на: https://mfin.gov.rs/, приступљено дана: 13.08.2019.

115. Међународни стандарди финансијског извештавања (IFRS), (2009). IAS 1 – Презентација финансијских извештаја, Београд: СРРС.

116. Милетић, С. (2012). Импликације вредновања некретнина на финансијско-извештајне перформансе предузећа у условима економске кризе, *Економско-финансијска криза и рачуноводствени систем, 43.Симпозијум,* СРРС, Златибор, стр. 242-266

117. Милојевић М. (2010). О ризицима финансијског извештавања, *Часопис Ревизор, вол.13, бр.52,* стр. 7-25

118. Митровић С. (2013). Институционални регулаторни оквир као услов квалитета финансијског извештавања у Србији, *Рачуноводствено регулаторно окружење: подстицај или ограничење привредног раста, 44. Симпозијум*, СРРС, Златибор, стр. 60-84

119. Михалик Чолак, М. (2006). Корпорационо управљање и модели корпорационог управљања, *Часопис Банкарство, бр.9-10,* стр. 28-41

120. МСФИ за МСП, (2009). *Одељак 22 – Обавезе и капитал*, Београд: Савез рачуновођа и ревизора Србије.

121. Напомене уз финансијске извештаје предузећа „Планинка“ а.д., Куршумлија за 2018. годину, Архива.

122. Новићевић Б. (2015). Узроци и последице неквалитетног финансијског извештавања у Републици Србији, *Часопис Рачуноводство, бр.2,* стр. 34-49

123. Новићевић, Б. (2006). Кључни принципи професионалне етике у финансијском извештавању, *Међународна професионална регулатива и финансијско извештавање, Континуирана едукација СРРС,* стр. 19-40

124. Новићевић, Б. (2013). Финансијско извештавање и привредни раст, *Рачуноводствено регулаторно окружење: подстицај или ограничење привредног раста, 44.Симпозијум,* СРРС, Златибор, стр. 7-21

125. Новићевић, Б. (2016). Професионални рачуновођа – квалитет финансијског извештавања на извору, *часопис Рачуноводство бр. 1,* стр. 38-55

126. Петковић А. (2010). *Форензичка ревизија – криминалне радње у финансијским извештајима,* Нови Сад: Орфелин издаваштво.

127. Петкович, Ђ., Хајнрих, Ј. (2015). Рачуноводствена подршка Going concern стратегији пословања у условима растуће глобализације, *XX Интернационални научни скуп СМ 2015 „Стратегијски менаџмент и системи подршке одлучивању у стратегијском менаџменту", вол.51, бр.34,* стр. 221-235

128. Петровић, З. (2009). *Рачуноводствена регулатива*, Београд: Универзитет Сингидунум

129. Познанић, В. (2011). Међународни аспекти рачуноводства и могућност хармонизације регулативе и праксе, *Часопис Рачуноводство, бр. 5-6,* стр. 30-38

130. Правилник о контном оквиру и садржини рачуна за привредна друштва, задруге и предузетнике, Службени гласник РС, бр. 95/2014

131. Правилник о контном оквиру и садржини рачуна у контном оквиру за друга правна лица, Службени гласник, бр. 137/14

132. Правилник о контном оквиру и садржини рачуна у контном оквиру за привредна друштва, задруге и предузетнике, Службени гласник, бр. 95/14

133. Правилник о начину и роковима вршења отписа и усклађивања књиговодственог стања са стварним стањем, Службени гласник, бр. 118/13 и 95/14

134. Правилник о начину признавања, вредновања, презентације и обелодањивања позиција у појединачним финансијским извештајима микро и других правних лица, Службени гласник, бр. 118/13 и 137/14

135. Правилник о садржини и форми образаца финансијских извештаја за друга правна лица, Службени гласник, бр. 137/14

136. Правилник о садржини и форми образаца финансијских извештаја за привредна друштва, задруге и предузетнике, Службени гласник, бр. 95/14 и 144/14

137. Правилник о садржини позиција у обрасцу Статистичких извештаја за друга правна лица, Службени гласник, бр. 24/14

138. Правилник о садржини позиција у обрасцу Статистичког извештаја за привредна друштва, задруге и предузетнике, Службени гласник, бр. 127/14

139. Презентација и обелодањивање - смернице МРС/МСФИ (2009). Континуирана едукација, Професионална регулатива у рачуноводству, СРРС, Београд, параграф 25

140. Примена контног оквира за привредна друштва, задруге и предузетнике (2015). Приручник за професионалне рачуновође, Београд: Савез рачуновођа и ревизора Србије.

141. Ранђеловић Д., Ђукић Т. (2016). Нормативни оквир као основа квалитета финансијског извештавања на подручју Републике Словеније, Републике Македоније и Републике Србије, *Економске теме, бр. 54 (1) 7,* стр. 129-154

142. Рачуноводствена пракса (2020). *Порески кредит по основу улагања у основна средства и начин исказивања података у обрасцу ПК бр. 5-6,* Београд: СРРС*,* стр. 143-148

143. Рачуноводствене политике (2011). *Приручник за професионалне рачуновође,* Београд: Савез рачуновођа и ревизора Србије.

144. Савић, Б. (2011). Рачуноводствене теорије и рачуноводствена култура као детерминанте рачуноводственог избора, *Рачуноводство, бр. 3-4,* стр. 14-26

145. Савић, Б. (2016). Улога и значај рачуноводствене флексибилности за управљање односима са инвеститорима, *Анали Економског факултета у Суботици, бр.35,* стр. 109-128

146. Свичевић С. (2014). Дугорочни финансијски пласмани признавање, вредновање и презентација, *часопис Ревизор, бр.67,* стр. 27-47

147. Спасић, Д. (2002). Валуе репортинг – финансијско извештавање усмерено ка улагачима капитала, *Економске теме, бр. 6,* стр. 183-192

148. Стевановић С., Белопавловић Г. (2012). Институционалне и организационе детерминанте квалитета система финансијског извештавања, *Часопис Рачуноводство, бр. 11-12,* стр. 3-13

149. Стевановић, Н. (2009). Концепти, улога и конвенционална анализа добитка, Тајне биланса: менаџерски приступ, *Економика предузећа, бр. 3-4,* стр. 90-109

150. Стефановић, Ј. Р. (2011). Рачуноводствени информациони систем као фактор квалитета финансијског извештавања, *Зборник радова 42. симпозијума Квалитет финансијског извештавања – изазови, перспективе и ограничења,* Савез рачуновођа и ревизора Србије, Златибор стр. 180-202

151. Стефановић, Ј. Р. (2012). Lean рачуноводство као подршка управљању предузећима, *Зборник радова 43. симпозијума Економско финансијска криза и рачуноводствени систем,* СРРС, Златибор*,* стр. 186-200

152. Стефановић, Р. (1998). *Билансирање у редовном годишњем закључку, Финансијско рачуноводство II,* Београд: СРРС.

153. Стефановић, Р. (1999). Савремено финансијско извештавање – суштина, окружење и оквир, *Економски хоризонти, бр. 1-2,* стр. 39-52

154. Стојановић Р. (2004). Одговорност рачуновође у вези са финансијским извештавањем, *Рачуноводствена пракса, бр. 2,*

155. Стојановић, Р. (2010). Значај обелодањивања информација о финансијским инструментима за процену изложености ризицима, *Часопис Рачуноводство, бр. 11-12,* стр. 33-49

156. Стојановић, Р. (2012). Циљеви и квалитативне карактеристике финансијских извештаја у функцији унапређења квалитета финансијског извештавања, *Часопис Ревизор, бр.5-6,* стр. 22-31

157. Стојановић, Р. (2016). Дивергенција рачуноводствене регулативе у Србији у односу на глобалну регулативу, *Часопис Рачуноводство, бр.1,* стр. 73-101

158. Стојилковић, М. (2007). Актуелна питања периодичног финансијског извештавања-оцена и могући правци развоја, *Зборник радова „Изазови пословно- финансијског извештавања у функцији менаџмента предузећа, 38. Симпозијум,* СРРС, Златибор, стр. 125-137

159. Стојилковић, М., Крстић, Ј. (2000). *Финансијска анализа – теоријско-методолошке основе*, Ниш: Економски факултет Ниш.

160. Стојилковић, М., Крстић, Ј. (2003). Актуелна рачуноводствена регулатива и пракса, *Зборник радова Рачуноводство и менаџмент у новом пословном окружењу, XXXIV симпозијум*, Београд: СРРС, стр. 52-67

161. Тодоровић З. (2006). Финансијски извештаји као инструменти пословног комуницирања, *Међународна професионална регулатива и финансијско извештавање, Континуирана едукација,* стр. 156-176

162. Тодоровић, З. (2012). Утицај рачуноводствене регулативе на спознају економско-финансијске кризе, *Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања,* 43. Симпозијум, Златибор: СРРС, стр. 94-120

163. Чекеревац А., (2007). Глобализација и реформа социјалне политике, *Годишњак ФПН,*бр. 1, Београд: Факултет политичких наука, стр. 367-385

164. Шифрин, А., Бисат Е., (2005). *О глобализацији: приручник за новинаре,* Београд: Ekonomist Media Group.

165. Шкарић Јовановић, К. (2006). Финансијско извештавање као инструмент пословне политике предузећа, *Међународна професионална регулатива и финансијско извештавање,* Континуирана едукација*,* Београд: СРРС, стр. 141-156

166. Шкарић Јовановић, К. (2012). Импликације примене фер вредности на исказну моћ извештаја о резултату, *Економско-финансијска криза и рачуноводствени систем,* 43. Симпозијум, Златибор: СРРС, стр. 21-45

167. Шкарић Јовановић, К. (2013). Основаност примене Међународног стандарда финансијског извештавања за мала и средња предузећа, *Рачуноводствено регулаторно окружење: подстицај или ограничење привредног раста*, 44. Симпозијум, Златибор: СРРС, стр. 84-106

168. Шкобић, П. (2006). Рачуноводствена регулатива у Србији – стање и очекивања, *Професионална регулатива у рачуноводству – континуирана едукација,* Београд: СРРС, стр. 275-304

Веб линкови:

1. Holmstrom, B., Kaplan, S.N., (2001), Corporate Governance and Merger Activity in the US: Making Sence of 1980s and 1990s, видети на: https://www.nber.org/papers/w8220 , приступљено дана: 10.05.2019.
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Enron_scandal, приступљено дана: 22.01.2019.
3. https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1983/349/oj, приступљено дана: 23.01.2019.
4. https://europa.eu/european-union/eu-law/legal-acts_hr, приступљено дана: 23.01.2019.
5. https://quaderno.io/blog/how-to-comply-with-gaap-in-the-us/, приступљено дана: 22.01.2019.
6. https://sr.wikipedia.org/sr-ec/, приступљено дана: 23.02.2019.
7. https://www.coso.org/Pages/ic.aspx , приступљено дана: 22.02.2019.године
8. https://www.dri.rs, приступљено дана: 25.08.2019.
9. https://www.fasb.org/, приступљено дана: 22.01.2019.
10. https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias8, приступљено дана: 13.08.2019.
11. https://www.iasplus.com/en/resources/ifrsf/iasb-ifrs-ic/iasb-board, приступљено дана: 20.01.2019.
12. https://www.ifrs.org/, приступљено дана: 20.01.2019.
13. https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-8-accounting-policies-changes-in-accounting-estimates-and-errors/, приступљено дана: 28.04.2019.
14. https://www.intosai.org/, приступљено дана: 25.04.2019.године
15. https://www.investopedia.com/terms/a/accounting-policies.asp, приступљено дана: 13.08.2019.год.
16. https://www.investopedia.com/terms/w/worldcom.asp, приступљено дана: 22.01.2019.
17. https://www.mfin.gov.rs/o-ministarstvu/sektor-za-finansijski-sistem/, приступљено дана: 25.08.2019.

18. https://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/javne%20rasprave/2019/OBRAZLOZENJE%20NACRTA%20ZAKONA%20O%20RACUNOVODSTVU.pdf, приступљено дана: 25.12.2019.

19. https://www.sec.gov/spotlight/sarbanes-oxley.htm, приступљено дана: 25.12.2018.год

20. https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon-o-racunovodstvu-2020.pdf, приступљено дана: 05.01.2020.

21. http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2004_02/t02_0134.htm, приступљено дана: 10.11.2019. године

22. https://mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/Konceptualni%20okvir.pdf, приступљено дана: 15.03.2019.

23. http://www.oecd.org

24. www.easd.com

25. www.icgn.org

26. www.cacg-inc.com

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Јелена Раичевић је рођена у Куршумлији. У свом родном граду завршила је основну школу и гимназију „Радош Јовановић Сеља“ (математички смер), као носилац Вукове дипломе. Школске 2003/2004. године уписује Економски факултет у Нишу, смер финансијски менаџмент. На истом је дипломирала 2009. године са оценом 10 стекавши звање дипломирани економиста.

На Економском факултету у Нишу 2011. године уписује мастер студије на смеру „Рачуноводство, ревизија и финансијско управљање“, док је мастер рад под називом „Рачуноводствене политике у функцији креирања квалитета финансијских извештаја“, одбранила 2014. године, пред комисијом проф. др Тадија Ђукић (ментор), проф. др Јован Крстић и проф. др Милорад Стојилковић. Јелена Раичевић је 2017. године на Економском факултету у Нишу пријавила докторску дисертацију из области рачуноводства и финансијског извештавања.

Јелена Раичевић је 2009. године засновала радни однос у Високој пословној школи струковних студија Блаце, данашња Академија Јужна Србија, на позицији асистент за предмете Анализа пословања предузећа, Информациони системи у рачуноводству и Трговинско рачуноводство. Такође, 2015. године, Јелена Раичевић је ангажована по основу уговора о допунском раду у предузећу „Планинка“ из Куршумлије, на пословима референта за финансије и инвестиције.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом

РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И УСПЕШНОСТИ ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА

која је одбрањена на Економском факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредила ауторска права, нити злоупотребила интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, 20.01.2021.

Потпис аутора дисертације:

Јелена Р. Раичевић

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Наслов дисертације:

РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И УСПЕШНОСТИ ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА

Изјављујем да је електронски облик моје докторске дисертације, коју сам предала за уношење у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу,** истоветан штампаном облику.

У Нишу, 20.01.2021.

Потпис аутора дисертације:

Јелена Р. Раичевић

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу унесе моју докторску дисертацију, под насловом:

РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПОЛИТИКЕ У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И УСПЕШНОСТИ ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА

Дисертацију са свим прилозима предала сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучила.

1. Ауторство **(CC BY)**
2. Ауторство – некомерцијално **(CC BY-NC)**
3. **Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)**
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима **(CC BY-NC-SA)** 5. Ауторство – без прераде **(CC BY-ND)**
6. Ауторство – делити под истим условима **(CC BY-SA)**

У Нишу, 20.01.2021.

Потпис аутора дисертације:

Јелена Р. Раичевић